

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

TEBRİZLİ AHMEDÎ' NİN YÛSUF U ZELÎHÂ İSİMLİ ESERİ
(vr. 35b-70b) (İNCELEME-METİN-DİZİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET ÇERİ

İSTANBUL 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

TEBRİZLİ AHMEDÎ' NİN YÛSUF U ZELÎHÂ İSİMLİ ESERİ
(vr. 35b-70b) (İNCELEME-METİN-DİZİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET ÇERİ

TEZ DANIŞMANI:
PROF. DR. GÜLŞEN SEYHAN ALIŞIK

İSTANBUL 2010

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Ahmet Çeri'nin " Tebrizli Ahmedî'nin Yûsuf u Zelîhâ isimli Eseri (vr. 35b-70b) (İnceleme-Metin-Dizin)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Gülşen Seyhan Alışık
Üniversitesi Marmara

Üye : Prof.Dr. Gülden Sağol Yüksekaya
Üniversitesi Marmara

Üye : Doç.Dr. Osman Özgüdenli
Üniversitesi Marmara

İmza

.....
.....
.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun 14 / 07 / 2010 tarih ve 15-6 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	VIII
ÖZET	X
ABSTRACT	XII
KISALTMALAR ve İŞARETLER	XIII
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	XV
1. GİRİŞ	1
1.1. YÛSUF ve ZELÎHÂ HİKÂYESİ	2
1.1.1. Kutsal Kitaplarda Yûsuf Hikâyesi	2
1.1.1.1. Kur'an'da Yûsuf Peygamber	2
1.1.1.2. Tevrat'ta Yûsuf Peygamber	14
1.1.1.3. Zebur'da Yûsuf Peygamber	18
1.1.1.4. İncil'de Yûsuf Peygamber	19
1.1.2. Türk Edebiyatında Yûsuf ve Zelîhâ Mesnevileri	19
1.2. TEBRİZLİ AHMEDÎ'NİN HAYATI ve ESERLERİ	20
1.2.1. Hayatı	20
1.2.2. Eserleri	23
1.2.2.1. Yûsuf u Zelîhâ	24
1.2.2.1.1. Yazıldığı Dönem	25
1.2.2.1.2. Nüshanın Özellikleri	26
1.2.2.1.3. Vezni	27
1.2.2.1.4. İçeriği	27
1.2.2.1.5. Yazılış Sebebi	51
1.2.2.2. Esrâr-nâme	53
1.2.2.2.1. Esrâr-nâme Üzerine Yapılan Çalışmalar	54

1.3. YÛSUF u ZELÎHÂ'NIN KONU BAŞLIKLARI.....	55
2. İNCELEME.....	57
2.1. SÖZ VARLIĞI.....	58
2.1.1. Azerbaycan Türkçesi Özellikleri	59
2.1.2. İkili Yazım	60
2.1.3. Tur- Yardımcı Fiilinin Kullanımı	61
2.1.4. Yabancı Unsurlar	62
2.1.4.1. Arapça Unsurlar	63
2.1.4.1.1. Kelimelerin Başına Gelen Ekler.....	63
2.1.4.1.2. Kelimelerin Sonuna Gelen Ekler.....	63
2.1.4.2. Farsça Unsurlar	64
2.1.4.2.1. Kelimelerin Başına Gelen Ekler.....	64
2.1.4.2.2. Kelimelerin Ortasına Gelen Ekler	66
2.1.4.2.3. Kelimelerin Sonuna Gelen Ekler.....	66
2.1.4.2.4. Farsça İkili Yazım	68
2.2. İMLÂ ÖZELLİKLERİ	68
2.2.1. Ünlülerin Yazılışı.....	68
2.2.1.1. /A/ Ünlüsü	68
2.2.1.2. /E/ Ünlüsü.....	69
2.2.1.3. /Ê/ Ünlüsü.....	70
2.2.1.4. /I/, /Î/ Ünlüleri	70
2.2.1.5. /O/, /Ö/, /U/, /Û/ Ünlüleri	71
2.2.2. Ünsüzlerin Yazılışı.....	72
2.2.2.1. /Ç/ Ünsüzü.....	72
2.2.2.2. /P/ Ünsüzü	72

2.2.2.3. /K/, /G/ Ünsüzleri	72
2.2.2.4. /Ñ/ Ünsüzü	72
2.2.2.5. /K/, /G/ Ünsüzleri	73
2.2.2.6. /T/, /T/, /D/ Ünsüzler	73
2.2.2.7. /H/, /H/, /H/ Ünsüzleri	73
2.2.2.8. /S/, /Ş/ Ünsüzleri	73
2.2.2.9. Şeddenin Kullanımı	74
2.2.3. Yazım Yanlışlıkları	74
2.2.4. Bitişik Yazılan Kelimeler	76
2.2.5. Edatların Yazılışı	76
2.2.5.1. İle Edatının Yazılışı	76
2.2.5.2. İçün Edatının Yazılışı	77
2.3. SES ÖZELLİKLERİ	77
2.3.1. Kalınlık-İncelik Uyumu	77
2.3.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	78
2.3.3.1. Yuvarlaklaşma	78
2.3.3.1.1. Ses Düşmesiyle Oluşan Yuvarlaklıklar	78
2.3.3.1.2. Eski Türkçeden Beri Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler	79
2.3.3.1.3. Dudak Ünsüzlerinin Etkisiyle Yuvarlaklaşan Ekler	81
2.3.3.1.4. Analogik Yuvarlaklaşma	83
2.3.3.2. Düzleşme	85
2.3.3.2.1. Kelimelerde Düzlükler	85
2.3.3.2.2. Eklerdeki Düzlükler	85
2.3.3.2.2.1. Eski Türkçe Döneminden Beri Düz Ünlü Taşıyan Ekler	85

2.3.3.2.2.2. Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Çıkan Düz

Ünlü Ekler	87
2.3.4. Kapalı E (É)	87
2.3.5. Ünsüz Değişmeleri.....	89
2.3.5.1. b- > v- değişmesi	89
2.3.5.2. p > b değişmesi.....	89
2.3.5.3. b- > m- değişmesi	90
2.3.5.4. t- > d- değişmesi.....	90
2.3.5.5. k > ħ değişmesi.....	90
2.3.5.6. Ünsüz Benzeşmesi (Ötümsüzleşme)	91
2.3.5.7. Ötümlüleşme	92
2.3.5.8. Ünlü Düşmesi.....	92
2.3.5.9. Birleşme	93
2.3.5.10. Hece Düşmesi.....	93
2.4. DİL ÖZELLİKLERİ.....	94
2.4.1. YAPIM EKLERİ.....	94
2.4.1.1. İSİM YAPIM EKLERİ	94
2.4.1.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler	94
2.4.1.1.2. Fiilden İsim Yapan Ekler	97
2.4.1.2. FİİL YAPIM EKLERİ	98
2.4.1.2.1. İsimden Fiil Yapan Ekler	98
2.4.1.2.2. Fiilden Fiil Yapan Ekler	99
2.4.1.2.2.1. Ettirgenlik Ekleri	99
2.4.1.2.2.2. Edilgenlik Ekleri.....	100
2.4.1.2.2.3. Dönüşlülük Ekleri.....	100

2.4.1.2.2.4. İşteşlik Eki	100
2.4.2. İSİM ÇEKİMİ	100
2.4.2.1. Çokluk Eki.....	100
2.4.2.2. İyelik Ekleri.....	101
2.4.2.3. Hâl Ekleri	102
2.4.2.3.1. İlgi Hâli (Genitif).....	102
2.4.2.3.2. Yükleme Hâli (Akkuzatif).....	103
2.4.2.3.3. Yaklaşma Hâli (Datif)	104
2.4.2.3.4. Bulunma Hâli (Lokatif)	105
2.4.2.3.5. Ayrılma Hâli (Ablatif).....	105
2.4.2.3.6. Araç ve Birliktelik Hâli (İnstrumental)	106
2.4.2.3.7. Eşitlik Hâli (Ekvatif)	106
2.4.2.3.8. Yön Gösterme Hâli (Direktif)	107
2.4.2.4. Soru Eki.....	107
2.4.3. FİİL ÇEKİMİ	107
2.4.3.1. Şahıs Ekleri	107
2.4.3.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	108
2.4.3.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	109
2.4.3.2. Basit Çekimli Fiiller	110
2.4.3.2.1. Bildirme Kipleri (Haber)	110
2.4.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman.....	110
2.4.3.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman	111
2.4.3.2.1.3. Şimdiki Zaman	113
2.4.3.2.1.4. Geniş Zaman.....	113
2.4.3.2.1.5. Gelecek Zaman	114

2.4.3.2.2. Dilek Kipleri.....	115
2.4.3.2.2.1. İstek Kipi	115
2.4.3.2.2.2. Şart Kipi.....	116
2.4.3.2.2.3. Emir Kipi	117
2.4.3.2.2.4. Gereklilik Kipi	119
2.4.3.3. Birleşik Çekimli Kipler	119
2.4.3.3.1. Hikâye Tarzı	119
2.4.3.3.2. Rivâyet Tarzı	119
2.4.3.3.3. Şart Tarzı	120
2.4.3.4. Fiil Çekimlerinde Olumsuzluk Şekli.....	120
2.4.3.5. Fiil Çekimlerinde Soru Şekli.....	120
2.4.4. Ek-fiil (Cevheri Fiili)	121
2.4.4.1. Geniş Zaman	121
2.4.4.2. Görülen Geçmiş Zaman	122
2.4.4.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	123
2.4.4.4. Şart Kipi	123
2.4.4.5. Ek-fiilin Olumsuzu.....	124
2.4.5. PARTİSİPLER.....	124
2.4.5.1. -an, -en.....	124
2.4.5.2. -ası, -esi	124
2.4.5.3. -duķ, dük	125
2.4.5.4. -mış, -miş.....	125
2.4.6. GERUNDİUMLAR	125
2.4.6.1. -a, -e.....	125
2.4.6.2. -anda, -ende	125

2.4.6.3. -(y)ı, -(y)i, -(y)u, -(y)ü.....	125
2.4.6.4. -ıcağ, -icek.....	125
2.4.6.5. -ınca, -ince.....	126
2.4.6.6. -(i)ken.....	126
2.4.6.7. -madın, -medin.....	126
2.4.6.8. -ub, -üb.....	126
2.4.6.9. -uban, -üben.....	127
2.4.7. BİRLEŞİK FİİLLER.....	127
2.4.7.1. Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller.....	127
2.4.7.2. Tasviri Fiiller.....	128
2.4.7.2.1. Yaklaşma Fiili.....	129
2.4.7.2.2. Sürerlik Fiili.....	129
2.4.7.2.3. Tezlik Fiili.....	129
2.4.7.2.4. Yeterlik Fiili.....	129
2.4.7.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller.....	129
3. METİN.....	131
4. DİZİN.....	240
ARAPÇA ÂYET, HADİS ve İBARELER DİZİNİ.....	383
TIPKIBASIM.....	384
BİBLİYOGRAFYA.....	421
ÖZ GEÇMİŞ.....	423

ÖN SÖZ

Türk Edebiyatında mesnevilerde en fazla işlenen konulardan birisi *Yûsuf ve Zeliâ* kıssasıdır. Kur'ân-ı Kerim, Tevrat, Zebur ve İncil'de Yûsuf peygamberin hayatı anlatılır. Kur'ân-ı Kerim'de başlı başına bir sûrede anlatılmıştır. Edebiyat dünyasında yer alan çok sayıda çalışma da bunun göstergesidir.

Yüksek Lisans tezi olarak üzerinde çalıştığımız eser Tebrizli Ahmedî tarafından kaleme alınmıştır. Yazılış tarihi elimizdeki nüshada belirtilmemiştir. Ancak eldeki nüshada mesnevinin Ya'kûb Han (M. 1478–1490) döneminde yazıldığı belirtilmektedir. İran'ın Tebriz şehrinde elli yedi günde yazılmıştır. Toplam beyit sayısı 4035'tir. Bilinen tek nüshası, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi No: 51'de kayıtlıdır. Şimdilik Tebrizli Ahmedî'ye ait tek nüshası bulunan *Yûsuf u Zeliâ* mesnevisi, 102 varak ve 2985 beyitten ibarettir. Bu itibarla şâirin haber verdiği ile eldeki yazma arasında bin beyitten fazla bir noksanlık söz konusudur.

Tebrizli Ahmedî'nin eseri üzerinde daha önce çalışma yapılmamış olması bizi bu eseri edebiyat dünyasıyla tanıştırma isteğini uyandırmıştır. Bu eserde karar kılmamızın bir diğer sebebi; *Yûsuf ve Zeliâ* kıssasını konu alan mesnevilerdeki farklılıklardır. Kütüphane çalışmalarımız sırasında *Yûsuf ve Zeliâ* kıssalarını konu alan mesnevilerde Kur'ân-ı Kerim'de anlatılan kıssadan farklı bölümler dikkatimizi çekmiştir. Hemen hemen tüm eserlerde bunun çeşitli örneklerini görmekteyiz. Gün yüzüne çıkarılmış *Yûsuf ve Zeliâ* mesnevilerindeki farklılıklar incelenerek titiz bir çalışma neticesinde ortaya çıkarılacak eserin edebiyat tarihimize faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Dil özellikleri bakımından Eski Oğuz Türkçesi'nin özelliklerini taşımaktadır. Yazmadaki istinsah hataları, hareke hataları, harf hataları, eksik ve fazla yazışlıklar okumayı ve yer yer de anlam vermeyi güçleştirmiştir. Beyitlerde ise, vezin ve kafiye problemi olup, belli bir vezin düzeni takip edilmemiştir.

Hazırlamış olduğumuz çalışma, Tebrizli Ahmedî'nin hayatı, *Yûsuf u Zelîhâ* ve müellifin diğer eseri olan *Esrâr-nâme* hakkında malumatlar, *Yûsuf u Zelîhâ* kıssasının konu başlıkları, gramer notları, ses değişimleri ve şekil bilgisinin de içinde bulunduğu incelemeli bir giriş; çevriyazılı metin; sözlüklü dizin kısımlarından oluşmaktadır.

Dizinde kelimelerin anlamları madde başlarında temel anlamdan yan anlama doğru numaralandırılmak suretiyle belirtilmiştir. Eşsesli gramer şekillerinde ise iyelik ekleri (1), belirtme ekleri (2) ile belirtilmiştir. Ayrıca son kısımda çalışma konumuzu oluşturan yazma metnin tıpkıbasımı (35b-70b varaklar) verilmiştir.

Tez konumu seçmeme yardımcı olan, tez çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Gülşen SEYHAN ALIŞIK'a şükranlarımı sunarım. Yazma eserin dijital kopyasından faydalanmamı sağlayan Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'ne teşekkür ederim.

Ahmet ÇERİ

İstanbul, 2010

ÖZET

Tebrizli Ahmedî'nin *Yûsuf u Zelîhâ* isimli mesnevisinin incelenmesi olan bu çalışma; giriş, transkripsiyonlu metin ve dizin bölümlerinden oluşmaktadır. Yüksek Lisans tezi olarak üzerinde çalıştığımız eser Tebrizli Ahmedî tarafından kaleme alınmıştır. Yazılış tarihi eldeki nüshada belirtilmemiştir. Ancak eldeki nüshada Ya'kûb Han (M. 1478–1490) döneminde yazıldığı belirtilmektedir.

Tebriz'de elli yedi günde yazılmıştır. Toplam beyit sayısı 4035'tir. Şu anda bilinen tek nüshası, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi No: 51'de kayıtlıdır. Şimdilik tek nüshası bulunan *Yûsuf u Zelîhâ* mesnevisi, 102 varak ve 2985 beyitten ibarettir. Bu itibarla şâirin haber verdiği ile eldeki yazma arasında bin beyitten fazla bir noksanlık söz konusudur.

Tez şu bölümlerden oluşmaktadır:

“Yûsuf ve Zelîhâ Hikâyesi; Kur'ân-ı Kerim'de Yûsuf Sûresi; Zebur, Tevrat ve İncil'de Yûsuf Kıssası; Türk Edebiyatı'nda Yûsuf ve Zelîhâ Hikâyesi; Tebrizli Ahmedî'nin Hayatı ve Eserleri; “Kıssa-i Yûsuf ve Zelîhâ Aleyhi's-selam” ve “Esrâr-nâme” Hakkında Geniş Bilgi; Yûsuf ve Zelîhâ Kıssası'nın Konu Başlıkları” başlıklarını içeren “*Giriş*” Söz Varlığı, İmlâ Özellikleri, Ses Değişimleri ve Şekil Bilgisinin de İçinde Bulunduğu “*İnceleme*”, *Transkripsiyonlu Metin, Sözlüklü Dizin, Yazma Metnin Tıpkıbasımı (35b-70b varaklar)*”

Çalışmamızın metin kısmında, eserin transkripsiyonu yapılmıştır. Varak ve beyit numaraları beyitlerin sol kısımlarına yazılmıştır. Transkripsiyon yapılırken yazmanın imlâsına bağlı kalınmaya çalışılmıştır. Yanlış, eksik veya fazla yazılan kelimeler düzeltilerek dipnotlarda belirtilmiştir. Beyitlerdeki vezin hataları dipnotlarda belirtilmiştir. Eksik yazılan kelimeler veya harfler < > işareti ile gösterilmiştir.

Dizinli-sözlük kısmında ise; kelimelerin hangi dile ait olduğu ve anlamları verilmiş, ses değişimine uğramış kelimeler ise →, ↔ işareti ile birbirlerine gönderilerek bu

değişimlere dikkat çekilmiştir. Kelimelerin isim veya fiil kökenli oldukları da belirtilmiştir. Kelimelerin çekim ekli biçimleri ilgili madde başlarının altında metinde geçtiği yerler belirtmek suretiyle alfabetik olarak sıralanmıştır.

ABSTRACT

This written work, which is study of *Yûsuf and Zelîhâ* made by Tebrizli Ahmedî. This study consist of introduction, text with transcription and index. There is not written date on text, but the periods of Ya'kûb Khan (883-896 / 1478-1490).

It wrote in fifty seven days in Tabriz. Total verse is 4035. there is only specimen which is known in library on Fen-Edebiyat Faculty in Marmara University, registration number is 51.

Now we have a only one specimen of *Yûsuf u Zelîhâ*. Which consist of 102 page and 2985 verse. So that, there is different more than thousand verse from manuscript and poet inform.

This study contains these parts;

Introduction; include in the story of Yûsuf u Zelîhâ; sura of Yûsuf in Quran, story of Yûsuf in Tevrat, Zebur and İncil; story of Yûsuf u Zelîhâ Turkish Literature; the life of the Tebrizli Ahmedî and his works “Kıssa-i Yûsuf u Zelîhâ” and “Esrâr-nâme” about wide information; headings of story of Yûsuf and Zelîhâ. Examination include in the presence of speeches, spelling feature, sound changes. Text transcription. Dictionary with index. Manuscript's facsimile In the text part the manuscript is transcribed.

The number of page and verse is written left side of verses. While manuscript transcription has been made wanted to based on manuscript's spelling. Wrong, less or more words in text edited are stated in the footnote. Mistakes of metre in verses are stated footnote. The words or letters which are thought to be written incomplete are used in < >.

In the dictionary of index is taken, the meanings and language of the words are given, the words with sound changes are shown →, ↔ and so attention is drawn to these changes. Worsds are stated noun or verb. Form of words with endings stated where used in text, under the headings are given in alphabetical order.

KISALTMALAR ve İŞARETLER

a	Yazma nüshasındaki ön yüzü belirtir.
Ar.	Arapça
b	Yazma nüshasındaki arka yüzü belirtir.
bağ.	Bağlaç
C.	Cilt
Çin.	Çince
DİA	Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
e.	Edat
ed.	Editör
f.	Fiil
Far.	Farsça
H.	Hicrî
H.z.	Hazreti
h.zl.	Hazırlayan
İA	İslâm Ansiklopedisi
İbr.	İbranice
k. i.	Kişi ismi
M.	Miladî
mec.	Mecâzî anlam
Moğ.	Moğolca
öz. i.	Özel isim
Peh.	Pehlevîce
S.	Sayı
s.	Sayfa

sıf. Sıfat

Süry. Süryanice

teşmil. Teşmil yoluyla

Tür. Türkçe

TDAYB Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten

TDK Türk Dil Kurumu

TTK Türk Tarih Kurumu

ünl. Ünlem

vb. Ve benzeri

vr. Varak

y. i. Yer ismi

Yun. Yunanca

zf. Zarf

zm. Zamir

→ Bakınız

↔ Karşılaştırınız

+ İsim tabanına gelen ek

- Fiil tabanına gelen ek

< Kelimenin önceki şeklini gösterir.

> Kelimenin sonraki şeklini gösterir.

<> Eksik yazılmış unsurı gösterir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	،	ش	ş
ا	a , e	ص	ş
آ	ā	ض	ž, đ
يـ ا	è	ط	ţ
ب	b	ظ	z
پ	p	ع	‘
ت	t	غ	ğ
ث	s	ف	f
ج	c	ك	k , g , ñ
چ	ç	نك	ng
ح	ḥ	ل	l
خ	ḫ	م	m
د	d	ن	n
ذ	z , đ	و	v , o , ö , u, ü
ر	r	ه	h , a , e
ز	z	ى	y , ı , i
س	s	خو ا -	ḫā-

1.GİRİŞ

1.1. YÛSUF ve ZELÎHÂ HİKÂYESİ

1.1.1. Kutsal Kitaplarda Yûsuf Hikâyesi

Yûsuf peygamberin hikâyesi, Kur'an-ı Kerim'de 12. sûre olan Yûsuf Sûresi'nde, Tevrat'ta (Eski Antlaşma) Yaradılış Kitabı 37-50 baplarda, Zebur'da 105. bölümde, İncil'de (Yeni Antlaşma) Resullerin İşleri bölümünde anlatılmaktadır. Bu bölümde kutsal kitaplarda Yûsuf ve Zelîhâ hikâyesinin nasıl işlendiğine değinilecektir.

1.1.1.1. Kur'an'da Yûsuf Peygamber: ¹

Mekke döneminde inen bu sûrede Yûsuf aleyhisselâmın hayatta karşılaştığı sıkıntılar ve bunlara sabrederek nasıl başarıya ulaştığı anlatılmakta ve inananlar için faydalı öğütler, önemli mesajlar verilmektedir. Kur'an'da baştan sona kadar bir tek konuyu anlatan tek sûre budur.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif Lâm Râ. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir.

2. Biz onu, akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

3. Sana bu Kur'an'ı vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Hâlbuki daha önce sen bunlardan habersizdin.

4. Hani Yûsuf, babasına: “Babacığım! Gerçekten ben rüyada on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm. Gördüm ki, onlar bana boyun eğiyorlardı.” demişti.

5. Babası, şöyle dedi: “Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Yoksa sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.”

6. “İşte Rabb'in seni böylece seçecek, sana rüyada görülen olayların yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrâhim ve İshâk'a nimetlerini tamamladığı gibi sana ve

¹ *Kur'an-ı Kerim Meâli*, hzl. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003, s. 234-247.

Yakûb soyuna da tamamlayacaktır. Şüphesiz Rabb'in hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”

7. Andolsun, Yûsuf ve kardeşlerinde, hakikati arayıp soranlar için ibretler vardır.

8. Kardeşleri dediler ki: “Biz güçlü bir topluluk olduğumuz hâlde, Yûsuf ve kardeşi Bünyamin babamıza bizden daha sevgilidir. Doğrusu babamız açık bir yanılığ içindedir.”

9. “Yûsuf'u öldürün veya onu bir yere atın ki babanız sadece size yönelsin. Ondan sonra tövbe edip salih kimseler olursunuz.”

10. Onlardan bir sözcü, “Yûsuf'u öldürmeyin, onu bir kuyunun dibine bırakın ki geçen kervanlardan biri onu bulup alsın. Eğer yapacaksanız böyle yapın.” dedi.

11. Babalarına şöyle dediler: “Ey babamız! Yûsuf hakkında bize neden güvenmiyorsun? Hâlbuki biz onun iyiliğini isteyen kişileriz.”

12. “Yarın onu bizimle beraber gönder de gezip oynasın. Şüphesiz biz onu koruruz.”

13. Babaları: “Doğrusu onu götürmeniz beni üzer, siz ondan habersiz iken onu kurt yer, diye korkuyorum.”

14. Onlar da “Andolsun biz kuvvetli bir topluluk iken onu kurt yerse biz gerçekten hüsrana uğramış oluruz.” dediler.

15. Yûsuf'u götürüp kuyunun dibine bırakmaya karar verdikleri zaman biz de ona, “Andolsun, senin Yûsuf olduğunun farkında değillerken onların bu işlerini sen kendilerine haber vereceksin.” diye vahyettik.

16. Yûsuf'u kuyuya bırakıp akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler.

17. Yûsuf'un kardeşleri: “Ey babamız! Biz yarışa girmiştik. Yûsuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık. Bir de ne görelim, onu kurt yemiş. Her ne kadar doğru söylesek de sen bize inanmazsın.” dediler.

18. Bir de üzerine, sahte bir kan bulaştırılmış gömleğini getirdiler. Yakûb dedi ki: “Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah’tır.”

19. Bir kervan gelmiş, sucularını suya göndermişlerdi. Sucu kovanı kuyuya salınca, “Müjde! Müjde! İşte bir oğlan!” dedi. Onu alıp bir ticaret malı olarak sakladılar. Oysa Allah, onların yaptıklarını biliyordu.

20. Onu ucuz bir fiyata, birkaç dirheme sattılar. Zaten ona değer vermiyorlardı.

21. Onu satın alan Mısırlı kişi, hanımına dedi ki: “Ona iyi bak. Belki bize yararı dokunur veya onu evlat ediniriz.” İşte böylece biz rüyadaki olayların yorumunu öğretelim diye Yûsuf’u Mısır’a yerleştirdik. Allah, işinde galiptir; fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

22. Yûsuf, olgunluk çağına erişince, ona hikmet ve ilim verdik. İşte biz, iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız.

23. Evinde bulunduğu kadın gönlünü ona kaptırıp ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi ve kapıları kilitleyerek, “Haydi gelsene!” dedi. O ise: “Allah’a sığınırım, çünkü kocan benim efendimdir, bana iyi baktı. Şüphesiz zalimler kurtuluşa eremezler!” dedi.

24. Andolsun, kadın ona göz koyup istek duymuştu. Eğer Rabb’inin delilini görmemiş olsaydı, Yûsuf da ona istek duyacaktı. Biz, ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için böyle yaptık. Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı.

25. İkisi de kapıya koştular. Kadın, Yûsuf’un gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında hanımın efendisine rastladılar. Kadın dedi ki: “Senin ailene kötülük yapmak isteyenin cezası, zindana atılmak veya can yakıcı bir azaptır.”

26. Yûsuf, “O, benden arzusunu elde etmek istedi.” dedi. Kadının ailesinden bir şahit de şöyle şahitlik etti: “Eğer onun gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, Yûsuf yalancılardandır.”

27. “Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. Yûsuf ise, doğru söyleyenlerdendir.”

28. Kadının kocası Yûsuf’un gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce dedi ki: “Şüphesiz bu, siz kadınların tuzağıdır. Şüphesiz sizin tuzağınız çok büyüktür.”

29. “Ey Yûsuf! Sen bundan sakın kimseye bahsetme. Ey kadın, sen de günahının başışlanmasını dile. Çünkü sen günah işleyenlerdensin.”

30. Şehirde birtakım kadınlar, “Aziz’in karısı, hizmetçisi olan delikanlısından murad almak istemiş. Ona olan aşkı yüreğine işlemiş. Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz.” dediler.

31. Kadın, bunların dedikodularını işitince haber gönderip onları çağırdı. Ziyafet düzenleyip onlar için oturup yaslanacakları yer hazırladı. Her birine birer de bıçak verdi ve Yûsuf’a, “Çık karşılarına.” dedi. Kadınlar Yûsuf’u görünce, onu pek büyüttüler ve şaşkınlıkla ellerini kestiler. “Hâşâ! Allah için, bu bir insan değil, ancak şerefli bir melektir” dediler.

32. Bunun üzerine kadın onlara dedi ki: “İşte bu, beni hakkında kınadığınız kimsedir. Andolsun, ben ondan murad almak istedim. Fakat o, iffetinden dolayı bundan kaçındı. Andolsun, eğer emrettiğimi yapmazsa, mutlaka zindana atılacak ve zillate uğrayanlardan olacak.”

33. Yûsuf “Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni dâvet ettiği şeyden daha sevimlidir. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve cahillerden olurum.” dedi.

34. Rabb'i, onun duasını kabul etti ve kadınların tuzaklarını ondan uzaklaştırdı. Şüphesiz ki O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.

35. Sonra onlar, Yûsuf'un suçsuzluğunu ortaya koyan delilleri gördükten sonra yine de onu bir süre zindana atmayı uygun buldular.

36. Onunla beraber zindana iki delikanlı daha girdi. Biri, "Ben rüyamda şaraplık üzüm sıkığımı gördüm." dedi. Diğeri, "Ben de rüyamda başımın üzerinde, kuşların yediğı bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bize bunun yorumunu söyle. Şüphesiz biz seni iyilik yapanlardan görüyoruz." dedi.

37. Yûsuf dedi ki: "Sizin yiyeceğiniz yemek size gelmeden önce, onun ne olduğunu bildiririm. Bu, bana Rabb'imın öğrettiklerindendir. Ben, Allah'a inanmayan ve ahireti inkâr eden bir milletin dinini bıraktım."

38. "Atalarım İbrâhim, İshâk ve Yakûb'un dinine uydum. Bizim, Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız söz konusu olamaz. Bu, bize ve insanlara Allah'ın bir lûtfudur; fakat insanların çoğı şükretmezler."

39. "Ey zindan arkadaşlarım! Ayrı ayrı İlâhlar mı daha iyidir, yoksa mutlak hâkimiyet sahibi olan tek Allah mı?"

40. "Siz Allah'ı bırakıp sadece sizin ve atalarınızın taktığı düzmece İlâhlara tapıyorsunuz. Allah, onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm ancak Allah'a aittir. O, kendisinden başka hiçbir şeye tapmamanızı emretmiştir. İşte en doğru din budur. Fakat insanların çoğı bilmezler."

41. "Ey zindan arkadaşlarım! Rüyanızın yorumuna gelince, biriniz efendisine şarap sunacak, diğeri ise asılacak ve kuşlar başından yiyecektir. Yorumunu sorduğunuz iş böylece kesinleşmiştir."

42. Yûsuf, onlardan kurtulacağını düşündüğü kişiye, “Efendinin yanında beni an!”, dedi. Fakat şeytan onu efendisine hatırlatmayı unutturdu da bu yüzden o, birkaç yıl daha zindanda kaldı.

43. Kral “Ben rüyamda yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini; ayrıca yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak gördüm. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, rüyamı bana yorumlayın.” dedi.

44. Dediler ki: “Bunlar karma karışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin yorumunu bilmiyoruz..”

45. Zindandaki iki kişiden kurtulmuş olanı, nice zamandan sonra Yûsuf’u hatırladı ve “Ben size onun yorumunu haber veririm, hemen beni zindana gönderin.” dedi.

46. Zindana varınca dedi ki: “Yûsuf! Ey doğru sözlü! Rüyada yedi semiz ineği yedi zayıf ineğin yemesi, bir de yedi yeşil başakla diğer yedi kuru başak hakkında bize yorum yap. Ümid ederim ki vereceğin bilgi ile insanlara dönerim, onlar da senin değerini bilirler.”

47. Yûsuf dedi ki: “Yedi yıl âdetiniz üzere ekin ekeceksiniz. Yiyeceğiniz az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında bırakın.”

48. “Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelecek, saklayacağınız az bir miktar hariç bu yıllar için biriktirdiklerinizi yiyip bitirecek.”

49. “Bunun ardından insanların yağmura kavuşacağı bir yıl gelecek. O zaman bol rızka kavuşup sıra ve yağ sıkacaklar.”

50. Kral “Onu bana getirin!” dedi. Elçi, Yûsuf’a gelince, Yûsuf dedi ki: “Efendine dön de, ellerini kesen o kadınların derdi ne idi, diye sor. Şüphesiz Rabb’im onların hilesini hakkıyla bilendir.”

51. Kral, kadınlara: “Yûsuf’tan murad almak istediğiniz zaman derdiniz ne idi?” dedi. Kadınlar, “Hâşâ! Allah için, biz onun bir kötülüğünü bilmiyoruz.” dediler. Aziz’in karısı ise, “Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ondan ben murad almak istedim. Şüphesiz Yûsuf doğru söyleyenlerdendir.” dedi.

52. Yûsuf “Benim böyle yapmam, Aziz’in; yokluğunda, benim kendisine hainlik etmediğimi ve Allah’ın, hainlerin tuzaklarını başarıya ulaştırmayacağını bilmesi içindi.” dedi.

53. “Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü Rabb’imin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabb’im çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” dedi.

54. Kral “Onu bana getirin, onu özel olarak yanıma alayım.” dedi. Onunla konuşunca dedi ki: “Şüphesiz bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir bir kişisin.”

55. Yûsuf “Beni ülkenin hazinelerine bakmakla görevlendir. Çünkü ben iyi koruyucu ve bilgili bir kişiyim” dedi.

56. Böylece Yûsuf’a, dilediği yerde oturmak üzere ülkede imkân ve iktidar verdik. Biz rahmetimizi istediğimize veririz ve iyi davrananların mükâfatını zayi etmeyiz.

57. Elbette ki, ahiret mükâfatı, inananlar ve Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için daha iyidir.

58. Bu sırada Yûsuf’un kardeşleri çıkageldiler ve yanına girdiler. Yûsuf onları tanıdı, onlar ise Yûsuf’u tanımıyorlardı.

59. Yûsuf, onların yüklerini hazırlatınca dedi ki: “Sizin bir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ölçeği tam dolduruyorum ve ben misafir ağırlayanların en iyisiyim.”

60. “Eğer onu bana getirmezsenez, artık benim yanımda size verilecek tek ölçek zahire bile yoktur ve bir daha da bana yaklaşmayın.”

61. Dediler ki: “Onu babasından isteyeceğiz ve muhakkak bunu yaparız.”

62. Yûsuf, adamlarına dedi ki: “Onların ödedikleri zahire bedellerini yüklerinin içine koyun. Umulur ki ailelerine varınca onu anlarlar da belki yine dönüp gelirler.”

63. Onlar, babalarına döndüklerinde, “Ey babamız! Bize artık zahire verilmeyecek. Kardeşimiz Bünyamin’i bizimle gönder ki zahire alalım. Onu biz elbette koruruz.” dediler.

64. Yakûb onlara “Onun hakkında size ancak, daha önce kardeşi hakkında güvendiğim kadar güvenebilirim! Allah en iyi koruyandır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir.” dedi.

65. Yûsuf’un kardeşleri yüklerini açıp zahire bedellerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. “Ey babamız! Daha ne isteriz? İşte ödediğimiz bedeller de bize geri verilmiş. Onunla yine ailemize yiyecek getirir, kardeşimizi korur ve bir deve yükü zahire de fazladan alırız. Çünkü bu getirdiğimiz az bir zahiredir.” dediler.

66. Babaları “Kuşatılıp çaresiz durumda kalmanız hariç, onu bana geri getireceğinize dair Allah adına sağlam bir söz vermedikçe, onu sizinle göndermeyeceğim!” dedi. Ona güvencelerini verdiklerinde, “Allah söylediklerimize vekildir.” dedi.

67. Sonra da, “Ey oğullarım! Bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah’tan gelecek hiçbir şeyi sizden uzaklaştıramam. Hüküm ancak Allah’ındır. Ben O’na tevekkül ettim. Tevekkül edenler de yalnız O’na tevekkül etsinler.” dedi.

68. Babalarının emrettiği şekilde ayrı kapılardan girdiklerinde bile bu davranış, Allah’tan gelecek hiçbir şeyi onlardan uzaklaştıracak değildi. Sadece Yakûb, içindeki bir dileği ortaya koymuş oldu. Şüphesiz o, biz kendisine öğrettiğimiz için bilgi sahibidir. Fakat insanların çoğu bilmezler.

69. Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde, Yûsuf kardeşi Bünyamin'i bağrına bastı ve gizlice "Haberin olsun ben senin kardeşim, artık onların yaptıklarına üzülmeye." dedi.

70. Yûsuf, onların yüklerini hazırlatırken su kabını kardeşinin yüküne koydurdu. Sonra da bir çağırıcı şöyle seslendi: "Ey kervancılar! Siz hırsızsiniz."

71. Yûsuf'un kardeşleri onlara dönerek "Ne yitirdiniz?" dediler.

72. Onlar: "Hükümdar'ın su kabını yitirdik. Onu getirene bir deve yükü ödül var. Biz buna kefiliz." dediler.

73. Dediler ki: "Allah'a andolsun, siz de biliyorsunuz ki biz bu ülkede fesat çıkarmaya gelmedik, hırsız da değiliz."

74. Onlar "Eğer yalancıysanız, hırsızlığın cezası nedir?" dediler.

75. Onlar da "Cezası, su kabı kimin yükünde bulunursa, o kimsenin alıkonması onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız." dediler.

76. Bunun üzerine Yûsuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini aramaya başladı. Sonra su kabını kardeşinin yükünden çıkardı. İşte biz Yûsuf'a böyle bir plan öğrettik. Yoksa kralın kanunlarına göre kardeşini alıkoyamazdı. Ancak, Allah'ın dilemesi başka. Biz dilediğimiz kimsenin derecelerini yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır.

77. Dediler ki: "Eğer o çalmışsa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı." Yûsuf, bunu içinde sakladı ve onlara belli etmedi. İçinden, "Siz kötü bir durumdasınız; anlattığınızı Allah çok daha iyi biliyor." dedi.

78. Onlar, Yûsuf'a "Ey güçlü vezir! Bunun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizden birini alıkoy. Şüphesiz biz senin iyilik edenlerden olduğunu görüyoruz." dediler.

79. Yûsuf “Malımızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını tutmaktan Allah’a sığınırız. Şüphesiz biz o takdirde zulmetmiş oluruz.” dedi.

80. Ondan ümitlerini kesince, kendi aralarında konuşmak üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: “Babanızın Allah adına sizden söz aldığını, daha önce de Yûsuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Artık babam bana izin verinceye veya Allah, hakkımda hükmedinceye kadar buradan asla ayrılmayacağım. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır.”

81. “Siz babanıza dönün ve deyin ki: “Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti, biz ancak bildiğimize şahitlik ettik. Sana söz verdiğimiz zaman oğlunun hırsızlık edeceğini bilemezdik.”

82. “Bulduğumuz kent halkına ve aralarında olduğumuz kervana da sor. Şüphesiz biz doğru söyleyenleriz.”

83. Yakûb “Nefisleriniz sizi bir iş yapmağa sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” dedi.

84. Onlardan yüz çevirdi, “Vah! Yûsuf’a vah!” dedi ve üzüntüden iki gözüne ak düştü. O artık acısını içinde saklıyordu.

85. Oğulları “Allah’a yemin ederiz ki, sen hâlâ Yûsuf’u anıp duruyorsun. Sonunda üzüntüden eriyip gideceksin veya helâk olacaksın.” dediler.

86. Yakûb “Ben tasa ve üzüntümü ancak Allah’a arz ederim. Ben, Allah tarafından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim.” dedi.

87. “Ey oğullarım! Gidin Yûsuf’u ve kardeşini araştırın. Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah’ın rahmetinden ümidini kesmez.”

88. Bunun üzerine Mısır'a dönüp Yûsuf'un yanına girdiklerinde, "Ey güçlü vezir! Bize ve ailemize darlık ve sıkıntı dokundu. Değersiz bir sermaye ile geldik. Zahiremizi tam ölç, ayrıca bize sadaka ver. Şüphesiz Allah, sadaka verenleri mükâfatlandırır." dediler.

89. Yûsuf dedi ki: "Siz henüz cahil kimseler iken Yûsuf ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?"

90. Kardeşleri "Yoksa, sen Yûsuf musun?" dediler. O da "Ben Yûsuf'um, bu da kardeşim. Allah, bize iyilikte bulundu. Çünkü, kim kötülükten sakınır ve sabrederse, şüphesiz Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez." dedi.

91. Dediler ki: "Allah'a andolsun, gerçekten Allah seni bize üstün kıldı. Gerçekten biz suç işlemiştik."

92. Yûsuf dedi ki: "Bugün size kınama yok. Allah sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir."

93. "Bu gömleğimi götürün de babamın yüzüne koyun ki, gözleri açılsın ve bütün ailenizi bana getirin." dedi.

94. Kervan Mısır'dan ayrılınca babaları, "Bana bunak demezseniz, şüphesiz ben Yûsuf'un kokusunu alıyorum." dedi.

95. Onlar da "Allah'a yemin ederiz ki sen hâlâ eski şaşkınlığındasın." dediler.

96. Müjdeci gelip gömleği Yakûb'un yüzüne koyunca gözleri açılıverdi. Yakûb "Ben size, Allah tarafından, sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim demedim mi?" dedi.

97. Oğulları: "Ey babamız! Allah'tan suçlarımızın bağışlanmasını dile. Biz gerçekten suçluyduk." dediler.

98. Yakûb "Rabb'imden sizin bağışlanmanızı dileyeceğim. Şüphesiz O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." dedi.

99. Mısır'a gidip Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde; Yûsuf ana babasını bağrına bastı ve "Allah'ın iradesi ile güven içinde Mısır'a girin!" dedi.

100. Ana babasını tahtın üzerine çıkardı. Hepsi Yûsuf'a saygı ile eğildiler. Yûsuf dedi ki: "Babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabb'im onu gerçekleştirdi. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra; Rabb'im beni zindandan çıkararak ve sizi çölden getirerek bana çok iyilikte bulundu. Şüphesiz Rabb'im, dilediği şeyde nice incelikler sergileyendir. Şüphesiz O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."

101. "Rabb'im! Gerçekten bana mülk verdin ve bana sözlerin yorumunu öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Dünyada ve ahirette sen benim velimsin. Benim canımı müslüman olarak al ve beni iyilere kat."

102. İşte bu kıssa, gayb haberlerindendir. Onu sana biz vahiy yolu ile bildiriyoruz. Yoksa onlar tuzak kurarak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin.

103. Sen ne kadar şiddetle arzu etsen de insanların çoğu inanacak değildir.

104. Hâlbuki sen buna karşılık onlardan bir ücret de istemiyorsun. Kur'an âlemler içinde ancak bir öğüttür.

105. Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki yanlarına uğrarlar da onlardan yüzlerini çevirerek geçerler.

106. Onların çoğu Allah'a ancak ortak koşarak inanırlar.

107. Yoksa Allah tarafından kendilerini kuşatacak bir azabın gelmeyeceğinden veya onlar farkında olmadan kıyametin ansızın gelip çatmayacağından emin mi oldular?

108. De ki: "İşte bu benim yolumdur. Ben ve bana uyanlar bilerek Allah'a çağırırız. Allah'ın şanı yücedir. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim."

109. Biz senden önce de, memleketler halkından ancak kendilerine vahyettiğimiz birtakım erkekleri peygamber olarak gönderdik. Yeryüzünde dolaşıp da, kendilerinden önce gelenlerin akıbetlerinin nasıl olduğuna bakmadılar mı? Elbette ahiret yurdu Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için daha iyidir. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?

110. Nihayet peygamberler ümitlerini kesecek hâle gelip yalanlandıklarını düşündükleri sırada, onlara yardımımız geldi de, dilediğimiz kimseler kurtuluşa erdirildi. Azabımız ise, suçlular topluluğundan geri çevrilemez.

111. Andolsun ki, onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır. Kur’an, uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi ayrı ayrı açıklayan ve inanan bir toplum içinde bir yol gösterici ve bir rahmettir.

1.1.1.2. Tevrat’ta Yûsuf Peygamber: ²

On yedi yaşında bir genç olan Yûsuf, babasının eşleri Bilha ve Zilpa’dan olan üvey kardeşleriyle birlikte sürü güder. Kardeşlerinin yaptığı kötülükleri babasına ulaştırır. Yakup Yûsuf’u, ihtiyarlığında doğduğu için öteki oğullarından çok sever. Yûsuf’a uzun, renkli bir giysi yaptırır. Yûsuf’un kardeşleri babalarının sevgisini farkedince, ondan nefret ederler, Yûsuf’a tatlı söz söylemez olurlar.

Yûsuf bir gece gördüğü düşü kardeşlerine anlatınca, ondan daha çok nefret ederler. Yûsuf: “Tarlada demet bağlıyorduk. Ansızın benim demetim kalkıp dikildi. Sizinkilerse, çevresine toplanıp önünde eğildiler.” der. Kardeşleri: “Basımıza kral mı olacaksın? Bizi sen mi yöneteceksin?” derler. Düşlerinden, söylediklerinden ötürü ondan daha çok nefret ederler.

Başka bir düşte Yûsuf güneş, ay ve on bir yıldızın önünde eğildiğini görür. Yûsuf babasıyla kardeşlerine bu düşü anlatınca, babası onu azarlar: “Ne biçim düş bu? Ben, annen, kardeşlerin gelip önünde yere mi eğileceğiz yani?” der.

² *Kitabı Mukaddes*, Eski Ahit, Tekvin: Bap 37–50, İstanbul, Kitabı Mukaddes Şirketi Yayınları, 1958, s. 37-53.

Bir gün Yûsuf'un kardeşleri babalarının sürüsünü gütmek için Şekem'e giderler. Babası, Yûsuf'tan kardeşlerine ve sürüye bakmasını, herşeyin yolunda gidip gitmediğinden kendisini haberdar etmesini ister ve onu Hevron Vadisi'nden gönderir.

Yûsuf Şekem'de kırdan dolaşırken bir adamdan kardeşlerini sorar. Adam onu Dotan'a yönlendirir. Dotan'da Yûsuf'u uzaktan gören kardeşleri onu öldürmek için plan yaparlar. Ruben Yûsuf'u açlıktan ve susuzluktan ölmesi için bir kuyuya atmayı teklif eder. Amacı Yûsuf'u kurtarıp babasına geri götürmektir. Yûsuf yanlarına varınca, kardeşleri sırtındaki renkli uzun giysiyi çekip çıkarırlar ve onu susuz, boş bir kuyuya atarlar. Kardeşleri Yûsuf'u o sırada Gilat yönünden gelen ve Mısır'a giden İsmaililer'e yirmi gümüşe satarlar. Bir teke keserek Yûsuf'un renkli uzun giysisini onun kanına bularlar. Giysiyi babalarına gösterirler. Yakup giysiyi tanır ve oğlunu yabancı bir hayvanın yemiş olduğuna inanır. Üzüntüden giysilerini yırtan Yakup beline çul sarar ve oğlu için uzun süre yas tutar.

Midyanlılar Yûsuf'u Mısır'da firavunun muhafız birliği komutanı Potifar'a satarlar. Efendisi, Rabbin Yûsuf'la birlikte olduğunu, yaptığı her işte onu başarılı kıldığını görür ve Yûsuf'u özel hizmetine alır. Sahip olduğu her şeyin sorumluluğunu ona verir. Yûsuf güzel yapılı, yakışıklı bir gençtir. Bir süre sonra efendisinin karısı ona göz koyarak gayr-ı meşru ilişki teklif eder. Yûsuf onu reddeder. Evde kimsenin olmadığı bir gün Potifar'ın karısı onunla olması için Yûsuf'un giysisini çeker. Yûsuf'un giysisi onun elinde kalır, Yûsuf evden dışarı kaçar. Kadın hiddetinden Yûsuf'a iftira atar. Bunun üzerine efendisi Yûsuf'u yakalayıp zindana atar.

Zindancı başı Yûsuf'tan hoşnut olduğu için bütün tutsakların yönetimini ona verir. Firavun görevlileri olan baş sakiyle fırıncı başına öfkelenir ve onları zindana atar. Firavunun sakisiyle fırıncısı tutsak oldukları zindanda aynı gece birer düş görürler. Baş saki düşünü Yûsuf'a anlatır: “Düşümde önümde bir asma gördüm. Üç çubuğu vardı. Tomurcuklar açar

açmaz çiçeklendi, salkım salkım üzüm verdi. Firavun'un kâsesi elimdeydi. Üzümleri alıp firavunun kâsesine sıktım. Sonra kâseyi ona verdim.” Yûsuf rüyayı şöyle yorumlar: “Üç çubuk üç gün demektir. Üç gün içinde Firavun seni zindandan çıkaracak, yine eski görevine döneceksin. Geçmişte olduğu gibi yine ona sakilik yapacaksın; ama her şey yolunda giderse, lütfen beni anımsa. Bir iyilik yap, Firavun’a benden bahset. Çıkar beni bu zindandan!” Fırıncı başı gördüğü rüyayı şöyle anlatır: “Başımın üstünde üç sepet beyaz ekmek vardı. En üstteki sepette Firavun için pişirilmiş çeşitli pastalar vardı. Kuşlar başımın üstündeki sepette pastaları yiyorlardı.” Yûsuf : “Üç sepet üç gün demektir. Üç gün içinde Firavun seni zindandan çıkarıp ağaca asacak. Kuşlar etini yiyecek.” der. Rüyaların yorumu doğru çıkar; ancak baş saki Yûsuf’u anımsamaz. Tam iki yıl sonra Firavun bir düş görür. Nil Irmağı’nın kıyısında dururken ırmaktan güzel ve semiz yedi inek çıkar; sazlar arasında otlamaya başlarlar. Sonra yedi çirkin ve cılız inek çıkar ve ırmağın kıyısında diğer ineklerin yanında dururlar. Çirkin ve cılız inekler güzel ve semiz yedi ineği yeyince, Firavun uyanır. Başka bir düşte bir sapta yedi güzel ve dolgun başak biter. Sonra, cılız ve doğu rüzgârıyla kavrulmuş yedi başak daha biter. Başaklar, yedi güzel ve dolgun basağı yutarlar. Firavun uyandığında bütün Mısırlı büyücüleri, bilgeleri çağırır ama hiçbir rüyaları yorumlayamaz.

Baş saki Yûsuf’u hatırlar ve Firavun’a onu tavsiye eder. Firavun Yûsuf’u zindandan çağırır. Yûsuf iki rüyanın anlamının da aynı olduğunu söyler ve şöyle yorumlar: “Yedi güzel inek yedi yıl demektir. Yedi güzel başak da yedi yıldır. Daha sonra çıkan yedi cılız, çirkin inek ve doğu rüzgârının kavurduğu yedi solgun başaksa yedi yıl kıtlık olacağı anlamına gelir. Mısır’da yedi yıl bolluk olacak. Sonra yedi yıl öyle bir kıtlık olacak ki, bolluk yılları hiç anımsanmayacak; çünkü kıtlık ülkeyi kasıp kavuracak. Ardından gelen kıtlık bolluğu unutturacak; çünkü çok şiddetli olacak. Ülke çapında adamlar görevlendirmeli, bunlar yedi bolluk yılı boyunca ürünlerin beşte birini toplamalı. Gelecek verimli yılların bütün yiyeceğini toplasınlar ve bunları firavunun yönetimi altındaki kentlerde depolayıp korusunlar.” Bu öneri

Firavun ile görevlilerine iyi görünür ve Firavun onu Mısır'a yönetici yapar; mührünü parmağından çıkarıp Yûsuf'un parmağına takar ve ona ince ketenden giysi giydirir, boynuna altın zincir takar. Firavun Yûsuf'un adını Safenat-Paneah koyar ve On Kenti'nin kâhini Potifera'nın kızı Asenat'ı da ona eş olarak verir.

Yûsuf Firavun'un hizmetine girdiğinde otuz yaşındadır ve bütün Mısır'ı dolaşır. O, idaresi ve aldığı tedbirlerle bolluk döneminde depolama yapar. Yûsuf, kıtlık yılları başlamadan olan iki erkek çocuğuna Manasse ve Efrayim isimlerini koyar. Mısır'da yedi bolluk yılından sonra yedi kıtlık yılı baş gösterir.

Bütün ülkelerde kıtlık vardır, Mısır'ın her yanında yiyecek bulunur. Mısırlılar aç kalınca, yiyecek için Firavun'a yakarılırlar. Kıtlık bütün ülkeyi sarınca, Yûsuf depoları açıp Mısırlılara buğday satmaya başlar. Bütün ülkelerden insanlar da buğday satın almak için Mısır'a, Yûsuf'a gelir. Yakup Mısır'da buğday olduğunu öğrenince, Bünyamin hariç oğullarını Mısır'a gönderir. Kardeşleri gelip onun önünde yere kapanırlar. Yûsuf kardeşlerini görünce tanır; ama onlara yabancı gibi davranır. Onların casus olduğunu, böyle olmadığını kanıtlamak için kendilerini sınavacağını; küçük kardeşlerini getirmedikleri sürece, onları göndermeyeceğini söyler. Aralarından biri gider, diğerleri gözaltında kalır. Sonra dürüst olduğunu kanıtlamak için Yûsuf, içlerinden birinin gözaltında tutulmasını ve ötekilerin gitmesini söyler. Aralarından Simon'u alarak diğerlerini serbest bırakır; çuvallarına paralarını da geri koyar.

Babaları Yakup'un yanına varınca, başlarına gelenleri ona anlatırlar. Sonra Simon'u almak ve parayı vermek için babalarını ikna ederler ve Bünyamin'i yanlarına alarak Mısır'a gidip Yûsuf'un huzuruna çıkarlar. Yûsuf bu sefer onları çok iyi karşılar ve aynı anneden olan kardeşine sevgi gösterir. Yûsuf, kardeşlerine taşıyabilecekleri kadar yiyecek verilmesini, en küçüğünün torbasına gümüş kâsesini ve buğdayın parasını koyulmasını buyurur. Sonra da bir

arama yaptırır ve Bünyamin'i hırsızlıkla suçlayarak kendisine köle yapar. Yehuda babasının çok üzüleceğini bildiği için Yûsuf'a yalvarır. Yûsuf kardeşlerine, kim olduğunu söyleyince kardeşleri çok şaşırır.

Yûsuf'un kardeşlerinin geldiği haberi saraya ulaşınca, Firavun memnun olur. Yakup Yûsuf'un yaşadığını öğrenince çok sevinir ve bütün ailesini, hayvanlarını ve Kenan ülkesinde kazandığı malları yanına alarak Mısır'a gider. Yûsuf Goşen'de babasını görünce boynuna sarılıp uzun uzun ağlar. Babasıyla kardeşlerini Mısır'a yerleştirir; Firavun'un buyruğu gereği onlara ülkenin en iyi yerinde, Ramses bölgesinde mülk verir.

Yakup Mısır'da on yedi yıl yaşar ömrü toplam yüz kırk yedi yıl sürer. Babasının cesedini Yûsuf'un özel hekimleri mumyalarlar. Yakup'un oğulları, babalarının vermiş olduğu buyruğu yerine getirirler; onu Kenan ülkesine götürüp gömerler. Yûsuf kardeşlerini affeder. Yûsuf ile babasının ev halkı Mısır'a yerleşirler ve Yûsuf yüz on yıl yaşar. Onu mumyalayıp Mısır'da bir tabuta koyarlar.

1.1.1.3. Zebur'da Yûsuf Peygamber:³

Tanrı Rab, Yakup'a "Kenan ülkesini size vereceğim" diyerek, İsrail'le sonsuza dek geçerli olacak bir antlaşma yapar. O zaman sayıları azdır ve ülkeye yabancıdırlar. Bir ulustan öbürüne, bir ülkeden diğerine dolaşırlar. Rab onları ezdirmez, onlar için kralları bile paylayarak peygamberlerine kötülük yapılmamasını ister.

Ülkeye kıtlık gönderir, bütün yiyeceklerini yok eder. Köle olarak satılan Yûsuf'u önlerinden gönderir. Zincir vurup ayaklarını incitirler, boynuna demir halka geçirirler. Söyledikleri gerçekleşinceye dek, Rabbin sözü onu sınar ve kral adam gönderip Yûsuf'u salıverir.

³ *Kitabı Mukaddes*, Mezmurlar, Mezmur: 105, s. 602-604.

Önderlerini istediği gibi eğitsin ve ileri gelenlerine akıl versin diye Yûsuf'u kendi sarayının efendisi, bütün varlığının sorumlusu yapar. O zaman İsrail Mısır'a gider, Yakup ülkesine yerleşir. Rab halkını alabildiğine çoğaltır, onları düşmanlarından sayıca arttırır.

1.1.1.4. İncil'de Yûsuf Peygamber: ⁴

Yûsuf'u kıskanan atalarımız, onu köle olarak Mısır'a sattılar. Ama Tanrı onunla beraberdi ve onu bütün sıkıntılarından kurtardı. Ona bilgelik vererek Mısır kralı Firavun'un gözüne girmesini sağladı. Firavun da onu Mısır ve tüm saray halkı üzerinde yönetici tayin etti. Sonra tüm Mısır ve Kenan ülkesini kıtlık vurdu, büyük sıkıntılar başladı. Atalarımız yiyecek bulamadılar. Mısır'da tahıl bulunduğunu duyan Yakup, atalarımızı oraya ilk yolculuklarına gönderdi. Mısır'a ikinci gelişlerinde ise Yûsuf, kardeşlerine kimliğini açıkladı. Firavun böylece Yûsuf'un ailesini tanımış oldu. Yûsuf haber yollayıp babası Yakup'u ve tüm akrabalarını, toplam yetmiş beş kişiyi çağırttı. Böylece Yakup Mısır'a gitti. Kendisi de atalarımız da orada öldüler.

1.1.2. Türk Edebiyatında Yûsuf u Zelîhâ Mesnevileri:

Ali'nin Kıssa-i Yûsuf'u (XIII. yy.)

Haliloğlu Ali'nin Yûsuf u Zelîhâ'sı (XIII. yy.)

Şeyyat Hamza'nın Dâstân-ı Yûsuf'u (XIV. yy.)

Süle (Sula, Süli) Fakih'in Yûsuf u Züleyhâ'sı (XIII-XIV. yy.)

Erzurumlu Darir'in Yûsuf u Züleyhâ'sı (XIV. yy.)

Rabguzî'nin Kısâsü'l-Enbiyâ'sı (XIV. yy.)

Tebrizli Ahmedî'nin Yûsuf u Zelîhâ'sı (XV. yy.)

Akşemseddinzâde Hamdullah Hamdi'nin Yûsuf u Züleyhâ'sı (XV. yy.)

⁴ *Kitabı Mukaddes*, Yeni Ahit, Resullerin İşleri: Bap 7, s. 125-127.

Nahîfî'nin Yûsuf u Zelîhâ'sı (XV. yy.)

Dur Big ve Hâmîdî'nin Yûsuf u Züleyhâ Kıssaları (XV. yy.)

Kemal Paşazâde'nin Yûsuf u Züleyhâ'sı (XVI. yy.)

Taşlıcalı Yahyâ (Dukaginzâde) Bey'in Yûsuf u Zelîhâ'sı (XVI. yy.)

Abdurrahman Gubârî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sı (XVI. yy.)

Şerîfî'nin Yûsuf u Zelîhâ'sı (XVI. yy.)

1.2. TEBRİZLİ AHMEDÎ'NİN HAYATI ve ESERLERİ

Türk edebiyat tarihinde yakın zamana kadar varlığı bilinmeyen Tebrizli Ahmedî'nin tanınması *Esrâr-nâme* ile *Yûsuf ve Zelîhâ* adlı eserlerinin ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir. Üzerinde çalıştığımız *Yûsuf u Zeliha*, Yakûb Han (1478-1490) döneminde yazılmıştır. Çalışmamızda şâiri, diğer Ahmedî'lerden ayırmak için “Tebrizli Ahmedî” ifadesini kullandık.

1.2.1. Hayatı

Tebrizli Ahmedî'nin hayatı hakkında bilgileri eserlerinden hareketle tespit edebiliyoruz. Eserlerindeki mevcut bilgilerden, onun XV. yüzyıl Akkoyunlular dönemi şâirlerinden olduğu öğrenilmektedir. *Esrâr-nâme* ile *Yûsuf ve Zelîhâ* adlı iki eseri vardır. Her iki eserini de Akkoyunlular'dan Sûfî Halîlu'llâh'a sunmuş olduğu yine eserlerinden anlaşılmaktadır.⁵ Sûfî Halîlu'llâh; Uzun Hasan Bahadır Han (1453-1478) ve onun oğlu Yakub Han (1478-1490) zamanında yaşayan, Musullu boyuna mensup, Gülşenî tarikatının kurucusu İbrahim-i Gülşenî (?-1533) ile de ilgisi olan, Yakûb Han tarafından “emîr-ül-ümerâ” unvanı verilerek “atabeg” tâyin edilen ve sultanın ölümünden sonra onun oğlu on yaşındaki Baysungur'u (1490-1492) tahta çıkaran ve daha sonraları Süleyman Bey Biçenlü

⁵ *Yûsuf u Zelîhâ*, vr. 4b'de 101-102. beyitler; *Esrâr-nâme*, 1840. beyit.

ile yapılan savaşta ölen zattır.⁶ Devlet adamlığı yanında tasavvufla da ilgilenen Sûfî Halîl'e Tebrizli Ahmedî'nin, Attar'ın *Esrâr-nâme*'si gibi tasavvufî hikâyeleri ihtiva eden *Esrâr-nâme* 'yi, "Ahsenü'l-Kasas" olan *Yûsuf u Zelîhâ* 'yı sunması tabîîdir.⁷

Aşağıdaki beyitlerden Ahmedî'nin *Yûsuf u Zelîhâ* 'yı Akkoyunlu hükümdarı Yakûb Han (1478-1490) devrinde yazdığı anlaşılmaktadır.

0061 Hoş nizâmda idi 'âlem ser-te-ser
Nevbet-<i> Ya'kûb Hân-ıdı meger

0062 Anuñ idi salţanat tâ cedd-i Rûm
Taht-ı Bağdâd-ı 'Irakayn ile Kûm

0063 Mülk-i Ermen taht-ı Gürcistân-ıla
Hazîne verürdi aña hoş cân-ıla

0064 Fârs-ıla hem tahtı Âzer-bâycân
Okunur hutbede Ya'kûb cân

0065 Mülk-i Abğaz-ıla Şirvan'ı meger
Hayl almışdı ceng-ile ol şîr-i ner

0066 Salţanat tahtında tutmuşdı qarâr
Vermiş-idi her yaña bir ihtiyâr

0067 Mülk-i Âzer-bâycân'a ol meger
Komışdı bir emîr-i mu'teber

⁶ Mükrimin Halil Yınanç, "Akkoyunlular", *İA*, C. I, s. 251-270; Mükrimin Halil Yınanç, "Baysungur", *IA*, C. 2, s. 427-428.

⁷ Gönül Ayan, *Tebrizli Ahmedî, Esrâr-nâme (İnceleme-Metin)*, Ankara, TTK Yayınları, 1996, s. VII.

- 0068 H  zretinde ulu begler     -ıdı
Devleti-le andan ulu yo  -ıdı
- 0069 D  n    d  ny  sı tem  met ber-  ar  r
Hem   ad  let üstine d  yim   stv  r
- 0070 Virdi K  ur    n-ıdı v   zikri nem  z
  an  atı   adl    seh  a fikri niy  z
- 0071 Meyl-i   ayr  ta a  ar  u tek lez  n
S  yesinde   o   geçer p  r    c  v  n
- 0072 Ehl-i   ilme b     u cennet s  yesi
K  atında     şıl   amunu   v  yesi

Aşağıdaki beyitlerden de Ahmed  'nin *Y  suf u Zeli  h  * 'yı Akkoyunlular'ın Musullu boyu beylerinden S  f   Hal  lu'll  h'ın isteği üzerine yazdığı anlaşılmaktadır.

- 0097   o   mu    '-y-idi meger kim     nına
Çok du     eylerdi d  yim c  nına
- 0098 Atasından çalmış-ıdı   anu   ol
Hem in  amlu   ulı-y-ıdı anu   ol
- 0099 Ced-be-cedden m  r-i m  r  n idi ol
Mu  ıllu   avminden tarçın idi ol
- 0100 Adı ol     hu   H  al  lu'll  h idi
Fi'li d  yim   asbeten li'll  h idi

0101 İbn-i Bektāş ol şehinşāh-ı cihān
Aķķoyunlu'dan mu'ayyen pehlevān

0102 Ėrmesün yā Rabb kemāline zevāl
Görmesün devrān ėlinden intikāl

Ahmedî'nin *Yûsuf u Zelîhâ* isimli eserinde canlı ve akıcı bir dil kullanması Farsça ve Arapçaya vâkîf olduğunu göstermektedir. Türkçeye sahip çıktığı da şu beyitten anlaşılmaktadır.

0193 Tûrkî dilince anı kılgıl edā
Hazz ala andan kamu mîr ü gedā (vr. 8a)

1.2.2. Eserleri:

Tebrizli Ahmedî'nin *Yûsuf u Zelîhâ* ile *Esrâr-nâme* adlı eserlerinden hangisini önce yazdığı bilinmemektedir. *Esrâr-nâme* 'nin sonunda 884 (M. 1479) tarihi zikredildiği halde⁸, *Yûsuf ve Zelîhâ* 'nın Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi No: 51'de kayıtlı nüshasında, yazılış tarihi bulunmamaktadır. Ancak eserin Yakûb Han'ın üç büyük komutanından biri olan Musullu Sûfî Halîl'e sunulduğu bilindiğine göre, eserin Yakûb Han (883-896 / 1478-1490) döneminde yazıldığı anlaşılr. Edebî zevke sahip Sûfî Halîl'in meclisinde tefsîr, kasas, kelâm, milletler tarihi, tasavvuf tarihi, peygamberlerin savaşları, sultanlar tarihi okunduğu ve müezzinlerden, hafızlardan, güzel şarkı okuyanlardan, şâirlerden bahsedildiği *Yûsuf ve Zelîhâ* 'da yer alan şu beyitlerden anlaşılmaktadır:

0082 Şubh-dem tâ şām olunca 'adl ü dād
Şāmdan tâ şubh olunca 'ilm-i şād

⁸ Gönül Ayan, *Tebrizli Ahmedî, Esrâr-nâme*, s. VIII.

0083 O unurdu meclisinde ey h m m
G h  tefs r-i  a a  g h  kel m

0084 G h t r h-i  ik ye-yi  mem
G h a b r u riv y -y  cerem

0085 G h a v l-i me  y  den  aber
S ylemi di meclis içre   r   ner

0086 G h  az -y  enbiy dan   ft   g 
G h a v l-i sel   inden  uluv

0087 G h  uff z n m 'ezz n-i la  f
G h  o -    nlar- la sözi z r f

0088 Leyl  i y  eyler idi t  seçer
Oldı evr d <yla> d yim   r   ner

1.2.2.1. Y suf u Zel  h :

Gönül Ayan *Y suf u Zel  h * isimli bu eserin kime ait olduğu konusunda şu bilgileri vermektedir: “Tebrizli Ahmed  hakkında bilgi sahibi olunmayı, Ahmed  mahlasıyla yazılmış *Y suf ve Zel  h * ile *Esr r-n me*’ye, müellif aranmasına sebep olmuştur. Nitekim *Esr r-n me* yazmadı halde, Lat f ’nin Lik ’ ’yi⁹ anlatırken “Lik ’ ’nin garip tabiatıyla Ahmed  gibi bir   irin *Y suf u Z leyh *’sına nazire demekle ay b ettiğini ve bu ayıbı da hüner sayarak Sultan Bayez d’e eserini sunduğunu, Sultan Bayez d de onun, enbiy  menk belerindeki hatasını görünce, o işe yaramayan kitabı yakt  n  ve “ehil olmayan böyle

⁹ Lat f , *Tezkire-i Lat f *, İstanbul,  kdam Matbaası, H. 1314, s. 30.

işlere kalkışmasın” dediğini nakletmesi üzerine *Yûsuf u Züleyhâ* ile birlikte *Esrâr-nâme* Germiyanlı Ahmedî’ye atfolunmuştur. Bundan sonra Ahmedî’nin *Yûsuf u Züleyhâ*’sı üzerinde durulmamış, Agâh Sırrı Levend, *Yûsuf u Züleyhâ* yazarlar arasında Ahmedî’yi göstermiş¹⁰, İsmail Ünver, Ahmedî’nin böyle bir mesnevi yazdığı hiç duyulmamıştır¹¹ derken, Nihat Azamat, Germiyanlı Ahmedî’nin bir *Yûsuf u Zelîhâ*’sı bulunmadığını, sözü edilen mesnevinin Tebrizli Ahmedî’ye ait olduğunu, incelediği tek bir nüshaya istinaden belirtmiştir.¹²

1.2.2.1.1. Yazıldığı Dönem

Çalışma konumuz olan mesnevi Akkoyunlu hükümdarı Yakûb Han döneminde, Tebriz’de yazılmıştır. Akkoyunlulara, Oğuzlar’ın Bayındır boyuna mensup olduklarından Türk kaynaklarında Bayındır Han Oğlanları, İran kaynaklarında Bayındırıyye adları verilir.¹³ Orta Asya’dan Anadolu’ya ne zaman geldikleri konusu tartışmalı olan Akkoyunluların XIV. yüzyılda güneyde Urfa ve Mardin, Kuzeyde Bayburt olmak üzere Fırat ve Dicle yöresinde yaylak ve kışlak yaparak dolaştıkları bilinmektedir. Uzun Hasan Bahadır Han döneminde başkenti Diyarbakır’dan Tebriz’e taşımışlardır.¹⁴ Akkoyunlular döneminde Tebriz, hükümdarlarının bilim adamları ve sanatkarları himaye etmesi ve iltifatlarda bulunması dolayısıyla, İstanbul gibi döneminin bilim ve kültür merkezi haline gelmiştir.

Yakûb Han (1478-1490)

Uzun Hasan Bahadır Han’dan sonra Akkoyunlu tahtında en uzun süre kalan Yakûb Han’ın iktidar yılları Akkoyunlu Devleti’nin en parlak dönemini teşkil eder. 1478 yılında 15 yaşındayken hükümdar olan Yakûb Han, 1490 yılında veba salgını sonucu Karabağ’da

¹⁰ Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I, Ankara, TTK Matbaası, 1974, s. 129.

¹¹ İsmail Ünver, *Ahmedî, İskender-nâme, İnceleme-Tıpkıbasım*, Ankara, TDK Yayınları, 1983, s. 7.

¹² Nihat Azamat, “Yeni Bir Ahmedî ve İki Eseri: Yûsuf ve Zelîhâ, *Esrâr-nâme* Tercümesi”, *Osmanlı Araştırmaları*, VII-VIII, İstanbul, s. 347-367.

¹³ Faruk Sümer, “Akkoyunlular”, *İA*, C. II, İstanbul, 1989, s. 270.

¹⁴ Mükrimin Halil Yinanç, “Akkoyunlular” *İA*, C. I, İstanbul, 1970, s. 251-270.

ölmüştür.¹⁵ Bu dönemde bayındırlık ve kültür hizmetlerine yönelik çalışmalara ağırlık verilmiştir. Heşt Behişt sarayı bu dönemde tamamlanmıştır. Yakûb Han tarafından desteklenen şâirler şunlardır:¹⁶

Mollâ Câmi (*Salaman u Absal* mesnevisini Yakûb Han'a ithaf etmiş, *Silsiletü'z-Zeheb* mesnevisinde ve divanında yer alan bir kasidesinde onu övmüştür.), Mevlânâ Binâî (Yakub Han için *Behrâm u Bihrûz*'u yazmıştır.), Hidâyet, Cemilî, Habîbî, Kışverî, Mevlânâ Şehidî, Baba Figânî, Ehlî-i Şirazî (*Şem u Pervâne* adlı mesnevisini Yakûb Han'a ithaf etmiştir.), Mir Kemâlû'd-din Hüseyin, Şeyh Ahmed Albardaklı.

1.2.2.1.2. Nüşanın Özellikleri

Eserin bilinen tek nüshası, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi No: 51'de Ahmedî adına kayıtlıdır. Bu nüsha;

0001 İbtidâ kıl sözi Bi'smi'llâh ile
Düriş ey dil dün <ü> gün Allâh-ile

beytiyle başlayıp,

2985 Böyle gelmişdi kışşaş içre haber
Mâlik-i Reyyân eşiginde meger (vr. 101a)

beytiyle son bulmaktadır.

Tebriz'de elli yedi günde tamamlanan mesnevi, 4035 beyitten oluşmaktadır. Şu beyitlerde de eserin meydana geliş süreci hakkında bilgi verilmektedir.

0146 Elli yedi günde bu tuhfe-nizâm
Hatme geldi Tebrîz içinde temâm (vr. 6a)

¹⁵ Dilaver Akkoyunlu, *Akkoyunlular ve Bayburt "Snorya Tarihi"*, Ankara, Bizim Büro Yayınları, 1992, s. 128

¹⁶ Recep Demir, *Hatâyî-i Tebrizî ve Mollâ Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Menevîleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.

0147 Dört biñ ile otuz beş ebyâtdur

Bu nizâm-ı fâhırınıñ nazmındadır (vr. 6b)

Şu anda tek nüshası bulunan *Yûsuf ve Zelîhâ* mesnevisi, 102 yaprak ve 2985 beyitten ibarettir. Her sahifede iki sütunda 15 satır vardır. Bozuk bir nesihle kalın aharlı krem kâğıda yazılmıştır. Sahife ölçüleri 235x125 (180x120) ebatlarındadır. Eldeki nüsha toplam 101 varaktır. Eserin cildi kahverengi meşin cilttir. Cilt siyah mumlu bezle kaplanmıştır. İstinsah tarihi ve müstensih ismi eserde belirtilmemiştir. Ancak yazmada kullanılan kâğıt ve mürekkep özellikleri dikkate alınarak XV. yüzyıl sonlarında istinsah edildiği söylenilebilir. Yazmada çok sayıda hareke ve imlâ yanlışlığı göze çarpmaktadır. Bölüm başlıkları kırmızı mürekkeple Farsça yazılmıştır. Eser vr. 101a'da sona erer. Varağın boş bırakılan b yüzüne sonradan eklenmiş “Bab baş ağrısı-çün ve göz ve kulağ ve boyun ve göğüs ağrısına ve bel ve karın ve diz ve ayak ağrısına yarar getüre safâ bula baña inanmayan kâfir neüzü bi'llâh” diye başlayan bir dua ve temellük kayıtları vardır. Yazma oldukça yıpranmıştır.

1.2.2.1.3. Vezni

Eser aruz vezninin *fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Ancak bazı beyitlerde vezin eksik veya fazla hecelerden dolayı aksamaktadır. İmâle, zihaf gibi aruz kusurlarına da raslamaktayız. Çalışmamızın metin bölümünde vezne uymayan mısralar dipnotla gösterilmiştir.

1.2.2.1.4. İçeriği

Şâir, bu mesnevisinde 47 beyit tutan tevhid, na't ve Hulefâ-yı Râşidîn medhiyesinden sonra kendi adını da zikreder.

0047 Ahmedî-çün söyledigüm <bu> tamām

Okıduñ tevḥîd-i Ḥaḳ evvel maḳām (vr. 3a)

Ahmedî, “Şürû’-ı Kışsa-i Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâm”(vr. 7b) başlıklı 17 beyitlik kısımda, okunmasından herkes “haz” alsın diye eserini Türkçe yazdığını dile getirir. Mesnevinin başından itibaren bu kısmın sonuna kadar iki yüz beyitlik bölümde Ahmedî, ara sıra Halîlu’llâh’ı över. Ondan gördüğü lutuf ve ihsana şükreder. Asıl konuya “Meclis-i Evvel” başlığıyla girer. (vr. 8a)

“Dîden-i Yûsuf ‘A<leyhi’s-selâ>m Berhōdād Gorihten-i ez-Zelîhâ” başlıklı bölümde Yûsuf’un gömleğinin yırtılma hadisesi anlatılır. Zelîhâ Yûsuf’u arzulamaktadır ve bu arzusunu gerçekleştirmek için bir plân yapar. Zelîhâ ile evde yalnız kalan Yûsuf’a, bu sırada öfkeli bir ses “Zinaya yaklaşmayın” der.¹⁷ Bunun üzerine Yûsuf çok korkar. Nefsinin esiri Zelîhâ’dan kaçan Yûsuf’a yedi kapı açılır. Ancak taş eşikde ona yetişen Zelîhâ arkasından gömleğini yırtar.¹⁸

1004 Çün Zelîhâ bildi Yûsuf sözini
Der-zemân kıldı müheyyâ özini

1005 Bend-i bağın Yûsuf’uñ şeşdi hemân
Tumanı bağına el u<r>dı revân

1006 ‘Âlim-i ‘ulvîden êrdi bir nidâ
Hışm-ıla lâ-takrabu dè ol Hudâ

1007 Ya’nî varmağıl zināya sen yakın
Hışmuma uğrarsın ey şāh-ı emîn

1008 Yûsuf’a çünki erişdi bu nidâ
Bedeninden teni oldı cüdâ

¹⁷ İsrâ Sûresi, 32. âyet.

¹⁸ Yûsuf Sûresi, 25. âyet.

1009 Na'ra urdı havf-ıla ol şa'b-nāk
Şanasın ki oda yandı cāmı revāka

1010 Ol Zelîhâ kıldı hayrân ol-zemân
Örü tırdı kapuya kaçdı revân

1011 Yêdi kapu Yûsuf'a oldı güşād
Yûsuf'ı kôdı revân ol nâ-murād

1012 Taş eşikde yêtdi ardından anuñ
Dâmenini dutdı gêrûden işbunuñ

1013 Ol gêrûden bu ilerü kıldı zor
Dâmen ayrıldı gêrûden bî-kuşûr

Bazıları ise başka şekilde, Yûsuf'un Rabb'inin delilini gördüğünü söyler.¹⁹

1014 Ba'zılar özge demiş burhân-ı Hâk
Şaldı ol-demden bulara bü'l-felâk

1015 Ol-zemân kim ol Zelîhâ ihtimâm
Êtdi ol şeb-hûn ey bedr-i tamâm

Allah Cebrail'e, "Çabuk yetiş kadınlar Yûsuf'a tuzak kurdular!" diye seslenince Cebrail, Hz. Yakûb suretinde, ata binmiş ve elinde mızrak tutar şekilde görünür. Orada beliren Hz. Yakûb, parmağını ısırır ve Yûsuf'un Zelîhâ'ya yaklaşmasını yasaklar. Bunun üzerine Yûsuf oradan kaçır. Başka bir rivayete göre ise Zelîhâ'nın altından yapılmış bir putu

¹⁹ Yûsuf Sûresi, 24. âyet.

vardır. Rabb kabul ettiği bu putun karşısında günah işlemekten utanmaktadır. Bu yüzden putu perde ile örtmüştür. Yusuf puttan korkmuyorum ve sana yaklaşırsam aşağılık olurum diyerek kendini dışarı atar. (1016-1034).

Bazıları da evde beşiğe bağlı, Aziz'in kardeşinin oğlu olan bir bebek olduğunu, Yûsuf bu işe meylettiğinde dile gelerek "Sakın zina işleme!" demesi üzerine Yûsuf'un dışarı kaçtığını söylerler. (1035-1040).

Aziz eve geri döndüğu sırada Yûsuf ve Zeliâ'yı perişan bir halde bulur. Aziz'i gören Zeliâ, yüzünü yırtar, ağlamaya başlar. Zeliâ Aziz'e "Nasıl olur da bir kul, izinsiz senin kapını açıp eşine kasteder! Bunu ya öldür ya da zindana at." der.²⁰

1045 Ol 'Azîz'i gördi çün 'avrat revân
Yüzini yırtdı ve èyledi fiğân

1046 Dêr revâ mıdur ki bu bir kıl nêce
Bî-icâzet ol senûñ kapuñı açâ

1047 Ehlûñe kaçd èyleye bu bed-fi'âl
Bunı katl èyle yâhûd zindâna şal

Aziz Yûsuf'a dönerek onu oğlu kabul ettiğini, bu davranışının yanlış olduğunu söyler. Yûsuf suçu kabul etmez, Zeliâ'nın iftira ettiğini söyler. İkisinin durumunu da temize çıkaramayan Aziz, Yûsuf'dan şahit ister. Yûsuf, altı aylık bebeği şahit gösterir. Aziz "Altı aylık bebek nasıl konuşur?" deyince, Yûsuf hikmet denizinin sınırı olmayan Allah'a "Sen benim müşkülümü hallet." der. Bunun üzerine bebek "Eğer gömleği önünden yırtıldıysa

²⁰ Yûsuf Sûresi, 25. âyet.

arkasından zarar verilemez. Gömlek önünden yırtıldıysa suç tamamen delikanlınındır, yok arkasından yırtıldıysa kadın suçludur.” der.²¹

1068 Ol şabî eydür ki iş köñlekedür
Köñlegi hâlin görüñ ey sözidür

1069 Ger öñinden pāre olmuşdur tebāh
Çün gērüsinden ola naķş u ziyān

1070 Ger öñinden pāre olmuşdur tebāh
Başdan ayağa gulāmuñdur günāh

1071 Çün gērüsinden ola naķş u ziyān
Pes yakīn olmuşdur meger zenān

Gömleği inceleyen Aziz, Zelîhâ'nın suçlu olduğunu anlar ve ona “Hey yüzü kara, uğursuz! Bu senin düzenindir.” der.²²

“Āmeden-i Cebra'îl 'A<leyhi's-selā>m Pîş-i Yûsuf 'Aleyhi's-selām” başlıklı bölümde Allah Yûsuf'u sırrını açığa vurduğu için azarlar. (1081-1109). Şâir, zamanenin iddia ehlinin sözlerini dile getirir. (1110-1121).

“Da'vet Kerden-i Zelîhâ Zenān Ahîr-i Şoden-est” başlıklı bölümde Zelîhâ'nın Mısırlı kadınları evine davet etmesi, Yûsuf'a hayran olmaları sonucu kısıkançlıktan onu zindana attırmaya karar vermesi anlatılır.

Zelîhâ Mısırlı kadınları evine davet eder. Her birinin önüne turunc ve bıçak koyar. Kadınlar turuncu kesmeye meşgul olurlar. Zelîhâ Yûsuf'u süsler, güzel elbisler giydirir,

²¹ Yûsuf Sûresi, 26-27. âyetler.

²² Yûsuf Sûresi, 28. âyet.

başına mücevherlerle süslenmiş taç takar. Bütün güzellikler Yûsuf'dadır. El yıkamaları için ibrik ve gümüşten yapılmış leğenle ay yüzlü Yûsuf içeri girince, kadınların akılları başlarından gider, bıçakla ellerini keserler ve “Bu ya melekdir ya da kamer!” derler.²³

1128 Çıhdı evden nāgehān ol tūrfa şāh
Şanasın toğdı felekden anda māh

1129 Anlara karşı yürüdi serv-i nāz
Gördi anlar kim gelür ol şeh-bāz

1130 Yakışuban deng-i hayrān oldılar
Bî-haber şöyle uğunub kaldılar

1131 Düşdi nārenc ellerinden bir birin
Toğradı bıçak olaruñ ellerin

1132 Āh ederler kendülerden bî-beşer
Olmaya bu yā melekdür yā kamer

Zelîhâ kadınlara “Siz ilk görüşte altüst oldunuz, ben yedi yıldır gece gündüz onunlayım.” der. Kadınlar Zelîhâ’yı ayıpladıkları için utanırlar ve özür dilerler. Zelîhâ’dan izin alarak Yûsuf’un huzuruna çıkarlar ve “Birimizi candan kabul et.” derler. Yûsuf “Zelîhâ dahil hiçbirinize ilgim yok.” der. Yûsuf’u kaybedeceğini düşünen Zelîhâ, onu zindana göndermeye karar verir. (1133-1155).

²³ Yûsuf Sûresi, 31. âyet.

“Firistāden-i ‘Azīz Yūsuf-rā Dem Be-zindān” bölümünde Aziz Yūsuf’u zindana gönderir. Zelîhâ ayrılığa dayanamaz ve “Gözlerim sensiz cihanı görmesin, çürüsün başım ayakta durmasın.” der. (1156-1163).

“Manden-i Yūsuf ‘A<leyhi’s-selā>m Der-zindān” başlıklı bölümde Mâlik Zelîhâ’yı affeder, tövbe etmesini ister. Can u gönülden Allah’a yönelirse, merhamet ve şefkat sahibi Allah’ın onu bağışlayacağını söyler. Yūsuf’a da olanları kimseye anlatmamasını tembihler.²⁴

1199 Ol Zelîhâ’yı Melik ‘afv èyledi

Çok naşîhat vèrdi aña söyledi

1200 Yūsuf’a döndi eydür olma melûl

Var-ı mış yoluñda èy cānum oğul

1201 Bu sözi kimseye dème zinhār

Sākin ol şimden gèrû gam yime var

1202 Èy Zelîhâ tevbe kıl şimden gèrû

Çün haṭā kılduñ gāyet èy saḥt-rû

1203 Dön Hudā’ya bundan istiğfār kıl

Cümle sendendür haṭā bellü bil

1204 Şıdk-ıla dönseñ Hudā’ya ol kerīm

‘Afv èyler ol ğafūr u ol raḥīm

1205 Bunı dèdi gètdi kendü ḥāline

Düşdi yine saltanat aḥvāline

²⁴ Yūsuf Sûresi, 29. âyet.

“Meclis-i Rābi’ Serzeniş-i Kerden-i Zenān Zelîhâ-râ” başlıklı bölümde Mısırlı kadınların Zelîhâ’yı kınamaları, Yûsuf’un saki ve ekmekçinin rüyalarını yorumlaması anlatılır.

Mısırlı kadınların “Aziz’in eşi nasıl olur da bir köleyi sever!” şeklindeki kınamaları Zelîhâ’ya ulaşınca, onun gül yüzü solar. (1206-1219).

Bir sabah saki ve ekmekçi gördükleri rüyaların yorumu için Yûsuf’un yanına gelirler. Saki rüyasında çok üzüm sıkıp şarap yaptığını, ekmekçi de başının üzerinde bir sepet dolusu ekmek taşıdığını ve kuşların hep birlikte başına üşüştüğünü gördüğünü söyler.²⁵ Ekmekçi rüyasına yalan katar. Saki ve ekmekçi Yûsuf’u sınamak isterler.

1221 Gördi bir gece meger o sākî ẖāb
Çok üzüm şıkar eder anı şerāb

1222 Gördi etmekcide bir taşta tolu nān
Başınıñ üstüne almış ol cüvān

1223 Kuşlar üşmiş başı üstüne cavķ-ıla
Kıpışurlar etmegi hoş zevķ-ıla

1224 Şubh-dem geldi ikisi bir yere
Tā ki Yûsuf dan düşün hālın şora

Yûsuf rüyalarını yorumlamaya başlar. Amacı bunları İbrâhim’in dinine davet etmektir. Yaradılıştan gelen yetenek ve ilim ile yorum yapar.²⁶

²⁵ Yûsuf Sûresi, 36. âyet

²⁶ Yûsuf Sûresi, 37. âyet

1230 Hülk-ıla 'ilm-ile hâli bildüre

Bunlara islâmı 'arz kıldura

Yûsuf, saki ve ekmekçiye “Ayrı ayrı pek çok Tanrı mı daha iyidir; yoksa mutlak hakimiyet sahibi Allah mı?” diye sorar.²⁷

1241 Bir nêçe Tengri mi yêgdür mi 'aded

Yohsa bir kayyûm-ı kahhâr u şamed

Saki ve ekmekçi Yûsuf'a hangi milletten olduğunu sorarlar. Yûsuf da atalarının İbrâhim, İshâk ve Yakûb olduğunu ve onların dinine uyduğunu söyler.²⁸

1242 Anlar eydür êy şehr-i pâk u i'tikâd

Çankı milletdendür aşluñ èyle yâd

1243 Dêdi kim aşlum Halîlu'llâhdur

Mi'mâr-ı Ka'be-<i> Beytu'llâhdur

1244 Nâr-ı Nemrûd'ı êden cândan kabûl

Oğlını kurbân êden şâh-ı resûl

1245 Hem ikinci atam İshâk-ı nebî

Olmamışdur aşlımuzda bir ğabî

1246 Kendüm Ya'kûb-ı nebîden olmışam

Dîn-<i> İbrâhim millet bilmişem

²⁷ Yûsuf Sûresi, 39. âyet.

²⁸ Yûsuf Sûresi, 38. âyet.

1247 Ka‘bedür kıblem nemāzum Haḡ-ıçün
Zıkr-i fikrüm hem niyāzum Haḡ-ıçün

Yûsuf başından geçenleri onlara anlatır. Sonra rüya yorumuna devam eder. Sakiye “Sabah Mâlik tarafından korunacaksın ve zengin olacaksın.” der. Ekmekçiye ise “Seni asıp zalimce başını kesecekler ve kargalar beynini yiyecek.” der.²⁹

1255 Eydür ol sâkîye ki dañla seni
Mâlik iḡrâz èyleyüb eydür ġanî

1256 Nānvāya eydür ki seni aşalar
Zulm-ıla başuñ yerinden keseler

1257 Kargular beynüñi ekl ède tamām
Bu durur ta‘bîri ḡābuñ èy hümām

Yûsuf, saki zindandan çıkarken “Hükümdar huzurunda yüksek mertebeye ulaştın, beni sakın unutma!” der. Yûsuf, Allah’tan başkasına ümidini bağlamak gibi bir hata yüzünden yedi yıl daha zindanda kalır.³⁰

1261 Sâkîye Yûsuf dèdi ol-dem meger
Sen ḡöd olduñ şāh ḡatında mu‘teber

1262 Şāh ḡatında zinhār unutma bizi
Biz saña ḡapşurmışuz kendümüzi

²⁹ Yûsuf Sûresi, 41. âyet.

³⁰ Yûsuf Sûresi, 42. âyet.

1263 Çün bu sözi söyledi bî-ihtiyâr
Dedi Cebrâ'îl'e ol Perverdigâr

1264 Yûsuf'ı gör nece sehv etti yine
Var dègil ki vâkıf olsun hâline

1265 Çünki benden ğayra kıldı i'timād
Kaldı ol zindân içinde nâ-murād

1266 'İzzetüm hâkkı içün ey rûh u hâşş
Kêçmeyince yedi yıl yokdur halâş

“Meclis-i Sâdis Der-beyân-i H̱âb Diden-i Melik” başlıklı bölümde Yûsuf'un hükümdarın rüyasını yorumlaması ve suçsuzluğunun ispat edilmesi anlatılır.

Melik bir gece rüyasında nehirden yedi semiz öküz, ardından yedi zayıf öküz çıktığını görür. Onların ardından taze başaklar ve kuru başaklar görür. Yeşil başaklardan geriye yedi kuru başak kalır, zayıf öküzler de semiz öküzleri yer. Melik uyanınca ileri gelenlere rüyasının yorumunu sorar.³¹

1439 Düşde gördi bir gece yedi bakar
Çıhdı deryâdan kamu karîbe-ter

1440 Yedi dahı çıkdı lâğar ol zemân
Der-peyince diñle şimdi ey cüvân

1441 Gördi bir zemîne ki bitmiş meger
Yedi sünbül huşku bâķî cümle ter

³¹ Yûsuf Sûresi, 43. âyet

1442 Gördi ol lâğar baqarlarını emān
Cümle kıldılar semüzlere revān

1443 Yédiler lâğarlar ol ferbihleri
Hikmeti gör şimdi sen ey dīn eri

1444 Çünkü uyandı Melik ol hābdan
Ta‘bīrin kıldı taleb aşhābdan

İleri gelenler rüyayı dinlerler. Ancak yorumda aciz kalıp “Bu karmakarışık bir rüya.”
derler.³²

1445 Dinlediler çünkü ol hābı tamām
‘Aciz oldu eşidenler ey hümām

1446 Dédiler azgāş u ahlām ola bu
Biz bu hābı bilmezüz ey nīkū-hū

1446 Dédiler azgāş u ahlām ola bu
Biz bu hābı bilmezüz ey nīkū-hū

Sakinin aklına birden Yūsuf’un yorum yeteneğinin olduğu gelir. Bu rüyayı yalnızca
Yūsuf’un yorumlayabileceğini düşünerek zindana gitmek için hükümdardan izin alır.³³

1447 Sākīnūñ ögine düşdi nāgehān
Yūsuf ol ta‘bīr kılduğın beyān

³² Yūsuf Sûresi, 44. âyet.

³³ Yūsuf Sûresi, 45. âyet.

1448 Dēdi šāha bunda vardur bir yigid

Uşda zindān içre ol şāh-ı ferīd

1449 Hüsñ ü hulkı ĩsi bir şāhib-cemāl

‘İlm-i ta‘bīr içre hōd ehl-i kemāl

1450 Öz düşün kim Yūsuf ètmişdi beyān

Pādişāha èyledi bir bir ‘ayān

1451 Dēdi šāha andan özge bu düşī

Kimse bilmez dahı koyuñ teşvīşi

1452 Şāh eger vērse icāzet bu zemān

Varalum ta‘bīr kılsun ol cüvān

1453 Getürelüm pādişāha bir haber

Nēcesi ta‘bīr ēder ol hayr u şer

1454 Vērdi destūr aña sulţān ol-zemān

Geldi Yūsuf katına sākī revān

Saki rüyayı Yūsuf’a anlatır.³⁴ Yūsuf büyük bir kıtlık yaşanacağını ve hükümdarın tedbirli davranması gerektiğini söyler. Yedi yıl bolluk, yedi yıl kıtlık olacağını görür. Yūsuf “Yedi yıl ekip biçin. Biçtiğiniz ekinleri başağında bırakın ki çabuk bozulmasın. Bunun arkasından gelecek yedi yıl kuraklık zamanında biriktirdiklerinizi yiyeceksiniz.” der.³⁵

³⁴ Yūsuf Sûresi, 46. âyet.

³⁵ Yūsuf Sûresi, 47-48. âyetler.

- 1466 Yūsuf eydür söyle ḥābı göreyüm
Ḥaḳ Çalab yārī kılsa yorayum
- 1467 Söyledi çün sākī ol ḥābı tamām
Diñledi başdan ayağa ol hümām
- 1468 Dedi Yūsuf pādišāha söylegil
Zinhār öz ihtiyātuñı èylegil
- 1469 Gördi ḳopısar ‘ālemde bir ulu fesād
Yèryüzinde ğalle olısar kesād
- 1470 Gördü ki yèdi baḳar ferīd libās
Yèdi yıl uçuzlık ola bī-ḳıyās
- 1471 Ol zemīni gördi bitmiş tāze-ter
Gördügi tek yèdi yıl şöyle biter
- 1472 Yèdi yıl toḥum pey-ā-pey saçalar
Ḥāşılı bite temāmet biçeler
- 1473 Sünbülü dögmedin yıġmak gerek
Tā fesād èrmeye aña tīzrek
- 1474 Müddet-ile édeler ḳavt u ‘ayāl
Āḥir olınca meger ol heft sāl

1475 Yèdi yıl olsa gerek at u niyāz

Ol yèdi lāgar baar ēy āh-bāz

1476 Yèdi yıl ata iāretdür meger

Bu sözi sen añlaıl ēy pür-hüner

1477 Yèdi sünbül ki görübdür hūeñ tek

Ol zemīn idi küllī bī-direng

Bu yorumu duyan saki çok sevinir. Saki hükümdara yorumu anlatınca hükümdar güzel yüzlü Yûsuf'u görmek ister. Yûsuf suçsuzluğunu ispatlanmadan zindandan çıkmak istemez. Bunun için hükümdarın Aziz ve Zelîhâ'yı dinlemesini ister. Hükümdara selam söyleyerek elçiyi gönderir.³⁶

1483 Yûsuf eydür sözüm eşitgil ēy yār

Varmazam bu nev' ile ben bī-karār

1484 Nêe kim tōhmet olunmıdur baa

Muālî olmı-durur sulān aa

1485 Tā 'Azīz ile Zelîā gelmedin

Bu iūñ alını sulān bilmedin

1486 Ben varıca tā naar kıla baa

Anuñ-iün varmazam imdi aa

³⁶ Yûsuf Sûresi, 50. āyet.

1487 Varmazam ol meclise budur kelām
Benden ol sulṭāna vēr çok çok selām

Yûsuf'tan gelen cevap üzerine hükümdar Zelîhâ'ya haber salar, Mısırlı kadınların hayatta kalanlarını huzurunda toplar. Sakiye de emir verip Yûsuf'u çağırır. Hükümdar herkesi bir araya topladıktan sonra Zelîhâ'ya olayın aslını sorunca Zelîhâ “Allah için o ay yüzlü suçlu olamaz, suç benimdir” der. Mısırlı kadınlar da istemeyerek yaptıklarını söylerler.³⁷

1501 Ol Zelîhâ-yı şikeste der-zemân
Bî-teklîf toğrusın dēdi revân

1502 Hāṣā li'llāh hā'in ola dēdi bu
Şuç benümdür toğrudur ol mäh-rû

1503 Ol zenân-<ı> Mıṣr vërdiler kerāh
Bildi sözüñ aṣl-ı fer'în pâdişāh

Yûsuf hükümdara “Ben gerçeği zaten biliyordum; fakat herkes farklı düşünüyordu.” der.³⁸

1506 Dēdi şāha baña ma'lûm idi hāl
'Ālem etmişdi velî özge hayāl

Hükümdar Yûsuf'u zindandan çıkarır ve Aziz'den onu ister. Bunun üzerine Aziz Yûsuf'u hükümdara teslim eder. Hükümdar Yûsuf'u yanına alır, vezirlik teklif eder. “İster ülkeyi ister hazinemi yönet.” der. Yûsuf bunları kabul etmez, kendisine ekini emanet

³⁷ Yûsuf Sûresi, 51. âyet.

³⁸ Yûsuf Sûresi, 52. âyet.

etmesini ister. İlim ile kazanç sağlayacağını, bereketli zamanda buğdayı başağıyla depolayıp kıtlık yıllarında halkı yok olmaktan kurtaracağını söyler.³⁹

1508 Dèdi sulṭān imdi ƙılƙıl bir kerem
Yūsuf'ı vèr baña kim ben saƙlaram

1509 Dèdi şāha çün özüm çāker saña
Mülk èdem mi Yūsuf'ı hergiz baña

1510 Yūsuf'u sulṭāna ƙapşurđı 'Azīz
Hil'at-ı şāhāne geldi tīz tīz

1511 Yūsuf'ı yanına aldı pādişāh
Gör nè hikmet gösterür faẓlu'llāh

1512 Dèdi Yūsuf'a evvel āhīr her ne var
Kim nèçe kèçdi gerekdür rūzigār

1513 Çünki sulṭān işbu sözi diñledi
Yūsuf'ıñ zātında hikmet èyledi

1514 Döndi sulṭān eydür èy şāhib-cemāl
Haƙ saña erzānī ƙılmış hoş-kemāl

1515 Gel bugün benden vizāret ƙıl ƙabūl
Nèçe hüküm èderseñ èt èy pür-uşūl

³⁹ Yūsuf Sûresi, 55. âyet.

- 1516 Bā-sipāhsālārı kılğil ihtiyār
Memleket hükümünde hoş dutsun karār
- 1517 Yā hazāne-dārum olgil çün ‘azīz
Tā ki bu işi kılasın sen temīz
- 1518 Dēdi şāha hıçbirin kılman kabūl
Nēşe kim anlar olur benden melūl
- 1519 Hāq rızāsı-çün bir iş dērem saña
İşlerem anı buyurursañ baña
- 1520 Maşlahat olan sözi tutmağ gerek
Ben nē dēsem şāh anı etmek gerek
- 1521 Dēdi sulţān imdi tapşurdum saña
Sen nē dēseñ ben de fermānum aña
- 1522 Dēdi benden nē dilerseñ dilegil
Ol nē işdür kim gerekse söylegil
- 1523 Yūsuf eydür aña söz güftārını
Baña tapşurgil ekinüñ varını
- 1524 Tā ki ben ‘ilm-ile edem kesb ü kār
Sünbül-ile cem’ edem çok rūzigār

1525 Êrişicek atu i' lām ēyleyūm
Buyruuñ-ıla anı in' ām ēyleyem

1526 Tā duta 'ālem bu vechile niżām
Hem helāk olmaya alk ēy nīkū-nām

“Āmeden-i Berāder-i Yūsuf 'A<leyhi's-selā>m” başlıklı bölümde Yūsuf'un kardeşlerinin Mısır'a geldiklerini haber alması anlatılır.

Kıtlık yıllarında deişik yerlerden insanlar buday almak için Mısır'a gelirler. Yūsuf kapı görevlisinden çevreden gelen kervanların sayılarının, nerden geldiklerinin ve soylarının kayıt altına alınmasını ister. Bu sırada Yūsuf'un kardeşleri şehir kapısına gelirler. Görevliler asıllarını nesillerini sorunca onlar, Ken'an ilinden geldiklerini, Hz. Yakûb'un çocukları olduklarını söylerler. Yūsuf görevlilerden kardeşlerinin geldiini işitince çok mutlu olur.⁴⁰ Onları iyi aırlamalarını söyler. Onlara nazar deebileceini düşünür. Niyetine göre ameli gerekleşir. Allah'a çok yalvarıp yakarır, namazdan sonra duā eder.

1729 Yūsuf'a arz ēylediler der-zemān
Êşidüb şād oldu ol şāh-ı cihān

1730 Dēdi onduruñ oları bir yēre
Yaşı ızmet ēyleñ ol servere

1731 Çün peygāmbere-zādelerden siz bilūñ
Size vācibdür amu ızmet ıluñ

⁴⁰ Yūsuf Sūresi, 58. āyet.

1732 Høş ağırlandı bu gece siz anları
Götürün tanıla göreyüm bunları

1733 Anları bāzāra şalmañ zinhār
Görmesün halk anları ey şehriyār

1734 Korkdı göz mekrinden ey şah-ı cihān
Ermeye kardaşlarına bir ziyān

1740 İnnemā el-‘āmāl bi’n-niyyātdur
Şalma elden niyyeti ey sözidür

1741 Şubh-dem el-kışsa tırdı şah-ı dīn
Kıldı evrād-ıla pür āfāk haberin

1742 Eyledi çün Hālık’a nāz u niyāz
Şükr kıldı Hakk’a çok ba’de-nemāz

“Münācāt-i Yūsuf ‘A<leyhi’s-selā>m” başlıklı bölümde Yūsuf’un kardeşleriyle sohbeti, onların Yakûb’dan mektup getirmeleri ve buğday istemeleri anlatılır.

Yūsuf’un on kardeşi huzuruna gelirler. Mısır ülkesi kuralları gereği tahta yüz sürerler ve saray görevlilerinin işaretiyle yerlerine otururlar. Yehûda ayağa kalkar İbrani diliyle Yūsuf’u över. Yūsuf onlara asıllarını, dinlerini, nereden, niçin geldiklerini sorar. Cevaplarını dinledikten sonra isteklerini öğrenir. Tahılları kötü olduğu için buğday isterler ve Yakûb’un mektubunu verirler. Mektubu okudukça ve kardeşlerinden babasının halini dinledikçe Yūsuf’un yüreği kan ağlar. Kardeşleri Yūsuf’u tanımadıkları için kendi ayıplarını söylerler,

onu öoverler. Yûsuf kardeşlerini affeder. Allah’a Yûsuf’un bu düşüncesi hoş gelir. Cebrail Allah’ın beyanını ona ulaştırır. (1766-1873).

“Teşbîh ü Temsîl” başlıklı bölümde Yûsuf’un ihsanıyla kardeşlerini uğurlaması, kardeşlerinin Ken’an’a varmaları, Yakûb’dan Yâmîn’i isteyerek tekrar Mısır’a gelmeleri anlatılır.

Yûsuf kardeşlerini üç gün misafir eder. Sonunda her birine yüz ölçek saf buğday verir. Yehûdâ’yı çağırır “Malınızı sabah pazarda satın.” der. Kazandıkları iki yüz altını Yûsuf teslim alır. Yirmi deve buğday ile yüklenir. Yûsuf, Yakûb’a selam söyler. Kardeşlerine “Buğday için endişenmeyin, ihtiyaç olduğunda babanız sizi yine göndersin. Ancak Yâmîn’i de yanınızda getirmezsensiz size buğday vermem” der.⁴¹

1929 Yükleği yigirmi uştur şad meni

Hâşşa gendüm cümle kardaşlar anı

1930 Bunlaruñ çün düzdi haylî zād-ı rāh

Özi atlandı bile haylî sipāh

1931 Gönderi çıkdı buları bir zemān

Böyle dēdi anlara şāh-ı cihān

1932 Benden ol peygāmbere vērūñ selām

Ėdūñüz kim ēyledi Mālik peyām

1933 Ėalle içün yemesün ġam ol ‘azīz

Sizi göndersün yine hem tīz tīz

⁴¹ Yûsuf Sûresi, 60. âyet.

1934 İbn-i Yâmîn'i bile aluñ geluñ
Ol gelicek ğalleyi ħāşıl biluñ

1935 Gelmez olsa ol bize biluñ 'ayān
Vërmezem ğalle size budur beyān

Kardeşleri “İhsan et ey şah bize, getirelim onu biz size.” derler.⁴² Babalarına döndüklerinde Yâmîn'i götürdükleri takdirde istedikleri kadar buğday alabileceklerini söylerler. Yâmîn'i ondan isterler.⁴³ Yakûb, Yûsuf gibi onu da kaybetmekten korkar. Çaresiz oğullarının sözünü kabul eder ve şöyle der: “Ama Allah koruyanların hayırlısıdır.”⁴⁴

1942 Bunlar eydür himmet èt şāhā bize
Getüregörelüm anı biz size

1956 Dèdi daħı işmarlamışdur ol 'azîz
Ğalle ħācet olsa geluñ baña tîz

1957 İllā İbn-i Yâmîn'i aluñ geluñ
Nè kadar ğalle gerek benden aluñ

1958 Varmayınca İbn-i Yâmîn yā resûl
Mümkin olmaz ğalle vèrmek bize ol

1961 Dèdi Ya'ķûb u nebî kim zinhār
Söylemeñ bu sözi kim olmaz bu kār

⁴² Yûsuf Sûresi, 61. âyet.

⁴³ Yûsuf Sûresi, 63. âyet.

⁴⁴ Yûsuf Sûresi, 64. âyet.

1962 Apara seni bu n'êde Yûsuf gibi
Arturasın cānuma derd ü ğamı

1968 Rāzî oldu çār-nāçār ol resûl
Kıldı oĝlanlarınuñ sözün qabûl

1969 Ohıdı fā'llahü hayruhā fizā
Anlaruñ gètmegine vèrdi rızā

Yûsuf kardeşlerinin yükleri yüklenirken mallarının değeri olan iki yüz altını hizmetçisine verir ve şöyle der: “Yehûdâ'ya hizmet ederken iki yüz altını gizlice onun çuvalına bırak.” Hizmetçisi de emredildiği gibi yapar.⁴⁵

1970 Ol zemân kim Yûsuf cān-ı güher
Yük dutanda bunlara ol-dem meger

1971 Anlara aparın metâ' uñ kıymetin
Hâzır ètdürmiş-idi ol-dem şâh-ı zemîn

1972 İki yüz altun-ıdı kıymet tamām
Hâdime tapşurmuş-ıdı ol hümām

1973 Hizmet ederken Yehûdâ'nuñ meger
Şal çuvālî içine sen bî-haber

1974 Öyle kim demiş-idi ol kân-ı şeker
Kılmış-ıdı hâdim ol işi meger

⁴⁵ Yûsuf Sûresi, 62. âyet.

Onlar Yehûdâ'nın yükünü döktüklerinde iki yüz altının geri verildiğini görürler.⁴⁶

1977 Kıdret-ile ol Yehûdâ'nuñ yükin
Dökdiler ancak evvel eşid ey şâh-ı dîn

1978 Çıkdı ol iki yüz altun nâgehân
Gördiler anı kamu pîr ü cüvân

Yakûb oğullarına “Mısır’a varınca her biriniz ayrı kapılardan girin, böylece nazardan korunmuş olursunuz. Ancak Allah’tan gelecek herhangi bir şey için insanoğlunun yapabileceği bir şey yoktur.” der.⁴⁷

1996 Dêdi Ya’kûb-<ı> nebî kim yâ benî
Dâhîl olmañ bir kapudan cümle hemi

1997 Mısr’a yeticek siz perâkende oluñ
Her birüñ bir ayruğ kapudan girüñ

1998 Degmesün dëyü bunlara bed-nazar
İhtiyâf êtdi meger ol şîr ü ner

1999 Bed-nazar Hâk’dan belâdur âdeme
Erişicek koymaz anı bir deme

Mısır’a girdiklerinde babalarının dediği gibi dağılırlar. Sonra tekrar biraraya gelirler.⁴⁸

⁴⁶ Yûsuf Sûresi, 65. âyet

⁴⁷ Yûsuf Sûresi, 67. âyet

⁴⁸ Yûsuf Sûresi, 67. âyet

2006 Girdiler çün Mısr'a yine tağıldılar

Her birisi bir eşikden girdiler

2007 Bir araya çün yine cem' oldılar

Oturub sulṭāna elçi şaldılar

Yûsuf kardeşleri için yüce bir meclis düzenler. Yâmîn'i de aralarında görünce Alllah'a şükreder. Çeşit çeşit yiyeceklerle dolu sofralar hazırlatır. (2008-2044).

1.2.2.1.5. Yazılış Sebebi

Tebrizli Ahmedî, eserin yazılış sebebini 61 beyitte açıklamıştır. Akkoyunlular dönemi şâiri, dostlarının kederinden sıkılmıştır. Şâir, bulunduğu ortamın karışıklığından söz edip tabiatın, ağaçların, kuşların, çiçeklerin tasvirini yapar. Akkoyunlu hükümdarı Yakûb Han'ın adaletinden, iyi idareciliğinden, ilme verdiği değerden, âlimleri, fakirleri koruyup gözetmesinden, zalimleri, arabozucuları cezalandırmasından, kötü mezhepleri yok etmesinden, dinine hizmetinden övgüyle bahsederken mesneviyi yazma sebebini dile getirmez. Bu da, bu dönemlerde, hâlâ mesnevi bölümlerinin tam mânâsıyla yerleşmediğini göstermektedir.⁴⁹

0107 Biñ yıl olsa Ahmedî 'ömrüñ tamām

Qılsañ ol şāha du'ālar şubḥ u şām

0108 Ni'meti şükrine kılsañ sâz u söz

Biñde bir şükrin bitürmezsın henüz (vr. 5a)

⁴⁹ Gönül Ayan, "Anadolu Sahasında Yazılan Bazı 'Yusuf u Züleyhâ' Mesnevilerinde Sebeb-i Telifler", *Turkish Studies*, Volume 4/3, Spring 2009, s. 233-237.

“Āgāz-ı Kışsa-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām” (5a-7b) başlıklı bölüm 70 beyittir. Eserin yazılış sebebiyle aynı konuları ihtiva eder. Ahmedî eseri yazmaya nasıl niyet ettiğini ve nasıl başladığını şu beyitlerle dile getirmektedir:

- 0131 Luṭf-ıla bir niçe sözler söyledi
 Kışsa-ı Yūsuf’dan āgāz eyledi
- 0132 Himmet édüb dèdi èy ‘ālī-nazar
 Kışsa nazm olmak gerek bilgil haber (vr. 6a)
- 0133 Kūşe-i Tebrîz’i kıldum ihtiyâr
 Düşdüm anuñ şugline leyl ü nehâr
- 0134 Her ne aḥbâr-ı rivâyât-ı ġarîb
 Var-ıdı cem’ eyleyüben ‘anḳarîb
- 0135 Mişl-i taḥsîn ü ḳaşaş tefsîr hem
 Çok menâkıblarda èy şâh-ı ümem
- 0136 Cem’ édüp her birine kıldum nazar
 Tâ ‘ināyet eyledi ol dād-ger
- 0137 Evliyānuñ himmetiyle fażl-ı Hâḳ
 Mîr-i ma’nî himmetiyle ol sebaḳ
- 0138 Elli yèdi günde bu tuḥfe-nizām
 Ḥatme geldi Tebrîz içinde tamām

Bu beyitlerden Tebrizli Ahmedî'nin Anadolu'ya sefere çıkan Halîlu'llâh'ın yanında sefere çıktığı; Halîlu'llâh'ın elinde bir Yûsuf kıssasının bulunup katıldığı meclislerde o eseri okuttuğu; ancak bu eserin ona huzursuzluk verdiğini ve onu tatmin etmediğini bu nedenle de bir gece Ahmedî'yi yanına çağırarak Yûsuf kıssasını nazmetmesini istediği; Ahmedî'nin de ertesi gün ordudan ayrılp Akkoyunlu Devleti'nin başkenti Tebriz'e çekildiğini ve *Yûsuf ve Zeliâ* adlı mesnevisini elli yedi günde tamamladığı anlaşılmaktadır.

Ahmedî, eserini, gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra yazmaya başlamış, Halîlu'llâh'ın meclislerde okuttuğu öteki Yûsuf kıssasından daha güzelini ortaya koymak maksadıyla işe girişmiştir. Şâir kendi eserini şu beyitte övmektedir:

0148 Kışsa-i dil-sûzdur başdan başa
Özge söz yok dahı anda ey şâh (vr. 6b)

Yine şu beyitinde ise bu eserin bir aşk kitabı olduğunu ve bu kıssanın Allah'ın kitabı Kur'an'da geçtiğini dile getirmektedir.

0152 Nêşe kim Hâk bunı taḥsîn eylemiş
Aḥsen-i kışsa dèyüben söylemiş

0162 Bu kitâb-ı 'ışkdur ey şehriyâr
Bu durur taḥsîn eden Perverdigâr (vr. 7a)

1.2.2.2. *Esrâr-nâme*:

Tebrizli Ahmedî'nin bir diğer eseri de, *Esrâr-nâme*'dir. Tebrizli Ahmedî'nin *Esrâr-nâme*'si kendi ifadesiyle Şeyh Feridüddin Attar'dan bir tercümedir. Bu eser, 84 beyitlik bir "Giriş"le başlar. Tahmid, na'at'tan sonra otuz dokuz "Hikâye" ile devam ederek "Hâtîme" ile sona erer. Yapılan tesbitlere göre, *Esrâr-nâme*, 1865 beyitten ibarettir. *Esrâr-nâme*'nin yurtiçi

ve yurtdışı kütüphanelerinde bir hayli nüshası bulunmaktadır. Eserde *mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün* kalıbı ile *fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün* kalıbı kullanılmıştır. *Esrâr-nâme* dil bakımından Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini taşımaktadır. Tebriz'de kaleme alındığı için Azerbaycan Türkçesi; Farsça'dan tercüme olduğu için de Farsça'nın etkisi ve özellikleri görülmektedir. Eser anlatılan hikâyeler de göz önünde tutulursa didaktik bir özellik taşımaktadır.⁵⁰

1.2.2.2.1.Esrâr-nâme Üzerine Yapılan Çalışmalar

Gönül Ayan, *Tebrizli Ahmedî, Esrâr-nâme (İnceleme-Metin)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.

Mustafa Özbalcı, *Ahmedî'nin Esrâr-nâme Tercümesi (Karşılaştırmalı Metin)*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Türkoloji Bölümü, Mezuniyet Tezi, 1965-1966.⁵¹

Tüba Ceylan, *Tebrizli Ahmedî'nin Esrâr-nâme Tercümesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Özlem Tegün, *Tebrizli Ahmedî-Esrâr-nâme (Metin-Açıklamalı Dizin)*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

⁵⁰ Gönül Ayan, *Tebrizli Ahmedî, Esrâr-nâme*, s. XIV.

⁵¹ Gönül Ayan, *Tebrizli Ahmedî, Esrâr-nâme*, s. XVI.

1.3. YÛSUF u ZELÎHÂ'NIN KONU BAŞLIKLARI

Çalışma konumuzu oluşturan ve Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde bulunan Yûsuf u Zelîhâ'nın konu başlıkları şunlardır:

	Beyitler	Sayfa
1. Dîden Yûsuf 'A<leyhi's-selâ>m Berhodâd	1004 - 1080.....	132
Gorihten-i ez-Zelîhâ		
2. Āmeden-i Cembrâ'îl 'A<leyhi's-selâ>m Pîş-i	1081 - 1121	140
Yûsuf 'Aleyhi's-selâm		
3. Da'vet Kerden-i Zelîhâ Zenân Ahîr-i Şoden-est	1122 - 1155	144
4. Firistâden-i 'Azîz Yûsuf-râ Dem be-Zindân	1156 - 1163	147
5. Mûnâcât Kerden-i Yûsuf Ez-fürkat-i Peder	1164 - 1178.....	148
6. Laţîfe	1179 - 1189	150
7. Mânden-i Yûsuf 'A<leyhi's-selâ>m Der-zindân	1190 - 1205.....	151
8. Meclis-i Râbi' Serzeniş-i Kerden-i Zenân Zelîhâ-râ	1206 - 1279	153
9. Mûnâcât Kerden-i Zelîhâ	1280 - 1346.....	161
10. Meclis-i Hâşş	1347 - 1358	168
11. Āmeden-i 'Arab Be-zindân	1359 - 1420	169
12. Meclis-i Sâdis Der-beyân-i H'âb Diden-i Melik	1421 - 1528	175
13. Laţîfe	1529 - 1587	186
14. Teşbîh ü Temşîl	1588 - 1603	192
15. Talâk Dâden-i 'Azîz Be-Zelîhâ	1604 - 1714	194

16. Āmeden-i Berāder-i Yūsuf ‘A<leyhi’s-selā>m	1715 - 1742	205
17. Mūnācāt-i Yūsuf ‘A<leyhi’s-selā>m	1743 - 1873	208
18. Mu‘cize-i Yūsuf ‘A<leyhi’s-selā>m	1874 - 1887	221
19. Kışsa	1888 - 1903	223
20. Teşbīh ü Temşīl	1904 -	225

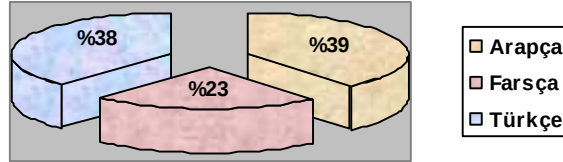
2. ÎNCELEME

2.1. SÖZ VARLIĞI

Üzerinde çalıştığımız metinde 2055 madde başı bulunmaktadır. Bunların 79'su Arapça, 476'sı Farsça ve 785'i Türkçe kelimelerdir. Bu tasnifte köken olarak Arapça veya Farsça olup Türkçe yapım eki almış olan sözcükler de Türkçe kabul edilmiştir.

Aşağıdaki grafikte metindeki kelime dağılımı yüzdeler olarak gösterilmiştir:

Tablo 2.1. Kelime hazinesi

Eserin kelime hazinesi incelendiğinde Arapça kelimelerin fazlalığı dikkati çekmektedir. Eserin dinî bir metin olması bu hususta etkili olmuştur.

Çalışmamıza konu olan Yûsuf u Zelîhâ dil özellikleri açısından Eski Oğuz Türkçesi'nin özelliklerini taşımaktadır. Eski Anadolu Türkçesi veya Eski Oğuz Türkçesi olarak adlandırılan dönem, XIII. yüzyılda Orta Asyadaki Türk kavimlerinden Batıya doğru hareket ederek Horasan, İran, Azerbaycan, Anadolu ve Irak bölgesinde yerleşen Oğuz Türklerinin XIII ve XV. yüzyıllar arasında kendi lehçeleri temelinde oluşturdukları yazı dilidir. “*Karakoyunlu-Akkoyunlu-Osmanlı siyasi ayrılığı dolayısıyla XV. yüzyılda ayrışma sürecini yaşayan Eski Oğuz Türkçesi, XVI. yüzyılda başında Safevi Devletinin kuruluşuyla Azerbaycan ve Osmanlı yazı dillerine ayrıldı.*”⁵²

⁵² A.Bican Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Tarihi*, İstanbul, Akçağ Yayınları: 603, 2007, s. 430

Muharram Ergin'e göre ise bu ayrılışlar daha çok konuşma diline mahsus mahalli farklılıklar olarak kalmış, Azerbaycan ve Osmanlı yazı dilleri günümüze kadar hiçbir zaman iki ayrı yazı dili haline gelmemiş, iki ayrı görünüş olarak var olmuşlardır: *“Bu iki görünüş ayrı siyasi idarelere, ayrı sosyal çevrelere ve ayrı kültür merkezlerine bağlı olan iki sahada, yazı dili disiplininin bugünkünden farklı olarak mahalli tesirlere açık bulunduğu devrelerin tabîî bir tezahüründen başka bir şey değildir.”*⁵³ Tebriz'de yazılan Yûsuf u Zelîhâ mesnevisinde Azerbaycan sahasının özellikleri görülmektedir. Ayrıca eserde Arapça ve Farsça unsurlar yoğun olarak hissedilir.

Metnimizde arka arkaya gelen kelimenin tekrarlanması yerine, onun aynı veya farklı dilden eş anlamlısının yazılmış olması Tebrizli Ahmedî'nin anlatımında tek düze, kuru bir ifadeden değil, zengin bir söz varlığından yana olduğunu göstermektedir.

2.1.1. Azerbaycan Türkçesi Özellikleri

Eski Azerbaycan Türkçesi Söz Varlığı

Metnimizde aparmak, ata, men, ohşatmak, öz, özge, yahşı gibi kelimeler kullanılmıştır:

apara (1962), atası (2024), menüm-içün (1806), ohşatduñ (1985), özini (1004), özge (1232), yahşı (1730).

Yeterlik Fiilinin Olumsuz Çekimi

Uygur Türkçesi metinlerinde “muktedir olmak” anlamında kullanılan u- fiili Karahanlı Türkçesi metinlerinde bağımsız bir fiil olmaktan çıkmış, sadece yardımcı fiil olarak kullanılmaya başlamıştır.⁵⁴ Sonradan u- fiili unutulmuş ve Batı Türkçesinde yeterliğin

⁵³ Muharrem Ergin, *Azeri Türkçesi*, İstanbul, Ebru Yayınları: 9, 1981, s. VIII.

⁵⁴ Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesinde ‘İktidar’ ve ‘İmkân’ Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri, *TDAYB*, 1959, s. 109-110.

olumlusundaki u- fiili yerini bil- yardımcı fiiline bırakmıştır. Yeterliğin olumsuzunda eski şekil devam etmiş, Eski Anadolu Türkçesi döneminde yeterlik ve gerundium kaynaşmış (-e+uma-) ve -ıma-, -ime-, -ama-, -eme-, -uma-, -üme- birlikleri ortaya çıkmıştır. Azerbaycan Türkçesinde yeterlik fiilinin olumsuzunda kullanım alanı genişlemiştir. Bu sahada olumsuz yeterlik, -amma, -emme- birleşği yanında bil- fiilinin olumsuzu ile de yapılmaktadır.⁵⁵

yazabilmemiş (1805), dinebilmez (1157).

-anda, -ende (Gerundium Eki)

-an, -en sıfat fiil eki ile +da bulunma hâli ekinin birleşmesinden oluşan -anda, -ende zarf-fiili Azerbaycan Türkçesinin tipik bir zarf-fiil ekidir. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

uranda (1377), rûz-ı haşr olanda (1904), yük dutanda (1970), oda atanda (2023), zindāna iletende (1288).

2.1.2. İkili Yazım

Eserde bazı kelimeler iki farklı yazımla karşımıza çıkmaktadır. İkili yazım sebebini konuşma dili-yazı dili farklılığı veya geçiş dönemi kargaşası olarak düşünebiliriz.

ağlamağdan (1620) ~ ağlamakdan (1278, 1800).

bilesince (1875) ~ bilesinde (1288).

çııdı (1042), evden çııdı (1128), devlet-ğāneden çııdı (1755) ~ yögürib çııdı (1043), elümden çııdı (1621), çııdı (1995).

yēdi yıla dēk (1355), bī-ğāber dēk (1614) ~ gördügi tek (1471), pervāne tek (1614), sizüñ tek (1725), kardaşları tek (1920).

dışharu (1034) ~ tışharu (1039)

⁵⁵ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1999, s. 388.

èyinüñ (1126) ~ èyü (1092)

gizlice (2042) ~ gizlü (1166)

toğrı (1497, 1590) ~ toğru (1259)

tolı ay (1360) ~ tolu ay (1637)

uşda (1448) ~ uşta (1894, 1909)

yèddisi (1330) ~ yèdi (1011, 1054)

yigid (1448) ~ yigit (1720, 1772)

yoh (1792) ~ yok (1157, 1237)

buçağ (1124) ~ bıçağ (1131)

bular (1303, 2000) ~ bunlar (1235, 1396)

dañla (1255, 1896) ~ ãañla (1732)

hanı (1316) ~ ãanı (1313, 1315)

o (1221, 2002) ~ ol (1006, 1010)

ohıdı (1969) ~ okıdı (1189, 1362) okudı (1648)

ollar (1916) ~ olar (1927)

tanuram (1410), ~ tanıdı (1803)

2.1.3. Tur- Yardımcı Fiilinin Kullanımı

Turur, biçim olarak *tur-* fiiliyle *-ur* geniş zaman ekinin bir araya gelmesinden oluşan bir yapıdır. Genellikle kendisinden önceki zarf-fiil ekleriyle kip çekimi, tasvir fiili ve deyimleşmiş ifade bildiren bu yapı, isimlerden sonra gelerek bildirme işlevi görmektedir. *tur-* yardımcı fiilinin metnimizdeki yapı ve işlevleri aşağıdaki gibidir.

[isim + dur-ur] yapısıyla bildirme işlevinde kullanılmıştır.

vardur (1183), bu durur (1184), ol-durur (1196), yokdur (1198), bī-hemtādur (1237), bī-hem-pā dur (1237), haḫ-durur (1297), oğlıdur (1384), var mıdur (1399), toğrudur (1502), ər durur (1537), dāyimadur (1658), du'ācuñdur (1788), muḥibbūñdür (1953), Rabb'ümdür (1030), şabīdür (1056), meleküdür (1132), Fi'l-miṣl-i peyvestedür (1207), birdür (1231), āvāredür (1326).

[-miş + dur-ur] yapısıyla ihtimal ve kesinlik bildirmiştir.

pāre olmuşdur (1069), vāḫi' olmuşdur (1072), sévmişdür (1078), olmamışdur (1193), var ẽylemişdür (1238), töhmet olunmuşdur (1484), almışdur (1542), gelmişdür (1701), (1805), ısmarlamışdur (1956), helāk olmuşdur (1984).

gelmiş-durur (1179), gülmiş-durur (1179), yodmuş-durur (1428), utmuş-durur (1428), tutmuş ırur (1024), gelmiş ırur (1042).

[ub + dur-ur] yapısıyla öğrenilen geçmiş zamanı bildirmiştir.

oturubdur (1482), kılubdur (1636), pīr olubdur (1815), görübdür (1477), keşf ẽdübdür (1233), vèribdür (1293), muntazır olub-durur

[ör-ü + tur-] yapısıyla “ayağa kalkmak” anlamında bir deyim türetmiştir.

örü ırdı (1493, 1010).

2.1.4. Yabancı Unsurlar

Metinde yer alan yabancı unsurlar Arapça ve Farsça kelimeler, ekler ve terkiplerdir. Arapça ve Farsça kelimeler ve terkipler çalışmamızın dizin kısmında gösterilmiştir. Metinde Farsça etkisiyle kim'in yanı sıra ki bağlacıyla yapılmış birçok ki'li birleşik cümle mevcuttur. Farsça, Arapça ekler ve kullanıldıkları yerler aşağıdaki gibidir.

2.1.4.1. Arapça Unsurlar

2.1.4.1.1. Kelimelerin Başına Gelen Ekler

ba'de- : Başına geldiği kelime ve tamlamalara “sonra” anlamı katarak zarf fonksiyonunda birleşik şekiller yapar.

ba'de-nemāz (1742).

bi- : Harf-i târif (el) almış Arapça kelimelerin başına gelen ve bunlara “ile” anlamı katarak zarflar teşkil eden ön ektir. Aynı mânâ ile Arapça isim tamlamalarının başında harf-i târifsiz de kullanılır.

bi-emri (1351), bi-ğāyet (1558), bi'llāhi (1380), bi's-şavāb (1346).

lā- : Türkçede “yok, değil, -sız, -siz” anlamına gelen olumsuzluk edatı.

lā-cerem (1171, 1417, 1419, 1777), lā-ğūş (1832), lā-mekān (1232), lā-yezāl (1298, 1909).

zū-, zī- : “Sahip, -li” anlamıyla Arapça kelimelerin başına gelerek birleşik şekiller yapan sıfattır.

zī-'aceb (1823, 1839), zī-keḷām (1649), zī-kemāl (1549), zī-nār (1117), zī-taḥammül (1535), zū-fünūn (1186), zū'l-celāl (1842), zū-intikām (1745), zū'l-kerem (1605), zū'l-mübīn (1305).

el- : Arapça isimleri belirli duruma getiren ön ektir.

el-emān (1279), el-firāk (1424), el-ḥamdü li'llāh (1397), el-kışsa (1995).

mā- : “O şey ki, şu nesne ki” vb. anlamlarla bâzı Arapça kelimelerin başına ön ektir.

mā-cerā (1348).

2.1.4.1.2. Kelimelerin Sonuna Gelen Ekler

-īn : Çokluk bildiren ektir.

ġābirīn (1413).

-āt : Çokluk bildiren ektir.

ḥayrāt (1329).

2.1.4.2. Farsça Unsurlar

2.1.4.2.1. Kelimelerin Başına Gelen Ekler

bā- : Bâzı Arapça ve Farsça kelimelerin önüne gelerek zarf fonksiyonunda şekiller yapan “ile” anlamında ektir.

bā-sīm (1615), bā-sipāhsālār (1516).

be- : Kelime başlarına getirilerek zarflar teşkil eden “ile, için, -e kadar, -e göre” anlamında ektir.

be-şeker (1613), be-kū (1388).

bī- : Arapça ve Farsça kelimelerin başına gelen ve dilimizdeki “siz, -mez” eklerinin anlamını karşılayan ektir.

bī-beşer (1132), bī-cürm (1577), bī-çāre (1196), bī-direng (1477), bī-edeblik (1030), bī-emān (1122), bī-fermān (1808), bi-ġāyet (1558), bī-gümān (1539), bī-günāh (1533), bī-güzāf (1231), bī-ḥaber (1983), bī-ḥayā (1032), bī-hem-pā (1237), bī-hemtā (1237), bī-ḥilāf (1986), bī-hüner (1104), bī-icāzet (1046), bī-iḥtiyāc (1631), bī-iḥtiyār (2004), bī-ḫarār (1838), bī-keşīr (1116), bī-kıyas (1470), bī-kuşūr (1013), bī-miṣāl (1358), bī-naẓīr (1482), bī-nevā (1976), bī-niḳāb (1044), bī-niyāz (1922), bī-riyā (1098), bī-şabr (1096), bī-teklīf (1501), bī-temīz (1048), bī-vefā (1505).

der- : “-da, -de”, “içinde” mânâlarını verir.

der-dem (1534), der-ḥaber (1291), der-hevā (1754), der-kār (1628), der-naẓar (1755),
der-nevā (1754), der-pey (1440), der-zemān (1560).

ez- : Türkçe “-den, -dan” ekinin karşılığı olan, Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerin başına gelerek birleşik zarflar teşkil eden ön ek.

ez-‘ālimīn (1121), ez-dehā (1427), ez-fürkat (1279).

ber- : Arapça ve Farsça kelimelerin başına gelerek sıfat ve zarflar yapar; Türkçedeki “-de” ekiyle “üzeri, üzere, üzerine, üzerinde” vb.’nin karşılığıdır.

ber-kemāl (1842).

nā- : Genellikle Farsça bazen de Arapça sıfatların başına gelerek dilimizdeki “olmayan, değil” kelimelerinin anlamını karşılayan ön ektir.

nā-bedīd (1820), nā-çār (1708), nā-gāh (1377), nā-günāh (1533), nā-güzīr (1157), nā-ḥaḳ (1249), nā-maḥrem (1088), nā-maḳbūl (1165), nā-murād (1834), nā-sezā (1599), nā-bīnā (1277).

pūr- : Başına geldiği kelimelere “dolu” manasını verir.

pūr-‘aḳıl (1633), pūr-‘aṭā (1866), pūr-fesād (1579), pūr-ḡanī (1433), pūr-hüner (1856), pūr-nūr (1887), pūr-şadā (1597), pūr-tedbīr (1633), pūr-uşul (1527).

bed- : Başına geldiği kelimelere “kötü” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

bed-fi‘al (1047), bed-nām (1079), bed-naẓar (1999).

nik-, nīkū- : Başına geldiği kelimelere “iyi, güzel” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

nik-kemāl (1843), nik-murattīb (1843), nīkū-hūy (1446), nīkū-nām (1526).

2.1.4.2.2. Kelimelerin Ortasına Gelen Ekler

-ā- : “İle” anlamı katar.

pey-ā-pey (1472).

-be- : İki kelime arasına getirilerek zarflar teşkil eder. Türkçede iki kelime arasına getirilerek da kullanılmıştır.

dem-be-dem (1329), ser-be-ser (1602), ced-be-ced (1659), gün-be-gün (1671), su-be-su (1780).

2.1.4.2.3. Kelimelerin Sonuna Gelen Ekler

-āne : Sonuna geldiği Arapça ve Farsça kelimelere “yakışır şeklide, -cesine, -ce” anlamı katarak Farsça usûlüyle türemiş sıfat ve zarflar yapar.

‘ākīlāne (1076), ‘āşīkāne (1340), ğayībāne (1861).

-mend : Sonuna geldiği kelimelere “-li” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

derd-mend (1102).

-res : Sonuna geldiği kelimelere “ulaşan, erişen” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

feryād-res (1282).

-sāz : Sonuna geldiği kelimelere “yapan, eden, hazırlayan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

çāre-sāz (1873), kār-sāz (1603), nağme-sāz (1362).

-sā : Sonuna geldiği kelimelere “gibi, benzer” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

‘anberīn-sā (1314), semen-sā (1314).

-vār : Sonuna geldiği kelimelere sahiplik, mālîklik anlamı katar.

fazlı-vār (1839).

-dār : Sonuna geldiği kelimelere “tutan, sahip olan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfat ve isimler yapar

hazīne-dār (1517).

-kār : Sonuna geldiği isimlere “-li, -ci” ekleri ve “eden, edici” kelimeleri gibi faillik ve sahiplik mânâsı katarak Farsça usûlüyle birleşik kelimeler yapar.

günāh-kār (1569).

-ter : Sonuna geldiği kelimelere “çok, pek çok, daha çok” anlamı katarak pekiştirir.

karībe-ter (1439), nārenc-ter (1123), tāze-ter (1471).

-ān : Arapça ve Farsça kelimelerin sonuna gelen çokluk ekidir.

peygāamberān (1430), mü’minānı (1098).

-istān : Sonuna geldiği kelimelere yer, mahal anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik isimler yapar.

gülistān (1655).

-zāde : Sonuna geldiği kelimelere “... oğlu, ... evlâdı” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik kelimeler yapar.

peygāamber-zāde (1659), şeh-zāde (2015).

-zār : Sonuna geldiği kelimelere yer, mahal anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik isimler yapar.

lāle-zār (1838).

2.1.4.2.4. Farsça İkili Yazım

Farsçaya özgü bazı kelimelerin iki farklı şekilde yazımına çok olmamakla birlikte metnimizde rastlamaktayız:

firişte (1637) ~ firişteh (1905), mäh-pāre (1773) ~ meh-pāre (1143), şāh-bāz ~ şeh-bāz.

Fars imlâsındaki ﺍ → ﺍ yazılışı metnimizde görülmektedir:

Ḥudā → Ḥuzā (1050), şādumān → şāzumān (1558), şādımān → şāzımān (1856).

2.2. İMLÂ ÖZELLİKLERİ

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin imlâsı daha sonra ortaya çıkan, uzun asırlar boyunca devam eden ve oldukça klâsikleşen imlâyâ göre, bir hayli farklıdır. Bu değişiklik Arapça, Farsça kelimeler için değil, Türkçe kelimeler için bahis konusudur. Arapça ve Farsça asıllı kelimelerde hemen hemen hiçbir değişiklik olmamıştır. Türkçe kelimelerde ise istikrarlı bir durum görülmemektedir. Karışıklık ve değişik şekillerin bulunuşu, Eski Anadolu Türkçesi devresinde daha çoktur.⁵⁶ Metnimizde Uygur imlâsı geleneği yanında Arap-Fars imlâ geleneklerinin izlerini tespit etmekteyiz.

2.2.1. Ünlülerin Yazılışı

2.2.1.1. /A/ Ünlüsü

Ön Seste

⁵⁶ Faruk Kadri Timurtaş, *Osmanlı Türkçesi Grameri*, C. III, İstanbul, Alfa Yayınları, 1999, s. 320.

Ön seste /a/ ünlüsünü karşılamak üzere medli elif (ا) ve üstünlü elif (ا) kullanılmıştır.

anuñ ائوڭ (1012), aldı آلدی (1158), ağılarken اغلرکن (1178), ad آد (1834), anı انی (1915), aramızda اره مۇزده (1827).

İç Seste

İç seslerde /a/ ünlüsünü karşılamak üzere genellikle üstünlü elif (ا), sadece üstün (ا) veya dik üstün kullanılmış, bazen de üstünlü he (ه) harfi ile gösterilmiştir.

barmağını برماغنى (1026), yaman يمان (1206), kalmadı قلمادی (1371), arasında اراسنده (1847), olayıdun الا ييدۇن (1853), atamız آ ئامۇز (1795), Çalab چالاب (1458), yoldaşlaruz يولداشلارۇز (1784), dutalum دۇتە لۇم (1823).

Son Seste

Son ses /a/ ünlüsünü karşılamak üzere genellikle üstünlü he (ه) harfi ve sadece üstün (ا) kullanılmış, nadiren de dik üstünlü elif (ا) ile gösterilmiştir.

baña بنا (1317), aña اكا (1417), طاپو گا (1910), başına با شينه (2022), apara اپا ره (1962), ata آئا (1794), aña اكا (1794).

2.2.1.2. /E/ Ünlüsü

Ön Seste

Ön seste /e/ ünlüsü üstünlü elif (ا) harfi ile yazılmıştır.

eydeyüm ايديم (1180), erenler ارئلر (1415).

İç Seste

İç ses /e/ ünlüsü genellikle sadece üstün (ا) ile veya üstünlü he (ه), üstünlü elif (ا) harfi ile yazılmıştır.

geldük کَلْدُک (1110), söylesün سُلَّسُون (1323), sèveridi سَا وَ رِيْدِي (1819), kimsene كِمْسَنَه (1683), eylemeye اَيْلَامِيَه (1534), bilesin بِيْلَه سِيْن (1866).

Son Seste

Son ses /e/ ünlüsü üstünlü he (ه), dik üstünlü elif (ا) ile yazılmıştır.

ërişe اِيْرَشَه (1338), èyle اَيْلَه (1413), yaña كَالِه (1177), vère وِيْرَه (1870).

2.2.1.3. /È/ Ünlüsü

Ön Seste

Ön ses /è/ ünlüsü üstünlü elif (ا) ve esreli elif-ye (اِ) ile yazılmıştır.

èdemedi اِيْدَه مَا دِي (1794), èrişdi اِيْرَشْدِي (1008), èlçi اِيْلچِي (1530) èy اِي (1007).

İç Seste

İç ses /è/ ünlüsü genellikle esreli ye (اِ) ile, bazen de üstünle (ْ) yazılmıştır.

yètdi يِْتْدِي (1012), bèşige بِشِيْگَه (1035), vèrmeyeydün وِيْرْمِيْيْدُكْ (1086), gèydi كِيْدِي (1126), nèce نِيْجَه (1090), kèçen كِيْچَنْ (1349), sèvmedi سَوْمَد (1107).

Son Seste

dè دَه (1327).

2.2.1.4. /I/, /İ/ Ünlüleri

Ön Seste

Bu ünlüler ön seslerde esreli elif-ye (اِ), dik esreli elif-ye, esreli elif (ا) ile yazılmıştır.

ışmarlamışdur اِصْمَرُ لِمِشْدُر (1256), indi اِنْدَى (1081), imdi اِمْدَى (1110), içre اِچْرَه (1309) edemedi اِيْدَه مَا دَى (1794), idi اِىْدَى (1029), elçi اِيلْچِي (2012).

İç Seste

Bu ünlüler iç seslerde esreli ye harfî ile (ىـ), dik esreli ye ile veya sadece esre (ـ) ile yazılmıştır.

siz سِزْ (1137), şimdi شِمْدَى (1137), bilesince بِلَه سِيْجَه (1875), açılıcak اچِيلِيْجَقْ (1885).

Son Seste

Bu ünlüler son seslerde genellikle esreli ye (ىـ) harfî ile, bazen de dik esreli ye ile yazılmıştır.

dahı دَاخَى (1955), çığırdı (1893), gétmişdi گِْتْمِشْدَى (1041), arturđı وُرْدَى آرْت (1671), tldı طُولْدَى (2010).

2.2.1.5. /O/, /Ö/, /U/, /Ü/ Ünlüleri

Kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık bakımından ayrıca bir işareti bulunmayan bu ünlülerin yazılışları aynıdır.

Ön Seste

Bu ünlüler ön seste ötreli-vav ile (و) yazılmıştır. Nadiren ötreli elifle (ف) de yazıldığını görmekteyiz.

özini اَوْرِنَى (1004), ohşatduñ اُوْخْشَتْدُكْ (1985), ugunub اُوْغُونُبْ (1130), ulu اُولُو (1626).

İç Seste

Bu sesler iç seslerde ötreli vav (و) veya ötre (ُ) ile yazılmıştır.

ķamusını قَامُوسِنَى (1634), bunuñla بُونُوكْلَه (1735), yügürüb يُوْغُورُبْ (1043), söyleşür سُولِشُرْ (1838).

Son Seste

Son ses durumundaki /u/, /ü/ sesleri ötreli vav (و) ile yazılmıştır.

dışharu دِشْخَرُو (1034), karşı قَرَسُو (1030), tapu طَاطُو (1767), ilerü وَايلَرُ (1013).

2.2.2. Ünsüzlerin Yazılışı

2.2.2.1. /Ç/ Ünsüzü

Ön, iç ve son ses durumundaki /ç/ ünsüzü “چ” harfi ile yazılmıştır. Ayrıca “چ” yerine “ج” harfinin de kullanıldığını görmekteyiz.

çekdiler چَكْدِلَرُ (1757), çıkdı چَقْدِي (1820), açā اچَه (1046), suç صُوح (1502), üç اُوح (1640).

2.2.2.2. /P/ Ünsüzü

Ön, iç ve son ses durumundaki /p/ ünsüzü “پ” harfi ile yazılmıştır.

öperdi اُوپَرْدِي (1767), kapuları قَاطُولَارِي (1913), kopan قُوپَان (1798).

2.2.2.3. /K/, /G/ Ünsüzleri

Ön, iç ve son ses durumundaki /k/ ve /g/ ünsüzleri “ك” harfi ile yazılmış, ayırt edici bir işaret kullanılmamıştır.

kèçen كِيچَن (1349), dèk دَك (1355), kesmege كَسْمَكَه (1124), gördi گُورْدِي (1025), getüregörelüm گُورَالَمُ گَاثُورَه (1942), özge اُوزْگَه (1014), gèdicek گِدِيچَك (1425).

2.2.2.4. /N/ Ünsüzü

Metnimizde iç ve son ses durumundaki /n/ ünsüzü (nazal n) düzenli olarak “ن” harfi ile yazılmıştır. Doğu Türkçesi yazı geleneğine uygun olan sadece Tenğri kelimesinde “نك” ile yazıldığını görmekteyiz.

yalıñuz يَالْغُوزْ (1105), saña سَاْنا (1599), diñledi دِيْغْلَدِي (1031), dërseñ دِرْسَكْ (1065), Tañrınıñ تَاْغْرِيْنِيْ (1727), sözüñ سُوْزُكْ (1503), kılıñuz قِيْلُوْغُوزْ (2037), beñzemezdi بِيْزَمَزْدِي (1826), Tenğri تَنْغْرِي (1231).

2.2.2.5. /K/, /Ġ/ Ünsüzleri

Metnimizde kalın sıradan kelimelerde /k/ ve /ġ/ seslerini göstermek üzere “ق” ve “غ” harflerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

yavuzlık يَاْوُزْلُقْ (1854), yağı يَاْغِي (1160), kopısar قُوْپِسَرْ (1469), kırk قَرْق (1634), korkmazum قُوْرُقْمَزُْمْ (1032), oğul اُوْغُلْ (1067).

2.2.2.6. /T/, /T/, /D/ Ünsüzleri

Metnimizde, kalın sıradan kelimelerin ön seslerinde bulunan /t/ ünsüzlerinin “ط” harfi ile gösterildiği tespit edilmiştir. Metnimizde, kalın sıradan kelimelerin ön sesinde bulunan ve henüz /d/ye dönüşmemiş /t/ seslerini karşılamak için de “ط” harfinin kullanıldığı görülmektedir:

dutsun دُوْشُوْنْ (1516), taş طَاشْ (1611), dişlemiş دِيْشْلَمِيْشْ (1026), doğru mıdur طُوْغْرُوْمِيْدُرْ (1055), tanıgil تَانِيْغِلْ (1059), teni تَنِي (1008), tapşuruñ طَپْشُرُكْ (1901), tonlarını طُوْنْلَرِيْنِي (1125), tıdı طُوْدِي (2010), atañ اَتَاْ (1176), toptolu طُوْبْ طُوْلُ (1945).

2.2.2.7. /H/, /H/, /H/ Ünsüzleri

Aslen Arapça olan bu ünsüzlerin metnimizde Türkçe olan bazı kelimelerde de kullanıldığı görülmektedir. Bu ünsüzler Arapça ve Farsça kelimelerde asıllarına uygun olarak kullanılmıştır. /h/ ünsüzü Türkçe kelimelerde sıkça kullanılmış olup genellikle /e/, nadiren /a/ ünlüsünü karşılama görevini üstlenmiştir.

dağı دَخَى (1018), hey هَي (1073), dışharu دِشْحَرُو (1034), hanı حَانَى (1316), oğşatduñ اُوغْشَاتْدُك (1985).

2.2.2.8. /S/, /Ş/ Ünsüzleri

Metnimizde kalın sıradan kelimelerde genellikle “ص” harfî , ince sıradan kelimelerde “س” harfî kullanıldığı görülmektedir. Ancak Uygur imlâ geleneğinin bir tezahürü olarak bazı kalın sıradan kelimelerde de “س” harfî kullanıldığı tespit edilmiştir.

şorayum سُورَيم (1380), şuçı سُوچى (1091), sizcileyin سِزْجَلاين (1824), saqlaram سَاقْلَرام (1508), şatılasız صَاتِلَاسِيز (1661).

2.2.2.9. Şeddenin Kullanımı

İç sesi ikizleşen veya muzâaf olan yabancı kelimelerde kullanılan şedde işaretli örneklere metnimizde rastlamaktayız. Ancak birkaç Türkçe kelime de şedde kullanılmıştır:

yëddisi يَدِّسى (1330), ëllerinde اَللَّرِنْدَه (1720), dilleridür دِلِّلَرِيدُر (1651).

2.2.3. Yazım Yanlışlıkları

Metnimizde bazı yazım yanlışlıklarının yapıldığını tespit ettik.

	<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
1019	bitmiş	binmiş
1103	yehūde	beyhūde
1535	herān	hezār
1601	tuşna	teşne
1134	şerme-şār	şerm-sār,
1704	şiyā'	zayā'

1795	sifâriş	sipâriş
1620	kehrü-pā	kehrübā
1121	oğur	oğur
1900	şāşılumuz	hāşılumuz

Metnimizde bazı kelimelerin ve eklerin aruz imlâsı kaynaklı farklı şekilde imlâ edildiğini görmekteyiz.

saña سَا (1599), saña سَا (1600), êdesiz اَيْدَسِيزْ (1137), gêdesiz كَيْدَسِيزْ (1137).

Bazı birleşiklerde atıf vavı ve izafet kesresi gereksiz kullanılmıştır.

	<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
1034	māh u rû	māh-rû
1102	derd ü mend	derd-mend
1225	nānuvā	nānvā
1282	ferdu yād u res	feryād-res
1427	heft ü ser	heft-ser
1475	şāh-ı bāz	şāh-bāz
1587	dest-i res	dest-res
1603	kār u sāz	kār-sāz
1664	māh-ı rû	māh-rû
1676	teng ü sāl	teng-sāl
1706	çar u pāy	çar-pāy
1707	çar u nā-çar	çar-nāçar

Metnimizde bazı Arapça ve Farsça kelimelerde harekelendirme yapılırken cezmler yerine üstün, esre veya ötre kullanıldığını tespit ettik. Bu tür kelimeler cezmlile okundu:

nefse → nef̣s (1096), def̣'u → def̣' (1155), arza → arẓ (1253), şükre → şüḳr (1304), men'e → men' (1666), tahtı → tahṭ (1759), 'afve → 'afṿ (1863), ẓikri → ẓikṛ (1948), nev'e → nev' (2034).

Metnimiz dil açısından önemli malzeme içerdiğinden transkripsiyon yaparken, elimizden geldiği kadar metnin aslına bağlı kalmaya çalıştık. Metinde yapılan değişiklikler dipnotlarla gösterilmiştir.

2.2.4. Bitişik Yazılan Kelimeler

Metnimizde *zemān* ve *dem* çoğunlukla kendinden önceki kelimeye bitişik yazılmıştır:

ol-zemān (1718, 2008, 1438).

der-zemān (, 2012, 1112, 1501).

ol-dem (1261, 1569, 1970).

der-dem (1218, 1534, 1040).

şubh-dem (1224, 1641, 1741).

şol-dem (1750, 1752, 1048).

2.2.5. Edatların Yazılışı

2.2.5.1. İle Edatının Yazılışı

Metnimizde *ile* edatının kelimelerin ünlülerine göre *-ıla*, *-ile* şeklinde eklediğini görmekteyiz:

ķardař-ıla (2040), hıřm-ıla (1006), 'ıřķ-ıla (1146), řıdķ-ıla (1204), źulm-ıla (1256), luťf-ıla (1273), řasret-ile (1276), ėlüm-ile (1311), derd-ile (1382), ķudret-ile (1434), yař-ıla (1660), anlaruń-la (1698), fermānı-la (1748), tuhfemüz-le (1910).

Bazı yerlerde ise müstakil kullanılmıştır:

da'vı ile (1109), İblīs ile (1119), nāle ile (1268), ķudreti ile (1299), Yūsuf'uń 'ıřķı ile (1333), Zelīhā ile (1499), kimse ile (1835), altun aķça ile (1895), 'aybımız ile (1911).

2.2.5.2. İçün Edatının Yazılışı

Metnimizde içün edatının zaman zaman müstakil bir kelime olarak yazıldığını görmekteyiz:

ķılmaķ içün (1022), Tenġri içün (1195), řınamaķ içün (1225), Yūsuf içün (1368), Allāh içün (1656), bu söz içün (1695), anuń içün (1795), ġalle içün (1933).

Müstakil kelime olarak yazılması yanında kendinden önceki sözcüġe bitişik yazıldığı da görölmektedir:

anuń-içün (1336), rızāsı-çün (1067), anuń-çün (1175), řaķķı-çün (1331), Hāķ-içün (1247), senüń-çün (1566), 'izzetüm-çün (1600), deryāsı-çün (1601), menüm-içün (1806).

2.3. SES ÖZELLİKLERİ

2.3.1. Kalınlık-İncelik Uyumı

Kelime içindeki ünlüleri ince (ön) ve kalın (art) sıraya ġöre ayarlanan uyum olan damak uyumu Eski Türkçeden beri gelişmiş bir şekilde görölmektedir. Metnimizde de damak uyumu ařaġı yukarı tamdır. Damak uyumuna aykırı -(i)ken zarf-fiil eki metnimizde bir yerde uyuma aykırı kullanılmıştır:

aġlarken (1178).

Teklik ikinci şahıs emir ekinin kullanımında tutarsızlık olduğu tespit edilmiştir. Bazı kalın sıralı fiillere ince sıradan olan -gil ekinin getirilmesiyle damak uyumu bozulmuştur:

olgil (1056), tanıgil (1059), çıkıgil (1208), oğıgil (1389), kıymagil (1389), ağıgil (1435), okıgil (1459), turgil (1481), kılğıl (1516), olgil (1517), tapşurgil (1523).

2.3.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Dudak uyumu, Türkçenin ilk devirlerinden beri genelleşip sağlam kurallar olarak ortaya çıkmamıştır. Bu uyum ancak Türkiye Türkçesinde kuvvetli bir şekilde kendini hissettirmektedir. Metnimizde dudak uyumu epeyce bozuktur. Bu uyumsuzluğun sebepleri Eski Anadolu Türkçesi döneminde hayli ilerlemiş olan “yuvarlaklaşma” ve “düzleşme” olayıdır. Bunlara Eski Türkçe döneminden itibaren düz veya yuvarlak ünlülü görülen kelime ve ekleri dahil ettiğimizde, dudak uyumunun en zayıf olduğu dönem Eski Anadolu Türkçesi dönemidir.

2.3.3.1. Yuvarlaklaşma

Eklerde Yuvarlaklıklar

2.3.3.1.1. Ses Düşmesiyle Oluşan Yuvarlaklıklar

+lġ, +lig, +lug, +lŭg > +lu, +lŭ

Eski Türkçe döneminde ünlü uyumuna uyan isimden sıfat yapma ekinin son sesinde bulunan ötümlü -ġ ve -g ünsüzlerinin düşmesi, Eski Anadolu Türkçesinde ekin yuvarlaklaşmasına sebep olmuştur.

bağılu (1035), suçlu (1569), sağlu (1751), şollu (1751), tatlu (2017), gizlü (1166), bellü (1203), dertlülere (1280), görklü (1312), yerlü (2019), dürlü (1566).

Metnimizde bir yerde ekin +li kullanımını tespit etmekteyiz:

gizlice (2042).

-ğ, -g > Ø > -u, -ü

Eski Türkçe döneminde kelime sonunda -ğ, -g bulunduran kelimeler, bu dönemde -ğ, -g düşmesiyle kendinden önceki vokali yuvarlaklaştırmıştır. Metnimizde örnekleri şunlardır:

kapu (1011) < kapıg, kapuya (1495), kapucı (1715), kapuña (1910), cennetüñ kapuların (1912), cennet kapuları (1913), kapuya kaçdı (1010), bir kapudan (1996), ayruğ kapudan (1997), tapu kılurdu (1767) < tapıg, tapu kıldılar (1769), tapusına (1770), tapuña (1910).

Ayrıca metnimizde Eski Türkçeden beri devam eden hece bünyesinde dudak konsanantı bulunmadığı veya yuvarlak vokal teşekkül ettirecek bir hadise olmadığı halde yuvarlak vokal taşıyan kelimeleri tespit etmekteyiz:

yüzine karşı (1336), karşı çıkdı (1946), iki yüz altun (1988), gel berü (1588), gërusinden (1072), şimdiden gërü (1665), gërü geldiler (2005), kendüñe (1191), qarğular (1257).

2.3.3.1.2. Eski Türkçeden Beri Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler

-ur-, -ür- (Fiilden Fiil Yapma Eki):

Eski Türkçe döneminde -ğur-, -gür-, -ğur-, -kür- şeklinde kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde -ur-, -ür- şeklindedir. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

arturdu (1671), arturasın (1962), yitüren (1145), yetürem (1645), yetürdiler (1764).

-dur-, -dür- (Fiilden Fiil Yapma Eki):

Eski Türkçe döneminde genellikle -tur-, -tür-, nadiren de -dur-, -dür- şeklinde kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde -dur-, -dür şekilleri kullanılmıştır. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

‘arz kıldura (1230), unutturdu (1456), şalduram (1507), yığdurmuş-ıdı (1682), konduruñ (1730), kodurdu (1765), kondurdu (1889), şaldurayum (1902), öldüresin (1191), bildüre (1230), erişdürdi (1267), êtdürdi (1297), bildürüben (1717), gëydürdi (1763), erişdürgil (1850), kavuşduramazısañ (1284).

-(u)k, -(ü)k (Fiilden İsim Yapma Eki):

Eski Türkçe döneminde -uq, -ük şeklinde kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde de yuvarlak şekilleri kullanılmıştır. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

açuk (1044), şınuk (1556), yıkuq (1556), buyruğuñ (1525), artuq (1540), artuğ-ıdı (1943).

-duq, -dük (Partisip Eki):

Eski Türkçe döneminde -duq, -dük; -tuq, -tük şeklinde kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde -duq, -dük şekillerini görmekteyiz. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

‘ibādet kılduğın (1308), nālān olduğum (1315), kurbān olduğum (1315), varduğın (1402), öñünde tırduğın (1402), men’ kılduğın (1404), ta’bīr kılduğın (1447), taḥammül kılduğın (1530), bendelerüñ kılduğı (1743), iştibāh olduğını (2005), bildüğün (1308), feryād êtdüğün (1403), gördüğü (1471), elçi geldüğün (1530), dedüğü (1531), güldüğüne (1738).

Metnimizde uyuma girmiş iki örnek tespit ettik:

yapuşdığı (1114), dedigümden (1578).

+dur, +dür (Üçüncü Şahıs Bildirme Eki):

Eski Türkçe döneminde bildirme “isim + erür + şahıs zamiri” ya da “isim + şahıs zamiri” kalıbıyla yapılmıştır. Eski Türkçeden sonra üçüncü şahıslarda *er-* fiilinin geniş zamanı yerine *tur-* fiilinin geniş zamanı *turur* kullanılmıştır. *turur*, +dur, +dür şeklinde eklenmiştir. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

vardur (1183), bu durur (1184), ol-durur (1196), yokdur (1198), bī-hemtādur (1237), bī-hem-pā dur (1237), haḡ-durur (1297), oḡlıdur (1384), var mıdur (1399), toḡrudur (1502),  r durur (1537), d yımatur (1658), du' cu ndur (1788), muḡıbb  nd r (1953), Rabb' umd r (1030), şab  d r (1056), melek  r (1132), Fi'l-mışl-i peyvestedür (1207), birdür (1231),  v red r (1326).

-sun, -s n; -sunlar, -sünler (   nc  şahıs Emir Eki):

Eski Türkçe döneminde teklik üçüncü şahıs emir ekleri -zun, -z n, - un, -  n,  okluk üçüncü şahıs için -zunlar, -z nler idi. Batı Türkçesine -sun, -s n şeklinde geçmiştir. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

v k f olsun (1264), ta'b r kılsun (1452), hoş dutsun (1516), şen  kılsun (1789),   re-s z olsun (1873), şursun (1879), ma'l m olsun (2027), görmesün (1162), çürisün (1162), bilmesün (1194), iş ret  yles n (1291), söylesün (1323), gelsün (1492), d s n (1499), degmesün (1998).

+aru, +er  (Y n Gösterme Eki):

Eski Türkçedeki y n gösterme eklerinden biri olan + aru, +ger , Eski Anadolu Türkçesinde  n sesindeki ötümlü  ns z n düşmesiyle +aru, +er  şeklinde kullanılmıştır. Metnimizde +er  yanında eski şeklinin kullanıldığını da görmekteyiz.

ilerü (1013, 1768), dış aru (1034), şış aru (1039).

-(y)ı, -(y)i, -(y)u, -(y)  (Gerundium Eki):

Eski Türkçe dönemi metinlerinde -u, - , -a, -e, -ı, -i olarak kullanılmış gerundium ekinin Eski Anadolu Türkçesi döneminde genellikle yuvarlak şekillerini görmekteyiz. Metnimizde bir örnek hariç sürekli yuvarlak kullanılmıştır:

gönderi çıktı (1931), örü tırdı (1010, 1493), söyleyü (1388), dëyü (1171, 1345, 1998), isteyü gelübüz (1910).

2.3.3.1.3. Dudak Ünsüzlerinin Etkisiyle Yuvarlaklaşan Ekler

+(u)m, +(ü)m; +(u)muz, +(ü)müz (Teklik ve Çokluk Birinci Şahıs İyelik Ekleri):

Eski Anadolu Türkçesinde dudak ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlaklaşan teklik ve çokluk birinci şahıs iyelik eklerinin metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

hışmuma (1007), güvāhum (1056), müşkilüm (1065), intikāmum (1080), boynuma (1091), katumdadur (1112), iltifātum (1147), dildārumı (1149), cānum (1160), gözlerüm (1162), serüm (1162), sözümi (1166).

temennāmuz (1184), kamumuz (1784), atamız (1785), aşlımuzda (1245), başımuza (1786), metā'imuz (1794), hāşılımuz (1900), 'aybımuza (1911), taqdīrimüz (1458), tedbīrimüz (1458), hālimüz (1499), ahvālimüz (1499), elümüzden (1791), tuhfemüzle (1910).

-ub, -üb; -uban, -üben (Gerundium Ekleri):

p bir dudak ünsüzü olduğu için bağlantı ünlüsünü yuvarlaklaştırmıştır. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

uğunub (1130), mağzı koyub (1170), varub (1402), oynayub (1428), varmayub (1530), dutub (1719), kayıdub (1771), koyub (1819), oturub (2007), eşidüb (1040), binüb (1041), i'rāz eyleyüb (1255), taqlīt edüb (1373), şükr edüb (1435, 1865), gayret edüb (1592), eşidüb (1729), rahm edüb (1851), luṭf getürüb edüb (1869), getürüb (1905).

kayıduban (1042), yakışuban (1130), ağlayuban (1385), okuyuban (1403), utanuban (1455, 1920), şoruban (1638), kıl oluban (1661), sipāriş kıluban (1795), şaf tutuban (2018), dile gelüben (1036), görüben (1135, 1594), şükr edüben (1178), ölüben (1192), ibtidā edüben (1379), yer gösterüben (1642), bildürüben (1717), eşidüben (1786), götürüben (2005).

+dum, +düm (Görülen Geçmiş Zaman Teklik Birinci Şahıs Eki):

m dudak ünsüzünün yuvarlaklaştırıcı etkisiyle ortaya çıkmıştır. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

kıldum (1049), buldum (1401), tapşurdum (1521), olaydum (1536), kılmadum (1576), söyledüm (1077), dedüm (1091), gösterdüm (1149), vaşf êtdüm (1233), bilmedüm (1576), bildüm (1807), demedüm (1989).

-ayum, -eyüm (Teklik Birinci Şahıs Emir Eki):

Eski Türkçede -ayın, -eyin kullanılmış, dönemin sonuna doğru -ayı, -eyi ortaya çıkmıştır. Batı Türkçesinde -ayın, -eyin ile -ayım, -eyim yan yana kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde -ayum, -eyüm şekilleri kullanılmıştır. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

haber êdeyim (1401), êdeyim (1431), yorayum (1466), şaldurayum (1902), şabr kılmayum (1282), alayum (1290), kılayum (1324), şorayum (1380), i'läm êyleyüm (1525), êdeyüm (1581, 1254), göreyüm (1732, 1797), vëreyüm (1908).

-alum, -elüm (Çokluk Birinci Şahıs Emir Eki):

Eski Türkçede çokluk birinci şahıs emir eki -alım, -elim'di. Eski Anadolu Türkçesinde -alum, -elüm şeklinde kullanılmıştır. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

varalum (1452), kılalum (1791), dutalum (1823), getürelüm (1453), gëdelüm (1481), görelüm (1699), vërelüm (1699), bilelüm (1791), getüregörelüm (1942), gönderelüm (1967).

2.3.3.1.4. Analogik Yuvarlaklaşma

Şekil veya görev bakımından başka eke benzediği için analogik olarak yuvarlak ünlü taşıyan ekler:

+suz, +süz (İsimden İsim Yapan Ek):

Eski Türkçede dudak uyumuna tabi olan +sız, +siz, +suz, +süz eki, Eski Anadolu Türkçesi döneminde +lü, +lü tesiri ile +suz, +süz şeklinde kullanılmıştır. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

ansuzın (1282), devāsuz (1318), yüzüsü (1606), sensüz (1162).

+uñ, +üñ; +(u)ñuz, +(ü)ñüz (Teklik ve Çokluk İkinci Şahıs İyelik Ekleri):

Yuvarlaklaşma ñ tesiriyle ve birinci şahıs eklerine benzemek suretiyle olmuştur. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

kapuñı (1046), ehlüñe (1047), sözüñi (1055), güvāhuñ (1055), ğulāmuñdur (1070), dostuñı (1085), cānuñda (1086), èlüñ (1087), yüzüñ (1163), atañ (1176), ‘izzetüñe (1194), beynüñi (1257), perdeñi (1099).

ķamuñuzdan (1146), faẓluñuzdan (1462), aşıñuz (1724), ta‘bīrūñüz (1254), nesliñüz (1724), yüküñüz (1902), tuḥfeñüz (1915).

+uñ, +ün, +nuñ, +nüñ (Genitif Eki):

Eski Türkçede dudak uyumuna tâbidir. Eski Anadolu Türkçesi döneminde sadece yuvarlak vokalli görülmesinde ñ’nin ve birinci şahıs iyelik eki -m’in tesiri olduğu düşünülebilir.⁵⁷ Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

Yūsufuñ (1005), anuñ (1012), Zelīḥā’nuñ (1028), yāsınuñ (1064), bunuñ (1073), olaruñ (1119), gürūhuñ (1119), ķuluñuñ (1214), başınuñ (1222), atamuñ (1274), sulṭānuñ (1301), bunlaruñ (1331), enbiyānuñ (1336), şaḥşuñ (1383), ḥatunlaruñ (1491), ḥalkuñ (1507), ‘ışķuñ (1616), cānumuñ (1616), ḳaḥṭuñ (1678), nebīnuñ (1019), senüñ (1046), ikisinüñ (1055), sözüñ (1062), da‘vīnuñ (1110), ‘ālemlerüñ (1164), şehīdüñ (1177), sāķīnuñ (1447).

-duķ, -dük (Görülen Geçmiş Zaman Çokluk Birinci Şahıs Eki):

⁵⁷ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1994, s.34

Eski Anadolu Türkçesinde görülen geçmiş zaman çokluk birinci şahıs ekinin -duğ, -dük partisip ekine benzeyerek yuvarlaklaştığı kabul edilmektedir.⁵⁸ Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

ağladuğ (1382), maḡhar olduğ (1549), bulmaduğ (1821), geldük (1110), eşitdük (1209), gördük (1725), istedük (1821).

2.3.3.2. Düzleşme

2.3.3.2.1. Kelimelerde Düzlükler

Eski Türkçede düz ünlülü kelimeler Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de aslî şekillerini korumuştur. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

oқıdı (1189), ebyāt oқıdı (1362), oқı (1413), oқıgil (1459), oḡıdı (1369, 1969), oḡıgil (1389), anlara karşı yüridi (1129), yüridi 'ālem (1494), ḡazrete yüridi (1641), ilerü yüridi (1768), kāruvān yüridi (1995), yūri (1198, 1492),

Dudak uyumuna giren şekilleri de vardır:

oқuyuban (1403), ṣenā oқurlar (1789).

2.3.3.2.2. Eklerdeki Düzlükler

2.3.3.2.2.1. Eski Türkçe Döneminden Beri Düz Ünlü Taşıyan Ekler

+cı, +ci (İsimden İsim Yapım Eki):

Eski Türkçede bu ek +cı, +ci idi. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

zindāncı (1290), yalancı (1590), du'acıñam (1645), ḡapucıya (1715), muştucı (1944), etmekcide (1222).

+ı, +i, +sı, +si (Teklik Üçüncü Şahıs İyelik Eki):

⁵⁸ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, s.35

Eski Türkçe döneminde +i, +si şeklinde kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde de düz ünlüdür. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

oğlu (1818), ‘aklı (1575), alını (1313), ‘ammusu (1605), atası (1939), a‘zāsı (1984), bağına (1611), bedeninden (1008), boynına (1570), cefāsın (1862), çāresi (1157), dili (1301), evlādı (1788).

-inca, -ince (Gerundium Eki):

Eski Türkçede -ğınça, -ginçe; -kınça, -kinçe şeklindeydi. Eski Anadolu Türkçesi döneminde -inca, -ince şeklinde kullanılmıştır. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

olınca (1474), ma‘lūm olmayınca (1531), İbn-i Yāmīn varmayınca (1958), yēdi yıl kēçmeyince (1266).

-dı, -di; -dılar, -diler (Görülen Geçmiş Zaman Teklik ve Çokluk Üçüncü Şahıs Ekleri):

Eski Anadolu Türkçesi döneminde görülen geçmiş zaman teklik ve çokluk üçüncü şahısta düzdür. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

müheyyā kıldı (1004), na‘ra urdı (1009), tırdı (1039), şaldı (1114), oħıdı (1369), bulundu (1395), kār kılmadı (1417), çıkdı (1495), söyledi (1496), geldi (1510), kēçdi (1512), çekdi (1566), eşitdi (1574), dēmedi (1582), bilmedi (1585), gizledi (1586), sēvmedi toğradı (1131), aldı (1158), (1587), düşdi (1608), biçdi (1628), eşitdi (1660), gētdi (1676), inmedi (1677), gördi (1693), söyledi (1754), sürdi (1803), gētdi (1836), zūlm ēyledi (1859), sēvdi (1864), dōşedi (1928), dōndi (1943), gizledi (1954), çüridi (1984), buldı (1527).

ağladuğ (1382), maḫhar olduğ (1549), bulmaduğ (1821), gelduğ (1110).

şatdılar (1181), duydılar (1211), şaldılar (1286), aňladılar (1307), vērdiler (1707), dēdiler (1726), düzdiler (1747), çekdiler (1757), getürdiler (1764), dēdiler (1876), gördiler (1899), girdiler (2006).

-mış, -mış (Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki):

Eski Anadolu Türkçesi döneminde öğrenilen geçmiş zaman eki düzdür.

Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

şormışam (1111), olmuŝam (1246), fesād kılmamışam (1578), hoş bulmuşam (1989), bilmişem (1246, 1457, 1989), gelmişem (1464), günāh eylemişem (1595), sevmişem (1103), tutmuş (1020), depmiş (1024), dēmiŝ (1028), pāre olmuşdur (1069), vāķi' olmuşdur (1072), sevmişdür (1078), yendürmiş (1115), zī-nār eylemiş (1117), olmamışdur (1193), sevmiş (1215), derdine yanmış (1215), almış (1222), var eylemiŝdür (1238), 'itāb kılmış (1300), erişmiş (1337), ŝurmuŝ (1360), oturmuş (1383), bitmiş (1471), tōhmet olunmuşdur (1484), hıyānet ētmiŝ (1505), almışdur (1542), gelmişdür

2.3.3.2.2. Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Çıkan Düz Ünlülü Ekler

+sın, +sin (Teklik İkinci Şahıs Eki):

Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

kılursın (1266), kılasın (1710), bilesin (1710), şanasın (1721), ŝutısarsın (1745), bilürsin (1796), medħ ēdesin (1865).

-ısar, -ıser (Gelecek Zaman Eki):

Eski Türkçede gelecek zaman için -sar, -ser eki kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde düz ünlülü şekli -ısar, -ıser eki kullanılmıştır. Metnimizde geçen örnekleri şunlardır:

nēce olısar (1147), içinde olısar (1408), kōpısar (1469), kesād olısar (1469), bulısar (1602), n'olısar (2031), peygāMBER olısar (2031), raħmet ēdiser (1184), olıserdür (1259), işler ēdiserdür (1074).

2.3.4. Kapalı E (É)

Kapalı é Türkçenin yazılı dönemlerinden beri *açık e* ve *i* sesleriyle birlikte takip edilebilen bir ses olmasına rağmen hem imlâ hem fonetik açıdan tartışılmalı bir sestir.⁵⁹ Fin Türkolog Martti Räsänen Ana Türkçede *kapalı é*, W. Thomsen da Köktürkçede dokuzuncu bir ünlünün olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca A. V. Gabain Yenisey Run yazılarında ve Brahmi yazmalarında *kapalı é* ünlüsünün gösterildiğini söyler. *Kapalı é* Oğuzcada ya tek heceli kelimelerde ya da kelimenin ilk hecesinde bulunmaktadır. Zeynep Korkmaz, Eski Türkçede *kapalı é* sesinin bir lehçe özelliği ifade ettiğini ve Oğuz Türkçesine özgü bir belirti olduğunu ve bu sesin Oğuz Türkçesi tarafından benimsendiğini söyler.⁶⁰ *Kapalı é* sesini en iyi yansıtan ve devam ettiren Oğuz lehçelerinden biri Azerbaycan Türkçesidir. Metnimizde aynı kelimenin hem *i* ile hem *é* ile yazıldığını tespit ettik.

Ön Seste

elçi (1530), ér (1286), nidā érđi (1006), erişmiş (1337), erişdürgil (1850), erlik (1979), eline (1402), eşikden (2006), eşitmemişdi (1674), inşāf ét (1104), etdürdi (1297), ey (1219), ‘afv eyle (1192), pāre pāre eyledürem (1294), eyü (1092).

İç Seste

bél bağlamak (1411), bēş (1710), bēşige (1035), bēşinci (1706), dedüñ (1259), dēk (1614), gece (2001), gērçek (1589), gērüden (1013), gēdelüm (1481), gēydi (1126), gēydürdi (1763), kēcmeyince (1266), nē (1065), nēce (1821), nēce kim (2038), nēce (1696), nēden (1985), nērden (1724), nēre (1638), nēşe (1907), nēşe kim (1518), n’edem (1327),

⁵⁹ *Kapalı e* sesinin tartışıldığı bazı çalışmalar şunlardır: J. Németh, *Zur Kenntnis des geschlossenen e im Türkischen*, KCSA, Ergänzungsband, 1939, s. 518; Ahmet Cevat Emre, “Türkçede Bulanık e (è) Fonemi”, *TDAYB*, S. 6-7, 1946, s. 487-497; R. Rahmeti Arat, “Türkçe Metinlerde e/i Meselesi”, *Rocznik Orientalistyczny*, Tom XVII, 1953, s. 306-313; Mecdut Mansuroğlu, *Das geschlossene e im Turkish*, Bloomington 1968, s. 25-53; A. von Gabain, *Altürkische Grammatik*, Wiesbaden 1974, s. 44, 45; Zeynep Korkmaz, “Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler”, *Türkoloji Dergisi*, C. VIII, Ankara, 1979, s. 67-77; Semih Tezcan, *Süheyl ü Nev-bahar Üzerine Notlar*, Simurg Yay., Ankara, 1994, s. 11; Marcel Erdal, *A Grammar of Old Turkic*, Brill-Leiden-Boston, 2004, s. 52.

⁶⁰ Zeynep Korkmaz, “Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler”, *Türkoloji Dergisi*, C. VIII, Ankara, 1979, s. 67-77.

n'eyledüñüz (1318), sêverse (1108), sêvgüsinden (1100), şimden gêrû (1664), selâm vèrüñ (1932), yèdiler (1443), yèddisi (1330), yèdi (1470), yègdür (1241), yèrde (1231), yèrlü yèrine (2019), yèryüzinde (1469), yètmiş (1366), yètürdiler (1764), yètdiler (1944).

2.3.5. Ünsüz Değişmeleri

2.3.5.1. *b- > v- değişmesi*

Eski Türkçede kelime başında *v* sesi yoktur; fakat Batı Türkçesi metinlerinde kelime başında *v* sesini görmekteyiz. Metnimizde de örneklerini gördüğümüz kelime başı *v* sesi, Eski Türkçe döneminde *b* idi.

bar- > var- : var değil ki (1264).

bir- > vèr- : vèrdi (1273).

seb- > sew- > sêv-: sêvmişdür (1078), sêvgüsinden (1100).

Kelime içinde *b/v* değişikliği daha Eski Türkçe döneminde tamamlandığı için, incelediğimiz metinde *v* li şekiller mevcuttur:

yabız > yawuz > yavuz : yavuzluk (1854).

eb > ev : eve (1944).

kirebiz > girevüz (1140).

2.3.5.2. *p > b değişmesi*

Metnimizde *p* 1erin özel bir harfle yazıldığını göz önünde bulundurarak -up, -üp gerundiumu ve öğrenilen geçmiş zaman ekinde tercihimizi *p- > b-* değişmesinden yana kullandık:

ķoyıp > ķoyub (1170), varıp > varub

2.3.5.3. *b- > m- değişmesi*

Bazı örneklerde Azerbaycan Türkçesinin tipik özelliği olan ön seste *b-m* değişimini görmekteyiz:

ben (1926) ~ men (1595), bunu (1047) ~ muni (1078).

2.3.5.4. *t- > d- değişmesi*

Eski Türkçede *d* sesi kelime başında bulunmaz. Batı Türkçesinde kelime başında görülen *d-* sesi Eski Türkçede daima *t-* şeklindedir. Kelime başında *t/d* kullanımında belli bir istikrar görülmemektedir. Metnimizde ikili yazılmış kelimeler şunlardır:

tışıharu (1039) ~ dışıharu (1034), tañla (1732) ~ dañla (1896), tek “gibi” (1474) ~ dek (1355), tutısarsın (1745) ~ dutuñ (1547), tırdı (2033) ~ durdı (1024).

Ötümlüleşmemiş kelime örnekleri ise şunlardır:

tağıldılar (2006), toğdı (1128), toğradı (1131), toğrı (1497), tolmışdı (1660), toptolu (1945).

Düzenli olarak ötümlüleşmiş örneklere de bolca rastlamaktayız:

dutuşdı (1370), doymaz (1355), diri (1491), diñledi (1031), demişdür (1546), degmesün (1998), dağı (1451).

2.3.5.5. *k > ħ değişmesi*

Türkçe kelimelerde asli olarak *ħ* sesi yoktur. Eski Türkçede ön sesteki bazı *k-* sesleri Batı Türkçesinde *ħ-* sesine dönüşmüştür. Metnimizde kelime başında görülen *ħ-* sesi örnekleri şunlardır:

ħanı (1316), ħatunlaruñ (1491, 1328), ħan (1682).

Bazı kelimelerde ön sesteki *ķ* sesi korunmuştur.

ķanda (1137, 1836, 1895), ķandan (1990), ķanı (1550, 1915, 1983), ķankı (1242).

İç seste bu değışiklik geniş ölçüde karşımıza çıkarken, bu seslerin aynı kelimedede her iki şekline de tesadüf etmekteyiz:

yohsul (1706), yahşı (1206, 1730, 1786), ahıdur (1319), dahı (1941, 1955, 1956).

ohıdı (1969) ~ okıdı (1189, 1362), okudı (1648).

Bazı kelimelerde de *-ķ / -h* değışikliğini görmekteyiz:

çihdı (1042, 1128, 1755) ~ çıkdı (1043, 1621, 1995).

yoh (1792) ~ yok (1021, 1064, 1157, 1237).

ağlamaħdan (1620).

2.3.5.6. Ünsüz Benzeşmesi (Ötümsüzleşme)

Ötümsüz ünsüz ile biten kök ve gövdelere getirilen eklerin başındaki ünsüzlerin kurala uyarak ötümsüz halde bulunması gerekirken, metnimizde ötümlü halde bulunmaktadır.

Bunun sebebi eklerin klişeleşmiş bir halde yazılmasından ileri gelmektedir:

+de, +da (Lokatif) : salţanatda (1618), eşikde (1012), gökde (1231).

+den, +dan (Ablatif) : muħabbetden (1175), eşikden (2006).

-dum, -duñ, -dı (Görülen geçmiş zaman eki) : vaşf êtdüm (1233), fâş êtdüñ (1095), düşdi (1608), biçdi (1628), eşitdi (1660), gêtđi (1676).

-duķ, -dük (Partisip) : feryâd êtdüğđn (1403).

-dur-, -dür- (Ettirgenlik eki) : unutturdı (1456), erişdürđi (1267), êtdürđi (1297), erişdürğđl (1850), ķavuşdurmazısañ (1284).

Metnimizde eşid- fiilinin ötümlü ve ötümsüzleşmiş şekli yan yana kullanılmıştır:

eşid (1436), eşidenler (1446), eşidüb (1729) ~ eşitmemişdi (1674), eşitdi (1787), eşitdük (1209).

2.3.5.7. Ötümlüleşme

Oğuzcanın en önemli fonetik özelliklerinden biridir. Ötümlüleşme başta, ortada ve sonda görülebilir. Eski Anadolu Türkçesinde ince ünlü kelimelerde özellikle kalın ünlü kelimelere göre daha yaygındır. Metnimizde kalın ünlü kelimelerde ötümlüleşme gerçekleşirken ötümlü ve ötümsüz örneklerin birlikte kullanıldığını görmekteyiz:

kel- > gel- (1347), kergek > gerek (1520), kiçe > geçe (1150), kör- > gör-: gördi (1221), göreyüm (1466), keltür- > getür-: getürelüm (1453), getürdiler (1764), körklük > görklü (1312), kök > gök : göklere (1159), kız > giz : gizledi (1954).

teg- > deg- (1998), ti- > dê- (1197), tile- > dile- (1433), tıñla- > diñle- (1299).

tışharu (1039) ~ dışharu (1034), tañla (1732) ~ dañla (1896), tek “gibi” (1474) ~ dek (1355), tutısarsın (1745) ~ dutuñ (1547), tırdı (2033) ~ durdı (1024).

Metnimizde kelime içinde ötümlüleşme örnekleri şunlardır:

artuğıdı (1843), ‘avradıla (1741), ayağın (1767), barmağını (1026), beşige (1035), buyruğıuñla (1525), çoğını (1697), etmegi (1223), eydeyüm (1180). eşidenler (1445), kayıduban (1042), kesmege (1124).

2.3.5.8. Ünlü Düşmesi

Bu dönemde kelime başlarında ünlü düşmesi pek az görülmektedir. Fakat vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesi daha yaygındır. Metnimizde geçen örnekler şunlardır:

alnı (1313), bağına basdı (2033), beynüñi (1257), boynuma (1091), boynına (1669), boynunu (1496), çigni (1555), eydeyüm (1180), eydün (1380), eydür (1168), eydürler (1751),

köñli (1304), köñlin (1936), köñlinde (1845), oğlı (1038), oğlıdur (81384), oğlıyuz (1785), oynına (1583), tapşurdı (1510), beñzer (1236), buyruk (1790), buyruğıñıla (1525).

2.3.5.9. Birleşme

Türkçede sonu ünlü ile biten kelimelere ünlü ile başlayan başka bir kelime getirildiğinde ya da ek ilave edildiğinde çoğunlukla iki ünlü birleşir. Dilimizdeki pek çok birleşik kelime bu yolla oluşmuştur. Metnimizde de gerek birleşik kelimelerde gerekse kelime bünyesine getirilen benzer seslerde birleşme tespit ettik:

ança + ok > ancaķ (1977), ancaķ ola ěrlik (1979), ancaķ olur ěrlik (1982).

bu + ile > böyle (2040), böyle mi kılamak gerek (1049), böyle da'vı bı-keşır (1116), böyle taķdır ěyledi (1260), böyle dēdi (1285), böyle gönderdi (1293).

kentü + öz > kendü + öz > kendüz (1801), kendüzüñi (1866), kendüzüñe (1884), kendüzüñ (1760).

kim + erse > kim+ise > kimse (1835,1377, 1554), kimseye (1816).

kim + erse +ne > kim+ise+ne > kimsene (1389, 1683).

uş + amtı > uş + imdi > şimdi (1052, 1581, 2017)

uş + ol > şol (1614), şol-demde (1750), şol-dem (1751).

2.3.5.10. Hece Düşmesi

Kelime içinde benzer ya da eş hecelerin yan yana gelmesi durumunda bu hecelerden birinin düşmesi olan bu ses olayının metnimizdeki örnekleri şunlardır:

durur > dur : katumdadur (1112), vardur (1537), toğrudur (1502), oldur (1579), yoğdur (1792), melekdür (1132), āvāredür (1326).

şimdiden gērü > şimden gērü (1201, 1664).

2.4. DİL ÖZELLİKLERİ

2.4.1. YAPIM EKLERİ

2.4.1.1. İSİM YAPIM EKLERİ

Metnimizde kullanılan başlıca isim yapım ekleri şunlardır:

2.4.1.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler

+an, +en

Bu ek Türkçede işlek olmayan ancak birkaç kelimedede görülen bir ektir. Metnimizde bunun örnekleri bulunmaktadır. Canlılığını kaybetmiş olan bu ek bugün bulunduğu kelimelerde köke karışmış durumdadır. Eklendiği köklerin umumi olan mânâlarını tahsis ederek, daha belirli ve hususi gövdeler yapar:

oğ(u)lan (1035), oğ(u)lanlar (1409), erenler (1415).

+ca, +ce, +ça, +çe

Aslında bir çekim eki olan bu ek klişeleşerek veya fonksiyon değiştirerek eskiden beri yapım eki halinde de kullanılmaktadır. Çekim eki olarak başlıca fonksiyonları isimlere gibi, göre, kadar, ile, birlikte mânâları katmaktadır. Türkiye Türkçesinde bu ek kavim isimlerinden dil, lehçe, şive isimleri yapmada kullanılır:

rayınca (1672), miqdârınca (1686), der-peyince (1440), dilce (1634), kemâlince (1634), bilesince (1875), gizlice (2042).

+cı, +ci

Türkçede eskiden beri kullanılan ve hâlâ işlekliğini yitirmemiş olan bir isimden isim yapma ekidir. Başlıca görevi meslek isimleri ve bir işi sürekli yapan kimseyi bildiren isimler yapmaktır:

zindāncı (1290), yalancı (1590), du'acıñam (1645), kapucıya (1715), muştucı (1944),
etmekcide (1222).

+cılayın, +cileyin

Batı Türkçesinde kullanımı azalan bu ek Eski Anadolu Türkçesinde çok kullanılmıştır. Kullanış sahası zamirler olup onlara gibi, kadar mânâları verir, onların benzetme şekillerini yapar:

sizcileyin (1824), bunculayın (1239).

+daş

Sahası geniş olmamakla birlikte Türkçede eskiden beri kullanılan ve örnekleri son zamanlarda artmış olan bir yapım ekidir. Başlıca görevi eşlik, ortaklık, beraberlik, mensubiyet ve bağlılık ifade eden isimler yapmaktır:

karadaşı (1038), yoldaş (1088).

+(i)ncı, +(i)nci

Türkçede eskiden beri işlekliliğini yitirmeyen bu ek, asıl sayı isimlerinden sıra, derece ifade eden sayı isimleri yapar:

bir(i)nci (1756), ikinci (1245), üç(ü)nci (1704), dörd(ü)nci (1705), beş(i)nci (1706), altıncı (1707).

+lık, +lik, +luk, +lük

Eski Türkçeden beri belli başlı isimden isim yapma eklerinden biri olarak kullanılagelmıştır. Bir nesnenin bir özelliğini bildirme göreviyle kullanılabildiği gibi bir nesnenin adı olarak kalıcı isimler de yapabilir. İsimlerden yer, alet, topluluk isimleri ve soyut isimler yapmakta kullanılır:

aylık (1060), yırtmaçlık (1098), olmaçlık (1248), kılmaçlık (1291), uçuzluk (1470), dostluk (1598), açlık (1691), dünyâlık (1708), münçîlîka (1809), yavuzluk (1854), şâdlıktan (2035), bî-edeblik (1030), êrlik (1979), yılluk (1711), hoşluk (1720), t̃alıblığın (1368), r̃âğıblığın (1368), kulluğuñ (1923), oğulluğa (1049).

+lu, +lũ

İşleklik derecesi işletme eklerine yakın olan bu ek, sıfat olarak kullanılan vasıf isimleri yapar. Bu ekle kurulan isimler, özelliğini belirttikleri nesnelerde dayandıkları isimlerin karşıladığı nesnelerin mevcut bulunduğunu veya vasfını belirttikleri nesnelerin dayandığı isimlerin karşıladıkları nesneye bağlı olduğunu ifade eder. Ek Eski Türkçede -lîğ, -lîg, -luğ, -lũğ şeklindedir. Eski Türkçede iki ve daha fazla heceli sözcük sonundaki -ğ, -g'ler düşünce Eski Anadolu Türkçesinde yalnız yuvarlak ünlü şekiller var olmuştur:

bağlu (1035), suçlu (1569), sağlu (1751), şollu (1751), tatlu (2017), gizlü (1166), bellũ (1203), dertlũlere (1280), görklũ (1312), yerlũ (2019), dũrlũ (1566).

+rak, +rek

Çokluk veya daha fazlalık ifade eden karşılaştırma ekidir. Üstünlük bildiren sıfat ve zarf türetir. Metnimizde yabancı kökenli isimlere de aynı fonksiyonla geldiği görülmektedir:

t̃ızrek (1155), yigrek (1410).

+sul

Benzerlik, ilgi ifade eden bir ektir. Metnimizde tek örneği vardır.

yoğsula (1706).

+suz, +sũz

Eski Türkçede bugünkü gibi dört şekli varken Eski Anadolu Türkçesinde yalnızca yuvarlak ünlü şekilleri mevcuttur. Yokluk bildiren sıfatlar yapan bu ek , +lı, +li, +lu, +lũ

ekinin olumsuzudur. Bu ek de isimlerden hem sıfat hem de isim olarak kullanılan vasıf isimleri yapar:

ansuzın (1282), devāsuz (1318), yüzüsü (1606), sensüz (1162).

2.4.1.1.2. Fiilden İsim Yapan Ekler

-ak

Eskiden beri işlekliğini koruyan bir ektir. Yaptığı isimler, fiilin gösterdiği hareketi çokça yapanı, olanı, yapılanı; o hareketin yapıldığı yeri, aleti; o hareketle yapılan şeyi, hasılı fiilin tesirinde kalan çeşitli nesneleri karşılar:

bıçak (1131), bucağ (1124).

-gü, -ku

Alet isimleri veya soyut isimler yapar:

sêvgüsinden (1100), şorguyı (1293).

-k, -k, -(u)k, -(ü)k

Geçişli geçişsiz fiillere gelerek sıfat ve adlar türeten işlek bir ektir:

açuk (1044), alçağ (1554), şınuk (1556), yıkuğ (1556), buyruğuñ (1525), artuk (1540), artuğ-ıdı (1943).

-mak, -mek

Oldukça işlek bir ektir. Bir hareket veya oluşun soyut ismini yapar:

kılmak (1022), yırtmaçlık (1098), şınamak (1125), olmaçlık (1248), ağlamakdan (1278), ayrılmak (1283), tutmak (1520), olmak (1549), şormak (1638), almak (1855), eylemek (1085), söylemek (1085), göndermek (1155), görmek (1340), incitmek (1599), bilmek (1638), vermek (1845).

-n

Eskiden beri kullanılagelen işlek bir ektir. Geçişli ve geçişsiz fiil köklerinden isimler, seyrek olarak da sıfatlar türetir:

ekinüñ (1523).

-u

Çeşitli anlamlarda isimler yapar:

karşu (1030), tolu (1146), ayru (1682), tapu (1767), tapusına (1770), karşusunda (1772), toptolu (1945).

2.4.1.2. FİİL YAPIM EKLERİ

Metnimizde kullanılan başlıca fiil yapım ekleri şunlardır:

2.4.1.2.1. İsimden Fiil Yapan Ekler

+a-, +e-

Ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır:

beñzemezdi (1826), beñzer (1236), oynar (2043), oynayub (1428), diledi (1878), dilerem (1926), diler (1940), oñşatduñ (1985).

+ar-

başarmamış (1799).

+el-

yöneldi (1494).

+da-, +de-

isterseñ (1062) < iz+de-, isterdi (1766), isteyü (1910).

+la-, +le-

En işlek isimden fiil yapım ekidir. Hemen hemen her çeşit ismin sonuna gelerek yapma veya olma ifade eden fiiller yapar.

bağışlar (1177), aňladılar (1307) < aňgla-, bağladı (1411), bağlama (1423), aňlağıl (1476), saklaram (1508), aňla (1523), aňladı (1530), bağlaram (1616), bağışlar-ıdı (1631), başladı (1670), kapladı (1678), ağırlaň (1732), ağlamakdan (1800) < yığ+la-, gizledi (1586), diňle (1437) < tıňg+la-, gözledi (1586).

+len-

tāzelendi (1407).

+r-

çağırurlar (1424).

2.4.1.2.2. Fiilden Fiil Yapan Ekler

Fiilden fiil yapan eklerin çoğu çatı ekleridir.

2.4.1.2.2.1. Ettirgenlik Ekleri

-ur-, -ür-

arturdı (1671), arturasın (1962), yitüren (1145), yëtürem (1645), yëtürdiler (1764).

-t-

örttdi (1029), èyledem (1462), èyledürem (1294).

-dur-, -dür-

‘arz kıldura (1230), unutturdu (1456), şalduram (1507), yığdurmuş-ıdı (1682), konduruñ (1730), kodurdu (1765), kondurdu (1889), şaldurayum (1902), öldüresin (1191),

bildüre (1230), erişdürdi (1267), êtdürdi (1297), bildürüben (1717), gëydürdi (1763), erişdürgil (1850), kavuşdurmazısañ (1284).

2.4.1.2.2.2. Edilgenlik Ekleri

-/-

ayrıldı (1013), şatılasız (1661), çekildi (1755), açılıcağ (1885), açıla (1913), düzüldi (2012), kesildi (1134).

-n-

ğark olunmaz (1114), def olundı (1346), bulundı (1419), olunmışdur (1484).

2.4.1.2.2.3. Dönüşlülük Ekleri

-/-

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

-n-

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

2.4.1.2.2.4. İşteşlik Eki

-ş-

söyleşür (1838), kapışurlar (1223).

2.4.2. İSİM ÇEKİMİ

2.4.2.1. Çokluk Eki

Metnimizde kullanılan çokluk eki +lar, +ler'dir. Ekin önceki dönemlerde kullanımı ile farklı bir durumu yoktur. Metnimizde bazı yabancı asıllı kelimelere de Türkçe çokluk ekinin eklendiği görülür:

ba'zılar (1014), 'avratlar (1017),  onlarını (1125),  ullar (1158),  uşlar (1223),  atunlar (1328),  amular (1334), yoldaşlaruz (1784),  apuların (1912), diriler (1116), b  areler (1145),  v reler (1145), g lleri (1163), mu arrebler (1173), y renler m (1240), dertlülere (1280), döşekler (1296), erenler (1415), semüzlere (1442), ' ş ler (1601), m z ri'ler (1627),  z deler z (1659), c meler (1703), zililer (1705), firiftehler (1905).

 ncelediğimiz metinde, bu zamirinin  oğulunda zaman zaman zamir n'sinin kullanılmadığını görmekteyiz:

bular (1303), bulara (1014), bulardan (1396),

2.4.2.2.  yelik Ekleri

 yelik ekleri 1. ve 2. kişi teklik ve  okluk şekillerinde daima yuvarlak, 3. kişi teklik ve  okluk şekillerinde ise düz  nl l d r.

Teklik 1. şahıs: +m, +(u)m, +( )m

 ışmuma (1007), g v hum (1056), müşkilüm (1065), inti   mum (1080), boynuma (1091),  atumdadur (1112), iltif tum (1147), dild rumı (1149), c num (1160), gözlerüm (1162), ser m (1162), sözümi (1166), atam (1245).

Teklik 2. şahıs: + , +(u) , +( ) 

 apu ı (1046), ehl  e (1047), s z  ı (1055), g v hu ı (1055),  ul mu dur (1070), dostu ı (1085), c nu da (1086),  l   (1087), yüzü (1163), atağı (1176), 'izzet  e (1194), beyn  ı (1257), perde ı (1099).

Teklik 3. şahıs: +ı, +i, +sı, +si

oğlı (1818), 'aklı (1575), alnı (1313), 'ammusı (1605), atası (1939), a'z sı (1984), bağrına (1611), bedeninden (1008), boynına (1570), cef sın (1862),   resi (1157), dili (1301), evl dı (1788).

Çokluk 1. şahıs: +muz, +müz, +(u)muz, +(ü)müz

Çokluk birinci şahıs iyelik ekinin yardımcı ünlüsünün metnimizde çoğunlukla düz olduğunu görmekteyiz.

temennāmuz (1184), kāmumuz (1784), atamız (1785), aşılmuzda (1245), başımızı (1786), metā'imuz (1794), hāşılımuz (1900), 'aybımız (1911), taḫdīrimüz (1458), tedbīrimüz (1458), ḥālimüz (1499), aḥvālimüz (1499), elümüzden (1791), tuḥfemüzle (1910).

Çokluk 2. şahıs: +ñuz, +ñüz, +(u)ñuz, +(ü)ñüz

Çokluk ikinci şahıs iyelik ekinin yardımcı ünlüsünün düz örneklerini de metnimizde görmekteyiz.

kamuñuzdan (1146), faḫluñuzdan (1462), aşıñuz (1724), ta'bīrūñuz (1254), nesliñuz (1724), yüküñuz (1902), tuḥfeñuz (1915).

Çokluk 3. şahıs: +ları, +leri

ortalarında (1607), önlerinde (1123), ellerinden (1131), üstlerine (1719), fi'lleri (1743), özlerin (1861), yükleri (1945).

2.4.2.3. Hâl Ekleri

2.4.2.3.1. İlgi Hâli (Genitif)

Genitif eki metnimizde, ünlü ile biten kelimelerde +nuñ, +nüñ; ünsüzle biten kelimelerde +uñ, +ün'dür. Eski Türkçe döneminde düzlük-yuvarlaklık uyumuna tabi olan bu ekin metnimizde yuvarlak ünlülü şekilleri kullanılmıştır.

Yūsuf'ũñ (1005), anuñ (1012), Zelīḥā'nuñ (1028), yāsınuñ (1064), bunuñ (1073), olaruñ (1119), gürūhuñ (1119), kılınıñ (1214), başınuñ (1222), atamuñ (1274), sultānuñ (1301), bunlaruñ (1331), enbiyānuñ (1336), şahşuñ (1383), ḥatunlaruñ (1491), ḥalkuñ (1507),

‘ışķuñ (1616), cānumuñ (1616), ķaķtuñ (1678), nebīnūñ (1019), senūñ (1046), ikisinūñ (1055), sözüñ (1062), da‘vīnūñ (1110), ‘ālemlerūñ (1164), şehīdūñ (1177), sākīnūñ (1447).

Birinci şahıs zamirinin genitif hâli +üm, +ümüz ekleriyle yapılmaktadır:

benüm Rabb’ümdür (1030), benüm kaydum (1270), benüm sözime (1992), ceddümüz dilleridür (1651).

Eksiz Genitif

Metnimizde, ilgi hâli anlamının hiçbir ek kullanılmadan sağlandığı örnekler de mevcuttur:

gözleri za’findan (1805), atam atasıdur (1657), Yūsuf sözini (1004), ķardaşı oğlu (1038), başı üstüne (1123).

2.4.2.3.2. Yükleme Hâli (Akkuzatif)

Metnimizde +(n)ı, +(n)i, üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra gelen +n, bazı zamirlerden sonra kullanılan +nı, +ni olmak üzere üç türlü akkuzatif eki kullanılmıştır.

sözini (1004), özini (1004), dāmenini (1012), şüretin (1019), ‘ālemi (1020), barmağını (1026), yüzini (1045), seni (1049), suçı (1051), hālın (1053), sözüñi (1055), özini (1083), sözün (1083), yüzün (1083), toğrusın (1091), perdesini (1098), sırrın (1107), tonlarını (1125), tācını (1126), ‘aqlın (1145), ecrini (1177), tōhmeti (1191), aḥvālını (1209), düşüni (1227), ètdüğünü (1228), bunları (1229), ta‘bīrini (1234), bizi (1262), ķalbin (1273), (1307), mālın (1320), mātemini (1367), zāduñı (1425), düşün (1450), hīçbirin (1518), şükürini (1645), bunları (1812), armağanını (2026).

Eski Türkçede kullanılan +nı, +ni akkuzatifi arkaik olarak bazı zamirlerde görülmektedir:

bunı (1034), anı (1025).

Ünlüyle biten kelimelere akkuzatif eki /y/ yardımcı sesiyle bağlanmıştır:

nāmeyi (1796), şorguyı (1293), da'vîyi (1118), ğayrıyı (1101).

Eksiz Akkuzatif

Bazı kelimelerde birinci ve ikinci şahıs iyelik eklerinden sonra akkuzatif eki olmadığı halde akkuzatif anlamı bulunmaktadır:

intikāmum ala (1080).

Arapça aslı şeddeli olan ve Türkçe kullanımda ikinci ünsüzü düşen kelimelerde akkuzatif eki +ı, +i ile birlikte bu ünsüzün tekrar ortaya çıktığını görmekteyiz:

hakkı (1022).

2.4.2.3.3. Yaklaşma Hâli (Datif)

Bu dönemde datif eki +a, +e'dir. Eski Türkçedeki +ğa, +ge; +ka, +ke ekinen gelmiştir. Eski Türkçedeki +ğa ekinin izi aña, baña, saña, yaña gibi kullanımlarda kalıp olarak devam etmektedir.

hışmuma (1007), aña (1017), 'avrata (1021), beşige (1035), saña (1058), ayağa (1070), halka (1104), bize (1210), anlara (1250), tahta (1298), zindāna (1299), yaña (1334), insana (1337), buña (1423), baña (1456), sultāna (1510), bāzāra (1733), anlara (2014).

Bu ek ünlüyle biten kelimelere geldiğinde araya /y/, ikinci ve üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra ise /n/ sesi alır:

bağına (1005), kapuya (1010), sırrına (1103), ardına (1215), sākīye (1270), yolına (1328), derdine (1407), ögine (1447), şem'ine (1614), kapucıya (1715), araya (2007).

Arapça aslı şeddeli olan ve Türkçe kullanımda ikinci ünsüzü düşen kelimelerde datif eki +a, +e ile birlikte bu ünsüzün tekrar ortaya çıktığını görmekteyiz:

sırta (1101), Hakk'a (1268).

2.4.2.3.4. Bulunma Hâli (Lokatif)

Lokatif eki olarak Eski Türkçede +da, +de; +ta, +te şekillerinin kullanılmasına karşın metnimizde Eski Anadolu Türkçesi özelliği olarak sadece +da, +de biçimleri yer almaktadır:

dünyāda (1033), cānuñda (1086), ma'nāda (1118), yoluñda (1172), arada (1193), aşlımızda (1245), yolda (1415), salṭanatda (1618), yılda (1703), cihānda (1844), eşikde (1012), evde (1035), gökde (1231).

Zamir ve üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra zamir n'si araya girer:

katında (1078), anda (1019), bunda (1110), kuşūrında (1268), 'ışkında (1333), altında (1360), zātında (1513), arasında (1599), ortalarında (1607), karşusunda (1765), aramızda (1827), elinde (1020), önlerinde (1123).

Metnimizde lokatif ekinin ablatif anlamı taşıdığı örnekleri görmekteyiz:

birimüzi edesin cānda kabül (1144).

2.4.2.3.5. Ayrılma Hâli (Ablatif)

Metnimizde ablatif eki +dan, +den'dir. Eski Türkçede +dın, +din; +tın, +tin ablatif durumu için kullanılıyordu. Ayrıca lokatif eki ablatif manasında da kullanılıyordu.

gêrüden (1012), şanemden (1032), sebebden (1039), evden (1128), muḥabbetden (1175), ğam-hāneden (1208), nebīden (1246), sözlerden (1394), nefsümden (1580), eşikden (2006), bulardan (1396), kışşadan (1431), taşradan (1697), kapudan (1996).

Zamir ve üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra zamir n'si araya girer:

bedeninden (1008), öñinden (1069), gërüsinden (1069), hālinden (1086), sevgüsinden (1100), ellerinden (1131), andan (1275), nūrından (1544), kâmusından (1922), bundan (1980).

Metnimizde birkaç örnekte zarf-fiil yapısında yer alan -madın, -medin biçimini görmekteyiz:

tırmadın (1389, 1612, 1943), şormadın (1389, 1596, 1746), dökmedin (1473), gelmedin (1485), bilmedin (1485), urmadın (1746).

2.4.2.3.6. Araç ve Birliktelik Hâli (Instrumental)

Metnimizde iki türlü instrumental eki kullanılmıştır. Biri “ile” edatı (+ıla, +ile), diğeri de eskicil +n vasıta hâl ekiyle kaynaşmış +ılan, +ilen, bitişik şekliyle +lan, +len’dir.

şūret-ile (1018), heybet-ile (1024), derd-ile (1159), ‘ilm-ile (1230), elüm-ile (1311), müddet-ile (1474), derd-ile (1776), biz-ile (1895), nāz-ıla (1938), anuñ-ıla (1959), cān-ıla (1994), ikrām-ıla (2024), havf-ıla (1009),

da’vī ile ile (1109), kudreti ile (1299), Zeliḥā ile (1499), aqça ile (1895).

anlar ilen (1700).

atasıla (2000), anlaruñ-la (1252), dañla (1255), libāsı-la (1289), ahlāqı-la (1352), tevāzu’la (1556), tañla (1732), bunuñla (1735), fermānı-la (1748), anlaruñla (1838), buñla (1963), beşāretle (2014), birbirile (2042), sīmīnle (1127), senüñle (1141).

2.4.2.3.7. Eşitlik Hâli (Ekvatif)

Eşitlik eki +çe, +ça; +ca, +ce’dir.

bunca (1990), anca (1387), dilince (1362).

2.4.2.3.8. Yön Gösterme Hâli (Direktif)

Metnimizde Eski Türkçe yön eklerini (+ra, +re; +ğaru, +gerü), sadece kalıplaşmış birkaç yön adında görmekteyiz:

dışharu (1034), tışharu (1039).

Yön ekleri Türkçede sonradan çekim ekliğinden tamamıyla çıkmış ve sayılı kelimelerin bünyesinde tam bir yapım eki gibi klişeleşip kalmıştır. Çekim eki olarak her türlü hususiyetlerini kaybetmişlerdir.⁶¹ Eski Türkçede +ğaru, +gerü şeklinde olan ek Eski Anadolu Türkçesinde +aru, +erü olarak karşımıza çıkar. Bugün artık çoktan yapım eki durumuna girmiş bulunan bu yön eklerine metnimizden şu örnekleri verebiliriz:

taşra (1697), şöñra (1711), içre (1271, 1309, 1383), ilerü (1013).

2.4.2.4. Soru Eki

Metnimizde geçen soru eki “mı/mi”dir. Eski Türkçede sadece yuvarlak şekli olan bu ek, metnimizde daima düzdür ve ünlüsü yazıda gösterilmiştir.

revā mıdur (1046), toğru mıdur (1055), var mı (1175), ‘itāb ola mı (1175), toğru mısın (1258), olduñ mı (1274), alayum mı (1290), kavışam mı (1311), duymaduñ mı (1339), kıla mı (1593), rüsvāy kıla mı (1593), böyle mi (1049), ‘avdet ẽdti mi (1067), gerçek midür (1226), Tenğri mi (1241), göre mi (1312), mülk ẽdem mi (1509), dẽmedũm mi (1989).

2.4.3. FİİL ÇEKİMİ

2.4.3.1. Şahıs Ekleri

Metnimizde fiil çekiminde kullanılan şahıs ekleri şunlardır:

⁶¹ Muharrem Ergin , *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1999, s. 241-242.

2.4.3.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Teklik 1. şahıs: -am, -em

şormışam (1111), kōrkāram (1154), kātām (1225), olmışam (1246), bulam (1324), tanuram (1410), varmazam (1486), fesād kılmanmışam (1578), şoram (1936), bilmezem (1055), sevmişem (1103), dēyem (1197), pāre pāre ēyledürem (1294), n'ēdem (1327), beyān ēyledem (1462), dērem (1519), yētürem (1645).

Teklik 2. şahıs: -sın, -sin

kılursın (1266), kılāsın (1710), bilesin (1710), şanasın (1721), tūtısarsın (1745), bilürsın (1796), medh ēdesin (1865).

Teklik 3. şahıs: Eksizdir. Bazen kip ekinden sonra -tūrur, -durur; -dur, -dür kuvvetlendirme ve ihtimal eki getirilmiştir.

olısar (1408), fesād kōpısar (1469), bulısar (1602), raḥmet ēdiser (1184), olıserdür (1259), söyler (1271), yaş dōker (1276), aḡlar (1373), kılmuş (1214), sevmiş (1215), dēmiş (1354), tūrmuş (1360), var ēylemişdür (1238), yodmuş-durur (1428), olmışdur (1876), sevmişdür (1078), tūtmuş tūrur (1024), gelmiş tūrur (1042).

Çokluk 1. şahıs: -uz, -üz; -vuz, -vüz

Çokluk birinci şahsın b > v değişikliğiyle ortaya çıkan -vuz, vüz Eski Anadolu Türkçesinden sonra kullanımdan kalkmıştır. Bu ek şart ve istek çekiminde kendini göstermiştir. Metnimizde bir yerde -büz şeklinde kullanıldığını görmekteyiz:

fāş olmışuz (1153), tıpşurmuşuz (1262), yol almışuz (1783), şalmışuz (1786), 'āciz kalmışuz (1837), tūrmuşuz (1910), iletmişüz (1289), bilmezüz (1381), cem' ēylemişüz (1697), gelmişüz (1726), ēderüz (1790), isterüz (1911), bilmemişüz (1917), girevüz (1140), naşīḥat ēdevüz (1140), görevüz (1226), gelübüz (1910),

Çokluk 2. şahıs: -sız, -siz

gèdesiz (1137), èdesiz (1139), şatılasız (1661), bilürsüz (1697), añlayasız (1894), getüresiz (1937).

Çokluk 3. şahıs: -lar, -ler

meşgûl olurlar (1124), kâpışurlar (1223), çağırurlar (1424), saçalar (1472), yazalar (1716), şoralar (1717), dèrler (1976), imtiḥān ètmişler (2003), keseler (1256), āh èderler (1132), vèrmişler (1359), bilmemişler (1373).

2.4.3.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Teklik 1. şahıs: -m

kılur olursam (1033), dèrsem (1066), görmem (1163), dèrsem (1068), buldum (1401), tapşurdum (1521), bilmedüm (1576), vèrseydüm (1615), kalmışdum (1652), çıkardum (1536).

Teklik 2. şahıs: -ñ

olduñ (1077), ortada kıldıñ (1080), kōmaduñ (1305), duymaduñ (1339), da'vāsın kılurduñ (1598), kōduñ (1644), oḡşatduñ (1985), fāş ètdüñ (1078), vèrmeyeydüñ (1086), şabr ètseyidüñ (1092), dèdüñ (1259), geldüñ (1397), söyledüñ (1851), kılmış olsañ (1853), añlar-ısañ (1180), kavuşduramaz-ısañ (1284), ḥükm èderseñ (1515), dèrseñ (1521), dilerseñ (1522), diñler-iseñ (1581), bilürseñ (1744), isterseñ (1062), dönseñ (1204).

Teklik 3. şahıs için şahıs eki bu tipte de yoktur. Bu şahısta şekil ve zaman eki şahıs ifadesini de taşıyor demektir.

rū-siyāh oldu (1138), vardı (1142), okıdı (1189), bilmezdi (1374), fiğān èyledi (1376), gördi (1395), kılursa (1466), eşer kılmasa (1617), gelürse (1791), dèse (1872).

Çokluk 1. şahıs: -k, -k

ağladuḡ (1382), mazḡhar olduḡ (1549), ṡerm-sār olduḡ (1900), ḡabūl ḡılduḡ (1903), gördüḡ (1381), görmedüḡ (1725), ḡizmetüñe geldüḡ (1793), istedüḡ (1821), bildüḡ (1917).

Çokluk 2. şahıs: -ñuz, -ñüz

olduñuz (1135), ḡılduñuz (1782), ‘arz ḡılduñuz (1907), n’èyledüñüz (1318), geldüñüz (1781), geldüñüz (1907).

Çokluk 3. şahıs: -lar, -ler

ḡayrān oldılar (1130), ḡaldılar (1130), baḡdılar (1134), ṡatdılar (1181), duydılar (1211), ṡaldılar (1329), buldılar (1412), ḡoydılar (1534), ḡorıdılar (1753), ḡaldılar (1946), dèdiler (1953), geldiler (2000), getürdiler (2013), eyitdiler (2026), bildiler (1213), öldüler (1331), yèdiler (1443).

2.4.3.2. Basit Çekimli Fiiller

2.4.3.2.1. Bildirme Kipleri (Haber)

2.4.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman eki asıl itibariyle -dı, -di’dir. Ünsüz benzeşmesine tâbi değildir. Bu ekin ünlüsü bu dönem metinlerinde birinci ve ikinci şahıslarda yuvarlak, üçüncü şahıslarda ise düzdür.

Teklik 1. şahıs: -dum, -düm

ḡıldum (1049), buldum (1401), ṡapṡurdum (1521), olaydum (1536), ḡılmadum (1576), söyledüm (1077), dèdüm (1091), gösterdüm (1149), vaṡf ètdüm (1233), bilmedüm (1576), bildüm (1807), dèmedüm (1989).

Teklik 2. şahıs: -duñ, -düñ

kıldıñ (1080), mu'teber olduñ (1261), kımaduñ (1305), duymaduñ (1339), kıoduñ (1644), şerm ü hayā èyledüñ (1032), dèmedüñ (1054), fikr èyledüñ (1076), fāş ètdüñ (1095), dèdüñ (1259), geldüñ (1397).

Teklik 3. şahıs: -dı, -di

müheyyā kııldı (1004), na'ra urdı (1009), tırdı (1039), şaldı (1114), oñıdı (1369), bulundu (1395), kār kılmadı (1417), çıkıdı (1495), söyledi (1496), geldi (1510), kèçdi (1512), çekdi (1566), eşitdi (1574), dèmedi (1582), bilmedi (1585), gizledi (1586), sèvmedi toğradı (1131), aldı (1158), (1587), düşdi (1608), biçdi (1628), eşitdi (1660), gètdi (1676), inmedi (1677), gördi (1693), söyledi (1754), sürdi (1803), gètdi (1836), zılm èyledi (1859), sèvdi (1864), dōşedi (1928), dōndi (1943), gizledi (1954), çüridi (1984), buldı (1527).

Çokluk 1. şahıs: -duķ, -dük

ağladuķ (1382), mażhar olduķ (1549), bulmaduķ (1821), gelduķ (1110), eşitduķ (1209), gördüķ (1725), isteduķ (1821).

Çokluk 2. şahıs: -duñuz, -düñüz

olduñuz (1135), nè dīnden olduñuz (1781), n'èyledüñüz (1318), geldüñüz (1781).

Çokluk 3. şahıs: -dılar, -diler

şatdılar (1181), duydılar (1211), şaldılar (1286), añladılar (1307), vèrdiler (1707), dèdiler (1726), düzdiler (1747), çekdiler (1757), getürdiler (1764), dèdiler (1876), gördiler (1899), girdiler (2006).

2.4.3.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman eki -mış, -miş ve ara sıra ikinci ve üçüncü şahıslarda -ub, -üb biçimindedir.

Teklik 1. şahıs: -mışam, -mişem

şormışam (1111), olmışam (1246), fesād kılmamışam (1578), hoş bulmuşam (1989), bilmişem (1246, 1457, 1989), gelmişem (1464), günāh èylemişem (1595), sèvmişem (1103), görmişem (1111).

Teklik 2. şahıs: -mışsın, -mişsin; -ubsan, -übsen

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Teklik 3. şahıs: -mış(dur), -miş(dür); -ub(dur), -üb(dür), -ib(dür)

tutmuş (1020), depmiş (1024), dèmiş (1028), pāre olmuşdur (1069), vāķi' olmuşdur (1072), sèvmişdür (1078), yendürmiş (1115), zī-nār èylemiş (1117), olmamışdur (1193), sèvmiş (1215), derdine yanmış (1215), almış (1222), var èylemişdür (1238), 'itāb kılmış (1300), erişmiş (1337), tırmış (1360), oturmuş (1383), bitmiş (1471), tōhmet olunmuşdur (1484), hıyānet ètmış (1505), almışdur (1542), gelmişdür (1701), başarmamış (1799), taķrīr èylemiş (1801), yazabilmemiş (1805), ısmarlamışdur (1956), helāk olmuşdur (1984).

gelmiş-durur (1179), gülmiş-durur (1179), yodmuş-durur (1428), utmuş-durur (1428), tutmuş tıurur (1024), gelmiş tıurur (1042).

Türkçede öğrenilen geçmiş zaman için -ıp, -ip, -up, -üp zarf-fiil ekinin de kullanıldığını görüyoruz. Bu şekil Eski Anadolu Türkçesinde ikinci ve üçüncü şahıslarda kullanılmıştır. Bu zarf-fiil ekinin çekimli fiil yerini tutmasının sebebi kendisinden sonra gelen yardımcı fiilin düşmesidir. Üçüncü şahıslar bu “durur” yardımcı fiilinin ekleşmiş şekillerini daima muhafaza etmişlerdir.⁶²

oturubdur (1482), kılubdur (1636), pīr olubdur (1815), görübdür (1477), keşf édübdür (1233), vèribdür (1293), muntazır olub-durur (1465).

Çokluk 1. şahıs: -mışuz, -mişüz

⁶² Muharrem Ergin , *Türk Dil Bilgisi*, s. 301.

fâş olmuşuz (1153), kılmaş olmuşuz (1153), tapşurmuşuz (1262), yol almışuz (1783), şalmışuz (1786), ‘âciz kalmışuz (1837), iletmişüz (1289), cem’ eylemişüz (1697), gelmişüz (1726), bilmemişüz (1917).

Çokluk 2. şahıs: -mışsız, mişsiz; -ubsız, -übsiz

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 3. şahıs: -miş(dur)lar, -miş(dür)ler

imtiḥān etmişler (2003), vermişler (1359), bilmemişler (1373), unutmuşlar (2004).

2.4.3.2.1.3. Şimdiki Zaman

Eski Türkçede şimdiki zaman, -r, -ır, -ir, -ur, -ür ile karşılanmakta ve geniş zamanın şimdiki zamanı da içine alan işlevlerinden faydalanılarak ifade edilmektedir.⁶³ Batı Türkçesinde -yor ekinin teşekkülünde önce şimdiki zaman büyük ölçüde geniş zaman ekleriyle karşılanmıştır.⁶⁴ Metnimizde geniş zaman kipi eklerinin, şimdiki zaman anlamıyla kullanıldığını görmekteyiz:

êşidürem şimdi tatlu sözini (2017), şimdi teşḥār mı eylesin baña (1058), bizüm-ile oyun oynar şāh-ı dīn (2043), şimdi bühtān eyler ey şāh-ı cihān (1052), Yūsuf’a taqlīt édüb ağlar kamu (1373).

2.4.3.2.1.4. Geniş Zaman

Bu kip -ar, -er, -ur, -ür, -r ekleriyle kurulur.

Teklik 1. şahıs: -aram, -ram, -rem

yanaram (1614), saklaram (1508), işlerem (1519), tanuram (1410), bağlaram (1616).

Teklik 2. şahıs: -ürsin, -rsin

⁶³ Vahit Türk, “Türkçede Şimdiki Zaman Kavramı, Çekimleri ve Ekleri, *TDAYB*, Ankara, 1996, s. 291.

⁶⁴ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, s. 296.

uğrarsın (1007), bilürsın (1166).

Teklik 3. şahıs: -ar, -er, -ur, -ür, -r

bağışlar (1177), artar (1329), çıkar (1691), ağlar (1835), açar (1838), söyler (1111), 'afv eyler (1204), yok eder (1239), görelim n'eyler (1325), nişār eyler (1328), sèver (1414), menzil alır (1415), maḥv eder (1427), ḥikmet gösterür (1433), ta'bīr eder (1453), tevāzu'la bulur (1556).

Çokluk 1. şahıs: -erüz

buyruk olsa ederüz (1790), isterüz (1911).

Çokluk 2. şahıs: -ürsüz

bilürsüz (1697).

Çokluk 3. şahıs: -erler, -urlar, -rlar, -rler

şenā okurlar (1789), çağırurlar (1424), āh ederler (1132), dèrler (1976).

Geniş zamanın olumsuzu metnimizde -maz, -mez ekiyle yapılmıştır.

doymaz (1335), añmaz (1425), varmazam (1483), kılmazdum (1536), aç kalmazdı (1683), dinmezem (1058), fāş eylemez (1108), söylemez (1277), bilmezdi (1374), görmezem (1598), vèrmezem (1935).

2.4.3.2.1.5. Gelecek Zaman

Metnimizde gelecek zaman için Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik eki -ısar, -iser kullanılmıştır.

Teklik 1. şahıs: -ısaram, -iserem

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Teklik 2. şahıs: -ıgarsın, -isersin

ıtısarsın (1745).

Teklik 3. şahıs: -ısar, -iser

nêce olısar (1147), içinde olısar (1408), ıpısar (1469), kesād olısar (1469), bulısar (1602), n'olısar (2031), peygāmbere olısar (2031), raḥmet ediser (1184), olıserdür (1259), işler ediserdür (1074).

Çokluk 1. şahıs: -ısaruz, -iserüz

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 2. şahıs: -ıgarsız, -isersiz

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 3. şahıs: -ısarlar, -iserler

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

2.4.3.2.2. Dilek Kipleri

2.4.3.2.2.1. İstek Kipi

Metnimizde istek eki -a, -e şeklindedir.

Teklik 1. şahıs: -am, -em

kemter olam (1033), kılmış olam (1050), nê kılam (1136), kırkaram (1154), yalan kıtam (1225), devā bulam (1324), şoram (1480, 1871), şalduram (1507), dèyem (1197), èyledem (1462), geşt ü kār edem (1524).

Teklik 2. şahıs: -asın, -esin

şanasın (1574, 1756, 1827), ḥāşıl kılasın (1710), kabûl edesin (1144), öldüresin (1191), bilesin (1710), medḥ edesin (1865).

Teklik 3. şahıs: -a, -e

kıla (1021), kırtıla (1034), aç (1046), kaçd eyleye (1047), şadır ola (1060), āsānī ola (1066), yırt (1099), yuya (1127), def̄ ola (1155), sêve (1216), kova (1216), hālīn şora (1224), 'arz kıldura (1230), sākin ola (1275), eşide (1312), erişe (1338), halāş ede (1433), bekleye (1435), helāk olmaya (1526).

Çokluk 1. şahıs: -avuz, -evüz

girevüz (1140), naşīhat edevüz (1140), görevüz (1226).

Çokluk 2. şahıs: -asız, -esiz

şatlasız (1661), añlayasız (1894), getüresiz (1937), giresiz (1992), ta'n edesiz (1137), gèdesiz (1137), destür edesiz (1139), göresiz (1992).

Çokluk 3. şahıs: -alar, -eler

aşalar (1256), saçalar (1472), yazalar (1716), şoralar (1717), fırsat bulalar (1914), meşgûl olalar (1920), āferīn kıllalar (1982), keseler (1256), biçeler (1472), töhmet edeler (1568), gèdeler (1905), 'arz edeler (1905), eydeler (1909), temāşā edeler (1913).

2.4.3.2.2.2. Şart Kipi

Metnimizde şart kip eki -se, -sa'dır.

Teklik 1. şahıs: -sam, -sem

dêrsem (1066, 1520), olursam (1033).

Teklik 2. şahıs: -sañ, -señ

cevr ü cefā kılsañ (1183), imtiḥān kılsañ (1226), inşāf eyleseñ (1565), dönseñ (1204).

Teklik 3. şahıs: -sa, -se

‘ināyet olmasa (1197), buyursa (1324), kaḥṭ u niyāz olsa (1475), ‘āṣī olsa (1602), çāre olsa (1615), eşer kılmasa (1617), buyruk olsa (1790), ḥācet olsa (1956), bilmese (1434), vërse (1452), dëse (1872), naẓar êtse (1886), gelmese (1941), dilese (1239).

Çokluk 1. şahıs: -savuz, -sevüz

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 2. şahıs: -sañuz, -señüz

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 3. şahıs: -salar, -seler

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

2.4.3.2.2.3. Emir Kipi

Şahıslara göre değişik eklerle kurulan bu kipi metnimizdeki örnekleri şunlardır:

Teklik 1. şahıs: -ayım, -eyim, -ayum, -eyüm

Eski Türkçede -ayın, -eyin olan ek Batı Türkçesine aynen geçmiş; ancak -ayın, -eyin’in yanında ekin birinci şahıslarda “m” tesiri ile -ayım, -eyim şekli de ortaya çıkmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde bu iki şekil karışık kullanılmıştır. Metnimizde -eyim ve yuvarlak şekilleri -ayum, -eyüm’ün kullanıldığını görmekteyiz:

haber édeyim (1401), édeyim (1431), yorayum (1466), şaldurayum (1902), şabr kılmayum (1282), alayum (1290), kılayum (1324), şorayum (1380), i’lām éyleyüm (1525), édeyüm (1581, 1254), göreyüm (1732, 1797), vëreyüm (1908).

Teklik 2. şahıs: -gıl, -gil ya da eksiz

varmağıl (1007), añağıl (1476), kerem kılğıl (1508), fıkır kılğıl (1551), bākī olğıl (1617), satmağıl (1694), erişgil (1016), tefahḥuş èylegil (1051), söylegil (1051), olgil (1056),

tanıgil (1059), söylegil (1065), hall èylegil (1065), vèrgil (1174, 1711), çıkıgil (1208), hikāyet
èylegil (1210), söylegil (1210), dègil (1264, 1270), gezgil (1387), koymagil (1389), aṅgil
(1435), turgil (1481), eşitgil (1483), dilegil (1522), erişdürgil (1850), görmegil (1892), def
èyle (1879),

‘ibret al (1094), aṅla (1523), bil (1051), istiğfār kıl (1203).

Teklik 3. şahıs: -sun, -sün

vākıf olsun (1264), ta‘bīr kılsun (1452), hoş dutsun (1516), şenā kılsun (1789), çäre-
sāz olsun (1873), tursun (1879), ma‘lūm olsun (2027), görmesün (1162), çürisün (1162),
bilmesün (1194), işāret èylesün (1291), söylesün (1323), gelsün (1492), dəsün (1499),
degmesün (1998).

Çokluk 1. şahıs: -alum, -elüm

varalum (1452), kılalum (1791), dutalum (1823), getürelüm (1453), gèdelüm (1481),
görelüm (1699), vèrelüm (1699), bilelüm (1791), getüregörelüm (1942), gönderelüm (1967).

Çokluk 2. şahıs: -ñ, -uñ, -üñ; -uñuz, üñüz

ulu dutuñ (1547), men‘ èylemeñ (1666), söylemeñ (1695), ilhāḥ èylemeñ (1695),
konduruñ (1730), hizmet kıluñ (1731), aluñ (1761), şaluñ (1892), getürüñ (1901), açuñ
(1912), perākende oluñ (1997).

Bu arada metnimizde, -ñ’nin önündeki vokalin yardımcı seslikten çıkarak ekin
bünyesine dahil olduğu örnekleri de görmekteyiz:

kıluñuz (2037), èdüñüz (1907, 1908, 1932), gèdüñüz (1908).

Çokluk 3. şahıs: -sunlar, -sünler

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

2.4.3.2.2.4. Gereklilik Kipi

Bu kip için özel bir ek kullanılmamıştır. Bugünkü -meli, -malı ekinin karşıladığı ifade için “gerek” kelimesinden faydalanılmıştır.

böyle mi kılmak gerek (1049), zindāna göndermek gerek (1155), der-haber kılmaklık gerek mi (1291), dökmedin yığmak gerek (1473), olsa gerek (1475), kim nêçe kêçdi gerekdür rûzigār (1512), maşlaḥat olan sözi tutmak gerek (1520), ben nê dêrsem şāh anı êtmek gerek (1520), nê işdür kim gerekse (1522), şormak gerek (1638), şoruban bilmek gerek (1638), nê kadar ğalle gerek (1957).

2.4.3.3. Birleşik Çekimli Kipler

Birleşik kipli fiil çekimi i- fiilinin yardımıyla yapılır. Üç biçimde kurulmuştur:

2.4.3.3.1. Hikâye Tarzı

turar-ıdı (1035), otururdu (1358), okur-ıdı (1393), akardı (1619), bağışlar-ıdı (1631), kılmazdı (1678), kalmazdı (1683), olmaz-ıdı (1686), kılurdu (1767), söylerdi (1092), êtmezdi (1105), bilmezdi (1374), vêrürdi (1394),

olsaydı (1086), olsa-y-ıdı (1341), kılmasa-y-ıdı (1409), olmasa-y-ıdı (1572), oturmuş-ıdı (1272), bulmuşdı (1333), olmuş-ıdı (1339), nazm kılmışdı (1386), kılmışdı (1458), mübtelâ olmuş-ıdı (1566), tapşurmuş-ıdı (1623), tölmişdi (1626), kalmamışdı (1629), şalmışdı (1669), yığmışdı (1679), yığdurmış-ıdı (1682), yazmış-ıdı (1796), tapşurmuş-ıdı (1972), tanımışdı (1980), şarmış-ıdı (2022), êtmış-ıdı (1023), gêtmişdi (1041), sêvmiş-ıdı (1097), dêmış-ıdı (1270), ekmemişdi (1629), kılmayaydı (1840), gelmeye-y-ıdı (1341).

2.4.3.3.2. Rivâyet Tarzı

Metnimizde sadece öğrenilen geçmiş zamanın rivâyetine bir örnek tespit ettik.

Öğrenilen geçmiş zaman ekinin arka arkaya söylenmesi kulağa hoş gelmediği için bu çekimde i- fiili ekleşmeden kullanılır:

ķabŭl ķılımmı imiş (1787).

2.4.3.3.3. Şart Tarzı

Metnimizde geçen örnekler şunlardır:

añlar-ısañ (1180), ķavuşdurmaz-ısañ (1284), yārī ķılursa (1466), buyurursañ (1519), olursam (1033), isterseñ (1062), dërseñ (1065, 1521), dërsem (1066, 1520), diñler-isen (1180, 1581), vërirse (1234), ħŭkm êderseñ (1515), dilerseñ (1522), görür iseñ (1544), bilürseñ (1744), gelürse (1791), sèverse (1108), fesād êtdüñse (1058).

2.4.3.4. Fiil Çekimlerinde Olumsuzluk Şekli

Metnimizde geçen fiil çekimlerinde tüm zaman ve kiplerde olumsuzluk bildiren ek -me, -ma'dır. Olumsuzluk ekleri fiil köklerine getirilir, zaman ve şahıs ekleri kendisinden sonra getirilir. Geniş zamanın olumsuzu -maz, -mez eki ile yapılır.

varmağıl (1007), ķorkmazum (1032), olmaz (1088), maħrŭm olmaz (1109), bulımaz (1109), ġarķ olunmaz (1114), iltifāt ķılmaz (1115), doymaz (1335), bulunmaz (1343), fenā olmaz (1422), karār ķılmaz (1423), añmaz (1425), varmazum (1483), açmaz (1589), dutmaz (1815), ķoymaz (1999), bilmezem (1055), dinmezŭm (1058), dinebilmez (1157), söylemez (1277), görmezem (1598).

2.4.3.5. Fiil Çekimlerinde Soru Şekli

Soru eki “mı, mi”dir. Ekteki ūnlŭ daima düzdür.

olduñ mı (1274), alayum mı (1290), ķavıřam mı (1311), duymaduñ mı (1339), ķala mı (1593), rŭsvāy ķıla mı (1593), ‘avdet êdti mi (1067), mŭlk êdem mi (1509), dèmedŭm mi (1989).

2.4.4. Ek-fiil (Cevheri Fiili)

Bütün isim ve fiil şekillerinin sonuna gelerek onlardan birleşik fiiller yaptığı için ana yardımcı fiil, isimleri fiilleştirdiği için de isim fiili dediğimiz i- fiilidir. Tek başına kesin ve belirli bir mânâsı yoktur. Bu nedenle imek şeklinde fiil ismi kullanılmadığı gibi başka bir yapım ekini de almaz, isim ve fiil gövdesi meydana getirmez. Yalnız kök olarak belirli çekimlerde ortaya çıkan bu fiil, yanına geldiği isim veya fiille birlikte açık bir anlam kazanır.

Ek-fiilin dört çekim şekli vardır:

2.4.4.1. *Geniş Zaman*

Teklik 1. şahıs: -am, -em

du'acıñam (1645), oğluyam (1658), Hālîk'am (1871), benmiyem (1196), ğaniyem (1922).

Teklik 2. şahıs: -sın, -sin

sensin (1189, 1745), dūr-dānesin (1398), toğrusın (1501), ğanīsın (1603), kıandasın (1612), çeşmimsin (1664).

Teklik 3. şahıs: -dur, -dür

budur (1027, 1161, 1180, 1346), aylıkdur (1060), revādur (1085), kıatumdudur (1112), yoğdur (1147, 1176, 1198, 1266), vardur (1183, 1448, 1537), andandur (1238), Hālîlu'llāhdur (1243), Muştafā'dur (1344), andadur (1391, 1993), toğrudur (1502), olmayandur (1552), oldur (1579), dāyımudur (1658), yoğdur (1792), belādur (1999), atamuzdandur (2027), şabīdür (1056), köñlekdür (1068), melekür (1132), sendendür (1185), peyvestedür (1207), birdür (1231), milletdendür (1242), Ka'bedür (1247), āvāredür (1326), kişidür (1379), kimdür (1426), degüldür (1459).

bu durur (1184, 1257, 1937), ol-durur (1196), haḫ-durur (1297), budurur (1456),  r durur (1537), kim durur (1652), var durur (1829), n  durur (1908), Y suf-durur (1981), f s d-durur (1991),

Çokluk 1. şahıs: -uz, - z

k luz (1659), evl diyuz (1727),  z diyuz (1727), k rdaşlaruz (1784), yoldaşlaruz (1784), oğliyuz (1785), peyg mber-z deler z (1659),  z deler z (1659), m nfa il z (1911).

Çokluk 2. şahıs: -s z, -siz

Metnimizde  rneği bulunmamaktadır.

Çokluk 3. şahıs: durlar, d rler, -lardur, -lerd r

işbulardur (1212), oldurlar (1752).

2.4.4.2. Görülen Gemiş Zaman

Teklik 1. şahıs: i-d m

b -g n h id m (1561).

Teklik 2. şahıs: i-d  

Metnimizde  rneği bulunmamaktadır.

Teklik 3. şahıs: i-di

şehv n i idi (1584), raĥm n i idi (1584), r z i idi (1626), p r-idi (1633), p r- aķıl idi (1633), p r-tedb r idi (1633), k  ide-yidi (1639), resm idi (1766), n  idi (1782), Y suf idi (1818), iinde idi (1828), var-ıdı (1028, 1035, 1106, 1197, 1322), ağy r-ıdı (1106), yıl-ıdı (1385), bu-y-ıdı (1577), ĥuzurında-y-ıdı (1669), aşl-ıdı (1737), c n-ıdı (1827), Ė lm n-ıdı (1827), yoğıdı (1828), artuğ-ıdı (1843), maĥl k-ıdı (1864).

Çokluk 1. şahıs: i-d k

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 2. şahıs: i-düñüz

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 3. şahıs: i-diler

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

2.4.4.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Metnimizde sadece teklik 3. şahıs kullanımı vardır:

‘âkil imiş (1489), artuķ imiş (1540), var-ı mış (1200),

2.4.4.4. Şart Kipi

Teklik 1. şahıs: i-sem

Metnimizde örneği yoktur.

Teklik 2. şahıs: i-señ

‘âkil-iseñ (1260), ümmetiseñ (1550), ıoğrı yār degülseñ (1590), ıoğrı yārsañ (1589).

Teklik 3. şahıs: i-se

gerekse (1522), nēyise (1903), güvāhuñ var-ısa (1055), kim var-ısa (1897), lāyık-ısa (1908).

Çokluk 1. şahıs: i-sek

Metnimizde örneği yoktur.

Çokluk 2. şahıs: i-señüz

Metnimizde örneği yoktur.

Çokluk 3. şahıs: i-seler

Metnimizde örneği yoktur.

Cevheri fiil i-‘nin partisipli şekli de metnimizde mevcuttur:

inşāf idügi (1541).

2.4.4.5. Ek-fiilin Olumsuzu

Ek-fiilin olumsuzu degül menfî edatından faydalanılarak yapılmaktadır:

toğrı yār degülseñ (1590), ğam degül (1617, 1457), saña lāyık degül (1794), hazîne lāyık degül (1903), sözümüz fā’ik degül (1919), ol maḥzene lāyık degül (1919), ol lāyık degül (1921), ‘ākilāne iş degül (1076), senden degüldür (1459).

2.4.5. PARTİSİPLER

Bu ekler, cümlede sıfat veya isim olarak geçici hareket isimleri yapar. Metnimizde geçen partisip ekleri şunlardır:

2.4.5.1. -an, -en

mü’min olan (1094), ehl-i zār olana (1099), da’vîyi kılan (1118), āvāre kılan (1143), mūnis olan (1160), ğāfil olan (1207), dermān kılan (1280), nevḥa kılan (1379), hem-rāh olan (1400), ‘ākil olan (1537), ehl-i inşāf olmayandır (1552), özünü alçağ dutanı (1553), dem uran (1588), zīr ü zeber èyleyen (1084), ‘aqlın yitüren (1145), yağı bilen (1160), kul èyleyen (1165), ‘ālemlerüñ kaydın yèyen (1196), qabül èden (1244), ‘ālemlerüñ sırrın bilen (1280), nāz èyleyen (1317), aḥvāl-i zārından bilen (1400), kèçen sözi (1405), bunca gelenler (1430), eşidenler (1445), remzi bilen (1537), maḳām içinde kèçen ḥālünü (1571), ceng èyleyen (1654), feryād èden (1743).

2.4.5.2. -ası, -esi

bulasısın (1591).

2.4.5.3. -duḡ, -dük

‘ibādet ḡılduḡın (1308), nālān olduḡum (1315), ḡurbān olduḡum (1315), varduḡın (1402), öñünde ṡırduḡın (1402), men’ ḡılduḡın (1404), ta’bır ḡılduḡın (1447), taḡammül ḡılduḡın (1530), bendelerün ḡılduḡı (1743), iṡtibāh olduḡını (2005), bildüḡın (1308), feryād êtdüḡın (1403), gördüḡı (1471), êlçi geldüḡın (1530), dêdüḡı (1531), güldüḡine (1738).

2.4.5.4. -mıṡ, -mıṡ

ḡalmıṡlara (1743).

2.4.6. GERUNDİUMLAR

Fiillerin zarf şeklini yapan eklerdir. Gerundium ekleri sık kullanılmamıştır. Bunun sebebi zarf-fiil ekleriyle ifade ettiḡımız anlamların bu dönemde ki ve kim bağlaçlarının etkisiyle zaman ve kip eklerine yüklenerek ifade edilmesidir. Metnimizde geḡen gerundium ekleri ṡunlardır:

2.4.6.1. -a, -e

coṡa geldi (1804), dinebilmez (1157), getüregörelüm (1942), ṡaṡa ḡalmıṡdum (1652).

2.4.6.2. -anda, -ende

uranda (1377), rüz-ı ḡaṡır olanda (1904), yük dutanda (1970), oda atanda (2023), zindāna iletende (1288).

2.4.6.3. -(y)ı, -(y)i, -(y)u, -(y)ü

ḡönderi ḡıḡdı (1931), örü ṡırdı (1010, 1493), söyleyü (1388), dëyü (1095, 1103, 1171, 1345, 1836, 1998), isteyü gelübüz (1910).

2.4.6.4. -ıcaḡ, -icek

aḡılıcaḡ (1885), ḡelicek (1934), ḡêdicek (1425), varıcaḡ (1486), yêticek (1997).

2.4.6.5. -ınca, -ince

istikâmet tutmayınca (1338), senüñ zâduñı kayırmayınca (1425), âhîr olınca (1474), ma'lûm olmayınca (1531), İbn-i Yâmîn varmayınca (1958), yêdi yıl keçmeyince (1266).

2.4.6.6. -(i)ken

ağlarken (1178), hizmet êderken (1973).

Metnimizde -(i)ken'in iki yerde ek şeklinde değil de müstakil bir sözcük olarak yazıldığını görmekteyiz:

yitmiş iken (1989), âzâde iken (1165),

2.4.6.7. -madın, -medin

turmadın oğıl (1389), şormadın kıymagıl (1389), şormadın gèdem (1596), turmadın zârî kıılır (1612), sen şormadın ben şoram (1746), buları urmadın afv êdem (1746), gece gündüz turmadın (1943), dökmedin yıgmak gerek (1473), Zelîhâ gelmedin (1485).

2.4.6.8. -ub, -üb

-ub, -üb zarf-fiil eki yuvarlak ünlölüdür. Metnimizde /p/ harfi kullanıldığı halde hiç -up, -üp şeklinde yazılmaması bu dönemde ünsüz yumuşamasının olduğunu göstermektedir. Bu ek üçüncü şahıslarda öğrenilen geçmiş zaman eki olarak kullanıldığında +dur, +dür bildirme ekiyle ayırt edilmiştir.

uğunub (1130), mağzı koyub (1170), varub (1402), oynayub (1428), varmayub (1530), dutub (1719), kayıdub (1771), koyub (1819), oturub (2007), eşidüb (1040), binüb (1041), i'râz eyleyüb (1255), taqlît edüb (1373), şükr edüb (1435, 1865), gayret edüb (1592), eşidüb (1729), rahm edüb (1851), luţf getürüb edüb (1869), getürüb (1905).

2.4.6.9. -uban, -üben

ķayıduban (1042), yakışuban (1130), ağlayuban (1385), okuyuban (1403), utanuban (1455, 1920), şoruban (1638), ķul oluban (1661), sipāriş ķıluban (1795), şaf ŗutuban (2018), dile gelüben (1036), görüben (1135, 1594), şükr édüben (1178), ölüben (1192), ibtidā édüben (1379), yer gösterüben (1642), bildürüben (1717), eşidüben (1786), götürüben (2005).

2.4.7. BİRLEŞİK FİİLLER

Birleşik fiiller 3 biçimde yapılmaktadır:

2.4.7.1. Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller

Metnimizde bir ismin yanına gelerek birleşik fiil oluşturan yardımcı fiiller şunlardır: *êt-, èyle-, ķıl-, ol-*

Êtmek Yardımcı Fiiliyle Yapılanlar:

inşāf èt (1104), ķabül èt (1166), da'vet ètdi (1122), elvidā' ètdi (2000), emr ètdi (2040), şabr ètdi (1096, 1419), sehv ètdi (1264), zabt ètdi (1673), medħ ètdiler (1861), iltimās ètdüm (1464), fāş ètdüñ (1078, 1095), fesād ètdüñse (1058), yād ède (1167), temāşā èdeler (1913), cem' èdem (1524), i'timād èdemedi (1794), men' èder (1026), ħayr èderdi (1690), āħ èderler (1132), medħ èdesin (1865), destür èdesiz (1139), naşīħat èdevüz (1140), ta'bīr èdeyüm (1254), raħmet èdiser (1184), yoldaş ètme (1103), ħıyānet ètmiş (1505), yok ètmişdi (1985), imtiħān ètmişler (2003), şabr ètseyidüñ (1092), naķd èdüñ (1896), temannā èdüñüz (1908).

Èylemek Yardımcı Fiiliyle Yapılanlar:

adl èyle (1193), ķatl èyle (1047), fiğān èyledi (1376), i'lām èyledi (1352), iltimās èyledi (1950), pinhān èyledi (1150), ta'bīr èyledi (1228), ħizmet èylediler (1763), fāş èyledüñ (1079), ħikāyet èylegil (1348), zinā èyleme (1037), fāş èylemeñ (1107), ķabül èylemeye

(1534), faş eylemezdüñ (1087), taḥrīr eylemiş (1801), taḥrīr eylemiş (1801), günāh eylemişem (1595), cem' eylemişüz (1697), ḥizmet eyleñ (1730), 'arz eyleñüz (1915), helāk eyler (1020), nemāz eylerdi (1097), inṣāf eyleseñ (1565), bīnā eylesün (1877), tedbīr eyleye (1141), beyān eyleyüm (1234).

Kılmak Yardımcı Fiiliyle Yapılanlar:

istiğfār kıl (1203), ta'bīr kıl (1465), raḥmet kıla (1580), āh kıldı (1802), fermān kıldı (1849), şükr kıldı (1742), zıkr kıldılar (1948), 'afv kıldum (1872), ḥaṭā kılduñ (1202), 'arz kılduñuz (1907), kerem kılğıl (1508), ḳabūl kılmam (1518), fesād kılmamışam (1578), şabr kılmayum (1282), iltifāt kılmaz (1115), taḥammül kılmazdum (1536), 'ibret kılmış (1214), nazm kılmışdı (1386), imtiḥān kılsañ (1226), ta'bīr kılsun (1452), ḥāşıl kılubdur (1636), ḥizmet kıluñ (1761), ta'ām kıluñuz (2037), medḥ kıılır (1847), ṭapu kılurdu (1767), yārī kılırsa (1466).

Olmak Yardımcı Fiiliyle Yapılanlar:

ḥāzır ol (1424), sākin ol (1459), āsānī ola (1066), def' ola (1155, 1507), meşğul olalar (1920), kemter olam (1033), 'āşık oldu (1170), ḥayrān oldu (1567), mecnūn oldu (1331), şādumān oldu (1558), şerm-sār oldu (1605), 'āciz oldılar (1692), teslīm oldılar (1251), mu'teber olduñ (1261), bāḳī olğıl (1617), melūl olma (1200), pūr-şadā olma (1597), 'ināyet olmasa (1197), helāk olmaya (1526), ḍarīr olmuşdı (1800), rāzī olmuşdı (1712), helāk olmuşdur (1984), fāş olmuşuz (1153), mümkün olsaydı (1341), fidā olsun (1061), muntazır olubdurur (1465), perākende oluñ (1997), kör olur (1825), meşğul olurlar (1124).

2.4.7.2. Tasviri Fiiller

Tasviri fiiller sürerlik, tezlik, yaklaşma, yeterlik olamak üzere dört tanedir.

2.4.7.2.1. Yaklaşma Fiili

Yaklaşma fiili yaz- ile yapılır.

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

2.4.7.2.2. Sürerlik Fiili

Sürerlik fiili gel-, gör-, тұr-, қал-, қой- ile yapılır.

getüregörelüm (1942), coşa geldi (1804), isteyü gelübüz (1910).

2.4.7.2.3. Tezlik Fiili

Tezlik fiili vēr- ile yapılır.

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

2.4.7.2.4. Yeterlik Fiili

Yeterlik fiili bil- ile yapılır. Metnimizde -ama-, -ime- olumsuz kalıbının kiple çekime girmiş şekli ile -a bilme- olumsuz kalıbının kullanıldığını görmekteyiz:

yazabilmemiş (1805), dinebilmez (1157), temīz edemez (1053), ҳаққı bulımaz (1109).

2.4.7.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

Metnimizde aslında yardımcı fiil olmayan al-, bul-, kal-, gör-, тұt- gibi fiillerin isimlerle anlamca bütünleşerek birleşik yapı meydana getirdiğini görmekteyiz.

‘āciz қaldılar (1461), ‘āciz қalmışuz (1837), ач қalmazdı (1683), mecāl қalmazdı (1708), еșer қalmazdı (1702), șabr-ı қarār қalmazdı (1371), ҳayrān қaldı (1649), ‘āciz қaldılar (1461).

intikāmum ala (1080), yol almışuz (1783), günāhuñ boynına aldı (1570), ‘ibret al (1094), nizām almışdur (1542), intikām almak (1855).

furşat bulalar (1914),  urbet bukdu (1527), derdine dev  buldı (1321), mur d buldılar (1412), h sr n bulmamış (1554), iştih r buldı (1417).

no ş n gelmesün (1194), ta acc b geldi (1532), sağ sel met gelür (1967).

acığı tutmak (1057), ni  m tutdı (1675).

l yık gördi (2029), rev  göre mi (1696), l yık görmezem (1598), k  l n g r   (1976).

3. METİN

DİDEN YÛSUF ‘A<LEYHİ’S-SELĀ>M BERĖODĀD GORİHTEN-İ EZ-ZELİĖĖ

FĀ’ilātūn FĀ’ilātūn FĀ’ilūn

- [35b] 1004 Çün ZelîĖĖ bildi YÛsuf sözini
Der-zemĀn kıldı müheyyā¹ özini
- 1005 Bend-i bağın YÛsuf’uñ ŗeşdi hemĀn
Tumanı bağına ėl u<r>dı revĀn
- 1006 ‘Ālim-i ‘ulvīden² ėrdi bir nidā
Ėıřm-ıla lĀ-tağrabu dĕ ol Ėudā
- 1007 Ya’nĭ varmağıl zināya sen yağın
Ėıřmuma uğrarsın ĕy řāh-ı emĭn
- 1008 YÛsuf’a çünki ĕriřdi bu nidā
Bedeninden³ teni oldu cÛdā⁴
- 1009 Na’ra urdı Ėavf-ıla ol şa’b-nĀk
şanasın ki oda yandı cĀnı revĀĖa⁵
- 1010 Ol ZelîĖĖ kıldı ĖayrĀn ol-zemĀn
ÖrÛ tÛrdı Ėapuya Ėaçdı⁶ revĀn
- 1011 Yĕdi Ėapu YÛsuf’a oldu ĖüřĀd⁷
YÛsuf’ı Ėodı revĀn ol nĀ-murĀd

¹ müheyyā :Yazmada mühiyā şeklinde harekelenmiştir.

² ‘ulvīden : Yazmada ‘uluyıdan şeklinde harekelenmiştir.

³ bedeninden : Yazmada bendbenden şeklinde yazılmıştır.

⁴ Bu mısranın vezni bozuktur.

⁵ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

⁶ Ėaçdı : Yazmada Ėıçdı şeklinde harekelenmiştir.

⁷ ĖüřĀd : Yazmada ĖiřĀd şeklinde harekelenmiştir.

1012 Ȧş eşikte yêtdi ardından anuñ
Dâmenini dutdı gêrûden işbunuñ⁸

1013 Ol gêrûden bu ilerü kıldı zor
Dâmen ayrıldı gêrûden bî-ķuşûr

1014 Ba'zılar özge dêmiş burhân-ı Hâķ
Şaldı ol-demden bulara bü'l-felâķ

1015 Ol-zemân kim ol Zelîhâ ihtimâm
Êtdi ol şeb-hûn⁹ êy bedr-i tamâm

1016 Cebrâ'île Hâķ nidâ kıldı revân
Tîz êrişgil Yûsuf'a işbu zemân

[36a] 1017 Aña 'avratlar meger dâm êyledi
Yûsuf'ı 'âlemde bed-nâm êyledi

1018 Şûret-ile meger düşdi ol perî
Sen dahı bed-nâm kı l 'avratları

1019 Anda Ya'ķûb-<ı> nebînüñ şûretin
Kıl muşavver şöyle kim binmiş¹⁰ atın

1020 Bir cıda tıtmış êlinde tünd-nâķ¹¹
Êyle şankim 'âlemi êyler helâķ

1021 Bileler kim 'avrata yok i'tibâr
Şûret oldur kim kıla Perverdigâr

⁸ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

⁹ şeb-hûn : Yazmada şiçûn şeklinde yazılmıştır.

¹⁰ binmiş : Yazmada bitmiş şeklinde yazılmıştır.

¹¹ tünd-nâķ : Yazmada tend-i fâķ şeklinde yazılmıştır.

- 1022 Cebrā'îl indi muşavver kıldı tîz
Kılmak içün hâkķı bātıldan temîz
- 1023 Yūsuf êtmiş-idi meyl-i ihtimām
Gördi ol şūret-i müslim hoş tamām
- 1024 Atını depmiş hevādan mevc urur
Heybet-ile çündesin tutmuş тұrur
- 1025 Yūsuf'a kayışını tünd-nāk¹²
Anı gördi kıldı hayrān aşı-ı pāk
- 1026 'İbret-ile dişlemiş barmağını
Men' eder ol Yūsuf' uñ varmağını
- 1027 Anı gördi kaçdı ol Yūsuf revān
Bir rivāyet dahı budur ey cūvān
- 1028 Ba'zılar demiş Zelîhā'nuñ meger
Bir bütî¹³ var-ıdı gāyet mu'teber
- 1029 Anda idi ol gün ol zerrīn şanem
Örtü yüzün tā şavaşır men şanem
- 1030 Dêr benüm Rabb'ümdür ol derde devā
Aña karşı bî-edeblik nê revā
- 1031 Hāli kim Yūsuf bu sözi diñledi
Āh kıldı zārī zārī iñledi

¹² tünd-nāk : Yazmada tend-i nāk şeklinde yazılmıştır.

¹³ bütî : Yazmada bitî şeklinde harekelenmiştir.

- [36b] 1032 Sen şanemden èyledüñ şerm ü hayā
Ol şanemden kōrk̄mazum ben bī-hayā
- 1033 ‘Avratdan kemter olam dünyāda ben
Bu işi kılur olursam bil ki ben¹⁴
- 1034 Buni dēdi atdı cānın dıṣḥaru
Tā ki kurtıla belādan māh-rū¹⁵
- 1035 Ba‘zılar dēr evde bir oğlan var-ıdı¹⁶
Bēşige bağlu meger tūrar-ıdı
- 1036 Çünki Yūsuf ol işe meyl èyledi
Ol şabī dile gelūben söyledi
- 1037 Dēdi Yūsuf’a zinhār èyleme zinā¹⁷
Yini bu sözde èy şiddīk ḥanā¹⁸
- 1038 Ol şabī kim Yūsuf’a söz söyledi
Bu ‘Azīz’üñ kardaşı oğlı idi
- 1039 Ol sebebden tūrdı kaçdı tıṣḥaru
Der-peyince ol Zelīḥā tünd-ḥū¹⁹
- 1040 Yūsuf ol sözi eşidūb kıldı āh
Anuñ-içün kıldı der-dem ‘azim-rāh

¹⁴ ben : Yazmada sen şeklinde yazılmıştır.

¹⁵ māh-rū : Yazmada māh u rū şeklinde yazılmıştır.

¹⁶ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

¹⁷ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

¹⁸ ḥanā : Yazmada ḥanā şeklinde yazılmıştır.

¹⁹ tünd-ḥū : Yazmada tend-i ḥū şeklinde yazılmıştır.

1041 ẖudret-ile ol ‘Azīz ol gün meger
Ata binüb seyrāna gètmişdi seher²⁰

1042 ẖayıduban eşige gelmiş turur
ÇıhdıYūsuf ol ‘Azīz anı görür

1043 Der-peyince²¹ ol Zelīhā bī-ḳarār
Yügürib çıkdı revān bī-iḥtiyār

1044 Başı gözi ikisinüñde ḥarāb
Yüzi açuḳ ol Zelīhā bī-niḳāb

1045 Ol ‘Azīz’i gördi çün ‘avrat revān
Yüzini yırtdı ve eyledi fiḡān

1046 Dēr revā mıdur ki bu bir ḳul nēce
Bī-icāzet ol senüñ ḳapuñı açā²²

[37a] 1047 Ehlüñe ḳaşd ēyleye bu bed-fi‘āl
Bunı ḳatlı ēyle yāḥūd zindāna ṣal

1048 Döndi şol-dem Yūsuf’a eydür ‘Azīz
Kim bu işler nē revā ēy bī-temīz

1049 Ben seni oḡulluḡa ḳıldum ḳabūl
Böyle mi ḳılmaḳ gerek ēy bü’l-fuzūl

1050 Yūsuf eydür ḥāşā²³ li’l-lāh ben gedā
Ḳılmış olam ēy mülk-i behr-i Ḥudā²⁴

²⁰ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²¹ der-peyince : Yazmada der-piyince şeklinde harekelenmiştir.

²² Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²³ ḥāşā : Yazmada ḥāşā şeklinde yazılmıştır.

- 1051 Sen bu işi bir tefahhüş èylegil
Şuçı bil baña andan söylegil²⁵
- 1052 Bu Zelîhâ baña zûr ètdi ‘ayân
Şimdi bühtân èyler èy şâh-ı cihân
- 1053 Kaldı orta yêrde hayrân ol ‘Azîz
Èdemez ikisinüñ hâlin temîz
- 1054 Ol ‘Azîz dër Yûsuf’a kim èy fulân
Yèdi yıldur dèmedüñ gerçi yalan
- 1055 Bu sözüñi bilmezem toğru mıdur
Ger güvâhuñ var-ısa bu dem getür
- 1056 Dër güvâhum bu şabîdür èy emîr
Bundan eşid hâli sen olgil haber
- 1057 Acığı tutdı ‘Azîz’üñ ol-zemân
Yûsuf’a eydür ki èy fi’l-i yaman
- 1058 Nè fesâd ètdüñse dinmezüm saña
Şimdi teshâr mı èylersin baña
- 1059 Pâre pâre èyleyüm şimdi seni
Nè kîşem tanıgil imdi beni²⁶
- 1060 Ol şabî kim altı aylıkdur henüz
Nèce şâdır ola andan ya’nî söz

²⁴ Hudâ: Yazmada Huza şeklinde yazılmıştır.

²⁵ Bu mısranın vezni bozuktur.

²⁶ Bu mısranın vezni bozuktur.

1061 Ol veled kudret²⁷-ile kıldı nidā
Ėy melek cānum saña olsun fidā

[37b] 1062 Yèt sözün ġavrine andan kıl ġazab
Şāhid isterseñ revān ėyle taleb

1063 Bu sözi çünkim eşitdi ol gedā
Dēdi kim ėy sāni' şun' Hudā

1064 Hikmetün deryāsınun pāyānı yok
Bu 'acāyib bu ġarāyib anda çok

1065 Melik eydür nē dērseñ söylegil²⁸
Bārī sen bu müşkilüm²⁹ hall ėylegil

1066 Ol şabī eydür ki işbu āsānī ola³⁰
Ben nē dērsem şāh eger anı kıla

1067 Melik eydür Hāķ rızāsı-çün oġul
'Avdet ėdti mi bu şuçı yoħsa kıl

1068 Ol şabī eydür ki iş köñlekdedür³¹
Köñlegi³² hālin görüñ ėy sözidür

1069 Ger öñinden pāre olmışdur tebāh
Çün gērüsinden ola naķş u ziyān

²⁷ kudret : Yazmada kudrat şeklinde yazılmıştır.

²⁸ Bu mısranın vezni bozuktur.

²⁹ Yazmada fazladan hareke kullanılmıştır.

³⁰ Bu mısranın vezin itibarıyla iki hecesi fazladır.

³¹ köñlekdedür : Yazmada köñlökdedür şeklinde harekelenmiştir.

³² köñlegi : Yazmada köñlügi şeklinde yazılmıştır.

- 1070 Ger öñinden pāre olmışdur tebāh
Başdan ayağa ğulāmuñdur günāh
- 1071 Çün gērüsinden ola naķş u ziyān
Pes yakīn olmışdur meger zenān
- 1072 Baķdı gōrdi kōñlege naķş u ziyān
Gērüsinden vāķi' olmışdur 'ayān
- 1073 Melik eydür hey yüzi kıara naķs
Bu bunuñ mekrیدür ol mekkār naķs
- 1074 Daķı işler èdiserdür bu yakīn
Pāre pāre èyleyüm bunu hemīn
- 1075 Ol şabī ol-dem bi-emr-i müste'ān
Sōze geldi yine èy şāh-ı cihān
- 1076 Dēdi yā Mālik bu sōzi sōyledüñ
'Āķilāne iş degül fikr èyledüñ
- [38a] 1077 Saña bir sōz sōyledüm ben nālerinü³³
Āķiri olduñ baña sen pardmüdirü³⁴
- 1078 Ol 'azīz kıatında fāş ètdüñ munı
Kim Zelīhā özi³⁵ sēvmışdür bunu
- 1079 Uş beni 'ālemde sen fāş èyledüñ
Ortada bed-nām ve kıulmaş èyledüñ

³³ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

³⁴ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

³⁵ özi : Yazmada öri şeklinde yazılmıştır.

1080 Çün beni sen ortada kılduñ ketim
İntikāmum ala senden ol ħalīm

ĀMEDEN-İ CEBRĀ'ĪL 'A<LEYHĪ'S-SELĀ>M PİŞ-İ YŪSUF 'ALEYHĪ'S-SELĀM

1081 Bu söz üstüne indi Cembrā'īl-emīn³⁶
Yūsuf'ıñ katına ol şāh-ı mübīn

1082 Hāḡ Çalab'dan Yūsuf'a geldi ħiṭāb
Āşikāre kıldı Cembrā'īl 'itāb

1083 Özini görmedi eşitdi sözün
Ba'zılar dēdi kim hem gördi yüzün

1084 Eydür ēy cev̄r ü cefādan bī-ħaber
'Āşıkını ēyleyen zīr ü zeber

1085 Nē revādur dostuñı fāş ēylemek
Anda kēçiren mā-cerāyı söylemek

1086 Ger senüñ cānuñda olsaydı eşer
Vermeyeydün dostun³⁷ ħālinden ħaber

1087 Ger emānetde ēlüñ olsa senüñ
Sırrını fāş ēylemezdün sen anuñ

1088 Ol emīn olmaz ki sırrı fāş ēde
Özüne nā-maħremi yoldaş ēde

³⁶ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

³⁷ dostun : Yazmada dosten şeklinde harekelenmiştir.

1089 Yūsuf eydür èy emīn daḥı sen
Hōd bilürsin ki nè çekdüm guşsa men

1090 Ol baña gör nèce bühtān èyledi
Ol ‘Azīz katında gör nè söyledi

[38b] 1091 Boynuma şaldı benüm şuçı tamām
Togrusın ben daḥı dedüm èy hümām

1092 Dèdi şabr ètseyidüñ bir laḥza sen
Ol şabī söylerdi èyü vechesin

1093 Ol sözüñi söyler-idi kāmı
Sen nè ḥācet söylemeñ èy pāk u dīn

1094 Gel berü èy mü’min olan kıl naẓar
‘İbret al sözden olma bī-ḥaber³⁸

1095 Ḥaḳ Te‘ālā Yūsuf’a kıldı ḥitāb
Sırrı fāş ètdüñ dèyü èyler ‘itāb

1096 Ḥāliyā ki ol Zelīḥa kibr ètdi
Mübtelā-yı nefis-idi bī-şabr ètdi

1097 Nè nemāz èylerdi Ḥaḳḳ’a nè niyāz
Yūsuf’ı sévmiş-idi ārzü mecāz³⁹

1098 Perdesini yırtmaḳlık anuñ revā
Görmedi èy mü’minānı bī-riyā

³⁸ Bu mısranın vezni bozuktur.

³⁹ mecāz : Yazmada micāz şeklinde harekelenmiştir.

1099 Hāṣā⁴⁰ kim yırtı senüñ perdeñi Hāḳ
Ehl-i zār olana pesdür bu sebak

1100 Ol muḥabbet da'vī èyledi meger
Yūsuf anuñ sèvgüsinden bī-ḥaber

1101 Sen bunuñ bu sırrını fāṣ èyledüñ
Ya'nī sırıra ğayrıyı yoldaş èyledüñ⁴¹

1102 Hāḳ bu fī'li kılmadı senden pesend
Fikir kıl kendüzüñe èy derd-mend⁴²

1103 Pes nèdendür sırrına yoldaş ètme güzāf⁴³
Sèvmişem Hāḳḳ'ı dèyü beyhüde⁴⁴ lāf

1104 Sırrı Hāḳ'dan ḥalkā vèürsin ḥaber
Āḥiri inşāf èt èy bī-hüner

1105 Yūsuf ètmezdi muḥabbet⁴⁵ da'vīsin
Ol Zelīḥā yalıñuz kıldı hemīn

[39a] 1106 Çün muḥabbet⁴⁶ bir ṭarafdan var-ıdı
Ḥāliyā bu yār ol aġyār-ıdı

1107 Hāḳ bu sırrı sèvmedi fāṣ èylemeñ
Dostı sırrın ğayrılara söylemeñ

⁴⁰ ḥāṣā : Yazmada ḥāṣā şeklinde yazılmıştır.

⁴¹ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

⁴² Yazmada derd ü mend şeklinde yazılmıştır.

⁴³ Bu mısranın vezin itibariyle iki hecesi fazladır.

⁴⁴ beyhüde : Yazmada yehüde şeklinde yazılmıştır.

⁴⁵ muḥabbet : Yazmada muḥibbet şeklinde harekelenmiştir.

⁴⁶ muḥabbet : Yazmada muḥibbet şeklinde harekelenmiştir.

- 1108 Kim sêverse Hakk'ı ol fâş eylemez
Sırr-ı Hakk'a ğayrı yoldaş eylemez
- 1109 Keşf edenler mahrûm olmaz
Da'vî ile kimse hakkı bulmaz
- 1110 Geldük imdi bu zemân hâline
Bunda ehl-i da'vî'nüñ aqvâline
- 1111 Kimisi söyler Hakk'ı görmişem
Kimi eydür müşkilüm çok şormışam
- 1112 Kimisi eydür tecellîden haber
Kim eydür katumdadur uş hayr u şer
- 1113 Kim eydür mahrûm sırrı hakkum
Hem makâm-ı kurb içinde muṭlakum
- 1114 Bâyezîd'i şaldı sırrında kimi
Ġarķ olunmaz bu yapuṣdıĝı gemi
- 1115 Şiblî ve Manşûr'a kılmaz iltifât
Kimisi ĝufrâna yendürmiş berât
- 1116 Kimi eydür uş benüm şeyḥ ü kebîr
Hem diriler böyle da'vî bî-keşîr
- 1117 Hırķa⁴⁷ ile tâcî zî-nâr eylemiş
Özüni ṭâlib-<i> dînar eylemiş

⁴⁷ hırķa : Yazmada hırķa<y>ı şeklinde yazılmıştır.

1118 İşbu da'vîyi kılan ol bî-ḥaber
Şorar olsañ ma'nâda bir gāv u ḥar

1119 Zinhār uymañuz olaruñ farḳına
İblīs ile ol gürūhuñ farḳına

1120 Ol resūl-ı Hāşimī faḥr-ı 'arab
Anlara şeyṭānī ins urmış laḡab

[39b] 1121 Zann edenler beytü ez-'ālimīn
Ḥaḳ oḥur⁴⁸ anlara ḳavmu'z-zālimīn

DA'VET KERDEN-İ ZELİḤĀ ZENĀN AḤİR-İ ŞODEN-EST

1122 Da'vet etti ol Zelīḥā der-zemān
Ol zenān-ı Mısrī anda bī-emān

1123 Her biri-çün düzdi bir pürsend⁴⁹ meger
Öñlerinde ḳoydı nārinc-ter

1124 Her birine bir buçağ⁵⁰ vèrdi revān
Kesmege meşḡul olurlar ol-zemān

1125 Yūsuf'ı ḳıldı müzeyyen ol ḥarīf
Geydi zībā ṭonlarını ol zārīf

1126 Başına geydi muraşşa' tācını
Ḳıldı yaḡmā ḥüsn-i eyinüñ bācını⁵¹

⁴⁸ oḥur : Yazmada oḥur şeklinde yazılmıştır.

⁴⁹ pürsend : Yazmada yirsende şeklinde yazılmıştır.

⁵⁰ Yazmada buçağ şeklinde yazılmıştır.

⁵¹ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

- 1127 Taşt u sîmînle ibrîķ ol zemān
Aldı geldi tā kim èl yuya zenān
- 1128 Çıhdı evden nāgehān ol ıurfa şāh
Şanasın ıoğdı felekden anda māh
- 1129 Anlara karşı yürüdi serv-i nāz
Gördi anlar kim gelür ol şeh-bāz
- 1130 Yakışuban deng-i hayrān oldılar
Bî-haber şöyle uğunub kaldılar
- 1131 Düşdi nārinc ellerinden bir birin
Toğradı bıçaķ olaruñ ellerin
- 1132 Āh ederler kendülerden bî-beşer
Olmaya bu yā melekdür yā kamer
- 1133 Ol Zelîhā dedi ki n’oldı size
Bir zemān nazar kıluñ hālūñize
- 1134 Baqdılar kim pāre pāre elleri
Şerm-sār⁵² olub kesildi ol elleri
- [40a] 1135 Ol Zelîhā dedi kim siz bir nazar
Görüben uş olduñuz zîr ü zeber
- 1136 Pes nè kılam yedi yıl ben bî-ķarār
Hem-nişînem buña uş leyl ü nehār

⁵² şerm-sār : Yazmada şermeşar şeklinde yazılmıştır.

- 1137 Nè delîle siz baña ға'n èdesiz
Yâ elümden şimdi kanda gèdesiz
- 1138 Rû-siyâh oldı Zelîhâ'dan zenân
'Özre meşgûl oldılar anlar hemân
- 1139 Ol Zelîhâ'ya dèdiler èy nigâr
N'ola destûr èdesiz èy lâle-zâr
- 1140 Biz anuñ bir dem katına girevüz
Aña biz çok çok naşîhat èdevüz
- 1141 Tâ senüñle ol köñül bir èyleye
Bâşed ol derdüñe tedbîr èyleye
- 1142 Ol Zelîhâ vèrdi destûr ol-zemân
Yûsuf'uñ katına vardı ol-zemân
- 1143 Dèdi kim n'ola èy meh-pâre sèn
Èy kılan 'ışkı bizi âvâre sèn
- 1144 Birimüzi èdesin cānda kabûl
Biz kamu çāker saña èy pür-uşûl
- 1145 Döndi Yûsuf eydür èy bîçareler
Fehm ü 'aqlın yitüren âvâreler
- 1146 Ol Zelîhâ 'ışk-ıla cānı tolu
Hüsni-i māl-ıla kamuñuzdan ulu
- 1147 Yokdur aña iltifātum bir nazār
Size nèce olısar èy bî-haber

1148 Ol Zelîhâ hâli ma'lûm eyledi
Çok peşimân oldu anda söyledi

1149 Nêşe gösterdüm olara yârumı
Tâ ki benden edeler dildârumı

[40b] 1150 Bunları ol gâce mihmân eyledi
Yûsuf'ı sırr-ıla pinhân eyledi

1151 Nêce kim kıldılar andan iltimâs
Dağı yüz göstermedi ol hayrû'n-nâs

1152 Çün 'azîz bu hâli ma'lûm eyledi
Ol Zelîhâ'ya revân söyledi

1153 Kim kamu 'âlemlere fâş olmuşuz
Halk içinde hor kulmaş olmuşuz

1154 Korkaram dost u düşmen yâd <u> biliş
Edeler ta'neyi baña irte iş

1155 Yûsuf'u zindâna göndermek gerek
Tâ meger kim def' ola söz tîzrek

FİRİSTÂDEN-İ 'AZİZ YÛSUF-RÂ DEM BE-ZİNDÂN

1156 Çün 'Azîz Mısrî dedi bu sözi
Oda yandı ol Zelîhâ gündüzi

1157 Dedi ki fermân senüñdür yâ emîr
Çâresi yok dinebilmez nâ-güzîr

1158 Yūsuf'ı zindāna gönderdi 'Azīz
Hāşşa kullar aldı gètdi tīz tīz

1159 Ol Zelīhā derd-ile āh èyledi
Āhı anuñ göklere rāh èyledi

1160 Dèdi kim èy cānum mūnis⁵³ olan
Èy beni kendüzine yağı bilen

1161 Èy gökler derdine ārāmum çekib
İki 'ālemde budur devme taleb⁵⁴

1162 Gözlerüm sensüz cihānı görmesün
Çürisün serüm ayağa turmasun

1163 Bāğ-ı hüsnum gülleri olsun hāzān
Çün senüñ görmem yüzüñ tāze-ḥaten

MÜNĀCĀT KERDEN-İ YŪSUF EZ-FŪRḲAT-İ PEDER

[41a] 1164 Dèdi èy 'ālemlerüñ sırrın bilen
Kimi giryān èyleyen kimi gülen

1165 Kimi āzāde iken kıl èyleyen
Nèçe nā-maḳbŭlŭ maḳbŭl èyleyen

1166 Hāzretüñde sen ḳabŭl èt dārumı
Sen bilürsün ḳamu gizlŭ sözŭmi

⁵³ mūnis : Yazmada mūnus şeklinde harekelenmiştir.

⁵⁴ taleb : Yazmada talīb şeklinde yazılmıştır.

- 1167 oyma ol p r-<i>  a'if  n -mur d
Hasret-ile beni⁵⁵ d yim  de y d
- 1168 Döndi Cebr ' l eydür y  em n
N  sebebden H k anı kıldı  az n⁵⁶
- 1169 D di anu -  n ki d yim himmeti
Sa a düşmiş mu abbet-ile çatı
- 1170  ayr-ı ha  -ıla  ahir kıldı dostuna⁵⁷
Ma zı  oyub '   k oldu postına
- 1171 L -cerem ki H k a a v rdi bel 
N  e olduğ d y  ğayra m btel 
- 1172  ayret-i  a   ayra   n v rmez mec l
H z r ol yolu da  y    ib-kem l
- 1173   n mu arrebler bu yolda dil- az n
Fikir  ıl kend z  ne  y   h-ı d n
- 1174 D di Y suf yine Cebr ' le meger⁵⁸
Kim başa v rgil  aber  y p r-hüner
- 1175 Var mı Ya'  b'a bu mu abbetden  ev b⁵⁹
Y  başa ola mı anu -  n ' t b

⁵⁵ beni : Yazmada biyeni şeklinde yazılmıştır.

⁵⁶  az n : Yazmada  az n şeklinde yazılmıştır.

⁵⁷ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

⁵⁸ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

⁵⁹ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

1176 Dēdi kim ҡorqma saña yoқdur ‘itāb
Belki atañ eşidür küllī şevāb

1177 Bir şehīdūñ ecrini künde aña
Hāq bağışlar ittika⁶⁰ senden yaña

[41b] 1178 Yūsuf aqlarken tebessüm èyledi
Şükr⁶¹ èdüben Hāqķ’a çoқ söz söyledi

LAṬİFE

1179 Rāvīden şöyle hāber gelmiş-durur
Yūsuf üç yērde meger gülmiş-durur

1180 Birisi budur dēdüm añlar-ısañ
İkisinde eydeyüm diñler-iseñ⁶²

1181 Bir de ol-kim Yūsuf’a ҡardaşları
Mālik’e çün şatdılar ol işleri

1182 Yazdılar bir nāme kim işbu ğulām
Küllī ‘ayb-ıla saña dēdükdi tamām⁶³

1183 Vardur illā bir temennā söz saña
Sen eger cevır ü cefā ҡılsañ buña

1184 Hāq saña rahmet èdiser bī-gümān
Bu durur senden temennāmuz hemān

⁶⁰ ittika’ : Yazmada atkāh şeklinde yazılmıştır.

⁶¹ şükr : Yazmada şükür şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği şükr okundu.

⁶² diñler-isen : Yazmada diñler-risen şeklinde yazılmıştır.

⁶³ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

- 1185 Gldi Ysuf hfe ile az az⁶⁴
Ddi sendendür kmu y b-niyz
- 1186 Bir de ol-kim Ysuf'ı zindna n
aldılar zecr tmege y z-fnn⁶⁵
- 1187 Hk ana gönderdi tat-ı zer-nigr
Gr n hkmet gösterür Perverdigr
- 1188 Gördi Ysuf taştı n y ked-hd
Hyretinden gldi eydür y Hud
- 1189 Sensin den hir y kdir u paşa
Oıdı pes yef'alu'llhu m-ye'⁶⁶

MNDEN-İ YSUF 'A<LEYHİ'S-SEL>M DER-ZİNDN

- 1190 Geldük imdi yine söz bnydına
Ol Zelh-y-ıla Ysuf ydına
- [42a] 1191 Sen dilersin öldüresin 'avratı
Kendne lzım kılasın töhmeti
- 1192 Ysuf'ı 'afv öyle ki n fyide
n Zelh lben lden gde
- 1193 İkisinde 'afv⁶⁷ kl adl yle dd
Olmamışdur arada çünkim fesd

⁶⁴ Bu mısranın vezni bozuktur.

⁶⁵ z-fnn : Yazmada z-fnn şeklinde harekelenmiştir.

⁶⁶ Bu mısranın vezin itibariyle iki hecesi fazladır.

⁶⁷ 'afv : Yazmada 'afv şeklinde yazılmıştır.

- 1194 Setir⁶⁸ kıl bu sözi kimse bilmesün
‘İzzetüñe bārī nokşān gelmesün
- 1195 Mālīk eydür Tenğri içün ey aḥī
Bu sözi sen kimseye dème daḥı
- 1196 Dèdi ey bī-çāre benmiyem dèyen
Ol-durur ‘ālemlerüñ kaydın yèyen
- 1197 Olmasa Ḥaḳ’ dan ‘ināyet ger baña
Nè dilüm var-ıdı söz dèyem saña
- 1198 Yüri var ‘afv èyle bundan fāriğ ol
Nesne yokdur Ḥaḳ bilür olma melül
- 1199 Ol Zelīḥā’yı Melik ‘afv èyledi
Çok naşīḥat vèrdi aña söyledi
- 1200 Yūsuf’a döndi eydür olma melül
Var-ı mış yoluñda ey cānum oğul
- 1201 Bu sözi kimseye dème zinhār
Sākin ol şimden gèrū ğam yime var
- 1202 Ey Zelīḥā tevbe kıl şimden gèrū
Çün ḥaṭā kılduñ ğāyet⁶⁹ ey saḥt-rū
- 1203 Dön Ḥudā’ya bundan istiğfār kıl
Cümle sendendür ḥaṭā bellü bil⁷⁰

⁶⁸ setir : Yazmada sitir şeklinde harekelenmiştir.

⁶⁹ ğāyet : Yazmada kāyet şeklinde yazılmıştır.

⁷⁰ Bu mısranın vezni bozuktur.

1204 Şıdķ-ıla dönseñ Hudā'ya ol kerīm
‘Afv èyler ol ğafūr u ol raḥīm

1205 Bunı dèdi ğètdi kendü ḥāline
Düşdi yine salṭanat aḥvāline

MECLİS-İ RÂBİ‘ SERZENİŞ-İ KERDEN-İ ZENÂN ZELİḤÂ-RÂ

[42b] 1206 Nèçe müddet yine devr ètdi zemān
Geldi ğètdi aradan yaḥşı yaman

1207 Fi’l-mişl-i peyvestedür çün şād u ğam
Ġāfil olan çekmeye bunda elem

1208 Èy köñül çıkķil yine ğam-hāneden
Vèr ḥaber bunı vefakār-hāneden

1209 Nèçe eşitdük Zelīḥā ḥālini
Nèçe bildük Yūsuf’uñ aḥvālini

1210 Bize anlardan ḥikāyet èylegil
Ser-güzeşti her birinüñ söylegil

1211 Bir nèçe müddet ki kèçdi rûzigār
Dèdi ‘avrat işbu sırrı duydılar

1212 Ol Zelīḥā-y-ıla olan hem-nişīn
Kèçdi gündüz işbulardur èy emīn

1213 Yūsuf’uñ baş vèrmedüĝin bildiler
Pes Zelīḥā’ya ta’nlar kıldılar

1214 Dédiler kim ol ‘Azīz’uñ ‘avratı
 Kulınuñ cānına kılmış ‘ibreti

1215 Kulı sèvmiş düşmiş anuñ ardına
 ‘İşk-ıla bu yanmış anuñ derdine

1216 Kul nè ola kim kişi anı sève
 Ol kaçā bu ardına düşe kova

1217 Her biri bir nev’ ta’n ètdi meger
 Èrdi el-kışsa Zelīhā’ya haber

1218 Bu haberden ol niğār cu’d-mū
 Gül yañağı oldı der-dem zerd-rū

1219 Yūsuf’a incindi dēr ēy bī-vefā
 Nèçe yıldur cānuma kılduñ cefā

[43a] 1220 Cān u dilden aña oldılar ğulām
 Kèçdi⁷¹ üstüne bunlaruñ üç gün o nām⁷²

1221 Gördi bir gece meger o sākī h’āb⁷³
 Çok üzüm şıkar èder anı şerāb

1222 Gördi etmekcide bir taştā tolu nān⁷⁴
 Başınuñ üstüne almış ol cüvān

⁷¹ kèçdi : Yazmada kécedi şeklinde yazılmıştır.

⁷² Bu mısranın vezin itibarıyla bir hecesi fazladır.

⁷³ h’āb : Yazmada hūvāb şeklinde harekelenmiştir.

⁷⁴ Bu mısranın vezin itibarıyla bir hecesi fazladır.

- 1223 uşlar üşmiş başı üstüne cavk-ıla⁷⁵
apışurlar etmegi hoş zevk-ıla
- 1224 Şubh-dem geldi ikisi bir yere
Tâ ki Yûsuf dan düşün⁷⁶ hâlin şora
- 1225 Nānvā⁷⁷ eydür ben düşte atam yalan
Şınamak için şahşı bu yā fulān
- 1226 Sākī eydür n'ola kılsañ imtiḥān
Görevüz gerçek midür yāḥūd yalan
- 1227 Dédiler el-ışsa anlar düşüni
Gerçegini hem yalan teşvîşini
- 1228 Ol şiddīkullāh ta'bīr eyledi
Hem ḥilāf êtdüğini red dutmadı
- 1229 aşdı bu kim da'vet êde bunları
Dīn ü İbrāhim'e ol dīn serveri
- 1230 Ḥulk-ıla 'ilm-ile ḥālī bildüre
Bunlara islāmı 'arz kıldura
- 1231 Dêdi ol Tenḡri ḥaı-çün bī-güzāf
Yerde gökde Tenḡri birdür bī-ḥilāf
- 1232 ādir ü ahhār u ferd ü lā-mekān
Andan özge Tenḡri yokdur bī-gümān

⁷⁵ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

⁷⁶ düşün : Yazmada düşen şeklde harekelenmiştir.

⁷⁷ nānvā : Yazmada nānuvā şeklinde yazılmıştır.

1233 Ol Hudā ḥaqqı ki vaşf êtdüm size
Keşf êdübdür ‘ālim ta’bīri bize

1234 Ger meded vèirse Hallāk-ı cihān
Ëyleyüm ta’bīrini ḥābuñ beyān

[43b] 1235 Seni ta’accüb kıldı bunlar her biri
Kim ola bu vaşf êden dīn serveri

1236 Bunlar eydür dèdügüñ Perverdigār
Kime beñzer bize bir söyle èy yār

1237 Dèdi kim yok miḡlī bī-hemtādur ol
Hem şerīki yok bī-hem-pā⁷⁸dur ol

1238 ‘Ālim andandur ḳamudan ol ḡanī
Yokdan var èylemişdür ol seni

1239 Dilese ‘ālemi der-dem yok èder
Bunculayın şan’atı ol çok èder

1240 Yūsuf eydür yine èy yārenlerüm
Gèce gündüz sicn içinde cānlarum

1241 Bir nêçe Tenḡri mi yègdür mi ‘aded
Yohsa bir ḳayyüm-ı ḳahhār u şamed

1242 Anlar eydür èy şehr-i pāk u i’tikād
Ḳanḳı milletdendür aşluñ èyle yād

⁷⁸ hem-pā : Yazmada hem-şā şeklinde yazılmıştır.

1243 Dēdi kim aṣlum Ḥalīlu'llāhdur
Mi'mār-ı Ka'be-<i> Beytu'llāhdur

1244 Nār-ı Nemrūd'ı eden cāndan qabūl
Oğlını qurbān eden šāh-ı resūl

1245 Hem ikinci atam İshāq-ı nebī
Olmamışdur⁷⁹ aṣlımuzda bir ġabī

1246 Kendüm Ya'kūb-ı nebīden olmışam
Dīn-<i> İbrāhim millet bilmişem⁸⁰

1247 Ka'bedür kıblem nemāzum Ḥaḡ-içün
Zıkr-i fıkṛüm hem niyāzum Ḥaḡ-içün

1248 Bunlar eydür ḥāṣā⁸¹ ey šāh-ı hümām
Millet-i İbrāhim olmaqlıq ġulām

1249 Dēdi ol Yūsuf ki qardaşlarını
Nā-ḥaḡ yere şatdılar anlar beni

[44a] 1250 Ser-güzeştini başdan ayağa tamām⁸²
Söyledi anlara ol šāh-ı hümām⁸³

1251 Yūsuf'ıñ çün aṣl-ı fer'in bildiler
Cān u dilden aña teslīm⁸⁴ oldılar

⁷⁹ olmamışdur : Yazmada olmayahmışdur şeklinde yazılmıştır.

⁸⁰ Bu mısranın vezni bozuktur.

⁸¹ ḥāṣā : Yazmada ḥāṣā şeklinde yazılmıştır.

⁸² Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

⁸³ hümām : Yazmada hemām şeklinde harekelenmiştir.

⁸⁴ teslīm : Yazmada seslīm şeklinde yazılmıştır.

- 1252 Dīn-i İbrāhim'i kıldılar qabūl
Bey'at etti anlaruñ-la pür-uşūl
- 1253 Çünki bu vech-ile düzütdi işi
Yiñiden 'arz eylediler ol düşi
- 1254 Yūsuf eydür yā iki zindānī qul
Ėdeyüm ta'bīrūñuz olmañ melūl
- 1255 Eydür ol sākīye ki dañla seni
Mālik iħrāz⁸⁵ eyleyüb eydür ġanī
- 1256 Nānvāya⁸⁶ eydür ki seni aşalar
Zulm-ıla başuñ yerinden keseler
- 1257 Qargular beynūñi ekl⁸⁷ Ėde tamām
Bu durur ta'bīri ġābuñ⁸⁸ ey hümām
- 1258 Dēdi nānvā⁸⁹ ben yalan dēdüm bunı
Toġru mısın ben şınar-ıdum⁹⁰ seni
- 1259 Yūsuf eydür toġru dēdūñ ger yalan
Ben dēyen kimi öliserdür hemān
- 1260 Böyle taqđır eyledi ġükm-i qazā
'Āqıl-iseñ vēr qazāya sen rızā

⁸⁵ iħrāz : Yazmada iħrāz şeklinde yazılmıştır.

⁸⁶ nānvāya : Yazmada nānuya şeklinde harekelenmiştir.

⁸⁷ ekl : Yazmada ekül şeklinde harekelenmiştir.

⁸⁸ ġābuñ : Yazmada ġāyuñ şeklinde yazılmıştır.

⁸⁹ nānvā : Yazmada nānuvā şeklinde yazılmıştır.

⁹⁰ şınar-ıdum : Yazmada şınar-ıdum şeklinde harekelenmiştir.

1261 Sākīye Yūsuf dēdi ol-dem meger
Sen hōd olduñ şāh atında mu‘teber

1262 Şāh atında zinhār unutma bizi
Biz saña apşurmışuz kendümüzi

1263 Çün bu sözi söyledi bī-ihtiyār
Dēdi Cebrā’īl’e ol Perverdigār

1264 Yūsuf’ı gör nēce sehv ētdi yine
Var dēgil ki vāıf olsun hālīne

[44b] 1265 Çünki benden ğayra ıldı i’timād
aldı ol zindān içinde nā-murād

1266 ‘İzzetüm hāı içün ēy rūh u hāşş
Kēçmeyince yēdi yıl yodur hālāş

1267 Geldi Cebrā’īl ērişdürdi haber
Yūsuf’uñ cānına düşdi şūr-ter

1268 Nāle ile āh u feryād ēyledi
Öz uşūrında Hā’a dād ēyledi

1269 Dēdi kim ēy bī-niyāz ēy ğanī
Sen hālāş ēt nefis bendinden beni

1270 Sākīye dēmiş-idi sulāna dēgil⁹¹
Bī-günāhum tīz benüm aydum yēgil

⁹¹ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

1271 ẖudret-ile zindān içre Yūsuf söyler⁹²

Ḥasret-ile dāyima leyl ü nehār

1272 Yūsuf oturmuş-ıdı anda nāgehān⁹³

Peyk-i ḥazret êrdi anda⁹⁴ ol-zemān

1273 Luṭf-ıla vèrdi naṣīḥat söyledi

Yūsuf' uñ ḳalbin teselli èyledi

1274 Yūsuf eydür Cebrā'îl'e èy beşer

Atamuñ ḥāline olduñ mı ḥaber

1275 Bir kerem ḳıl baña vèr andan ḥaber

Sākin ola bu dil-i ğamgīn meger

1276 Dèdi kim beyti'l-ḥazende zār u zār

Ḥasret-ile yaş doker leyl ü nehār

1277 Gözleri nābīnā olmışdur meger

Kimse-y-ile söylemez ol ḥayr u şer

1278 Gèce gündüz fūrḳatūñden zār u zār

Ağlamakdan özge bilmez daḥı kār

1279 Zārī ḳıldı Yūsuf eydür ol-zemān

El-emān ez-fūrḳat yār u el-emān

⁹² Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

⁹³ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

⁹⁴ anda : Yazmada onda şeklinde harekelenmiştir.

MÜNACÂT KERDEN-İ ZELÎHÂ

- [45a] 1280 Dêdi êy ‘âlemlerüñ sırrın bilen
Êy nêçe dertlülere dermân kılan
- 1281 Sen bilürsin sırrımı êy bî-niyâz
Çâre dermân êylegil êy çâre-sâz
- 1282 Ansuzın ben şabr kılmayum bir nefes
Bir meded kıl baña êy feryâd-res
- 1283 Benden ayrılmak n’olur êy nâzenîn
Sen bilürsin yâ İlâhe’l-‘âlemîn
- 1284 Baña kavuşdurmaz-ısañ anı
Mürvetüñden hâşâ⁹⁵ li’llâh êy ğanî
- 1285 Böyle dêdi nevha kıldı bir zemân
Çâresi yok n’êylesün derdi yaman
- 1286 Yûsuf’ı zindâna çünki şaldılar
İleten kullar gèrü geldiler⁹⁶
- 1287 Dêdiler kim ol Zelîhâ şordı ol-dem kullara⁹⁷
Kim nêçe hâl êtdüğün ol servere
- 1288 Yûsuf’ı zindâna iletende meger⁹⁸
Bilesinde idi tâc-ıla kemer

⁹⁵ hâşâ : Yazmada hâşâ şeklinde yazılmıştır.

⁹⁶ Bu mısranın vezni bozuktur.

⁹⁷ Bu mısranın vezin itibariyle dört hecesi fazladır.

⁹⁸ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

1289 Dédiler kim öz libāsı-la tamām
Anda iletmişüz ey şāh-ı hümām

1290 Kıldı zindāncı Zelīhā'ya peyām
Yūsuf'ıñ rahtın⁹⁹ alayum mı tamām

1291 Necedür baña işāret eylesün
Der-ḥaber kılmaqlık gerek mi söylesün¹⁰⁰

1292 Ol Zelīhā'ya çün erdi söz 'ayān
Maḥzā¹⁰¹ ateş oldu hısmından hemān

1293 Böyle gönderdi cevāb ol-dem aña
Kim vëribdür işbu şorguyı saña

[45b] 1294 İncidür olsañ sırrı mevce anı
Pāre pāre eyledürem ben seni

1295 Taht-ı zerrīn yine gönderdi revān
Ḳamu esbābın müheyyā¹⁰² ey cüvān

1296 Bir nēce zībā ḡulām māh-rū
Aṭlas u kemḥā döşekler ey 'amū

1297 Der-zemān êtdürdi zindānı behişt¹⁰³
Bu 'iṭābı ḥaḳ-durur sen görme zişt¹⁰⁴

⁹⁹ rahtın : Yazmada rahtını şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği rahtın okundu.

¹⁰⁰ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

¹⁰¹ maḥzā : Yazmada maḥzā şeklinde yazılmıştır.

¹⁰² müheyyā : Yazmada mühiyyā şeklinde harekelenmiştir.

¹⁰³ behişt : Yazmada beheşt şeklinde harekelenmiştir.

¹⁰⁴ zişt : Yazmada zişet şeklinde harekelenmiştir.

- 1298 Tahta çıldı yine ol 'aynı ğazāl
Gör nè kudret gösterür ol lā-yezāl
- 1299 Kudreti ile Mısr sultānı meger
Geldi zindāna ol gün diñle haber
- 1300 Kılmış olda iki kılına 'itāb
Biri habbāz biri sākī-i řerāb
- 1301 İkişi dağı muşarrebler velī
Tercümānı ya'nī sultānuñ dili
- 1302 İkişi de 'ākıl dānā-yı rāz
Gör nè hikmet gösterür ol bī-niyāz
- 1303 Yūsuf-ıla hem-niřin¹⁰⁵ oldı bular
Gece gündüz bir arada kaldılar
- 1304 Bunlar-ıla köñli ārām eyledi
řükr kıldı Hāk'a Yūsuf söyledi
- 1305 Dedi kim minnet saña ey zü'l-mübīn
Beni tenhā komaduñ bu yerde sen
- 1306 Birbiri-le hoş müşerref oldılar
Birbirinüñ sırrı hālin bildiler
- 1307 Bildiler çün Yūsuf'uñ ađvālını
Añladılar sīret ü ef'ālını

¹⁰⁵ hem-nişin : Yazmada hem-neşin şeklinde harekelenmiştir.

1308 Gördiler kâ'im 'ibâdet kılduğın
'İlm ü ta'bîrû kemâhî¹⁰⁶ bildüğün

[46a] 1309 Çün muḳarrer oldı Yūsuf heft sāl
Ḳala zindān içre ol şāhib-kemāl

1310 Hem Zeliḥā ḥālî ma'lûm eyledi
Zār zār ağladı ol söyledi

1311 Öz elüm-ile gör nê kıldum ben baña¹⁰⁷
Ḳavışam mı yâ ilāhî ben aña¹⁰⁸

1312 Kim göre mi bu gözüm görklü yüzün¹⁰⁹
Ḳulağum eşide mi şîrîn sözün¹¹⁰

1313 Ḳanı ol sîmîn-beden¹¹¹ zerrîn kemer
Ḳanı ol sîb-i zekan¹¹² alnı ḳamer

1314 Ḳanı ol boyı semen-sâ¹¹³ dilberüm
Ḳanı zülfi 'anberîn-sâ dilberüm

1315 Ḳanı ol derdinle nālân olduğum
Ḳanı ol cānına ḳurbān olduğum

1316 Ḥanı ol la'l-i Bedaḥşānum benüm
Ḳanı ol dişi dūr-efşānım benüm

¹⁰⁶ kemāhî : Yazmada kümāhî şeklinde harekelenmiştir.

¹⁰⁷ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

¹⁰⁸ Mısranın sonuna aña kelimesini eklenmiştir. Baña kelimesi çıkarılmıştır.

¹⁰⁹ yüzün : Yazmada yüzini şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği yüzün okundu.

¹¹⁰ sözün : Yazmada sözünü şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği sözün okundu.

¹¹¹ sîmîn-beden : Yazmada sîmen-beden şeklinde yazılmıştır.

¹¹² sîb-i zekan : Yazmada sibi zû-fen şeklinde yazılmıştır.

¹¹³ semen-sâ : Yazmada simen-sâ şeklinde harekelenmiştir.

1317 anı ol her dem baa nz yleyen
Cevrini o mihrini¹¹⁴ az yleyen

1318 N'yledunuz anı sultnum benm
Bu devsuz derde dermnum benm

1319 Bunu ddi neva ıldı zr u zr
Gzlerinden an aıdur ol nigr

1320 aldı Mır'a mnd ıldı nid
Kim Zelh yledi mlın fid

1321 Geldi yıgıldı far u b-nev
o meskin buldı derdine dev

1322 Ysuf'a gnderdi la'l  sm  zer
Drr-i mur var-ıdı o tc kemer

1323 Ddi kim varın taaddu ileyn
a yolına br bu kez sylesn

[46b] 1324 N buyursa ılayum ben b-nev
Ml-ıla yed bulam derde dev

1325 Ysuf aldı anları ıldı nir
Grelim¹¹⁵ n'yler ddi Perverdigr

1326 zi megl oldu dyim tata
Muntazır vredr zkr  sata¹¹⁶

¹¹⁴ mihrini : Yazmada mehrini eklinde harekelenmitir.

¹¹⁵ grelim : Yazmada greli eklinde yazılmıtır.

¹¹⁶ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

1327 Ol zenān-ı Mışırdan her dem aña
Genc ü māl gelür dè n'èdem saña

1328 Kāmusın Hāḡ yolına èyler nişār
Özi fāriğ ol ḡatunlar bī-karār

1329 Dem-be-dem¹¹⁷ artar bularuñ ḡayrātı
Şaldılar kāmusa¹¹⁸ èlden ḡayreti

1330 Ehl-i Mışr'a oldı bunlar cümle fāş
Oldı yèddisi¹¹⁹ daḡı şāḡib-firāş

1331 Kimi mecnūn oldı kimi öldüler
Bunlaruñ sırrını 'ālem bildiler

1332 Ol Zelīḡa'ya ta'bīr¹²⁰ gelmedi
Ölmedi bu zerre ḡasta olmadı

1333 Nèşe kim 'ışķında bulmışdı kārār
Yūsuf'uñ 'ışķı ile ol lāle-zār

1334 Kāmular gördi bular oldı helāk
Geldük imdi bu yaña èy aşl-ı pāk

1335 Hāḡ tecellīsine doymaz her naḡar
Pāre pāre oldı gör kūh-ı kemer

1336 Anuñ-içün oldı yètmiş biñ ḡicāb
Enbiyānuñ yüzine kārşu niḡāb

¹¹⁷ dem-be-dem :Yazmada dem-dem şeklinde yazılmıştır.

¹¹⁸ kāmusa : Yazmada nāmusa şeklinde yazılmıştır.

¹¹⁹ yèddisi : Yazmada yèddimesi şeklinde yazılmıştır.

¹²⁰ ta'bīr : Yazmada ta'yīr şeklinde yazılmıştır.

1337 Tā ki tadrīc-ile ola ittisāl
Def'a insana erişmiş kemāl

1338 İstikāmet tutmayınca her velī
Bu maḳāma nēce erişe ēli

[47a] 1339 Duymaduñ mı sen ki Mūsā-yı kelīm
Olmış-ıdı ḥazret-i Ḥaḳ'dan muḳīm

1340 Def'a görmek temennā ēyledi¹²¹
'Āşıḳāne Rabb'i adnı dēdi

1341 Mümkin olsa-y-ıdı görmek bir ḥicāb
Len-terānī gelmeye-y-di pes cevāb

1342 Zāhir oldı kim görenler görmemiş
Da'vī edenler ki ērdüm ermemiş

1343 Enbiyāya çün bulunmaz bu maḳām
Evliyāya nēce ola ēy hümām

1344 Bu maḳām-ı Muṣṭafā'dur bil yaḳīn
Ġayrı kimse varmaz anda hemīn

1345 Ḳābe ḳavseyne indi¹²² ol cemīl
Lerdentü dēyü kıldı Cebrā'īl

1346 Anda def' olundı yétmiş biñ ḥicāb
Söz budur va'llāhü a'lem bi's-şavāb

¹²¹ Bu mısranın vezni bozuktur.

¹²² indi : Yazmada idindi şeklinde yazılmıştır.

MECLİS-İ HÂŞŞ

1347 Gel berü ey ‘andelîb nâgme-sâz
Söz içinde söz-ile hem söyle sâz

1348 Bize mâ-cerâ hikâyet eylegil
Defterin müstaḳbelün tu eylegil

1349 Geldük imdi yine Yūsuf ḥāline
Sicn içinde ol kēçen aḥvāline

1350 Gēce gündüz Ḥaḳ’a meşgūl oldu çün
Pes riyāḥatdan ḳatı oldu zebūn

1351 Geldi Cebrā’îl bi-emri pâdişāh
Yūsuf’uñ ḥāline çün ḳıldı nigāh

1352 Luṭfı aḥlāḳı-la çok söz söyledi
Dēdi kim Ḥaḳ saña i’lām ēyledi

[47b] 1353 ‘İlm-i ta’bîri saña ḳıldı ‘aṭā
‘İlm-i rabbānîyi¹²³ ya’nî ol Ḥudā

1354 Ba’zılar dēmiş ki ilhām ile
Ėtdi ḳalbine anuñ ol pâdişāh

1355 Tā ki ol ta’bîri taṣnîf ēyledi
Yēdi yıla dēk temāmet söyledi

1356 Yēdi yıl devrānı çün sürdi tamām
Gētdi naḥs ērdi sa’ādet ey hümām

¹²³ rabbānîyi : Yazmada rabbānîli şeklinde yazılmıştır.

1357 Toğdı melekden sa'âdet ağteri
İftirāna¹²⁴ erdi şāh-ı müşteri

1358 Otururdu bir gün ol şāhib-cemāl
Yūsuf u şiddīk-ı hūsni bī-mişāl

ĀMEDEN-İ 'ARAB BE-ZİNDĀN

1359 Geldi zindān eşigine bir 'arab
Aña vemişler Ebu'l-Beşri laķab

1360 Bir hecīn¹²⁵ altında tırmiş bādī bay
Özi üstüne şanasın bir tolı ay

1361 Tonı ken'ānī idi küllī tamām
Hoş müselsel zülfi 'anber o hümām

1362 Bir nêçe ebyāt okıdı anda bāz
Kıldı Süryānī dilince nağme-sāz

1363 Fürķat-ı Yūsuf'dan etdi ibtidā
Zārī kıldı perdeden sāz-ı nidā

1364 Nağme-i nevrūzdan söz söyledi
Cümle 'uşşāķı muhayyir¹²⁶ eyledi

1365 Söyledi müştāķa 'āşıkdan firāk
Geldi İşfāhān-ıla sāz u 'Irāk

¹²⁴ iftirā : Yazmada ifterā şeklinde harekelenmiştir.

¹²⁵ hecīn : Yazmada hicīn şeklinde harekelenmiştir.

¹²⁶ muhayyir : Yazmada muhayyer şeklinde harekelenmiştir.

1366 Vêrdi ol Yūsuf cemālinden haber
Şerha kıldı dèdi ol şems ü kamer

[48a] 1367 Hüzni Ya‘kūb temāmet söyledi
Mātemini ol fūrkatūñ şerh èyledi¹²⁷

1368 Şerh kıldı özinüñ t̄alibliğin
Yūsuf içün cān-ıla rāğıblığın

1369 Āhiri medh ü şenālar oħıdı
Dürdi Ya‘kūb sözi hatm èyledi

1370 Yūsuf’a êrdi bu sözlerden şerār
Başdan ayağa dutuşdı oldu nār

1371 Kalmadı cānında çün şabr-ı karar
Nevha kıldı inleyüb bī-ihtiyār

1372 Ehl-i zindān ağıladı pīr ü cüvān
Şanasın kopdı kıyāmet ol-zemān

1373 Yūsuf’a taqlīt édüb ağılar kamu
İllā hāl-i bilmemişler èy ‘amū

1374 Nêşe kim Süryānī dilince ‘arab
Kimse bilmezdi hālinden oldu bü’l-‘aceb¹²⁸

1375 Ol ‘arab bildi ki bunda kimse var
Kim bu dil hālinden oldu dè haber

¹²⁷ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

¹²⁸ Bu mısranın vezin itibariyle iki hecesi fazladır.

1376 Özünü şaldı hiç nêdendür zemân
Ol dahı èyledi zâr-ıla figân

1377 Kimse bilmez kimse hâlinden haber
Kopdı nâ-gâh uranda bir şûr şer

1378 Ehl-i zindâna dèdi ‘arab meger
Hâk rızâsı-çün baña vèrûñ haber

1379 Nê kişidür bunda Süryânî bilen
İbtidâ edüben ol nevha kılan

1380 Bi’llâhi anı baña eydüñ göreyüm¹²⁹
Ol kişiden derd ü hâlin şorayum

1381 Bunlar eydür bilmezüz biz yâ ‘arab
Gördük okursın lisânı bü’l-‘aceb

[48b] 1382 Leyki derd-ile okursın bî-çarâr
Anuñ-içün ağladuğ biz zâr u zâr

1383 Yûsuf oturmuş niķâb içre meger
Bağdı ol şahşuñ¹³⁰ yüzine şîr ü ner

1384 Gördü ki öz hâlusı oğlıdur gelen¹³¹
Bü’l-felâk bu ‘âleme oldur şalan

1385 Yèdi yıl-ıdı gezerdi bî-çarâr
Yûsuf içün ağlayuban zâr u zâr

¹²⁹ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

¹³⁰ şahşuñ: Yazmada şahşun şeklinde yazılmıştır.

¹³¹ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

- 1386 Naẓm kılmışdı bularuñ hālını
Fūrkat ol hūrkat aḥvālını¹³²
- 1387 Aña Ya'qūb u nebī dēmiş meger
Anca gezgil 'ālemi ēy pūr-hüner
- 1388 Şehr ü şehr el ü el kūy be-kū
Ṭaleb ēyle Yūsuf'ı her söyleyü
- 1389 Oḡıl bu vaşf-ı ḡālī ṭurmadın
Ḳoymagıl bir kimsene andan şormadın
- 1390 Bāşed olma yārdan¹³³ sen bir ḡaber
Bulasın bu nev'-ile ēy şīr ü ner
- 1391 Her nē yērdē bilene bu vaşf-ı ḡāl
Andadur Yūsuf daḡı vērme mecāl
- 1392 Nēşe kim Ken'ānīlerden özüñ pes
Bilmez-idi bu dili 'ālemde kes
- 1393 Ol 'arab yēdi yıl-ıdı rūz-ı şeb
Oḡur-ıdı bunı ēyler ṭaleb¹³⁴
- 1394 Kimsene bilmez-idi bu sözlerden ḡaber¹³⁵
Leyki her cāna vērürdi sūz eşer
- 1395 Çünki gördi bunda fehmi oldı kelām
Bildı ki Yūsuf bulundı ve's-selām

¹³² Bu mısranın vezni bozuktur.

¹³³ yārdan : Yazmada yāradan şeklinde harekelenmiştir.

¹³⁴ Bu mısranın vezni bozuktur.

¹³⁵ Bu mısranın vezin itibariyle iki hecesi fazladır.

1396 Ol necdī şordı bulardan güft u gū
Bunlar eydür bilmezüz èy ‘amū¹³⁶

[49a] 1397 Dèdi el-ḥamdü li’llāhi èy cüvān
Sağ selāmet geldüñ èy cān u cān

1398 Şordı ol iki şadef dūr-dānesin
Yūsuf’uñ atası-y-ıla atasın

1399 Var mıdur yā Rabb beşāretten ḥaber
Yūsuf’umdan bize èy gāh-i güher

1400 Söyledi ol derd-ile hem-rāh olan
Yūsuf’uñ aḥvāl-i zārından bilen

1401 Dèdi èy nebīyyullāh buldum beşer
Yūsuf’uñdan èdeyim şimdi ḥaber

1402 Söyledi ol Mısr iline varduğın
Varub ol zindān öñünde tırduğın

1403 Vaşf-ı ḥālın okuyuban nēydüğün
Ehl-i zindān āh u feryād ètdüğün

1404 İltimās ètdüğün anlardan ḥaber
Men’ kılduğın olaruñ èy beşer

1405 Başdan ayağa dèdi ol nev-cüvān
Ol kēçen sözi dèdi ol pehlüvān

¹³⁶ Bu mısranın vezni bozuktur.

- 1406 Çün eşitdi atası-la hālesi
‘Arşa çıkdı her birinüñ nālesi
- 1407 Tāzelendi yiñiden mātem yine
Ol ‘arab tuz sepdi eski derdine
- 1408 Dēdi Ya‘kūb-<ı> nebī kim ēy beşer
‘Ākıbet ol Mısr içinde olısar
- 1409 Kılmasa-y-ıdı baña oğlanlar fūsus
Gönderürdüm şimdi ben aña çavuş
- 1410 Yine şoñra dēdi kim şabr u cemīl
Yigrek ola tanuram¹³⁷ n’ēyler cemīl
- 1411 Şabra çün bēl bağladı şīr ü şikār
‘Ākıbet gör n’ēyledi Perverdigār
- [49b] 1412 Şabrı olanlar mūrādın¹³⁸ buldılar
Şabr-ıla her işde menzil aldılar
- 1413 Oķı va’llāhü yuħıbbu’ş-şābirīn
Şabra iķdām ēyle olma ġābirīn
- 1414 Çün bilürsin Hāķ sēver şābirleri
Koyma ēlden şabr ucun ēy dīn ēri
- 1415 Çok erenler şabr-ıla¹³⁹ menzil alur
Sūr‘at-ile nēçeler yolda kılur

¹³⁷ tanuram : Yazmada tañuram şeklinde yazılmıştır.

¹³⁸ mūrādın : Yazmada mūrādını şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği mūrādın okundu.

¹³⁹ şabr-ıla : Yazmada şabra-la şeklinde harekelenmiştir.

- 1416 Yūsuf'a şabr-ıla êrdi salţanat
‘İlm-ile kırdı nizām-ı memleket
- 1417 Şabr-ıla Eyyūb buldı iştihār
Lā-cerem şeyţān aña kılmadı kār
- 1418 ‘İlm-ile şabr ola bir yerde qarīn
Āferīn ol cāna şad-bād āferīn
- 1419 ‘İlm-ile şabr êtdi Ya‘kūb-<ı> hazīn
Lā-cerem bulundı ferzend-i¹⁴⁰ güzīn
- 1420 Şabr-ıla buldı bunlar çün tamām
Şabra hatm êt sen de sözi ve’s-selām

MECLİS-İ SÂDİS DER-BEYÂN-İ H‘ĀB DİDEN-İ MELİK

- 1421 Êy köñül kendüzüne êyle nazār
Koy bu ‘ālem hālını êy pür-hüner
- 1422 Kō fenā hālın beķādan vēr haber
Kim fenā olmaz beķādan mu’teber
- 1423 Buña bēl bağlama kim kılmaz karār
Öz yarağun̄ êylegil êy şehriyār
- 1424 Bu maḥālliñ varıña êyle yaraķ
Hāzır ol kim çağırurlar el-firāk
- 1425 Sen senün̄ kayırmayınca zāduñı
Sen gēdicek kimse añmaz aduñı

¹⁴⁰ ferzend-i : Yazmada ferzende şeklinde yazılmıştır.

[50a] 1426 Senden öñdin geldi gétđi nêçeler
Kimdür¹⁴¹ eken anları êy pür-hüner

1427 Ez-dehā-yı heft-serdür bu cihān
Nêçeleri maḥv êder ol êy cüvān

1428 Êy nêçe sultānları yodmış-durur
Oynayub ol tācı taḥtı utmış-durur¹⁴²

1429 Ȑanı anlardan görünmez hīç eşer
Ȑalmıř anlardan bize kışşa meger

1430 Ȑanı ol bunca gelenler êy řafā
Ḥātem-i peygāamberān-ı Muřāfā

1431 Cān u dilden gūř kılsañ ger baña
Êdeyim ol kışşadan şimdi saña

1432 Yēdi yıl çün vaʿdesiz sürdi tamām
Yūsuf ol zindān içinde êy hümām

1433 Diledi Ḥaȓ kim ḥalāř êde bunı
Gör nê ḥikmet gösterür ol pür-ġanī

1434 Ȑudret-ile olsun iȓrāruñ senüñ
Vay aña kim bilmese řükriñ anuñ

1435 Niʿmetine şükr êdüb añgil anı
Miḥnetinden bekleye Ḥālīȓ seni

¹⁴¹ Yazmada ‘kimdür’ iki kere yazılmıştır.

¹⁴² Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

1436 Êşid imdi hikmetinden bir mişāl
Muḥlişine Yūsuf'ıñ ya'nī mecāl

1437 Nêrden bend êtdi Ḥallāk u cihān
Ḳudret-ile diñle şimdi êy cüvān

1438 Ol-zemān ol Mālik rabbānī meger
Mışr'a sulṭān oldı êy pür-hüner

1439 Düşde gördi bir gece yêdi baçar
Çıhdı deryādan kamu ḳarībe¹⁴³-ter

1440 Yêdi dahı çıkdı lâğar ol zemān
Der-peyince diñle şimdi êy cüvān

[50b] 1441 Gördi bir zemīne ki bitmiş meger
Yêdi sünbül huşku bâḳī cümle ter

1442 Gördi ol lâğar baçarlarını emān
Cümle kıldılar semüzlere revān

1443 Yêdiler lâğarlar ol ferbiḥleri¹⁴⁴
Ḥikmeti gör şimdi sen êy dīn êri

1444 Çünki uyandı Melik ol ḥābdan
Ta'bīrin kıldı taleb aşḥābdan

1445 Diñlediler çünki ol ḥābı tamām
'Āciz oldı êşidenler êy hümām

¹⁴³ ḳarībe : Yazmada ḳaraybe şeklinde harekelenmiştir.

¹⁴⁴ ferbiḥ : Yazmada ferbe şeklinde yazılmıştır.

- 1446 D diler azg  s u ahl  m ola bu
Biz bu h  b  bilmezüz   y n  k -h  
- 1447 S  k  n     gine düşdi n  geh  n
Y  suf ol ta'  b r   ıldu  n bey  n
- 1448 D  di     ha bunda vardur bir yigid
U  da zind  n i  re ol     h-  fer  d
- 1449 Həsən    h  lk    si bir     hib-cem  l
    lm-i ta'  b r i  re h  d ehl-i kem  l
- 1450   z d     n kim Y  suf   tmi   di bey  n
P  di    ha   yledi bir bir   ay  n
- 1451 Düşdi     ha andan   zge bu d     i
Kimse bilmez dağı   oyu  n te    v   i
- 1452     h eger v  rse ic    zet bu zem  n
Varalum ta'öbür   ılsun ol c    v  n
- 1453 Getürelüm p  di    ha bir h  ber
N  cesi ta'öbür   der ol h  y r u     r
- 1454 V  r  di dest  r a   a s  lt  n ol-zem  n
Geldi Y  suf   atına s      rev  n
- 1455 Evvel   z taşıır-i    n s   z söyledi
Utanuban Y  suf'a       r   yledi
- [51a] 1456 Düşdi kim   eyt  n unutdurd   ba   a
Budurur ta      r  m u   d  d  m sa   a

1457 Yūsuf eydür ğam degül fikr èyleme
‘Özrüñi ben bilmişem sen söyleme

1458 Böyle kılmışdı Çalab taqđırımüz
Nèce bozdı anı tedbīrimüz

1459 Sākin ol senden degüldür èy paşa
Okıgil sen yef’alu’llāhu mā-yeşā’ü

1460 Andan ol sākī eydür èy şāh-ı dīn
Bir ‘aceb düş gördi sultān-ı zemīn

1461 Söyledi çün ‘ālem anı bildiler
Ta’bīrinden kamu ‘āciz kaldılar

1462 Bendenüñ yādına düşdi nāgehān
Faḫluñuzdan èyledem şāha beyān

1463 Dédüm ol bilür bu ḫābuñ ḫālini
Özge bilmez bu düşüñ aḫvālını

1464 Hızmetüñe gelmişem èy şāh-ı pās
Ol düşüñ ta’bīrin ètdüm iltimās

1465 Bir kerem kıl anı ta’bīr kıl baña
Muntazır olub-durur ‘ālem saña

1466 Yūsuf eydür söyle ḫābı göreyüm
Ḥaḫ Çalab yārī kılursa yorayum

1467 Söyledi çün sākī ol ḫābı tamām
Diñledi başdan ayağa ol hümām

1468 Dēdi Yūsuf pādīšāha söylegil
Zinhār öz ihtiyātuñı èylegil

1469 Gördi kopısar ‘ālemde bir ulu fesād¹⁴⁵
Yèryüzinde ğalle¹⁴⁶ olısar kesād

1470 Gördü ki yēdi baqar ferīd libās
Yēdi yıl uçuzlık ola bī-ķiyās

[51b] 1471 Ol zemīni gördi bitmiş tāze-ter
Gördügi tek yēdi yıl şöyle biter

1472 Yēdi yıl tohum pey-ā-pey saçalar
Hāşılı bite temāmet biçeler

1473 Sünbülü dögmedin yıǵmak gerek¹⁴⁷
Tā fesād èrmeye aña tīzrek

1474 Müddet-ile édeler qavt u ‘ayāl
Āhır olunca meger ol heft¹⁴⁸ sāl

1475 Yēdi yıl olsa gerek qaht u niyāz
Ol yēdi lāğar baqar èy şāh-bāz

1476 Yēdi yıl qahta işāretdür meger
Bu sözi sen añlağıl èy pür-hüner

1477 Yēdi sünbül ki görübdür hūşeñ tek
Ol zemīn idi küllī bī-direng

¹⁴⁵ Bu mısranın vezin itibariyle iki hecesi fazladır.

¹⁴⁶ ğalle : Yazmada ğala şeklinde harekelenmiştir.

¹⁴⁷ Bu mısranın vezni bozuktur.

¹⁴⁸ heft : Yazmada ‘afte şeklinde yazılmıştır.

1478 Bu ‘aceb ta‘bîre çün gûş eyledi
Yüregi ol sâķînüñ cûş¹⁴⁹ eyledi

1479 Vardı çün sulţāna ol vèrdi haber
Oldı ‘ālem şanasın zîr ü zeber

1480 Dèdi èy sâķî getür anı baña
Nècesi şoram tā bu hāli ben aña¹⁵⁰

1481 Geldi eydür turgil èy şāh-ı kerem
Gèdelüm ki yine olduñ muhterem

1482 Oturubdur şimdi sulţān muntazır
Görklü yüzüñ görmege èy bî-naẓîr

1483 Yūsuf eydür sözüm eşitgil èy yār
Varmazum bu nev’ ile ben bî-karār

1484 Nèşe kim tōhmet olunmışdur baña
Muşālîh olmuş-durur sulţān aña

[52a] 1485 Tā ‘Azîz ile Zelîhā gelmedin
Bu işüñ aşlını sulţān bilmedin

1486 Ben varıcaķ tā naẓar kıla baña
Anuñ-içün varmazam şimdi aña

1487 Varmazam ol meclise budur kelām
Benden ol sulţāna vèr çok çok selām

¹⁴⁹ cûş : Yazmada çüş şeklinde yazılmıştır.

¹⁵⁰ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

- 1488 Geldi sulṭāna erişdi bu ḥaber
Dèdi taḥsīn aña èy aṣl-ı beşer
- 1489 ‘Āḳil imiş gèrçek ol şāḥib-kemāl
Hergiz andan gelmesin bâṭıl ḥıyāl
- 1490 Ḥüküm kıldı ol ‘Azīz der-zemān
Hem kişi şaldı Zelīḥā’ya revān
- 1491 Ol ḥatunlaruñ diri olanların
Ḥāzır ètdi sulṭān anlaruñ varın
- 1492 Sākīye emr ètdi sulṭān ol-zemān
Yüri var dègil ki gelsün ol cüvān
- 1493 Geldi sākī Yūsuf’a vèrdi ḥaber
Örü ṭurdu der-zemān ol şīr ü ner
- 1494 Ḥāzret-i sulṭāna çün yöneldi ol
Yüridi ‘ālem yā nèce sağ u şol
- 1495 Çün erişdi kapuya şāḥ-ı cihān
Aña karşı çıkdı sulṭān ol-zemān
- 1496 Boynunu kuçdı telaṭṭuf èyledi
Ḥulḳ u luṭf-ıla aña çok söyledi
- 1497 Nèçesin dèdi zecr u rüzigār
Hīç fikir ètme dahı èy toğrı yār

1498 Yūsuf eydür èy şāh-ı ferḥunde¹⁵¹-fāl
Bir kerem kıl luṭf-ıla èyle su’āl

1499 Ol Zelīḥā ile kēçen ḥālimüz
Özi dēsün nēcedür aḥvālimüz

[52b] 1500 Kıldı sulṭān ol Zelīḥā’ya nazar
Şordı aḥvāli kamu bir bir meger

1501 Ol Zelīḥā-yı şikeste der-zemān
Bī-teklīf toḡrusın dēdi revān

1502 Ḥāṣā¹⁵² li’ llāh ḥāyın ola dēdi bu
Şuç benümdür toḡrudur ol māh-rū

1503 Ol zenān-<ı> Mıṣr vërdiler kerāh¹⁵³
Bildı sözüñ aṣl-ı fer’īn pādişāh

1504 Yūsuf’a kıldı hezārān āferīn
Döndi eydür èy ‘azīz-i nāzenīn

1505 Ḥayf ola kılmaḳ buña cevr ü cefā
Kim ḥıyānet ètmiş èy bī-vefā¹⁵⁴

1506 Dēdi şāha baña ma’lūm idi ḥāl
‘Ālem ètmişdi velī özge ḥıyāl

¹⁵¹ ferḥunde : Yazmada ferḥande şeklinde harekelenmiştir.

¹⁵² ḥāṣā : Yazmada ḥāṣā şeklinde yazılmıştır.

¹⁵³ kerāh : Yazmada kirāh şeklinde harekelenmiştir.

¹⁵⁴ Bu mısranın vezni bozuktur.

1507 Habs-ıla şalduram bu sebebden bu kemî¹⁵⁵

Def' ola bâşed bu halkuñ ta'nesi

1508 Dêdi sulţân imdi kılgıl bir kerem

Yūsuf'ı vèr baña kim ben saqlaram

1509 Dêdi şāha çün özüm çāker saña

Mülk edem mi Yūsuf'ı hergiz¹⁵⁶ baña

1510 Yūsuf'u sulţāna tapşurdı 'Azîz

Hil'at¹⁵⁷-ı şāhāne geldi tîz tîz

1511 Yūsuf'ı yanına aldı pādişāh

Gör nè hikmet gösterür faẓlu'llāh

1512 Dêdi Yūsuf'a evvel āhir her ne var¹⁵⁸

Kim nèçe kêçdi gerekdür rûzigār

1513 Çünki sulţân işbu sözi diñledi

Yūsuf'ıñ zātında hikmet èyledi

1514 Döndi sulţân¹⁵⁹ eydür èy şāhib-cemāl

Hāq saña erzānî kılmış hoş-kemāl

[53a] 1515 Gel bugün benden vizāret kııl kabûl

Nèçe hüküm ederseñ èt èy pür-uşûl

¹⁵⁵ Bu mısranın vezin itibariyle iki hecesi fazladır.

¹⁵⁶ hergiz : Yazmada hirgiz şeklinde harekelenmiştir.

¹⁵⁷ hil'at : Yazmada hal'at şeklinde harekelenmiştir.

¹⁵⁸ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

¹⁵⁹ sulţân : Yazmada sulţāna şeklinde yazılmıştır.

1516 Bā-sipāhsālārı kılğil ihtiyār
Memleket hükümünde hoş dutsun karār

1517 Yā hazīne-dārum olgil çün ‘azīz
Tā ki bu işi kılasın sen temīz

1518 Dēdi şāha hıçbirin kılmam kabūl
Nēşe kim anlar olur benden melūl

1519 Hāq rızāsı-çün bir iş dērem saña
İşlerem anı buyurursañ baña

1520 Maşlahat olan sözi tutmak gerek
Ben nē dērsem şāh anı etmek gerek

1521 Dēdi sulţān imdi tapşurdum saña
Sen nē dērseñ ben de fermānum aña

1522 Dēdi benden nē dilerseñ dilegil
Ol nē işdür kim gerekse söylegil

1523 Yūsuf eydür aña söz güftārını
Baña tapşurgil ekinūñ varını

1524 Tā ki ben ‘ilm-ile edem kesb¹⁶⁰ ü kār
Sünbül-ile cem’ edem çok rūzigār

1525 Erişicek kahtu i’lām eyleyüm
Buyruğuñ-ıla anı in’ām eyleyem¹⁶¹

¹⁶⁰ kesb : Yazmada keşt şeklinde yazılmıştır.

¹⁶¹ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

1526 Tā duta ‘ālem bu vechile niṣām
Hem helāk olmaya ḥalk ēy nīkū-nām

1527 Kıldı sultān ol sözi cāndan ḳabūl
Şāh ḳatında buldı ḳurbet pūr-uşūl

1528 Söz buña ḥatm oldı çün buldı karār
Êşid imdi bir meşel ēy şehriyār

LĀṬİFE

- [53b] 1529 Ol zemān kim êtdi Yūsuf sözini¹⁶²
Fahṛ u ‘ālem bildi ḥāl u sīreti
- 1530 Añladı sultāndan elçi geldügin
Varmayub Yūsuf taḥammül ḳılduğın
- 1531 Tā ki ma‘lūm olmayınca vaşf-ı ḥāl
Varmazam dēdügi ol şāhib-cemāl
- 1532 Ki ta‘accüb geldi fahṛ u ‘āleme
Dēdi kim olmaz müyesser¹⁶³ ādeme
- 1533 Yēdi yıl sicn içre ola bī-günāh
Nā-günāh ola aña fażl-ı İlāh
- 1534 Elçi¹⁶⁴ kāle aña ḳoydılar seni
Ol ḳabūl ēylemeye der-dem anı

¹⁶² sözini : Yazmada sözeti şeklinde yazılmıştır.

¹⁶³ müyesser : Yazmada miyesser şeklinde harekelenmiştir.

¹⁶⁴ elçi : Yazmada eyleçe şeklinde harekelenmiştir.

1535 Zî-taḥammül kim Hudā vèrmiş aña
Şad hezār¹⁶⁵ āferīn Yūsuf saña

1536 Ger ben olaydum çıkardum bî-gümān
Daḥı kılmazdum taḥammül bir zemān

1537 Sözde ḥikmet vardur ey ‘ākıl olan
Er durur fikr eyleyüb remzi bilen

1538 Ya’nî ‘ālem faḥr-i Aḥmed söyledi
Yūsuf’uñ şabrına ikrār eyledi

1539 Böyle fehmi etme ki ol faḥr-i cihān
Yūsuf andan şābir ola bî-gümān

1540 Kardeşum Yūsuf taḥammülde yakīn
Bizden artuḳ imiş ol şāh-ı zemīn

1541 Öz kemālindendür inşāf idügi
Her kişinüñ ḥātır-ıla getdügi

1542 Yoḥsa zāhirdür ki ol şāh-ı tamām
Cümle ‘ālem andan almışdur niḫām

1543 Enbiyā-yı evvelin āḥirin¹⁶⁶
Evliyā-yı bāṭının zāhirin¹⁶⁷

[54a] 1544 Muştafā nūrından olmuşdur yakīn
Her kimse ki görür iseñ ey emīn

¹⁶⁵ hezār : Yazmada her ān şeklinde yazılmıştır.

¹⁶⁶ Bu mısranın vezni bozuktur.

¹⁶⁷ Bu mısranın vezni bozuktur.

1545 Nêçe yêrde ôzi inşâf èylemiş
Enbiyâ hakkında çok¹⁶⁸ söz söylemiş

1546 Ol resûl-i Hâşimî ve mu'teber
Yûnus'uhn hakkında dêmişdür meger

1547 Enbiyâdan ulu dutuñ siz beni
İllâ Yûnus'dan kim ol şâh-ı sünnî

1548 Hâk baña zulmânî mi'râc èyledi
Çokları ol hâle muhtâc èyledi

1549 Biz cemâle mazhar olduk ol celâl
Pes-cemâle mazhar olmak zî-kemâl

1550 Bu kemâl-ile gör inşâfın¹⁶⁹ anuñ
Ümmetiseñ kanı inşâfuñ senüñ

1551 Fikr kılgıl kendüñüze èy 'amû
Ümmete ta'lîmdür bunlar kamu

1552 Koma inşâf ucun¹⁷⁰ elden èy püser
Ehl-i inşâf olmayandur gâv u har

1553 Özünü alçak dutanı ol gani
Himmet ile ulu èyler ol anı

1554 Meskende de kimse hüsran bulmamış
Alçak olanlar aşğa kalmamış

¹⁶⁸ Yazmada 'çok' iki kere yazılmıştır.

¹⁶⁹ inşâfın : Yazmada inşâfını şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği inşâfın okundu.

¹⁷⁰ ucun : Yazmada ucunı şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği ucun okundu.

1555 Görmemisin ol udanuk gözini
Çigni üstine alur hamāl anı

1556 Hakk'ı bulanlar tevāzu'la bulur
Haş sınık yıkuk köñüllerde olur

1557 Āhir olmaz çün bu söz ey pür-hüner
Guşsa-yı ko kışşadan söyle haber

[54b] 1558 Çünki Yūsuf oldu tōhmetden berī
Şādumān oldu bi-gāyet ol perī

1559 Kalmadı köñlünde teşvīş-ile bīm¹⁷¹
Bu sebebden hurrem¹⁷² oldu ol 'azīm

1560 Geldi Cembrā'ıl Çalab'dan der-zemān
Yūsuf'ıñ katına ol şāh-ı cihān

1561 Yūsuf eydür aña yā rūhu'l-emīn
Bī-günāh idüm bilürsin ben emīn

1562 Çün Zelīhā özi ikrār eyledi
Öz dil-ile öz günāhın söyledi

1563 Dēdi kim Yūsuf'da yok hergiz¹⁷³ günāh
Bendedür günāh kamu ey pādīşāh

1564 Baña bu sözden feraḥ geldi 'azīm
Bu sebebden şādumān oldum dilim

¹⁷¹ bīm : Yazmada beyime şeklinde harekelenmiştir.

¹⁷² hurrem : Yazmada hurrem şeklinde yazılmıştır.

¹⁷³ hergiz : Yazmada hirgiz şeklinde harekelenmiştir.

1565 Dēdi Cebrā'īl-emīn ḥulḳ-ı ḥasen
N'ola bir kez sende inṣāf èyleseñ

1566 Ol senüñ-çün çekdi çok dürlü belā
Olmış-ıdı ḥasretüñde mübtelā

1567 Yüzüñi çün gördi ḥayrān oldu ol
Furḳatüñden çok perīṣān oldu ol

1568 Ḳorḳdı kim tōhmet édeler yārine
Tā ebed ḥasret ḳala dīdārına¹⁷⁴

1569 Özüni ol-dem günāhkār èyledi
Başdan ayağa benüm suçlu dēdi

1570 Tā meger kim şormaya anlar seni
Aldı boynına günāhuñ varını

1571 Çün¹⁷⁵ bilürsin ḥōd özüñ aḥvālüñi
Ol maḳām içinde keçen ḥālüñi

1572 Olmasaydı anda burhān-ı İlāh
Èylemişdi ḥālüñi küllī tebāh

[55a] 1573 Bī-günāh oḳursın özüñi tamām
Anma mısıñ ol işüñi èy hümām

1574 Çün eşitdi bu ḥiṭābı ol perī
Şanasın yandı oda bāl perī

¹⁷⁴ dīdārına: Yazmada dīzārına şeklinde yazılmıştır.

¹⁷⁵ çün : Yazmada çuş şeklinde yazılmıştır.

- 1575 ‘Aklı zā’il oldu düşdi bir zemān
El-emān ey raḥmet-i Ḥaḳ el-emān
- 1576 Dēdi yā Rabb ben bu şabrı kılmadum
Nefsimüñ cürm¹⁷⁶ ü ḥaṭāsın bilmedüm
- 1577 Leyki bu-y-ıdı murādum ey ḡanī
Böyle bī-cürm¹⁷⁷ éyleye Mevlā beni
- 1578 Kılmamışam anuñ ehli-le fesād
Bī-günāhum dēdigünden bu murād
- 1579 Yoḥsa ḥōd emmāre nefsum pür-fesād
Oldur eden dāyini¹⁷⁸ dāyim kesād
- 1580 Tā meger raḥmet kıla Perverdigār
Gēde bu emmāre nefsumden şerār
- 1581 Nükte vardur bunda perde ey ‘azīz
Édeyüm ger diñler-iseñ şimdi tīz
- 1582 Ol Zelīḥā Yūsuf’uñ ḥālın meger
Dēmedi sulṭān öñünde aña şer
- 1583 Dostınuñ aldı günāhın boynına
Baḳ mecāz-ile ḥaḳīḳī oynına
- 1584 Çün Zelīḥā anda şehvānī idi
Ol mecāzī bunda raḥmānī idi

¹⁷⁶ cürm : Yazmada cirm şeklinde harekelenmiştir.

¹⁷⁷ cürm : Yazmada cerme şeklinde harekelenmiştir.

¹⁷⁸ dāyini : Yazmada dāyişi şeklinde yazılmıştır.

1585 Anda töhmet kıldı bunda kılmadı
Anda mücrim bildi bunda bilmedi

1586 Çün haķıķı̄ 'ıřķ-ı bāzı̄ gözledi
Cevrini nūř etti 'aybın¹⁷⁹ gizledi

1587 Andan özge sevmeydi 'ālemde kes
'Āķıbet buldı viřāle dest-res

TEŞBİH Ü TEMŞİL

[55b] 1588 Ey haķıķı̄den dem uran şehriyār
Gel berü gör nēcedür bu kār u bār

1589 Haķķ'a toğrı yārsañ var yēme ğam
Ol senüñ 'aybuñı açmaz bış ü kem

1590 Ger degülseñ haķķıñ-ıla toğrı yār
Bir yalancı serserīsin bī-ķarār

1591 Bulasısın 'āķıbet andan cezā
Bir cezā kim ola ol fī'la-serā

1592 Ol Zelīhā dostı sırrını meger
Ġayret ēdüb dēmedi ey şır ü ner

1593 Ġayret-i haķ yārī andan kıla mı
Dostunı 'ālemde rüsvāy kıla mı

1594 Diñle maķşer ğünü çün mü'min gele
Öz ğünāhın ğörüben 'āciz kıla

¹⁷⁹ 'aybın: Yazmada 'aybını şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği 'aybın okundu.

- 1595 Eyde ey Bārī Ḥudā men rū-siyāh
Eylemişem cehl-ile bunca günāh
- 1596 Vācib olmuşdur cehennem ḥōd baña
Şormadın gēdem cehennemden yaña
- 1597 Fazl u Ḥaḳ’ dan ērişe ol-dem nidā
Dön gērū yā mü’ min olma pür-şadā
- 1598 Dostlık da’vāsın¹⁸⁰ kıldurduñ sır baña
Görmezem lāyık ki şimdi ben saña
- 1599 Halk arasında saña vèrem cezā
Dostı dost incitmek olur nā-sezā
- 1600 ‘Afv kıldum ‘izzetüm-çün saña ben
Ol günāhuñ cümlesi ğam yème sen
- 1601 Raḥmetüñ deryāsı-çün mevce gelür
Nèce teşne¹⁸¹ ‘āşīler sīr-āb olur
- [56a] 1602 Halk-ı ‘ālem ‘āşī olsa ser-be-ser
Cümlesi raḥmeti senden bulısar
- 1603 Cümle ‘ālemden ğanīsın bī-niyāz
Ḳamuları ‘afv kııl ey kār-sāz

¹⁸⁰ da’vāsın: Yazmada da’vāsını şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği da’vāsın okundu.

¹⁸¹ teşne : Yazmada tuşna şeklinde yazılmıştır.

ṬALĀḲ DĀDEN-İ ‘AZİZ BE-ZELĪḤĀ

- 1604 Çün Zelîḥā cürme ikrār eyledi
Meclis içre öz dil-ile söyledi
- 1605 Şerm-sār¹⁸² oldu ‘Azîz-<i> Mıṣrî hem
Ol Zelîḥā’nuñ ‘ammusı zû’l-kerem
- 1606 Ol ‘Azîz’e dèdi kıov bu yüzüsü
Münfa‘il ètdi sizi vü hem bizi
- 1607 Vèrdi anda ol ‘Azîz anda ṭalāḲ
Qalmadı ortalarında çün ‘alāḲ
- 1608 Ol Zelîḥā vardı kendü ḥāline
Düşdi Yūsuf fūrḳat aḥvāline¹⁸³
- 1609 Her kışi kim vère Yūsuf’dan ḥaber
Aña vèrürdi firāvān sîm ü zer
- 1610 Qalmadı Mıṣr içre miskîn ü faḳîr
Vèrmemiş nezr aña ol bedr-i münîr
- 1611 Zāviye açdı ve ni‘met dökdi aş
Yūsuf içün bağladı bağına taş
- 1612 Gèce gündüz zārî kılur ṭurmadın
Qandasın dèr ey ḥabîb-i nāzenîn

¹⁸² şerm-sār : Yazmada şermesār şeklinde harekelenmiştir.

¹⁸³ Bu mısranın vezni bozuktur.

1613 Gözlerüm görmez cemālũñ bir nazar
Şor nèm ol şĩrĩn tũtađuñ¹⁸⁴ be-şeker

[56b] 1614 Şubh olunca yanaram pervāne tek
Şol cemālũñ şem'ine ben bĩ-ħaber dẽk¹⁸⁵

1615 Bir kılıña vërseydüm şad bahā¹⁸⁶
Çāre olsa vaşluña bā-sĩm zer-hā

1616 Hātm olunca 'ömrimũñ peymānesi
Bağlaram 'ışķuñ yolunda cānumuñ ğam-ħānesi¹⁸⁷

1617 Bākĩ olğıl dünyāda şāhum müdām
Ğam degül ger kılmasa benden eşer

1618 Gẽce gündüz bunda bu bĩ-çāre zār
Yūsuf anda salţanatda şehriyār

1619 On sekiz yıl kẽçdi devr-i rūzigār
Ğan yaş aķardı gözünden lāle-zār

1620 Görmez oldu ağlamaħdan gözleri
Keh-rübāya¹⁸⁸ döndi ol gül yüzleri

1621 Çıkdı elũmden māl u esbābı ķamu
Bir kenĩzek ķaldı elden ey 'amũ

¹⁸⁴ tũtađuñ : Yazmada tũtāđuñ şeklinde yazılmıştır.

¹⁸⁵ şem'ine bĩ-ħaber dẽk: Yazmada şem'ine ben bĩ-ħaber dẽk şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği bir hece eksiltildi.

¹⁸⁶ Bu mısranın vezni bozuktur.

¹⁸⁷ Bu mısranın vezin itibariyle dört hecesi fazladır.

¹⁸⁸ keh-rübā : Yazmada keh-rüpā şeklinde yazılmıştır.

1622 Geldük imdi yine Yūsuf ḥāline
Memleketde ol kēçen aḥvāline

1623 Mülki tapşurmuş-ıdı Reyṡān¹⁸⁹ aña
Mālik idi Mısr'a ol öñden şoña

1624 Çün 'Azīz' <e> erdi fermān-ı İlāh
Aña qaldı maḥzeni tāc u külāh

1625 Ḥāzinīn ètdi zerüñ hem ğallenüñ¹⁹⁰
Mālik-idi hem èlüñ¹⁹¹ hem gelenüñ

1626 Rāzī idi ulu andan hem kiçi
Tolmuşdı 'adli

1627 Her müzāri'ler ki Mısr èlinde var
Vermiş-idi aña çift ü kesb¹⁹² ü kār

1628 Geldi biçdi her ki der-kār èyledi
Sünbül-ile cümle anbār èyledi

[57a] 1629 Qalmamışdı Mısr èlinde bir zemīn
Ekmemişdi ya'nī anı ol emīn

1630 Mısr'a çekdiydi qamusın bī-karār
Anda anbār èyledi ol şehriyār

1631 Her nè kim re'āyādan alur ḥarāc
Yārī bağışlar-ıdı bī-iḥtiyāc

¹⁸⁹ Reyṡān : Yazmada Rüyyān şeklinde harekelenmiştir.

¹⁹⁰ ğallenüñ : Yazmada gullenüñ şeklinde harekelenmiştir.

¹⁹¹ èlüñ : Yazmada iylüñ şeklinde harekelenmiştir.

¹⁹² kesb : Yazmada küst şeklinde yazılmıştır.

- 1632 Özüni ‘ālemde meşhūr èyledi
‘Ālemi ‘adl-ıla ma‘mūr èyledi
- 1633 Mālik ol-demde meger kim pīr-idi
İllā pūr-‘aql idi pūr-tedbīr idi
- 1634 Kırk iki dilce bilürdi ol kelām
Kamusını hoş kemālince tamām
- 1635 Yūsuf’uñ işinde çok fikr èyledi
Kendü kendü hāli-le söz söyledi
- 1636 Dèdi az yāş içre bu şāhib-kemāl
Nèreden hāşıl kılubdur bu kemāl
- 1637 Ādem oğlu olmaya bu hüsn-i bay
Yohsa firişte ola bu tolu ay
- 1638 Aşl-ı fer’in bir bunuñ şormağ gerek
Nèredendür şoruban bilmek gerek
- 1639 Kā’ide¹⁹³-y-idi Yūsuf’a her gün meger
Varur-ıdı eşige ol şīr ü ner
- 1640 Mālik’e luṭf-ıla vèrürdi selām
Günde üç kez hizmet èylerdi müdām
- 1641 Şubḥ-dem çün yine geldi hizmete
Hoş selām vèrdi yürüdi hāzrete

¹⁹³ kâ’ide : Yazmada kâ’id şeklinde harekelenmiştir.

1642 Pādişāh ol-dem işāret èyledi
Luţf-ıla yèr gösterüben söyledi

1643 Kürsīde oturdı çün şāhib-kemāl
Pādişāh eydür ki èy ehl-i kemāl

[57b] 1644 Şad hezārān āferīn olsun saña
Bunca minnetler ki sen ıoduñ baña

1645 Şükrini nèce yétürem ben bunuñ
Gèce gündüz bir du'acıñam senüñ

1646 Kırk iki dil-ile ol-dem nīkū-nām
Yūsuf'a söyledi Bārī kelām

1647 Tırdı ayağa revān ol la'l-i tāb
Kamu dilince vèrdi sulţān cevāb

1648 'İbrī dilince şenālar okudı
Luţf-ıla sultānı hoş medh èyledi

1649 Kaldı ol dile hayrān sulţān-ı Şām
Dèdi kim zehī feşāhat zī-kelām

1650 Bu nè dildür dèdi èy şāh-ı cihān
Kim şenā kılduñ bize işbu zemān

1651 Dèdi şāha bu zebān¹⁹⁴-ı 'İbrīdür
Ceddümüz dilleridür èy sözidür

¹⁹⁴ zebān : Yazmada zübān şeklinde harekelenmiştir.

1652 Dēdi ceddūñ kim-durur dēgil baña
Ben senūñ fikriñde ҡalmışdum țaña

1653 Dēdi şāha ceddūm İbrāhim Ḥalīl
Ol nebīyyullāh maḥbūb-ı Celīl

1654 Dāyima Nemrūd-ıla ceng ēyleyen
Yēryüzin ol ‘āşīye teng ēyleyen

1655 Ḥaḳ aña odı gūlistān¹⁹⁵ ēyledi
Od içinde hoş bostān ēyledi

1656 Oğlımı zebḥ ēyleyen Allāh için
Ḳamu fi’li ḥasbeten li’llāh için

1657 Atam atasıdur İshāḳ u betūl
Ḥaḳ rızāsı-çün eden cevri ḳabūl

1658 Ben de Ya’kūb-ı nebīnūñ oğluyam
Ol benüm-çün dāyimadur cevri u gām

[58a] 1659 Ced-be-ced biz peygāmbere-zādelerüz
Şanma kim ḳuluz biz āzādelerüz

1660 Ḥālī kim sulṭān eşitdi bu sözi
Āh ḳıldı yaş-ıla ṭoldı gözi

1661 Dēdi ēy şehzāde sizde nē ‘aceb
Ḳul oluban şatılasız nē sebeb

¹⁹⁵ gūlistān : Yazmada gūlūstān şeklinde harekelenmiştir.

- 1662 Dēdi Yūsuf evvel āhīr hālīni
Aña qardaşlar¹⁹⁶ eden ahvālīni
- 1663 Ser-güzeştin söyledi Yūsuf tamām
Döndi sulţān eydür ēy şāh-ı cihān
- 1664 Nūr-ı çeşmimsin benüm şimden gērū
Taht u tāt uşta senüñ ēy māt-rū
- 1665 Şimdiden gērū emīnūmsin benüm
Gēce gündüz hem qarīnūmsin benüm
- 1666 Her hükūmet kim kılırsın ‘āleme
Zehre yok men’ ēylemeñ bir ādeme
- 1667 Salţanat bil ki temāmet sendedür
Şakladuğūñ şakla ve süreni sür
- 1668 Fāriğ oldı memleket hālinden ol
Şormaz oldı re‘āyā hālinden ol
- 1669 Yūsuf’uñ boynına şalmışdı kamu
Öz hūzurlında-y-dı dāyim ēy ‘amū
- 1670 Memleket çün Yūsuf’a kıldı qarār
‘Adl u dāda başladı ol şehriyār
- 1671 Qırdı çünkim salţanat bünyādını
Gün-be-gün arturdu ‘adl u dādını

¹⁹⁶ qardaşlar: Yazmada qardaşları şeklinde yazılmıştır.

1672 Ra'iyet çok istimālet ēyledi
Anlaruñ rayınca çok söz söyledi

1673 Leşkeruñ hālını zabt ētdi tamām
Her birin kıldı tesellī ēy hümām

[58b] 1674 Anca kıldı ğalle¹⁹⁷-yi anbāra cem'
Görmemişdi gözler eşitmemişdi sem'¹⁹⁸

1675 Her tarafından memleket tutdı nizām
Kudret-ile yēdi yıl oldu tamām

1676 Gētdi vüs'at geldi kaht u teng-sāl
Kesb¹⁹⁹ ü kār ētmekden oldu tamām

1677 Gökyüzinden inmedi bir kaṭre āb
Her nē bitmişdi yine oldu ḥarāb

1678 Kāpladı 'ālemi kahtuñ heybeti
Ata kılmazdı oğula raġbeti

1679 Her nē yıġmışdı zaḥīre ḥāşş u 'āmm
Gētdi ēlden kāmı oldu tamām

1680 Kāmu 'ālem tutdı anbāra yüzün
Ėşid imdi diñle Yūsuf'uñ sözün

1681 Bunda taqdīr ētmişdi ol 'azīz
Ḥāşş u 'āmmuñ ḥālın ētmişdi temīz

¹⁹⁷ ğalle : Yazmada ğulle şeklinde harekelenmiştir.

¹⁹⁸ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

¹⁹⁹ kesb : Yazmada kiş şeklinde yazılmıştır.

1682 Hāşşa ğalle²⁰⁰ cem' ola sulţān için
Ayrı yıĝdurmuş-ıdı anı han için²⁰¹

1683 Ol haremde her nē olsa ihtiyāc
Vērürdi kimsene qalmazdı aç

1684 Andan öz ehl-i 'ayālī hālını
Zabd kılmışdı kamu ahvālını

1685 Leşkerüñ zabd eylemişdi azını
Her birinüñ nēcedür evlādını

1686 Her kişiye vērürdi miqdārınca kut²⁰²
Olmaz-ıdı arada bir kimse fevt

1687 Ra'iyete²⁰³ şatar-ıdı andan bārī pes²⁰⁴
Her kimse miqdār-ıla ey hoş nefes

1688 Günde şad hezār ol şāh-ı cihān
Haq yolına vērür-ıdı rāyegān

[59a] 1689 Ol ki taşadduq ēderdi dīn ēri
Mālīk adına kılurdu anları

1690 Özge yērden gelse miskīn faķīr
Öz adına hayr ēderdi ol emīr²⁰⁵

²⁰⁰ ğalle : Yazmada ğulle şeklinde harekelenmiştir.

²⁰¹ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²⁰² Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²⁰³ ra'iyete : Yazmada ra'yete şeklinde harekelenmiştir.

²⁰⁴ Bu mısranın vezin itibariyle iki hecesi fazladır.

²⁰⁵ Kafîye uygunluğu için emīn yerine emīr şeklinde okundu.

1691 Şöyle oldı açlık êy hoş nev-cüvân
Bir firişte çıkar bir vaşlınan

1692 Halk-ı 'âlem 'âciz oldılar kamu
Mısr'a yüz urdı kamular êy 'amû

1693 Gördi hâli ehl-i Mısr êtdi guluv²⁰⁶
Vardı Yūsuf katına kiçi ulu

1694 Dédiler behr-<i> Hudā êy şehriyār
Ġalle²⁰⁷ satmağıl ġarībe zinhār

1695 Yūsuf eydür bu nè sözdür söylemeñ
Bu söz içün baña ilhāh èylemeñ

1696 Haq bu işi göre mi hergiz revā
Kim kapuyıda nêçe miskīn gedā

1697 Ġallenün²⁰⁸ çoğını bilürsiz tamām
Taşradan²⁰⁹ cem' èylemişüz êy hümām

1698 Hayf ola anları mahrūm èylemek
Anlaruñ-la zīr u bālā söylemek

1699 Ol kadar kim size kārūñ görelüm
Nışfını anuñ ġarībe vèrelüm

1700 Diñle imdi ehl-i Mısr'uñ hālını
Anlar ilen ġallenün²¹⁰ ahvālını

²⁰⁶ guluv : Yazmada ġulu şeklinde yazılmıştır.

²⁰⁷ ġalle : Yazmada ġulle şeklinde harekelenmiştir.

²⁰⁸ ġalle : Yazmada ġulle şeklinde harekelenmiştir.

²⁰⁹ taşradan : Yazmada fışradan şeklinde yazılmıştır.

1701 Böyle gelmişdür kaşas içre haber
Ğalle²¹¹ şatdı ehl-i şîr ü ner

1702 Ol aldı bulardan sîm ü zer²¹²
Sîm ü zerden kalmadı çünkim eşer

1703 Aldı evvel ikinci yılda cāmeler²¹³
Mis tapağlar tepsiler hengāmlar

[59b] 1704 Aldı evvel üçünci yılda her metā²¹⁴
Bāğ u mülk ü hāne vü küllī żayā²¹⁵

1705 Aldı pes-dördünci yılda şehriyār
Ebrişum hālī zililer zer-nigār

1706 Vêrdiler bēşinci yılda çār-pāy
Esb ü uştur ol yoğsula bay

1707 Vêrdiler altıncı yıl çār-nāçār
La'l ü pîrûze cevāhir her nê var

1708 Kalmadı bunlarda dahı çün mecāl
Dünyālīk bābından eşid n'oldı hāl

1709 Ol zemānda Mālik Reyyān meger
Va'de kılmış Yūsuf'a êy şîr ü ner

²¹⁰ ğalle : Yazmada ğulle şeklinde harekelenmiştir.

²¹¹ ğalle : Yazmada ğulle şeklinde harekelenmiştir.

²¹² Bu mısranın vezni bozuktur.

²¹³ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²¹⁴ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²¹⁵ żayā : Yazmada şiyā' şeklinde yazılmıştır.

1710 Yêdi yılda her nê hâşıl kılasın
Bêş baña iki saña bilesin²¹⁶

1711 Bêş yıl evvel hâşıluñ vèrgil baña
İki yılluk hâşılı şoñra saña

1712 Kılmışdı ikisi kavlı u karâr
Râzî olmışdı buña ol şehriyâr

1713 Hâşılını bêş yılıñ cümle tamām
Vèrmış-idi pâdişâha ol hümām

1714 Nevbet aña düşdi çün ey pür-hüner
Geldi kardaşları ol yılda meger

ÂMEDEN-İ BERÂDER²¹⁷-İ YÛSUF ‘A<LEYHİ’S-SELÂ>M

1715 İlerüden Yûsuf şâhib-zemân
Kıpucıya sözi kılmışdı ‘ayân

1716 Her vilâyetden ki gelse kâruvân
Yazalar a’dâdın anlaruñ tamām

1717 Aşl-ı fer’ın nê yèrdendür şoralar
Bildürüben Yûsuf’a iş göreler

[60a] 1718 Ol-zemân kim Yûsuf’uñ kardaşları²¹⁸
Geldiler dervâzeeye ey dîn eri

²¹⁶ Bu mısranın vezni bozuktur.

²¹⁷ berâder : Yazmada berdâr şeklinde yazılmıştır.

²¹⁸ kardaşları : Yazmada kardaşları şeklinde yazılmıştır.

1719 Gördi bir ehl-i Mısr anları çünkim gördiler²¹⁹

Halka²²⁰ dutub üstlerine tırdılar

1720 Gördi bir koşun yigit hoşluk cüvân

Ellerinde kâmunuñ tır ü kemân

1721 Şanasın her biri bir serv-i nâz

Şûret-ile her biri bir şâh-ı yâr

1722 Şanasın her biri bir gurrân-ı peleng²²¹

Heybet-ile biri birinden neheng

1723 Kâmet-ile her biri bir serv-i nâz

Şûret-ile her biri bir şâh-ı yâr

1724 Bunlar eydür nêrdendür aşlıñuz²²²

Hem nê kavümdendür eydüñ nesliñüz

1725 Geldi gètdi bunda gördük ‘âlemi

Görmedük illâ sizüñ tek âdemi

1726 Dêdiler Ken‘ân elünden gelmişüz

Mısr’a ğazma ğalle²²³ êdüb gelmişüz

1727 Cümle Ya‘küb u nebî evlâdıyuz

Ced-be-cedden Tañrı’nuñ âzâdıyuz

²¹⁹ Bu mısranın vezin itibariyle üç hecesi fazladır.

²²⁰ halka : Yazmada halka şeklinde yazılmıştır.

²²¹ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²²² Bu mısranın vezni bozuktur.

²²³ ğalle : Yazmada gulle şeklinde harekelenmiştir.

1728 Aşl-ı fer'ın dèdiler çünkim bular
Bir bir adların bularuñ yazdılar

1729 Yūsuf'a arz èylediler der-zemān
Èşidüb şād oldı ol şāh-ı cihān

1730 Dèdi kōnduruñ oları bir yere
Yaḥşı hıẓmet èyleñ ol servere²²⁴

1731 Çün peygāmb̄er-zādelerden siz bilüñ
Size vācibdür kamu hıẓmet kılüñ

1732 Hoş ağırlañ bu gèce siz anları
Götürüñ tañla göreyüm bunları

[60b] 1733 Anları bāzāra şalmañ zinhār
Görmesün halk anları èy şehriyār

1734 Korkdı göz mekrinden èy şāh-ı cihān
Èrmeye kardaşlarına bir ziyān

1735 Gör bunuñla anlaruñ farkın sen²²⁵
Özüñe fikr èylegil èy bu'l-ḥasen

1736 Ādemiden ādemiye fark çok
Vay aña kim şabr-ıla rahmı yok

1737 Gerçi bir aşl-ıdı bunlar èy 'amū
Anlaruñ işi gör aña kamu²²⁶

²²⁴ Bu mısranın vezni bozuktur.

²²⁵ Bu mısranın vezni bozuktur.

²²⁶ Bu mısranın vezni bozuktur.

1738 almadı anlaruñ  yled ğine

 d oldu anlaruñ g ld ğine

1739 Pes buradan z hir oldu her beşer

Niyyetinden behre y r  y  r   ner

1740  nneme'l-a'm l  bi'n-niy tdur

alma  lden niyyeti  y sözidür

1741 ub -dem el-ı  a  urdu  h-ı d n

ıldı evr d-ıla p r  f    aberin²²⁷

1742  yledi   n H lık'a n z u niy z

 kr ıldı H   'a çok ba'de²²⁸-nem z

M N C T-  Y SUF 'A<LEYH 'S-SEL >M

1743 D di  y almı lara fery d  den

Bendeler   ıldu ı fi'lleri g ren²²⁹

1744 Sen bil rse  bunlaru  ef' lini

Ol ben mle ıldu ı a'm lini

1745 Bil rem sensin 'az z   z -intik m²³⁰

 utısarsın bunları di le tam m

1746 Ol y g ola ben  oram sen şormadın

o ra afv  dem buları urmadın

²²⁷ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²²⁸ ba'de : Yazmada ba'd  şeklinde harekelenmiştir.

²²⁹ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²³⁰ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

[61a] 1747 Fikr kıldı bunı buyurdi revān
Düzdiler erkān-<ı> devlet bir zemān

1748 Ol zemānda Yūsuf'ıñ fermānı-la
Var-ıdı biñ hācibi erkānı-la

1749 Var-ıdı dört biñ ğulām u māh-rū
Hoş muraşsa' tonlar kamu ca'd-mū²³¹

1750 Düzdiler şol-demde bir 'ālī dīvān
Geldi dīvāna kamu pīr ü cüvān

1751 Tırdı şol-dem sağlu şollu yā şol
Yarım ağaç yoldan eydürler şol

1752 Tırdı şol-dem kullar her yaña zerrīn kemer²³²
Berķ oldururlar şanasın şems ü kamer²³³

1753 Taht-ı zerrīn qorıdılar çetr-i 'alem²³⁴
Yerde zerrīn kamu naķş-ı kalem

1754 Haymeler tırdı mu'allak der-hevā
Söyledi kös-ile şor nè der-nevā

1755 Çün serā-perde çekildi der-nażar
Çıtdı devlet-hāneden Yūsuf meger

1756 Başdı birinci qadem ol şāh-bāz
Şanasın kim raķsa²³⁵ geldi serv-i nāz

²³¹ ca'd-mū : Yazmada cu'da-mū şeklinde yazılmıştır.

²³² Bu mısranın vezin itibariyle iki hecesi fazladır.

²³³ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²³⁴ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

1757 Çekdiler anda semendi²³⁶ yāvu yay
Bend-i Burāk üstüne çün bedr-i ay

1758 Dèdi sübhānellezi bindi revān
Geldi dīvāna revān²³⁷ şāh-ı cihān

1759 İndi çünkim kıldı taht üstinde karar²³⁸
Hācibe²³⁹ emr ètdi ol-dem şehriyār

1760 Hil'at-ı şāhāne iltūn bu zemān
Kendüzüñ evlādı Ya'küb'a revān

1761 Anları i'zāz²⁴⁰-ıla aluñ gelüñ
Cān u dilden anlara hızm̄et kıluñ

[61b] 1762 Şöyle-kim emr ètdi kıldı revān
Aldı geldi hāşşa kullar der-zemān

1763 Anlara gèydürdi hil'atleri²⁴¹
Èylediler cān-ıla hızm̄etleri

1764 Aldılar i'zāz-ıla²⁴² getürdiler
Pādişāhuñ kaşrına yètürdiler

1765 Kıldılar şāh-ı cihāna çün haber
Karşusunda kürsī kōdurdı meger

²³⁵ rakşa : Yazmada rokşa şeklinde harekelenmiştir.

²³⁶ semend : Yazmada semind şeklinde harekelenmiştir.

²³⁷ revān : Yazmada rāvān şeklinde yazılmıştır.

²³⁸ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²³⁹ hācibe : Yazmada hāciye şeklinde yazılmıştır.

²⁴⁰ i'zāz : Yazmada a'zāz şeklinde harekelenmiştir.

²⁴¹ Bu mısranın vezni bozuktur.

²⁴² i'zāz-ıla : Yazmada a'zār-ıla şeklinde yazılmıştır.

1766 Mışr içinde resm idi  y ş r   ner
Kim ki ş h  görmek isterdi meger

1767 Taht  ninde  apu k lurdi rev n
Tahtu n ayađ n²⁴³ öperdi ol-zem n

1768 Bunlara d diler erk n   amu
 ler  yüridi bunlar  y  am 

1769 Çünki bunlar  urbete yol buldılar
Taht  ninde   

1770 Tahta yüz urdılar andan c n-ıla
 urdılar  apusına erk n-ıla

1771  ıldı h cibler iş ret der-zem n
 ay dub oturdılar ol on c v n

1772 On yigit terk b ²⁴⁴   kdi cav -ıla
 arşusında Y suf  n hoş şev -ıla

1773 Gördi bunları fer h oldu tam m
Y suf m h-p re oldu ş dum n

1774 Ol Yeh d  hoş faş h  tdi meger
 urd  ayağa rev  oldu ş r   ner²⁴⁵

1775   br  dilince şen lar söyledi
P diş h  şev -ıla med   yledi

²⁴³ ayağın : Yazmada ayağını şeklinde yazılmıştır.

²⁴⁴ terk b  : Yazmada nerk b  şeklinde yazılmıştır.

²⁴⁵ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

1776 Söze bir vech-ile vèrdi ebyât²⁴⁶
Şanasın kim töldi derd-ile sübât²⁴⁷

[62a] 1777 Lafzı-la²⁴⁸ hûb şekli hûb şavtı hûb
Lâ-cerem ki oldı maḥbûbu'l-ḳulûb

1778 Aña taḥsîn êtdi 'âlem yêr yêrin
Dêdiler kim şad hezārân âferîn

1779 Çün du'â ḥatm èyledi ol şehriyâr
Yêrine oturdı hoş ḳıldı karâr

1780 Sâkin oldı çünki 'âlem su-be-su
Pâdişâh âğâz ḳıldı güft u gû

1781 Şordı bunlardan ki nêrden geldüñüz
Aşlıñuz kimdür nè dînden olduñuz

1782 Nê idi bu yêre gelmekden murâd
Nê sebebeden ḳılduñuz bu şehriyâr

1783 Dêdiler Ken'ân êlinden gelmişüz
Nêçe müddet çöl küstü yol almışuz

1784 Ḳamumuz bir atadan ḳardaşlaruz
Bir birimüz ḳamu yoldaşlaruz²⁴⁹

1785 Ulu atamız Ḥalîlu'llâh'dur
Ḳamu Ya'ḳûb oğlıyuz êy sözidür

²⁴⁶ ebyât : Yazmada ebyât şeklinde yazılmıştır.

²⁴⁷ sübât : Yazmada sübât şeklinde yazılmıştır.

²⁴⁸ lafzı-la: Yazmada lufzı-la şeklinde harekelenmiştir.

²⁴⁹ Bu mısranın vezni bozuktur.

1786 Yaḥşî aduñ eşidüben gelmişüz
Başımız ayaguña şalmışuz

1787 Vaşfuñ eşitdi Ya'küb-ı resül
Dīn-i İbrāhim'i kılmış imiş kabül²⁵⁰

1788 Gêce gündüz ol du'âcūñdur senüñ
Kırk iki etbâ'ı evlâdı anuñ

1789 Devletüñ şem'ine okurlar şenâ
Dâyima Hâk kılsun anı dü şenâ

1790 Hizmetüñe bir neçe peygâmbere var
Buyruk olsa ederüz ey şehriyâr

1791 Yūsuf eydür söyleñüz biz bilelüm
Ger gelürse elümüzden kılalum

[62b] 1792 Dédiler kim bizden yoḥdur genc-i māl
Cārvādāruz hem yüküş ehl-i 'ayāl

1793 Ğallāt²⁵¹ olmışdur hem ol yerlerde kem
Hizmetüñe geldük ey ehl-i kerem

1794 Hem metâ'imuz degül lâyıķ saña
Edemedi i'timād ata aña

1795 Anuñ içün saña peygâmbere eyledi
Bize sifâriş kıluban söyledi

²⁵⁰ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²⁵¹ ğallāt : Yazmada ğıllāt şeklinde harekelenmiştir.

1796 Nāmeyi yazmış-ıdı saña ol nāzenīn²⁵²

Sen bilürsin bākīsın ey şāh-ı dīn

1797 Yūsuf eydür nāmeyi vèrũn baña

Göreyüm nè bir cevāb edem aña

1798 Vèrdiler Yūsuf'a çünki nāmeyi

Gel gör imdi sen kıpan hengāmeyi

1799 Eūzũ bi'smi'llāhi kılmış ibtidā'²⁵³

Özgesin başarmamış ey ked-ḥudā

1800 Ağlamakdan çeşmi olmışdı đarīr

Kışşayı bilürsin ey bedr-i münīr

1801 Sözlerin kendüzi takrīr èylemiş

Yūsuf'ũn ḥālũni²⁵⁴ taḥrīr èylemiş

1802 Perde ardında çün açdı nāmeyi

Āh kıldı çāk ètdi cāmeyi²⁵⁵

1803 Atasınıñ ḥaṭṭı tanıdı çün

Gözlerine sürdi dökdi yaşın çün

1804 Coşa²⁵⁶ geldi yüregi kıan ağladı

Ëy dirīgā nāzenīn atam dèdi

²⁵² Bu mısranın vezin itibariyle iki hecesi fazladır.

²⁵³ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır

²⁵⁴ ḥālũni : Yazmada ḥālũsı şeklinde yazılmış.

²⁵⁵ Bu mısranın vezni bozuktur.

²⁵⁶ coşa : Yazmada çoşa şeklinde yazılmıştır.

1805 Yazabilmemiş bu mektûbı tamām
Gözleri za'findan ol şāh-ı hümām

1806 Nêçe vèrem hāzrete deñlü cevāb
Kim menüm-içün ol çeke dürlü 'azāb

1807 Yazmış ol mektûb içinde ey 'azîz
Dînler içinde dînüñ bildüm temîz

[63a] 1808 Ol dînüñ haqqı ki İbrāhim Halîl
İhtiyār etti bî-fermān-ı celîl

1809 Anuñ ol haqqı yolına kurbān-içün²⁵⁷
Müncilıka cān-ıla fermān-içün

1810 Çün peygāberdür 'ibādetdür işi
Gayrı Haqq'a olmaz anuñ teşvîşi

1811 Yūsuf eydür nêce peygāberdür ol
Da'veti 'āmm <u> hāşşı sağ sol

1812 Ehl-i Mısr'a nêşe peygāber gelmedi²⁵⁸
Bunları hîç dîne da'vet kılmadı

1813 Dêdiler kim Haq Te'ālā söylemiş
Da'vetin ol kavm içün hāşş eylemiş

1814 Ol sebebden da'vet eder hāşşa ol
Anuñ-çün gelmedi bunda resûl

²⁵⁷ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²⁵⁸ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

1815 Bir de ol kim pîr olubdur pes za'îf
Gözleri görmez dizi dutmaz naḥîf

1816 ẖuvveti érmez ki da'vet èyleye
Gözi görmez kimseye kim söyleye

1817 Yūsuf eydür nè sebeb düşdi kim ol
Oldı tâbına anuñ-çün ol resûl

1818 Dédiler bir oğlu var-ıdı anuñ
Yūsuf idi adı ol meh-pārenüñ

1819 Sèver-idi anı gāyet ol resûl
Bizi ıoyub anı ıılımsdı ıabûl

1820 Nāgehān ııkdı èlinden ol ferîd
Oldı bu 'ālem yüzinde nā-bedîd

1821 İstedük anı fîrāvān bulmaduk
Nèce oldı bārî ḥālin bilmedük

1822 Ata anuñ-çün firāk èyler müdām
Gözleri tâbına olmışdur tamām

[63b] 1823 Yūsuf eydür zî-'aceb kim ol nebî
Dutalum gétmiş èlinden bir şabî

1824 Sizcileyin āḥar oğlanları var
Her biri biraz dehā²⁵⁹ bir şîr ü ner

²⁵⁹ dehā : Yazmada diḥā şeklinde harekelenmiştir.

- 1825 Nêşe ağlar k r olur dağı ata
   n siz  n tek oğula     z duta
- 1826 D diler kim  y sözi dürr-i  Aden
Bize be zemezdi n z k beden
- 1827 Aramuzda ol bir  zge c n-ıdı
 anasın cennetde ki ğılm n-ıdı
- 1828 Y ry zinde yoğıdı m nendi bir
  sn    ilm içinde idi b -naz r
- 1829 Y suf olan andan şimdi meger²⁶⁰
Var durur bir oğlda  y   r   ner
- 1830 Ol anadan yine altı kız  ay l
Şimdi d rdi vardur  y    ib-kem l
- 1831  bn-i Y m n koymı  ol oğlına n m
Oldı   sn-ile bir dürr-i tam m
- 1832  amumuz ata fer m    ylemi 
Y suf  n derdine l -     ylemi 
- 1833 U  yigirmi altı yıldur kim tam m
Z r  kılur der-geçe gündüz ol h m m²⁶¹
- 1834 Bir eve girmiş oturmi  n -mur d
Beyti'l-ağzın  ylemi d r a a ad

²⁶⁰ Bu mısranın vezni bozuktur.

²⁶¹ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

1835 Yüzini divāra döndermiş tamām
Kimse ile söylemez ağlar müdām

1836 Yūsuf èy Yūsuf dèyü zārī kıtur
Kanda gètdi Yūsuf'ı hōd kim bilür

1837 Biz dahı gāyetde 'āciz kalmışuz
Anuñ-içün kamu hayrān²⁶² olmışuz

[64a] 1838 Anlaruñla söyleşür ol lāle-zār
Kān yaş aķar gözlerinden bī-karār

1839 Yūsuf eydür²⁶³ zī-'aceb işbu haber
Özge fazlı-vār ola anuñ meger

1840 Yoħsa bu hūsn içün anuñ bunca zār
Kılmayaydı işini leyl ü nehār

1841 Bunlar eydür diñlegil èy şāh-ı dīn
Yoğıdı mānende bir rüy-i zemīn

1842 Hūlkı lūtfı fazlı 'ilmi ber-kemāl
Hūsne lāyık vèrmiş-idi zū'l-celāl

1843 Her bir işinde nīk-muraṭṭıb nīk-kemāl²⁶⁴
Bizden artuğ-ıdı ol şāhib-cemāl

1844 Kalmış olsa-y-dı²⁶⁵ cihānda bu zemān
Aña olmış-ıdı musahḥar bu cihān²⁶⁶

²⁶² hayrān : Yazmada hayrān şeklinde yazılmıştır.

²⁶³ 'eydür' kelimesi yaprağın üstünde yazılıdır.

²⁶⁴ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²⁶⁵ olsa-y-dı : Yazmada olsa-y-ıdı şeklinde yazılmıştır.

1845 Yūsuf'ın könlünde var-ıdı eşer
Bunlara bir güft ü gū vèrmek meger

1846 Çün bulardan bu sözi aldı tamām
Fikrine oldu peşīmān ol hümām

1847 Dèdi bunlar çün beni fāzıl bilür
Halk arasında menüm medhüm kıllur

1848 Oldılar bātında gerçi bü'l-fuzül
Nè revādur bunları kılmak melül

1849 Hakk'a hoş geldi bu endīşe tamām
Kıldı Cebra'il'e fermān ey hümām

1850 Yūsuf'a benden erişdürgil beyān
Dè ki Allāh saña kıldı çok selām

1851 Dèdi ol endīşe kim sen eyledüñ
Raḥm édüb arkadaşlarıña söyledüñ

1852 'İzzetüm hakkı ki hoş geldi baña
Şad hezārān āferīn kıldum saña

[64b] 1853 Cehl-ile ger kılmış olsañ intikām
Sende anlar tek ola-y-ıduñ tamām

1854 Gerçi yavuzlık 'adl olur²⁶⁷
'Afv kılmak 'adilden fāzıl gelür

²⁶⁶ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²⁶⁷ Bu mısranın vezni bozuktur.

- 1855 İltimāsa gelmiş anlar bî-nevāl
İntikām almak olardan nè revā
- 1856 Geldi Cebrā'ıl getürdi hoş haber
Şādımān oldu haberden pür-hüner
- 1857 'Afv kıldı anlara yek-pāre²⁶⁸ ki
Geldi aña 'ālemi bî-çāre ki
- 1858 Gel beri ey Hāk'dan olan bî-haber
Diñle şimdi bir mişāl-i mu'teber
- 1859 Yūsuf'a kardaşları zulm²⁶⁹ èyledi
Āhır inşāf ètdi kamu söyledi
- 1860 Kā'il oldılar kemāline anuñ
Hulq-ıla hüsn ü cemāline anuñ
- 1861 Ġayıb-āne Yūsuf'ı medh ètdiler
Aña nisbet özlerin kadh ètdiler
- 1862 Ol tevāzu' Yūsuf'a hoş geldi hoş
Kıldı anlaruñ cefāsın cāna nüş
- 1863 'Afv kıldı anlaruñ cürmin tamām
Yüzlerine gelmedi hīç ol hümām
- 1864 Ol ki maḥlūk-ıdı sévdi medh-içün
Sèvmeye mi Hālīk ey fikr-i zebūn

²⁶⁸ yek-pāre : Yazmada yik-pāre şeklinde harekelenmiştir.

²⁶⁹ zulm : Yazmada zulüm şeklinde yazılmıştır.

1865 Gêce gündüz sen anı medh'êdesin
Ni'metine şükr'êdüb yol gêdesin

1866 Kendüzüñi bilesin miskîn-i gedâ
Bilesin anı ğanî ve pür-‘aṭâ

1867 Ğam yême bu ḥâl-ile êy şehriyâr
‘Afv êder elbette seni Perverdigâr²⁷⁰

[65a] 1868 Diñle maḥşer günü ol sen ‘urm²⁷¹ olan
Ol günâhına muḳırr olur gelen

1869 ‘Aybını setr êde anlaruñ İlâh
Luṭf'êdüb kıla nidâ ol pâdişâh

1870 Ol ki maḥlûḳ-ıdı uş görmez bize
Ḥalk içinde vère mücrime cezâ

1871 Ben ki Ḥâlîḳ’am nêden lâyıḳ görem
Bunlara vèrem cezâ cürmin şoram

1872 Çün günâhına muḳırr oldu bular
‘Afv kıldum dèse ol Perverdigâr

1873 Fazluñ-ıla ‘afvuñ olsun çâre-sâz
Şoñ nefesde ḳamuya êy bî-niyâz

²⁷⁰ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²⁷¹ ‘urm : Yazmada ‘urmin şeklinde yazılmıştır.

MU‘CİZE-İ YŪSUF ‘A<LEYHİ’S-SELĀ>M²⁷²

- 1874 Yŷsuf ŷıddıķ oturmıŷ-ıdı meger
Halvetinde bir gŷn ol kĀn-ı gŷher
- 1875 Bir ŷabĭ eŷige geldi nĀgehĀn
Bilesince bir bĭr nēce cŷvĀn
- 1876 Yŷsuf’a dēdiler ēy bedr-i mŷnĭr
Bu ŷabĭ ok gōzden olmıŷdur zĀmĭr
- 1877 Bir du‘Ā kıl ol ŷabĭnŷn ĥaķķına
Ĥaķ Te‘ĀlĀ ēylesŷn anı bĭnĀ
- 1878 Diledi Yŷsuf du‘Ā kıla aĥa
Ĥaķ Te‘ĀlĀ vahiy gōnderdi aĥa
- 1879 Burķa‘ı def’ ēyle yŷzŷnden revĀn
Ol ŷabĭ ķarŷuĥda tŷrsun bir zemĀn
- 1880 ‘Aksin rŷyuĥndan aĥa ērsŷn eŷer
Gōzleri anuĥ gōrŷr ola meger
- 1881 ŷĀh-ı ‘Ālem ŷnki ref’ ētdi niķĀb
ŷanasın toĥdı felekden ĀfĭtĀb
- [65b] 1882 Ol ŷabĭnŷn yŷzine kıldı naķar
ķudret-ile Ĥaķ aĥa vērdi baŷar
- 1883 ŷn naķar kıldı cemĀle sōyledi
CĀn u dilden ĥoŷ te‘ĀlĀ’llĀh dēdi

²⁷² Yazmada mu‘cizĀt fazladan yazıldıĥı iin ıkarılmıŷtır.

1884 Saña bu sözden işâretdür yaķın
Fikr kıl kendüzüñe ey ehl-i dīn

1885 Açılıcaķ nūr Yūsuf'dan başār
Nūr-ı īmān yigrek andan olısar

1886 Ehl-i īmān etse 'āşīye nazar
'Āşīnūñ köñli bulur elbette baţar²⁷³

1887 Nūr-ı īmān ile ol pūr-nūr olur
İki 'ālemde dili ma'mūr olur

KİŞŞA

1888 Anları ağırladı üç gün tamām
Yūsuf şiddīķ ol şāh-ı hümām

1889 Bir maķāma bunları gönderdi hoş
Yakınında kendünūñ kondurdu hoş

1890 Her birine vèrdi iki yük şad meni²⁷⁴
Şāfī gendüm oldılar küllī ğanī

1891 Dèdi bunı size in'ām eyledi
Hāķ-içün beg size ikrām eyledi

1892 Pādişāha kıldılar bunlar şenā
Dèdiler kim görmegil derd-i 'anā

²⁷³ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²⁷⁴ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

1893 Ol Yehūdā'yı çığırdı yanına
Ol ki dermān ěrmiş-idi cānına

1894 Dēdi ġalle²⁷⁵ bunda olmışdur ‘azīz
Añlayasız ħāli bunda uşta siz

1895 Altun aķça ile hem girmez ěle
Ķanda ĵaldı yaġu bizi-le ola

[66a] 1896 Ol metā‘ı dañla bāzārda şaluñ
Naĵd ědũñ aluñ bahāsını gelũñ

1897 İki uştur yüklemiştı her biri
Her nē kim var-ısa yaġu bizi

1898 Şaldılar cümlesin anuñ şatdılar
İki yüz altun bahā cem‘ ětdiler

1899 Mũnfa‘il²⁷⁶ oldılar anı gördiler
Aldılar Yūsuf ĵatına geldiler

1900 Dēdiler ħāşılımuz²⁷⁷ ěy şehriyār
Bunı gördük ĵamu olduĵ şerm-sār²⁷⁸

1901 Yūsuf eydür varuñ anı getürũñ
Ķamu ĵapşuruñ baña siz oturuñ

1902 Şaldurayum ben ħazīneme anı
Siz yükũñüz ĵamu ědũñ şad meni

²⁷⁵ ġalle : Yazmada ġulle şeklinde harekelenmiştir.

²⁷⁶ mũnfa‘il : Yazmada mũnfa‘al şeklinde harekelenmiştir.

²⁷⁷ Yazmada şāşılımuz şeklinde yazılmış, sonra ħāşılıumuz şeklinde düzeltme yapılmıştır.

²⁷⁸ şerm-sār : Yazmada serm-sār şeklinde yazılmıştır.

- 1903 Gerçi anlara h̄azīne lāyık degül²⁷⁹
Kılduk anı az u çok nēyise kabūl²⁸⁰

TEŞBİH Ü TEMSİL

- 1904 Rūz-ı haşr²⁸¹ olanda ol Perverdigār
Ėyleye a‘māli mü‘mini şümār

- 1905 Ol firiştehler getürüb gèdeler
Evvel āhīr hāzrete ‘arz èdeler

- 1906 H̄aḡ Te‘ālā eyde kim èy ḡullarum
Mü‘min ‘ābid ehl-i dillerüm²⁸²

- 1907 Ėdũñüz kim nēşe bunda geldũñüz
Bu nédür kim baña ‘arz kıldũñuz

- 1908 Nè durur benden temennā èdũñüz
Lāyık-ısa vèreyüm hem gèdũñüz

- 1909 Eydeler kim èy Kerīm ü lā-yezāl
Saña ma‘lūm uşta her fikr-i ḡıyāl

- [66b] 1910 Raḡmet isteyü gelübüz ḡapuña
Tuḡfemüz-le ṡurmuşuz uş ṡapuña

- 1911 İsterüz senden maḡām-ı sermedī
Münfa‘ilüz ‘aybımız ile ḡatı

²⁷⁹ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²⁸⁰ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²⁸¹ haşr : Yazmada haşr şeklinde yazılmıştır.

²⁸² Bu mısranın vezni bozuktur.

- 1912 Hâk Te'âlâ hâzine emr eyleye
Cennetüñ kapuların açuñ dëye
- 1913 Açıla cennet kapuları tamām
Edeler bunlar temāşā ey hümām
- 1914 Ol maķāmı çünki fırsat bulalar
Özlerini anda 'aciz bileler
- 1915 Ede kanı tuhfeñüz bir söyleñüz
Getürüñ şimdi anı 'arz eyleñüz
- 1916 Ollar kamu bu sözden şerm-sār²⁸³
Edeler ey şāni' Perverdigār
- 1917 Bilmemişüz biz bu şehrüñ hālını
Şimdi bildük tuhfemüz ahvālını
- 1918 Hâzretüñde şerm-sār olduķ kamu
Saña lāyık nesne yok ey Ferd u Hū
- 1919 Şimdi bildük sözümüz fā'ik degül
Tuhfemüz ol maḥzene lāyık degül
- 1920 Yūsuf'üñ kardaşları tek çün bular
Utanuban 'özre meşgöl olalar
- 1921 Hâk Te'âlâ ede kim kıldum kabül
Hâzretüme gerçi ol lāyık degül

²⁸³ şerm-sār : Yazmada serme-sār şeklinde yazılmıştır.

1922 Ben ğanīyem amusından bī-niyāz
Çok ‘aṭā vèrem egerçi sa‘yuñ az

1923 oma èlden ulluğuñ èy şehriyār
Žāyi’ ètmez ‘āķibet Perverdigār

1924 Birine biñ vèrür ihsānuñ ğanī
Fevte o ılmañ ger muḥāl ola anı

[67a] 1925 Çün kerīm işi kerem ola mūdām
Bir ola bāb-ı kerīmde ḥāşş u ‘āmm

1926 Diledi Yūsuf kerem izhār ède
Tā aña ardaşları ikrār ède

1927 Anlaruñ metā’ını ıldı mezād
ılmaya tā kim olar fīkr-i ziyād

1928 Döşedi anda kerem ḥānīyi ol
Pes metā’ın anlaruñ ıldı abūl

1929 Yüklede yigirmi uştur şad meni
Ḥāşşa gendüm cümle ardaşlar anı

1930 Bunlaruñ çün düzdi ḥaylī zād-ı rāh
Özi atlandı bile ḥaylī sipāh

1931 Gönderi ıkdı buları bir zemān
Böyle dèdi anlara şāh-ı cihān

1932 Benden ol peygāmbere vèrüñ selām
Èdüñüz kim èyledi Mālik peyām

1933 Ğalle²⁸⁴ içün yemesün ğam ol ‘azîz
Sizi göndersün yine hem tîz tîz

1934 İbn-i Yāmīn’i bile aluñ gelüñ
Ol gelicek ğalleyi²⁸⁵ hâşıl bilüñ

1935 Gelmez olsa ol bize bilüñ ‘ayān
Vérmezem ğalle²⁸⁶ size budur beyān

1936 Dilerem ki anı dañı ben görem
Hizmet edem aña da köñlin şoram

1937 İltimāsum bu durur sizden hemān
Getüresiz görem anı bir zemān

1938 Gönderem gērü yine i‘zāz²⁸⁷-ıla
Şad hezār ni‘met-ile nāz-ıla

1939 Dédiler bunlar kim ey şāh-ı cihān
Atası olmışdur aña mihrübān

[67b] 1940 Yūsuf’uñ ĩsin diler andan ala
Ol kaçan koyar anı bunda gele

1941 Yūsuf eydür gelmese ol birüñüz
Siz dañı gelmeñ ki yokdur birüñüz

1942 Bunlar eydür himmet et şāhā bize
Getüregörelüm anı biz size

²⁸⁴ ğalle : Yazmada ğulle şeklinde harekelenmiştir.

²⁸⁵ ğalle : Yazmada ğulle şeklinde harekelenmiştir.

²⁸⁶ ğalle : Yazmada ğulle şeklinde harekelenmiştir.

²⁸⁷ i‘zāz : Yazmada a‘zāz şeklinde harekelenmiştir.

- 1943 Elvidā' êtdi gèrû döndi revān
Gèce gündüz tûrmadın ol kāruvān
- 1944 Yêtdiler el-kışsa Ken'ān'a yakın
Muştucı gètdi eve kim şāh-ı dīn
- 1945 Şağ selāmet geldi oğlanlar kamu
Yükleri tûptolu²⁸⁸ gendüm êy 'amū
- 1946 Kârşu çıkđı ehl-i Ken'ān anlara
Çaldılar sāz u beşāret bunlara
- 1947 Yūsuf' uñ şerh êtdiler in'āmını
Dürlü dürlü bunlara ikrāmını
- 1948 Añdılar anuñ kemāl-i rütbetin²⁸⁹
Zikr kıldılar celāl-i haşmetin²⁹⁰
- 1949 Dīnini zikr êtdiler taqvāsını
Gèce gündüz tã'ate pervāsını
- 1950 Millet-<i> İbrāhim'i kılmış libās
Ëyledi sizden du'ālar iltimās
- 1951 Ol nebī peygāmı çün gūş ëyledi
Bu söz anı mest ü serhoş ëyledi
- 1952 Hoş du'ālar kıldı eydür āferīn
Şordı kim nêdür adı ol nāzenīn

²⁸⁸ tûptolu : Yazmada tûptolu şeklinde yazılmıştır.

²⁸⁹ rütbetin : Yazmada rütbetin şeklinde yazılmıştır.

²⁹⁰ haşmetin : Yazmada haşmetini şeklinde harekelenmiştir.

1953 Dédiler kim adı Yūsuf'dur anuñ
Cān u dilden hoş muḥibbūñdür senüñ

1954 Bildi Ya'ķūb-<ı> nebī Yūsuf'dur ol
Gizledi līkin bulardan ol resūl

[68a] 1955 Dēdi daḥı nēce peygām ēyledi
Nē emānet kıldı size söyledi

1956 Dēdi daḥı işmarlamışdur ol 'azīz²⁹¹
Ġalle²⁹² ḥācet olsa gelüñ baña tīz

1957 İllā İbn-i Yāmīn'i aluñ gelüñ
Nē kadar ġalle²⁹³ gerek benden aluñ

1958 Varmayınca İbn-i Yāmīn yā resūl
Mümkin olmaz ġalle vèrmek bize ol

1959 Diler ol buña 'aṭālar ēyleye
Anuñ-ıla söz kelecı söyleye

1960 Şoñucı göndere bizi şādımān
Budur ēy baba saña küllī beyān

1961 Dēdi Ya'ķūb u nebī kim zinhār
Söylemeñ bu sözi kim olmaz bu kār

1962 Aparı seni bu n'ēde Yūsuf gibi²⁹⁴
Arturasın cānuma derd ü ġamı

²⁹¹ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²⁹² ġalle : Yazmada ġulle şeklinde harekelenmiştir.

²⁹³ ġalle : Yazmada ġulle şeklinde harekelenmiştir.

²⁹⁴ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

1963 Dédiler zāmin saña biz ey ata
Şağ selāmet buñla saña yete

1964 Oturanlar kamu ilhāh eyledi
Bizi kamu bī-nevā koyma dedi

1965 Varmaz olsa İbn-i Yāmīn bil yaķīn
Ġalle²⁹⁵ girmez ola ey şāh-ı zemīn

1966 El vilāyet cümlesi olur harāb
Maşlahat budur dedi şeyh ü şābb

1967 Gönderelüm İbn-i Yāmīn'i aña
Şağ selāmet tiz gelür yine saña

1968 Rāzī oldı çār-nāçār ol resul
Kıldı oğlanlarınıñ sözün qabul

1969 Ohıdı fā'llāhü hayrun hāfızān
Anlaruñ gétmegine vèrdi rızā

[68b] 1970 Ol zemān kim Yūsuf cān-ı güher
Yük dutanda bunlara ol-dem meger

1971 Anlara aparan metā' uñ kıymetin²⁹⁶
Hāzır ètdürmiş-idi ol-dem şāh-ı zemīn²⁹⁷

1972 İki yüz altun-ıdı kıymet tamām
Hādime tapşurmuş-ıdı ol hümām

²⁹⁵ ġalle : Yazmada ġulle şeklinde harekelenmiştir.

²⁹⁶ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²⁹⁷ Bu mısranın vezin itibariyle iki hecesi fazladır.

- 1973 Hızmet éderken Yehūdā’nuñ meger
Şal çuvālî içine sen bî-haber
- 1974 Öyle kim demiş-idi ol kân-ı şeker²⁹⁸
Kılmış-ıdı hâdim ol işi meger
- 1975 Çün bular ‘azm-i sefer kıldı tamām
Dedi evlādına Ya’kūb u hümām
- 1976 Ğalleden²⁹⁹ bu kavm u kardaşa vērūñ
Bî-nevā dërler kamu köñlün görūñ
- 1977 Kudret-ile ol Yehūdā’nuñ yükin
Dökdiler ancak eşid ey şāh-ı dīn³⁰⁰
- 1978 Çıkdı ol iki yüz altun nāgehān
Gördiler anı kamu pīr ü cüvān
- 1979 Kıldılar Yūsuf’a yüz biñ āferīn
Dédiler ancak ola êrlik hemīn
- 1980 Bundan öñdin ol Yehūdā hem meger
Tanımışdı Yūsuf’ı ol şīr ü ner
- 1981 Demiş idi bu kişi Yūsuf-durur
Sözi özi cümle oldur oturur
- 1982 Kılalar Yūsuf’a yüz biñ āferīn
Dédiler ki ancak olur êrlik hemīn³⁰¹

²⁹⁸ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

²⁹⁹ ğalle : Yazmada ğulle şeklinde harekelenmiştir.

³⁰⁰ Bu mısranın vezin itibariyle iki hecesi fazladır.

³⁰¹ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

1983 Dédiler qardaşları ey bî-ḥaber
Yeryüzinde qanı Yūsuf' dan eşer

1984 Nêçe yıldur Yūsuf olmışdur helāk
Çüridi a'zāsı oldı küllî ḥāk

[69a] 1985 Sen nêden Yūsuf'a oḡşatduñ bunı
Yūsuf olsaydı yok êtmişdi seni

1986 Pāre pāre èylemişdi bî-ḥilāf
Bizi kamu şimdi ey sözi güzāf

1987 Aña kılmışlar-ıdı çok³⁰² ser-neşer
Dêdi ol qardaşları ey bî-ḥaber

1988 Çün bu altun zāhir oldı ol-zemān
Ol Yehūdā dēdi anlara revān

1989 Dēmedüm mi söz benümdür bilmişem
Yitmiş iken Yūsuf'ı ḥoş bulmuşam

1990 Bunlar eydür dutalum Yūsuf'dur ol
Qandan aldı bunca ḥaşmet³⁰³ bunca qul

1991 Bu senüñ fikrün kamu fāsîd-durur
Evvel āḥîr sözlerün kāsîd-durur

1992 Ol Yehūdā eydür āḥîr göresiz
'Ākıbet benüm sözime giresiz

³⁰² Yazmada 'çok' iki kere yazılmıştır.

³⁰³ ḥaşmet : Yazmada ḥişmet şeklinde harekelenmiştir.

1993 Çünkü Ya'kûb ol metâ'ı añladı
Bildi Yûsuf andadur elbet diri

1994 Pes rızâ vèrmişdi bulara cān-ıla³⁰⁴
Kuşdı İbn-i Yāmīn'i erkān-ıla

1995 Çıkdı el-kışsa yürüdi kāruvān
Geldi ata katına oğlanlar revān³⁰⁵

1996 Dêdi Ya'kûb-<ı> nebî kim yâ benî
Dāhil olmañ bir kapudan cümle hemi³⁰⁶

1997 Mısr'a yèticek siz perākende oluñ³⁰⁷
Her biruñ bir ayruğ kapudan giruñ

1998 Degmesün dëyü bunlara bed-naẓar
İhtiyāť êtdi meger ol şîr ü ner

1999 Bed-naẓar Hâk'dan belādur ādeme
Êrişicek koymaz anı bir deme

[69b] 2000 Elvidā' êtdi atasıla bular
Hoş müsellaḥ kāruvāna geldiler

2001 Gêce gündüz dëmediler sürdiler
Az zemān içinde Mısr'a êrdiler

2002 O metâ'ı bile vèrmiş-idi meger
İhtiyāť içün yine ol şîr ü ner

³⁰⁴ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

³⁰⁵ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

³⁰⁶ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

³⁰⁷ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

- 2003 Dēdi şāyed ol nebīler serveri
İmtihān ètmişler ola anları
- 2004 Yā unutmuşlar ola bī-ihtiyār
Tā biline kimdür ehl-i i'tibār
- 2005 İştibāh olduğunu çün bildiler
Götürüben yine gērü geldiler
- 2006 Girdiler çün Mısr'a yine tağıldılar³⁰⁸
Her birisi bir eşikden girdiler
- 2007 Bir araya çün yine cem' oldılar
Oturub sulṭāna elçi şaldılar
- 2008 Çünki ma'lūm ètdi ol şāh-ı cihān
Düzdi bir dīvān-ı 'ālī ol-zemān
- 2009 Tırdı yine sağlu şollu kılları
Düzdi bezm āhengin ol bülbülleri
- 2010 Söyledi kösi nekkāre vü nefir³⁰⁹
Tırdı 'ālem heybeti ile dār ü gīr³¹⁰
- 2011 Tahta oturdı yine şāhib-ķarār
Düzdiler dīvān-ı esbābı revān
- 2012 Çün serā-perde³¹¹ düzüldi der-zemān
Şaldı ķardaşları yine elçi revān³¹²

³⁰⁸ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

³⁰⁹ nefir : Yazmada nefesir şeklinde harekelenmiştir.

³¹⁰ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

³¹¹ serā-perde : Yazmada serā-berde şeklinde yazılmıştır.

- 2013 Vardılar i'zâz-ıla getürdiler
Pâdişāhuñ kaşrına yêtürdiler
- 2014 Söyledi sâzı beşâretle nefîr
Karşu çıkdı anlara mîr ü vezîr
- [70a] 2015 Geldiler şeh-zâde on bir tamâm
Gördi İbn-i Yāmîn ol nîkû-nâm
- 2016 Şükür kıldı Hâk'a ol 'ālî tabâr³¹³
Dèdi minnet saña ey Perverdigâr
- 2017 Sağ selâmet gördüm anuñ yüzini
Êşidürem şimdi tatlu sözini
- 2018 Tertîb-ile şaf tutuban tûrdılar
Taht öñinde yere çün yüz urdılar
- 2019 Yine kêçdi yêrlü yêrine tamâm
İbn-i Yāmîn ol Yehūdâ ey hümâm
- 2020 Bir arada vâkı' oldılar meger
Êşid imdi kudreti ey şehriyâr
- 2021 Ol nebîler serveri Ya'kûb cân
Yusuf'a göndermiş-idi armağan
- 2022 Bir 'imâme kim Hâlîlu'llâh anı
Başına şarmış-ıdı ol cânlar cânı³¹⁴

³¹² Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

³¹³ tabâr : Yazmada tibâr şeklinde harekelenmiştir.

³¹⁴ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

- 2023 Oda atanda bileydi ol meger
Hem nübüvvet t̄acı-y-ıla ol kemer
- 2024 Ol Yehūdā durdı hoş ikrām-ıla
Atası gönderdügin in'ām-ıla
- 2025 Vardı sulṭānuñ öñine ol hümām
Vêrdi Ya'kūb u nebīden çok selām
- 2026 Armağanını anuñ 'arz êtdiler
Vaşfin³¹⁵ başdan ayğa eyitdiler
- 2027 Dêdi ma'lūm olsun êy şāh-ı cihān
Atamuzdandur saña bu armağan
- 2028 Kılmış-ıdı aña ceddinden meger
Bu nübüvvet hil'atı t̄ac u kemer
- 2029 Size lāyık gördi ol şāh-ı cihān
Ḥazretüñe uş êrürdi armağan
- [70b] 2030 Gördi Yūsuf anı ol-dem şādımān
Şanasın ḳalbine girdi yiñi cān
- 2031 Bilür idi kim bu hil'at n'olısar
Her kime êrse³¹⁶ peygāmbere olısar
- 2032 Bildi kim t̄ac u nübüvvetdür tamām
Ḥaḳ Te'ālā'dan êrişdi ve's-selām

³¹⁵ vaşfin : Yazmada vaşfını şeklinde yazılmıştır.

³¹⁶ êrse : Yazmada êrise şeklinde yazılmıştır.

2033 Țurđı ayak üstüne Yūsuf revān
Ĥil'atı bağrına başdı bir zemān

2034 şad hezārān nev' ikrām ēyledi
Her birine biñ dürlü in'ām ēyledi³¹⁷

2035 řādlıkdan aña geldi biñ cān
Çekdi ni'metler meger sālār-ı ĥ'ān

2036 Dēdi evvel şofrayı atuñ řaluñ
Altı ĥōn ēyleñ tamām aluñ gelüñ

2037 Șıluñuz her ĥōn on dürlü şa'ām
Șamu esbāb şa'ām anda tamām

2038 Nēce kim emr ētmiřdi ol hümām
Der-zemān müheyyā oldı ol şa'ām

2039 şofra şaldılar şa'āmı duyırdılar³¹⁸
Üstüne şondı nebātı ezdiler

2040 Bōyle emr ētdi meger řāh-ı cihān
Her kişi şardaş-ıla yēye şa'ām

2041 İkişi bir etden olmiş ola³¹⁹
Bir anadan şoğıban gelmiş ola

2042 Çünki bunlar ĥālī ma'lūm ēyledi
Gizlice birbirile sōyledi³²⁰

³¹⁷ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

³¹⁸ Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

³¹⁹ Bu mısranın vezni bozuktur.

³²⁰ Bu mısranın vezni bozuktur.

2043 Dédiler bu sözde ıkm̃et var yaı̃n
Bizüm-ile oyun oynar řāh-ı dīn

2044 Her ikisi geldi bir ḥāna³²¹ meger
Qaldı yalıñuz İbn-i Yāmīn řīr ü ner³²²

³²¹ ḥāna : Yazmada hūna řeklinde harekelenmiřtir.

³²² Bu mısranın vezin itibariyle bir hecesi fazladır.

4. DİZİN

A, Ā, ‘A, ‘Ā

āb	< Far. i. Su. ā. 1677 [=1]		[=5]
‘ābid	< Ar. i. Kulluk eden kimse. ‘ā. 1906 [=1]	açıl-	f. Açık hâle gelmek, ortaya çıkmak. a.-a 1913 a.-ıcağ 1885 [=2]
‘acāyib	< Ar. sıf. Acayip, alışılanın dışında olan. ‘a. 1064 [=1]	açlık	i. Yiyecek şey bulamama, kıtlık. a. 1691 [=1]
‘aceb	< Ar. zf. Acaba; sıf. garip, şaşırtıcı. ‘a. 1460, 1478, 1661 [=3]	açuk	sıf. Çıplak, örtüsüz. a. 1044 [=1]
acık	i. Öfke. a.+ı (acığı tutmak) 1057 [=1]	ad	i. Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim. a. 1834 a.+ı 1953 a.+ı(1) 1818, 1952 a.+ına 1689, 1690 a.+ların 1728 a.+nı 1340 a.+uñ 1786 a.+uñı 1425 [=10]
‘āciz	< Ar. i. Güçsüz, zavallı kimse. ‘ā. 1594, 1914 ‘ā.+(kalmak) 1461, 1837 ‘ā.+(olmak) 1445, 1692 [=6]	a‘dād	< Ar. i. Sayılar, adetler. a.+ın 1716 [=1]
aç	i. Yemek yemesi gereken, tok karşıtı. a.+(kalmak) 1683 [=1]	‘aded	< Ar. i. Sayı. ‘a.+mi 1241 [=1]
aç-	f. Açmak. a.-a 1046 a.-dı 1611, 1802 a.-maz 1589 a.-uñ 1912	ādem	< Ar. i.(< İbr.) İnsan, kişi.

	ā. 1637		‘a.+(èylemek) 1192, 1198, 1199,
	ā.+e 1532, 1666, 1999		1204
	ā.+i(2) 1725		‘a.+(kılmak) 1193
	[=5]		‘a.+(kılmak) 1600, 1603, 1854,
ādemi	< Ar. sıf. İnsana âit.		1857, 1863, 1872
	ā.+den 1736		‘a.+uñ 1873
	ā.+ye 1736		[=14]
	[=2]	ağaç	i. Bir kilometre kadar olan bir
‘Aden	< Ar. i. İncileriyle meşhur deniz		uzunluk.
	ülkesi, cennet.		a. 1751
	‘a.+(dür-i aden) 1826		[=1]
	[=1]	āğāz	< Far. i. Başlama.
‘ādil	< Ar. sıf. Adaletli, doğru.		ā.+(kılmak) 1780
	‘ā.+den 1854		[=1]
	[=1]	ağırla-	f. İkrâm etmek, izaz etmek.
‘adl	< Ar. i. Adalet, doğruluk		a.-dı 1888
	‘a. 1670, 1671, 1854		a.-ñ 1732
	‘a.+(èylemek) 1193		[=2]
	‘a.+ıla 1632	ağla-	f. Acı, keder, pişmanlık ve bazen
	[=5]		de sevinçten gözyaşı dökmek.
‘adli’lāh	< Ar. i. Allah’ın adaleti.		a.-dı 1372
	‘a. 1626		a.-dı (kan) 1804
	[=1]		a.-dı (zārī zārī) 1310
āfāk	< Ar. i. Ufuklar; teşmil. her taraf,		a.-duğ (zār u zār) 1382
	çevre.		a.-r 1373, 1825, 1835
	ā. 1741		a.-rken 1178
	[=1]		a.-yuban 1385
āferīn	< Far. ünl. Çok yaşa, bravo.		[=9]
	ā. 1418, 1418, 1504, 1535, 1644,	ağlamak	Ağlamak. ↔ ağlamak
	1778, 1952, 1979, 1982		a.-dan 1620
	ā.+(kılmak) 1852		[=1]
	[=10]	ağlamak	Acı, keder, pişmanlık ve bazen de
āfitāb	< Far. i. Güneş.		sevinçten gözyaşı dökmek.
	ā. 1881		↔ ağlamak
	[=1]		a.+dan 1278, 1800
‘afv	< Ar. i. Af, suçunu bağışlama.		[=2]
	‘a.+(ètmek) 1746, 1867	ag̃yār	< Ar. i. Başkaları, yabancılar.

	a.+ıdı 1106 [=1]		a.+ıla 1352 [=1]
āh	ünl. Kullanıldığı yere ve sesin tonuna göre maddî veya manevî acı, ızdırıp, pişmanlık, esef, acıma, özlem, yanıp yakılma, yeis, ümitsizlik vs. duyguları ifade eder. ā. 1403 ā.+(étmek) 1132 ā.+(èylemek) 1159, 1268 ā.+(kılmağ) 1031, 1040, 1660, 1802 ā.+ı(1) 1159 [=8]	aḥlām	< Ar. i. Karmakarışık rüyâlar. a.+(aẓğās u aḥlām) 1446 [=1]
		Aḥmed	< Ar. k. i. Hz. Muhammed. A.+(fāḥr-i Aḥmed) 1538 [=1]
āḥar	< Ar. sıf. Başka, diğer. ā. 1824 [=1]	aḥter	< Far. i. Yıldız. a.+i(1) 1357 [=1]
āheng	< Far. i. Kulağa hoş gelen ses uygunluğu, uyum. ā.+in 2009 [=1]	aḥvāl	< Ar. i. (hâl'in çoğulu) Haller, durumlar. a.+(aḥvāl-i zār) 1400 a.+i(2) 1500 a.+imüz 1499 a.+ine 1205, 1349, 1608, 1622 a.+ini 1209, 1307, 1386, 1463, 1662, 1684, 1700, 1917 a.+üñi 1571 [=16]
aḥıt-	f. Akıtmak. a.-ur (aḥıdur) 1319 [=1]	ak-	f. Bulunduğu yerden daha alçak bir yere doğru gitmek, yukarıdan aşağıya doğru düşmek. a.-ar 1838 a.-ardı 1619 [=2]
aḥī	< Ar. i. Cömert. a. 1195 [=1]	akça	i. Her tür madeni para. a. 1895 [=1]
āḥir	< Ar. sıf. Son; zf. sonunda; i. Allah'ın isimlerinden biri. ā. 1189, 1474, 1512, 1557, 1662, 1859, 1905, 1991, 1992 ā.+i(2) 1077, 1104, 1369 ā.+in (enbiyā-yı āḥir) 1543 [=13]	‘ākıbet	< Ar. i. Nihayet, son. ‘a. 1408, 1411, 1587, 1591, 1923, 1992 [=6]
aḥlāk	< Ar. i. İnsandaki iyi veya kötü huylar, tabiat.	‘ākıl	< Ar. i. Akıllı kimse. ‘ā. 1302, 1489, 1537 ‘ā.+iseñ 1260

	[=4]		[=2]
' ākīlāne	< Ar. sıf. Akıllıca.		6. Bir şeyi kaldırmak, taşımak.
	'ā. 1076		a.-miş 1222
	[=1]		a.-ur 1555
' akl	< Ar. i. Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi, akıl.		[=2]
	'a.+ı(1) 1575		7. Hisse, pay almak.
	'a.+ın 1145		a.-uñ 1957
	[= 2]		[=1]
' aks	< Ar. i. Bir varlığın parlak bir yerde görünen hayali görüntüsü.		8. Kendine mal etmek.
	'a.+in 1880		a.-dı (günāhuñ boynına almak)
	[=1]		1570, 1583
			[=2]
			9. Bir şeye hak kazanmak.
			a.-dılar (menzil) 1412
akvāl	< Ar. i. Sözler.		a.-ur (menzil) 1415
	a.+ine 1110		[=2]
	[=1]		10. Bir şeyden veya olaydan ders çıkarmak.
al-	1. Yanına almak, beraberinde götürmek.		a.- ('ibret) 1094
	a.-dı 1127, 1158, 1325, 1511, 1762		[=1]
	a.-dılar 1764, 1899		11. Elde etmek, sağlamak.
	a.-uñ 1761, 1934, 1957, 2036		a.-dı 1702, 1846, 1990
	[=11]		a.-mışdur (niḫām) 1542
	2. Bir mesafeyi katetmek.		a.-uñ 1896
	a.-mışuz (yol) 1783		a.-ur (ḥarāc) 1631
	[=1]		[=6]
	3. Gidermek.	' alak	< Ar. i. Bağ, sevgi.
	a.-a 1940		'a. 1607
	[=1]		[=1]
	4. Satın almak.	alçak	i. Bile bile en kötü, en ahlâksızca davranışlarda bulunan, hâin, rezil.
	a.-dı 1703, 1704, 1705		a. 1553, 1554
	[=3]		[=2]
	5. Ele geçirmek, tutmak, zaptetmek.	a'lem	< Ar. sıf. Çok âlim.
	a.-a (intiḫām) 1080		a. 1346
	a.-ayummı 1290		[=1]

‘alem	< Ar. i. İşaret, sancak, bayrak. ‘a. 1780 ‘a.+(çetr-i ‘alem) 1753 [=2]	olan mutlak varlık, Tanrı. A. 1656, 1850 [=2]
‘ālem	< Ar. i. Yerde ve gökte yaratılmış olanların bütünü, yeryüzü, insanlar. fahr u ‘ālem Alemin övünç kaynağı olan Hz. Muhammed. 1529 ‘ā. 1331, 1421, 1461, 1465, 1479, 1494, 1506, 1526, 1538, 1542, 1602, 1680, 1778, 1820, 2010 ‘ā.+(halk-ı ‘ālem) 1692 ‘ā.+(şāh-ı ‘ālem) 1881 ‘ā.+de 1017, 1079, 1161, 1392, 1469, 1587, 1593, 1632, 1887 ‘ā.+den 1603 ‘ā.+e 1384, 1666 ‘ā.+e (fahṛ u ‘ālem) 1532 ‘ā.+i(2) 1020, 1239, 1387, 1632, 1678, 1725, 1857 ‘ā.+lere 1153 ‘ā.+lerüñ 1164, 1196, 1280 [=42]	almaq Almak. a.+(intikām) 1855 [=1] alt i. Bir şeyin yere bakan yüzü. a.+ında 1360 [=1] altı sıf. Sayı sıfatı, altı. a. 1060, 1830, 1833, 2036 [=4] altıncı sıf. Altıncı. a. 1707 [=1] altun i. Altın. a. 1895, 1898, 1978, 1988 a.+ıdı 1972 [=5] a‘māl < Ar. i. Ameller, işler. a.+i(2) 1904 a.+ini (kılmak) 1744 [=2] ‘amm < Ar. i. Amca, babanın kardeşi. ‘a.+usı 1605 [=1] ‘āmm < Ar. sıf. Umumi, herkese ait. ‘ā. 1679, 1811, 1925 ‘ā.+uñ 1681 [=4] ‘amū < Ar. ünl. Topluluğa hitap için kullanılır. ‘a. 1296, 1373, 1396, 1551, 1621, 1669, 1692, 1737, 1768, 1945 [=10] ana i. Anne a. 2041
alın	i. Alın. a.+ı (alın) 1313 [=1]	
‘ālī	< Ar. sıf. Yüce, yüksek. ‘ā. 1750, 2016 ‘ā.+(dīvān-ı ‘ālī) 2008 [=3]	
‘ālim	< Ar. sıf. Bilen, bilgin. ‘ā. 1233, 1238 ‘ā.+(‘ālim-i ‘ulvī) 1006 [=3]	
Allāh	< Ar. öz. i. Kâinatın yaratıcısı	

	a.+dan 1830 [=1]		1626, 1684, 1687, 1770, 1829, 1885, 1940
‘anā	< Ar. i. Güçlük, zahmet. ‘a.+(derd-i ‘anā) 1892 [=1]		a.+dur 1238 [=23]
anbār	< Far. i. Depo. a.+(eylemek) 1628, 1630 a.+a 1674, 1680 [=4]	‘andelīb	< Ar. i. Bülbül. ‘a. 1347 [=1]
‘anber	< Ar. i. Güzel koku, amber. ‘a. 1361 [=1]	anı	(3. t. ş. zamirinin yükleme hâli) Onu. a. 1025, 1027, 1042, 1066, 1168, 1216, 1221, 1284, 1294, 1380, 1435, 1458, 1461, 1465, 1480, 1519, 1520, 1525, 1534, 1553, 1555, 1629, 1682, 1789, 1819, 1819, 1821, 1865, 1866, 1877, 1899, 1901, 1902, 1903, 1915, 1924, 1929, 1936, 1937, 1940, 1942, 1951, 1978, 1999, 2022, 2030 [=46]
‘anberīn-sā	< Far.+Far. sıf. Amber kokusunu andıran. ‘a. 1314 [=1]	anlar	(3. ç. ş. zamiri) Onlar. a. 1129, 1138, 1227, 1242, 1249, 1518, 1570, 1700, 1853, 1855 a.+a 1120, 1121, 1129, 1250, 1761, 1763, 1857, 1903, 1931, 1946, 1971, 1988, 2014 a.+dan 1210, 1404, 1429, 1429 a.+ı 1325, 1426, 2003 a.+ı(2) 1689, 1698, 1719, 1732, 1733, 1733, 1761, 1888 a.+uñ 1491, 1672, 1716, 1735, 1737, 1738, 1738, 1862, 1863, 1869, 1927, 1928, 1969 a.+uñla 1252, 1698, 1838 [=54]
anca	(3. t. ş. zamirinin eşitlik hâli) Öyle, öylece. a. 1387, 1674 [=2]	ansuzın	zf. Birden bire, aniden. a. 1282
ancağ	zf. Yalnız, sadece, fakat. a. 1977, 1979, 1982 [=3]		
anda	(3. t. ş. zamirinin bulunma hâli) Onda, orada, oraya, o zaman. a. 1019, 1029, 1064, 1085, 1122, 1128, 1148, 1272, 1272, 1289, 1344, 1346, 1362, 1572, 1584, 1585, 1585, 1607, 1607, 1618, 1630, 1757, 1914, 1928, 2037 a.+dur 1391, 1993 [=27]		
andan	(3. t. ş. zamirinin çıkma hâli) Ondan. a. 1051, 1060, 1062, 1151, 1232, 1275, 1389, 1451, 1460, 1489, 1539, 1542, 1587, 1591, 1593,		

[=1]
anuñ (3. t. ş. zamirinin ilgi hâli) Onun.
a. 1012, 1040, 1087, 1098, 1100,
1140, 1159, 1215, 1215, 1336,
1354, 1382, 1434, 1550, 1578,
1699, 1788, 1795, 1809, 1810,
1818, 1839, 1840, 1860, 1860,
1880, 1898, 1948, 1953, 2017,
2026, 1486, 1837
a.+çün 1169, 1175, 1814, 1817,
1822
a.+ıla 1959
[=39]
añ- f. Birisini veya bir şeyi
hatırlamak, zikretmek.
a.-mamısıñ 1573
a.-dılar 1948
a.-gil 1435
a.-maz 1425
[=4]
aña (3. t. ş. zamirinin yönelme hâli)
Ona.
a. 1017, 1030, 1140, 1147, 1171,
1177, 1187, 1199, 1220, 1251,
1293, 1327, 1359, 1387, 1409,
1417, 1434, 1454, 1473, 1480,
1484, 1486, 1488, 1495, 1496,
1521, 1533, 1534, 1535, 1561,
1582, 1609, 1610, 1623, 1624,
1627, 1655, 1662, 1714, 1736,
1737, 1778, 1794, 1797, 1834,
1844, 1857, 1861, 1878, 1878,
1880, 1882, 1926, 1936, 1939,
1967, 1987, 2028, 2035
[=59]
añla- f. Bir şeyin ne demek olduğunu,
neye işaret ettiğini kavramak.

a. 1523
a.-dı 1530, 1993
a.-dılar 1307
a.-ğıl 1476
a.-rısıañ 1180
a.-yasız 1894
[=7]
apar- f. Alıp götürmek.
a.-a 1962
a.-an 1971
[=2]
ara i. İki şeyi birbirine bağlayan veya
birbirinden ayıran sınır, boşluk,
açıklık.
a.+da 1193, 1303, 1686, 2020
a.+dan 1206
a.+muzda 1827
a.+sında 1599, 1847
a.+ya 2007
[=9]
‘arab < Ar. i. Arap kavminden olan
kimse.
‘a. 1359, 1374, 1375, 1378, 1381,
1393, 1407
‘a.+(fahır-ı ‘Arab) 1120
[=8]
ārām < Far. i. Rahatlık, rahat etme,
dinlenme.
ā.+(eylemek) 1304
ā.+um 1161
[=2]
ard i. Arka, art.
a.+ına 1215, 1216
a.+ında 1802
a.+ından 1012
[=4]
armağan i. Hediye.

	a. 2021, 2027, 2029 a.+ını 2026 [=4]		a.+dan 1444 [=1]
‘arş	< Ar. i. Gökyüzünün dokuzuncu katı. ‘a.+a 1406 [=1]	‘āšī	< Ar. sıf. İsyan eden, karşı gelen. ‘a.+(olmak) 1602 ‘a.+ler 1601 ‘a.+nün 1886 ‘a.+ye 1654, 1886 [=5]
art-	f. Artmak, fazlalaşmak. a.-ar 1329 [=1]	aşl	< Ar. i. Kaynak, asıl, soy, öz. a.+(aşl-ı beşer) 1488 a.+(aşl-ı fer) 1251, 1503, 1638, 1717, 1728 a.+(aşl-ı pāk) 1025, 1334 a.+ıdı 1737 a.+ımızda 1245 a.+ını 1485 a.+ıñuz 1724, 1781 a.+um 1243 a.+uñ 1242 [=15]
artuk	sıf. Fazla. a. 1540 a.+ıdı (artuğıdı) 1843 [=2]	aş	i. Yemek. a. 1611 [=1]
artur-	f. Artımak. a.-asın 1962 a.-dı 1671 [=2]	aşağa	zf. Aşağı. a. 1554 [=1]
‘arż	< Ar. i. Sunma, takdim, bir büyüğe bir şeyi hürmetle verme, bildirme. ‘a.+(ètmek) 1905, 2026 ‘a.+(èylemek) 1253, 1729, 1915 ‘a.+(kıldurmak) 1230 ‘a.+(kılmağ) 1907 [=7]	‘āşık	< Ar. i. Bir şeye veya birine karşı aşırı sevgi duyan kimse, tutkun. ‘ā.+(olmak) 1170 ‘ā.+dan 1365 ‘ā.+ını 1084 [=3]
ārżū	< Far. sıf. İstek, heves. ā. 1097 [=1]	‘āşıkāne	< Ar.+ Far. zf. Aşık olana yakışacak şekilde, âşıkçasına. ‘ā. 1340 [=1]
aş-	f. Asmak. a.-alar 1256 [=1]	āşikār	< Fars. sıf. Açık, meydanda,
āsānī	< Far. i. Kolaylık. ā.+(olmak) 1066 [=1]		
aşhāb	< Ar. i. Devrin ileri gelenleri.		

	belli.		āteş	< Far. i. (<Süry.) mec. Aşk, ayrılık, öfke vb. duyguların yakıcı etkisi.
	ā.+e 1082			ā.+(olmak) 1292
	[=1]			[=1]
at	i. Binme, yük çekme ve taşıma hizmetlerinde kullanılan hayvan.		atlan-	f. Ata binmek.
	a.+a 1041			a.-dı 1930
	a.+ın 1019			[=1]
	a.+ını 1024		aţlas	< Ar. i. İpekten dokunmuş bir kumaş çeşidi.
	[=3]			a. 1296
at-	f. Bir şeyi bir hedefe veya bir tarafa doğru fırlatmak, sermek.			[=1]
	a.-anda 2023		āvāre	< Far. i. Aylak, işsiz güçsüz, başıboş.
	a.-dı 1034			ā. 1143
	a.-uñ 2036			ā.+dür 1326
	[=3]			ā.+ler 1145
ata	i. Baba, cet.			[=3]
	a. 1678, 1794, 1822, 1825, 1832, 1963, 1995		‘avdet	< Ar. i. Dönüş, geri geliş.
	a.+dan 1784, 1830			‘a.+(ètmek) 1067
	a.+m 1245, 1657, 1804			[=1]
	a.+muñ 1274		‘avrat	< Ar. i. kadın
	a.+muz 1785			‘a. 1045, 1211
	a.+muzdandır 2027			‘a.+a 1021
	a.+ñ 1176			‘a.+dan 1033
	a.+sı 1939, 2024			‘a.+ı(1) 1191, 1214
	a.+sıdır 1657			‘a.+lar 1017
	a.+sıla 1406, 2000			‘a.+ları 1018
	a.+sın 1398			[=8]
	a.+sınuñ 1803		ay	i. Yer yuvarlağının uydusu olan gök cismi, kamer.
	a.+sıyıla 1398			a.+(bedr-i ay) 1757
	[=24]			[=1]
‘aţā	< Ar. i. Cömertçe verme, ihsan, bağış.		ayağ	i. Ayak.
	‘a. 1353			a.+(ayağ üstüne tırmak) 2033
	‘a.+(vèrmek) 1922			a.+a (ayağa) 1070, 1162, 1250, 1370, 1405, 1467, 1569, 1647,
	‘a.+lar (èylemek) 1959			
	[=3]			

	1774, 2026		a. 1682
	a.+ını (ayağını) 1767		[=1]
	a.+una (ayağıña) 1786	ayruk	e. Başka, diğer.
	[=13]		a. 1997
‘ayāl	< Ar. i. Eş, çoluk çocuk.		[=1]
	‘a. 1474, 1830	az	sıf. Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan.
	‘a.+(ehl-i ‘ayāl) 1792		a. 1185, 1636, 1903, 1922, 2001
	‘a.+ı (ehl-i ‘ayāl) 1684		a.+(èylemek) 1317
	[=4]		a.+ını 1685
‘ayān	< Ar. sıf. Açık, belli.		[=8]
	‘a. 1052, 1072, 1292	a‘zā	< Ar. i. Organlar.
	‘a.+(bilmek) 1935		a.+sı 1984
	‘a.+(èylemek) 1450		[=1]
	‘a.+(kılmak) 1715	‘azāb	< Ar. i. Acı, eziyet.
	[=6]		‘a.+(çekmek) 1806
‘ayb	< Ar. i. Utanılacak hal ve davranış.		[=1]
	‘a.+ıla 1182	āzād	< Far. i. Özgür, serbest.
	‘a.+ımuuz 1911		ā.+ıyuz 1727
	‘a.+ını 1586, 1869		[=1]
	‘a.+uñı 1589	āzāde	< Far. i. Hür, kurtulmuş kimse.
	[=5]		ā. 1165
aylık	sıf. Aylık, belli bir aydan beri var olan.		ā.+lerüz 1659
	a.+dur 1060		[=2]
	[=1]	azğāş	< Ar. i. Karmakarışık rüyâlar.
‘aynı	< Ar. sıf. Birbirinin eşi, değişmeyen.		a.+(azğāş u ahlām) 1446
	‘a. 1298		[=1]
	[=1]	‘azim	< Ar. i. Kesin karar vererek bir yere yönelme.
ayrıl-	f. Bir şeyden uzaklaşmak.		‘a. 1559, 1564
	a.-dı 1013		[=2]
	[=1]	‘azim-rāh	< Ar.+ Far. Yola çıkma.
ayrılmağ	Ayrılmak.		‘a. 1040
	a. 1283		[=1]
	[=1]	‘aziz	< Ar. i. Değerli, saygıdeğer; sultan.
ayru	sıf. Ayrı, başka.		

‘a. 1041, 1042, 1048, 1053, 1054,
1078, 1090, 1152, 1156, 1158,
1490, 1510, 1517, 1581, 1607,
1681, 1745, 1807, 1894, 1933,
1956
‘a.+(‘Azīz-i Mıṣrī) 1605
‘a.+(‘azīz-i nāzenīn) 1504
‘a.+e 1606, 1624
‘a.+i(1) 1045

‘a.+ile 1485

‘a.+üñ 1038, 1057, 1214
[=29]

‘azm < Ar. i. Azim, bir işi yapmaya
kesin karar verme, yola çıkma.
→ ‘azim
‘a.+(‘azm-i sefer etmek) 1975
[=1]

B

bā-sīm < Far.+Far. Gümüşle.
b. 1615
[=1]

bā-sipāhsālār < Far.+Far. Başkomutanla.
b.+ı(2) 1516
[=1]

bāb < Ar. i. Husus, mesele.
b.+(bāb-ı kerīm) 1925
b.+ından 1708
[=2]

baba i. Çocuk sahibi adam.
b. 1960
[=1]

bāc < Far. i. Vergi.
b.+ını 1126
[=1]

bād < Far. Bazı kelimelerin sonuna
gelerek “olsun, ola, olaydı”
temennisini taşıyan cümlecikler
yapar.
b. 1418
[=1]

ba‘de < Ar. e. Başına geldiği kelime ve
taamlamalara “sonra” anlamı
katarak zarf fonksiyonunda

birleşik kelimeler yapar.
b. 1742
[=1]

bādī < Ar. i. Çölde oturan kimse,
bedevi.
b. 1360
[=1]

bağ i. Bir şeyi başka bir şeye
bağlamaya yarayan ip.
b.+ına 1005
b.+ın (bend-i bağ) 1005
[=2]

bāğ < Far. i. Bahçe, yeşillik, ağaçlık
ve çiçeklik yer.
b. 1704
b.+(bāğ-ı hüsn) 1163
[=2]

bağır i. Göğüs, sine.
b.+ına (bağrına) 1611
b.+ına (bağrına basmak) 2033
[=2]

bağışla- f. Herhangi bir kötü davranış için
ceza vermekten vazgeçmek.
b.-r 1177
b.-rıldı 1631

[=2]
bağla- 1. f. Bağlamak, düğümlmek.
b.-dı 1611
b.-ram 1616
[=2]
2. f. Birinde bir şeye karşı ilgi,
istek uyandırarak o şeye ilgi
yakınlık duymasını sağlamak.
b.-dı (bêl) 1411
b.-ma (bêl) 1423
[=2]
bağlu i. Bağlanmış.
b. 1035
[=1]
bahā < Far. i. Değer, kıymet.
b. 1615, 1898
b.+sını 1896
[=3]
bağ- f. Gözleri bir şey üzerine
çevirmek.
b. 1583
b.-dı 1072, 1383
b.-dılar 1134
[=4]
bağar < Ar. i. Sığır cinsinden hayvan,
öküz.
b. 1439, 1470, 1475
b.+larını 1442
[=4]
bākī < Ar. sıf. Ebedî, dâimî.
b. 1441
b.+(olmak) 1617
b.+sin 1796
[=3]
bāl < Far. i. Kanat.
b. 1574
[=1]

bālā < Far. i. Üst.
zīr u bālā Aşağı yukarı. 1698
[=1]
baña zm. Ben zamirinin yönelme hâli.
b. 1051, 1052, 1058, 1077, 1090,
1137, 1154, 1174, 1175, 1197,
1275, 1282, 1284, 1291, 1311,
1311, 1317, 1378, 1380, 1409,
1431, 1456, 1465, 1480, 1484,
1486, 1506, 1508, 1509, 1519,
1523, 1548, 1564, 1596, 1598,
1644, 1652, 1695, 1710, 1711,
1797, 1852, 1901, 1907, 1956
[=45]
bār < Far. i. Yük, mahsul.
kār u bār İş güç. 1588
[=1]
bārī < Far. zf. Hiç olmazsa, kısacası.
b. 1065, 1194, 1323, 1687, 1821
[=5]
Bārī < Ar. öz. i. “Her şeyi takdir ettiği
şekle uygun olarak yaratıp
varlığa çıkaran” anlamında
Allah’ın isimlerinden biri.
B. 1595, 1646
[=2]
barmak i. Parmak.
b.+ını (barmağını) 1026
[=1]
baş- f. Kucaklamak, vücudun
ağırlığını verecek biçimde ayak
tabanını bir yere veya bir şeyin
üzerine koymak.
b.-dı 1756
b.-dı (bağrına) 2033
[=2]
başar < Ar. i. 1. Görme.

	b. 1885		
	2. mec. İdrak, anlayış.		
	b.+(vèrmek) 1882		
	[=2]		
baş	i. Baş, kafa.		
	b. 1213		
	b.+dan 1070, 1250, 1370, 1405,		
	1467, 1569, 2026		
	b.+ı 1044, 1223		
	b.+ımuızı 1786		
	b.+ına 2022		
	b.+ına (gèymek) 1126		
	b.+ınuñ 1222		
	b.+uñ 1256		
	[=15]		
başar-	f. Bir şeyin üstesinden gelme.		
	b.-mamış 1799		
	[=1]		
bāşed	< Far. ünl. Olsun, ola, olur.		
	b. 1141, 1390, 1507		
	[=3]		
başla-	f. Bir işi yapmak üzere harekete		
	geçmek, bir işe girişmek.		
	b.-dı 1670		
	[=1]		
baţar	i. Sancı, ağrı.		
	b. 1886		
	[=1]		
bāţıl	< Ar. i. Gerçek olmayan şey,		
	esassız, geçersiz.		
	b. 1489		
	b.+dan 1022		
	[=2]		
bāţın	< Ar. i. İç yüz, sır.		
	b.+da 1848		
	b.+ın (evliyā-yı bāţın) 1543		
	[=2]		
bay	i. Zengin.		
	b. 1360, 1706		
	b.+(ħüsñ-i bay) 1637		
	[=3]		
Bāyezīd	k. i. Bistām'da doğmuş, ilk		
	büyük mutasavvıflardandır.		
	B.+i(2) 1114		
	[=1]		
bāz	< Far. sıf. Açık.		
	b. 1362		
	[=1]		
bāzār	< Far. i. Çarşı, alışveriş yeri.		
	b.+a 1733		
	b.+da 1896		
	[=2]		
ba'zı	< Ar. sıf. Bazı, kimi, birtakım.		
	b.+lar 1014, 1028, 1035, 1083,		
	1354		
	[=5]		
bāzī	< Far. i. Oyun, eğlence.		
	b.+('ışķ-ı bāzī) 1586		
	[=1]		
be-kū	< Far.+Far. Mahalleye.		
	b. 1388		
	[=1]		
be-şeker	< Far.+Far. Şekerle.		
	b. 1613		
	[=1]		
bed-fi'āl	< Far.+Ar. sıf. Kötü işler işleyen		
	kimse.		
	b. 1047		
	[=1]		
bed-nām	< Far.+ Far. sıf. Adı kötüye		
	çıkmiş olan kimse.		
	b.+(èylemek) 1017, 1079		
	b.+(ķılmaķ) 1018		
	[=3]		

bed-nazar < Far.+Ar. sıf. Kötü gözle
bakan.

b. 1998, 1999

[=2]

Bedahşān y. i. Bedahşān şehri.

B.+um (la'l-i Bedahşān) 1316

[=1]

beden < Ar. i. Gövde, vücut.

b. 1826

b.+inden 1008

[=2]

bedr < Ar. i. Ay'ın en parlak olduğu
hâli, dolunay.

b.+(bedr-i ay) 1757

b.+(bedr-i münîr) 1610, 1800,
1876

b.+(bedr-i tamām) 1015

[=5]

beg i. Bir beyliğin, küçük bir devletin
başında bulunan kimse, emir.

b. 1891

[=1]

behişt < Far. i. Cennet.

b. 1297

[=1]

behr < Ar. i. Üstün olmak, galip
gelmek.

b.+(behr-i Hudā) 1694

b.+(mülk-i behr-i Hudā) 1050

[=2]

behre < Far. i. Pay, hisse, nasip.

b. 1739

[=1]

beḳā' < Ar. i. ebediyet, ölümsüzlük.

b.+dan 1422, 1422

[=2]

bekle- f. Beklemek.

b.-ye 1435

[=1]

belā < Ar. i. Büyük sıkıntıya ve zarara
sebepe olan olay, musibet, felâket.

b. 1566

b.+(vêrmek) 1171

b.+dan (kurtulmak) 1034

b.+dur 1999

[=4]

belki < Ar. zf. Olabilir, umulur,
muhtemelen.

b. 1176

[=1]

bellü sıf. Anlaşılabacak ve görülecek
şekilde açık olan, meydanda.

b. 1203

[=1]

ben zm. Teklik birinci kişi zamiri.

b. 1032, 1033, 1033, 1049, 1050,
1066, 1077, 1091, 1136, 1225,
1258, 1258, 1259, 1282, 1294,
1311, 1311, 1324, 1409, 1457,
1480, 1483, 1486, 1508, 1520,
1521, 1524, 1536, 1561, 1576,
1598, 1600, 1614, 1645, 1652,
1658, 1746, 1871, 1902, 1922,
1936

b.+dedür 1563

b.+den 1149, 1265, 1283, 1487,
1515, 1518, 1522, 1617, 1850,
1908, 1932, 1957

b.+i(1) 1167

b.+i(2) 1059, 1079, 1080, 1160,
1249, 1269, 1305, 1547, 1577,
1847

b.+miyem 1196

b.+üm 1030, 1091, 1116, 1270,

	1316, 1316, 1318, 1318, 1569, 1664, 1665, 1665, 1992 b.+ümçün 1658 b.+ümdür 1502, 1989 b.+ümle 1744 [=83]		
bend	< Far. i. Bağ, bağlama. b.+(bend-i bāğ) 1005 b.+(bend-i Burāk) 1757 b.+(ètmek) 1437 b.+inden 1269 [=4]	berķ	< Ar. i. Şimşek. b. 1752 [=1]
bende	< Far. i. Kul, köle, bağlı kimse. b.+lerün 1743 b.+nün 1462 [=2]	berü	e. Beri, iki uzaklıktan daha yakın olanı, daha yakın. b. 1094, 1347, 1588 [=3]
benī	< Ar. i. Oğullar. b. 1996 [=1]	beşāret	< Ar. i. Müjde, iyi haber. b. 1946 b.+den 1399 b.+le 2014 [=3]
beñze-	f. İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak. b.-mezdi 1826 [=1]	beşer	< Ar. i. İnsan. b. 1274, 1401, 1404, 1408, 1739 b.+(aşl-ı beşer) 1488 [=6]
beñzer	sıf. Başka bir şeyi andıran. b. 1236 [=1]	betül	< Ar. i. Dünyadan ve erkekten kesilmiş kadın, ayrı kök salan. b. 1657 [=1]
ber-kemāl	< Far.+Ar. zf. Mükemmel. b. 1842 [=1]	beyān	< Ar. i. Açıklama, dile getirme. b. 1447, 1462, 1850, 1935, 1960 b.+(ètmek) 1450 b.+(èylemek) 1234 [=7]
berāt	< Ar. i. Bir kimseye imtiyaz verildiğini gösteren belge, izin. b. 1115 [=1]	bey'at	< Ar. i. Büyük bir kimsenin yetki ve hüküm sahibi olduğunu kabul etme ve bunun için yapılan merasim. b.+(ètmek) 1252 [=1]
berī	< Ar. sıf. Kurtulmuş olan, temiz. b. 1558, 1858 [=2]	beyhūde	< Far. sıf. (< bī-hūde) Boş, faydasız. b. 1103 [=1]
		beyin	i. Kafatasının içinde yer alan kalın zarla örtülü organ.

b.+üñi (beynüñi) 1257
[=1]
beyt < Ar. i. Ev.
b.+ü 1121
[=1]
beyti'l-aḥzān < Ar. i. Hz. Yâkub'un, oğlu
Yûsuf'u kaybettikten sonra
kapandığı kulübeden teşmil. yas
ve mâtem evi, hüzünler evi.
b. 1834
[=1]
beyti'l-ḥazen → beyti'l-aḥzān
b.+de 1276
[=1]
Beytu'llāh < Ar. i. Allah'ın evi, Kâbe.
B.+dur 1243
[=1]
bezm < Far. i. İçkili, eğlenceli yeyip
içme ve sohbet meclisi.
b.+(düzmek) 2009
[=1]
bél bağla- f. Ümitle bağlanmak,
güvenmek.
b.-ma 1423
b.-dı 1411
[=2]
bêş sıf. Beş sayısı.
b. 1710, 1711, 1713
[=3]
bêşik i. Beşik.
b.+e (bêşige) 1035
[=1]
bêşinci sıf. Beşinci.
b. 1706
[=1]
bıçak i. Bir sap ve kesici bir mâdeni
kısımdan meydana gelen kesme

âleti.
b. 1131
[=1]
bî-beşer < Far.+Ar. sıf. İnsan değil.
b. 1132
[=1]
bî-cürm < Far.+Ar. sıf. Suçsuz.
b.+(eylemek) 1577
[=1]
bî-çāre < Far.+Far. sıf. Çaresiz, zavallı
b. 1196, 1618, 1857
b.+ler 1145
[=3]
bî-direng < Far.+Far. sıf. Durmayan,
dinlenmeyen, çabuk.
b. 1477
[=1]
bî-edeblik < Far.+Ar. i. Edepsizlik.
b. 1030
[=1]
bî-emān < Far.+Ar. sıf. Amansız.
b. 1122
[=1]
bi-emri < Ar.+Ar. zf. Emriyle.
b. 1351
b.+(bi-emr-i müste'ān) 1075
[=2]
bî-fermān < Far.+Far. Fermānsız.
b.+(bî-fermān-ı celīl) 1808
[=1]
bi-ğāyet < Ar.+Ar. zf. Çokça.
b. 1558
[=1]
bî-gümān < Far.+Far. Kuşkusuz, şüphesiz.
b. 1184, 1232, 1536, 1539
[=4]
bî-günāh < Far.+Ar. sıf. Günāhsız.

- b. 1533, 1561, 1573
b.+um 1270, 1578
[=5]
- bī-güzāf** < Far.+Far. sıf. Mânâsız.
b. 1231
[=1]
- bī-ḥaber** < Far.+Ar. sıf. Ḥabersiz,
vurdumduymaz.
b. 1084, 1100, 1118, 1130, 1147,
1614, 1858, 1973, 1983, 1987
b.+(olmak) 1094
[=11]
- bī-ḥayā** < Far.+Ar. sıf. Arsız, utanmaz.
b. 1032
[=1]
- bī-hem-pā** < Far.+Far. sıf. Arkadaşsız.
b.+dur 1237
[=1]
- bī-hemtā** < Far.+Far. sıf. Eşsiz, benzersiz.
b.+dur 1237
[=1]
- bī-ḥilāf** < Far.+Ar. sıf. İhtilâfsız.
b. 1231, 1986
[=2]
- bī-hüner** < Far.+Ar. sıf. Hünersiz.
b. 1104
[=1]
- bī-icāzet** < Far.+Ar. zf. İzinsiz.
b. 1046
[=1]
- bī-iḥtiyāc** < Far.+Ar. Gereksiz.
b. 1631
[=1]
- bī-iḥtiyār** < Far.+Ar. Elinde olmadan, gayri
ihtiyârî.
b. 1043, 1263, 1371, 2004
[=4]
- bī-ḳarār** < Far.+Ar. sıf. Ḳarârsız, yerinde
duramayan, huzursuz.
b. 1043, 1136, 1328, 1382, 1385,
1483, 1590, 1630, 1838
[=9]
- bī-keşir** < Far.+Ar. Çok olmayan.
b. 1116
[=1]
- bī-ḳıyas** < Far.+Ar. sıf. Kıyas kabul
etmez, ölçüsüz.
b. 1470
[=1]
- bī-kuşūr** < Far.+Ar. sıf. Kusursuz.
b. 1013
[=1]
- bī-mişāl** < Far.+Ar. sıf. Benzersiz.
b. 1358
[=1]
- bī-naẓir** < Far.+Ar. sıf. Benzersiz, eşsiz.
b. 1482, 1828
[=2]
- bī-nevā** < Far.+Far. sıf. Nasipsiz, zavallı,
çaresiz.
b. 1321, 1324, 1964, 1976
[=4]
- bī-nevāl** < Far.+Ar. sıf. Talihsiz.
b. 1855
[=1]
- bī-nikāb** < Far.+Ar. sıf. Peçesiz.
b. 1044
[=1]
- bī-niyāz** < Far.+Far. sıf. İhtiyaçsız.
b. 1185, 1269, 1281, 1302, 1603,
1873, 1922
[=7]
- bī-riyā** < Far.+Ar. sıf. Gösterişsiz.
b. 1098

	[=1]	b.-medüm 1576
bî-şabr	< Far.+Ar. sıf. Sabırsız. b.+(étmek) 1096 [=1]	b.-memişler 1373 b.-memişüz 1917 b.-mese 1434 b.-mesün 1194 b.-mez 1278, 1377, 1451, 1463 b.-mezdi 1374 b.-mezem 1055 b.-mezidi 1392, 1394 b.-mezüz 1381, 1396, 1446 b.-mişem 1246, 1457, 1989 b.-ün 1731, 1934 b.-ün ('ayān) 1935 b.-ür 1198, 1463, 1836, 1847, 2031 b.-ürdi 1634 b.-ürem 1745 b.-ürseñ 1744 b.-ürsin 1089, 1166, 1281, 1283, 1414, 1561, 1571, 1796, 1800 b.-ürsüz 1697 [=84]
bî-tekliḫ	< Far.+Ar. zf. Samimi bir şekilde. b. 1501 [=1]	
bî-temiz	< Far.+Far. sıf. Kirli. b. 1048 [=1]	
bî-vefā	< Far.+Ar. sıf. Vefasız. b. 1219, 1505 [=2]	
biç-	f. Ekin, ot vb. kesmek. b.-di 1628 b.-eler 1472 [=2]	
bil-	f. Bilmek, idrāk etmek. b. 1033, 1051, 1203, 1344, 1667, 1965 b.-di 1004, 1375, 1395, 1503, 1529, 1585, 1954, 1993, 2032 b.-diler 1213, 1251, 1306, 1307, 1331, 1461, 2005 b.-dügin 1308 b.-dük 1209, 1917, 1919 b.-düm 1807 b.-eler 1021, 1914 b.-elüm 1791 b.-en 1160, 1164, 1280, 1379, 1400, 1537 b.-ene 1391 b.-esin 1710, 1866, 1866 b.-eydi 2023 b.-medi 1585 b.-medin 1485 b.-medük 1821	bildür- f. Bilinir duruma getirmek, açıklamak. b.-e 1230 b.-üben 1717 [=2] bile zf. Birlikte, beraber. b. 1930, 1934, 2002 [=3] bilesince zf. Beraberinde, birlikte. ↔ bilesinde b. 1875 [=1] bilesinde zf. Beraberinde, birlikte. ↔ bilesince b. 1288

	[=1]	2. Belirsizlik sıfatı.
bilin-	f. Anlaşılmak, öğrenilmek. b.-e 2004	b. 1006, 1028, 1035, 1046, 1077, 1106, 1118, 1133, 1177, 1211, 1222, 1224, 1241, 1285, 1296, 1341, 1358, 1359, 1360, 1360, 1362, 1377, 1389, 1418, 1436, 1439, 1441, 1449, 1460, 1469, 1519, 1528, 1536, 1575, 1590, 1591, 1615, 1621, 1645, 1666, 1686, 1691, 1691, 1719, 1720, 1721, 1721, 1722, 1723, 1723, 1730, 1747, 1750, 1776, 1790, 1797, 1818, 1823, 1824, 1824, 1831, 1834, 1841, 1843, 1845, 1874, 1875, 1879, 1889, 1931, 1937, 1997, 1999, 2007, 2008, 2020, 2022, 2033, 2044
	[=1]	[=79]
bişiş	i. Bildik, tanıdık kimse, dost. b. 1154	3. Öbür, diğer, başka. b. 1027, 1181, 1186, 1217, 1815, 1827, 1829, 2006
	[=1]	[=8]
bi'llāhi	< Ar. ünl. "Allah hakkı için" anlamında yemin sözü. b. 1380	4. Bir kere, bir kez. b. 1051, 1092, 1135, 1140, 1236, 1275, 1282, 1453, 1465, 1498, 1508, 1565, 1613, 1638, 1915
	[=1]	[=15]
bilmek	Bir şey hakkında bilgi sahibi olmak. b. 1638	5. Ortak. b. 1141, 1303, 1737, 1784, 1925, 2041, 2041
	[=1]	[=7]
bīm	< Far. i. Korku. b. 1559	6. Hiçbir (olumsuz cümlelerde). b. 1147, 1245, 1282, 1390, 1629, 1677, 1734, 1828
	[=1]	b.+üñüz 1941, 1941
bin-	f. Binek hayvanı kullanmak. b.-di 1758 b.-miş 1019 b.-üb 1041	[=10]
	[=3]	7. Tek.
bīnā	< Far. i. Gören kimse, kalp gözü ile gören kimse. b.+(eylemek) 1877	
	[=1]	
biñ	i. Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı. b. 1336, 1346, 1748, 1749, 1924, 1979, 1982, 2034, 2035	
	[=9]	
bir	1. i. Sayıların ilki. b. 1020, 1123, 1123, 1124, 1182, 1183, 1448, 1858, 1875, 1877, 2015	
	[=11]	

	b. 1241, 1450, 1500, 1728, 1996 b.+(bir bir) 1450, 1500, 1728 b.+dür 1231 [=9] 8. Yiğit, kahraman. b. 1875 [=1]		
birbiri	zm. Karşılıklı olarak bir diğeri. b.+le 1306, 2042 b.+müz 1784 b.+nün 1306 [=4]	bit-	f. Sona ermek, tamamlanmak. b.-e 1472 b.-er 1471 b.-miş 1441, 1471 b.-mişdi 1677 [=5]
biraz	sıf. Azıcık. b. 1824 [=4]	biz	zm. Çokluk birinci kişi zamiri. b. 1140, 1140, 1144, 1262, 1381, 1382, 1446, 1549, 1659, 1659, 1791, 1837, 1917, 1942, 1963 b.+den 1540, 1792, 1843 b.+e 1210, 1233, 1236, 1348, 1399, 1429, 1650, 1795, 1826, 1870, 1935, 1942, 1958 b.+i(2) 1143, 1262, 1606, 1819, 1960, 1964, 1986, 2043 b.+ümile 2043 [=40]
birbirin	zf. Birer birer. b. 1131 [=1]	biz	i. Bez, kumaş parçası. b.+i 1897 b.+ile 1895 [=2]
biri	zm. Bir kimse, herhangi biri. b. 1300, 1300 b.+müzi 1144 b.+n 1673 b.+ne 1924 b.+si 1180 [=6]	bostān	< Far. i. Bağ, bahçe. b. 1655 [=1]
biribiri	→ birbiri b.+nden 1722 [=1]	boy	i. İnsanın tabanı ile tepesi arasındaki yükseklik. b.+ı(1) 1314 [=1]
birinci	sıf. Bir sayısının sıra sıfatı. b. 1756 [=1]	boyun	i. Boyun. b.+ına (boynına) 1570, 1583, 1669 b.+uma (boynuma) 1091 b.+unı (boynunı) 1496 [=5]
bi's-şavāb	< Ar.+Ar. zf. Sevapla. b. 1346 [=1]	boz-	f. Bozmak. b.-dı 1458
bīş	< Far. sıf. Fazla. bīş ü kem Az çok. 1589 [=1]		

[=1]
böyle sıf. Bunun gibi, buna benzer; zf.
 bunun gibi.
 b. 1116, 1260, 1285, 1293, 1458,
 1539, 1577, 1701, 1931, 2040
 b.+mi 1049
 [=11]
bu 1. Bu (işaret sıfatı).
 b. 1008, 1031, 1033, 1037, 1046,
 1047, 1048, 1051, 1052, 1055,
 1055, 1056, 1063, 1064, 1064,
 1065, 1067, 1073, 1074, 1076,
 1081, 1099, 1101, 1102, 1107,
 1110, 1114, 1132, 1152, 1156,
 1173, 1175, 1194, 1195, 1201,
 1218, 1235, 1253, 1263, 1275,
 1297, 1305, 1312, 1318, 1323,
 1332, 1334, 1338, 1343, 1344,
 1370, 1375, 1384, 1389, 1390,
 1391, 1392, 1394, 1421, 1424,
 1427, 1446, 1451, 1452, 1463,
 1463, 1476, 1478, 1480, 1483,
 1485, 1488, 1507, 1507, 1507,
 1515, 1517, 1526, 1550, 1557,
 1559, 1564, 1564, 1574, 1576,
 1578, 1580, 1588, 1606, 1618,
 1636, 1636, 1637, 1637, 1651,
 1660, 1695, 1695, 1696, 1732,
 1760, 1782, 1782, 1805, 1820,
 1840, 1844, 1844, 1846, 1849,
 1867, 1876, 1884, 1907, 1916,
 1917, 1951, 1961, 1961, 1962,
 1976, 1981, 1988, 2027, 2028,
 2031, 2043
 [=127]
 2. Bu (işaret zamiri).
 b. 1013, 1038, 1106, 1184, 1215,

1216, 1225, 1229, 1257, 1446,
 1456, 1502, 1650, 1937, 1991
 b.+dur 1027, 1161, 1180, 1346,
 1487, 1935, 1960, 1966
 b.+nı 1034, 1047, 1074, 1078,
 1205, 1208, 1258, 1319, 1393,
 1433, 1747, 1891, 1900, 1985
 b.+ña 1136, 1183, 1423, 1505,
 1528, 1712, 1959
 b.+ñla 1963
 b.+nuñ 1073, 1101, 1638, 1645
 b.+nuñla 1735
 b.+yıldı 1577

[=51]

buçak

→ bıçak
 b.+(buçağ) 1124

[=1]

bul-

f. 1. Bir şey, bir kimse, bir
 durumla karşılaşmak.

b.-asın 1390

b.-dılar 1769

b.-dum 1401

[=3]

2. Kaybedilen bir şeyi tekrar elde
 etmek.

b.-dı 1420

b.-mışam 1989

[=2]

3. Ortaya çıkarmak, keşfetmek.

b.-maduk 1821

[=1]

4. Sağlamak, temin etmek.

b.-du (kurbet) 1527

b.-ısar 1602

[=2]

5. Elde etmek, kazanmak.

b.-alar (fırşat) 1914

b.-am 1324	1990
b.-dı 1587	[=6]
b.-dı (derdine devā) 1321	buncılayın sıf. Bunun gibi, böyle.
b.-dı (iştiḥār) 1417	b. 1239
b.-dı (ḳarār) 1528	[=1]
b.-dılar (murād) 1412	bunda zf. Burada, buraya, buradan.
b.-ımaz 1109	b. 1110, 1207, 1375, 1379, 1395,
b.-mamış (ḥüsrān) 1554	1448, 1581, 1584, 1585, 1585,
b.-mışdı (ḳarār) 1333	1618, 1681, 1725, 1814, 1894,
b.-ur 1886	1894, 1907, 1940
[=11]	[=18]
6. Anlamak, akıl erdirmek,	bundan zf. Bundan, bu sebepten.
bilmek.	b. 1056, 1198, 1203, 1980
b.-anlar 1556	[=4]
b.-ur 1556	bunlar zm. Bu zamirinin çokluk biçimi.
[=2]	b. 1235, 1236, 1248, 1330, 1381,
7. Hak ettiği şeyle karşılaşmak.	1396, 1420, 1551, 1724, 1737,
b.-asısın 1591	1768, 1769, 1841, 1847, 1892,
[=1]	1913, 1939, 1942, 1990, 2042
bu'l-ḥasen < Ar. i. Güzellik sahibi insan.	b.+a 1230, 1768, 1845, 1871,
b. 1735	1946, 1947, 1970, 1998
[=1]	b.+da 1708
bular → Bunlar.	b.+dan 1781
b. 1303, 1334, 1728, 1872, 1920,	b.+ı(2) 1150, 1229, 1732, 1745,
1975, 2000	1773, 1812, 1848, 1889
b.+a 1014, 1994	b.+la 1304
b.+dan 1396, 1702, 1846, 1954	b.+uñ 1220, 1331, 1744, 1930
b.+ı(2) 1746, 1931	[=43]
b.+uñ 1329, 1386, 1728	bura i. Bu yer.
[=18]	b.+dan 1739
bulun- f. 1. Bulunmak, ele geçmek.	[=1]
b.-dı 1395, 1419	Burāk < Ar. i. Hz. Muhammed'in
2. Hazır olmak, var olmak.	üzerine binerek mi'râca çıkması
b.-maz 1343	için emrine verilen semâvî binek.
[=3]	b.+(bend-i burāk) 1757
bunca sıf. Bu denli, birçok, böyle.	[=1]
b. 1430, 1595, 1644, 1840, 1990,	burhân < Ar. i. Kanıt, delil.

b.+(burhān-ı ḥaḳ) 1014
b.+(burhān-ı ilāh) 1572
[=2]
burḳa' < Ar. i. Örtü, perde.
b.+ı 1879
[=1]
buyruk i. Belirli bir davranışta
bulunmaya zorlayıcı söz, emir.
b. 1790
b.+uñıla (buyruḡuñıla) 1525
[=2]
buyur- f. Bir şeyin yapılmasını kesin
olarak bildirmek, emretmek.
b.-dı 1747
b.-sa 1324
b.-ursañ 1519
[=3]
bühtān < Ar. i. İftira.
b.+(eylemek) 1052, 1090
[=2]
bü'l-'aceb < Ar. sıf. Çok şaşırtıcı, çok
tuhaf.

b. 1374, 1381
[=2]
bü'l-felāk < sıf. Çok aydınlık.
b. 1014, 1384
[=2]
bü'l-fuzūl < Ar. sıf. (ebu'l-fuzūl > bü'l-
fuzūl) Haddini bilmez, ukalâ.
b. 1049, 1848
[=2]
bülbül < Far. i. Çok güzel öten kuş.
b.+leri 2009
[=1]
bünyād < Far. i. Asıl, temel.
b.+ına 1190
b.+ını 1671
[=2]
büt < Far. i. Put.
b.+i 1028
[=1]

C

ca'd-mū < Far. sıf. Kıvrıkcık saçlı.
c. 1749
[=1]
cāme < Far. i. Elbise, çamaşır.
c.+ler 1703
c.+yi 1802
[=2]
cān < Far. i. İnsan ve hayvanların
yaşamalarını sağlayan ve ölümle
bedenden ayrılan madde dışı
varlık, ruh.
c. 1220, 1251, 1397, 1397, 1431,
1761, 1883, 1953, 2021, 2030,

2035
c.+(cān-ı güher) 1970
c.+a 1394, 1418, 1862
c.+da 1144
c.+dan 1244, 1527
c.+ı(1) 1009, 1146
c.+ı(2) 2022
c.+ıdı 1827
c.+ıla 1368, 1763, 1770, 1809,
1994
c.+ın 1034
c.+ına 1214, 1267, 1315, 1893

c.+ında 1371	c.+sın 1862
c.+lar 2022	[=5]
c.+larum 1240	cehennem < Ar. i. (< İbr.) Günahkarların
c.+um 1061, 1160, 1200	öldükten sonra ahirette azap
c.+uma 1219, 1962	görecekları, cezalarını
c.+umuñ 1616	çekecekleri yer.
c.+uñda 1086	c. 1596
[=42]	c.+den 1596
cārvādār < Far. i. Kervancı.	[=2]
c.+uz 1792	cehl < Ar. i. Bilgisizlik.
[=1]	c.+ile 1595, 1853
cavķ i. Topluluk, küme, takım.	[=2]
c.+ıla 1223, 1772	celāl < Ar. i. Büyüklük, yücelik, öfke.
[=2]	c. 1549
Cebrā'īl < Ar. i. (< İbr.) Allah'ın vahyini	c.+(celāl-i haşmet) 1948
peygamberlere ulaştırmakla	[=2]
görevli olan melek.	celīl < Ar. sıf. Ulu, yüce, Allah'ın en
C. 1022, 1082, 1168, 1267, 1345,	güzel isimlerinden.
1351, 1560, 1856	c.+(bī-fermān-ı celīl) 1808
c.+e 1016, 1174, 1263, 1274,	c.+(maḥbūb-ı Celīl) 1653
1849	[=2]
C.+(emīn) 1081, 1565	cem' < Ar. i. Toplama, bir araya
[=15]	toplayarak tertipleme.
ced < Ar. i. Cedd, ata.	c.+(ētmek) 1524, 1898
c.+inden (ceddinden) 2028	c.+(ēylemek) 1697
c.+üm (ceddüm) 1653	c.+(kılmaķ) 1674
c.+ümüz (ceddümüz) 1651	c.+(olmaķ) 1682, 2007
c.+ün (ceddün) 1652	[=6]
[=4]	cemāl < Ar. i. Güzellik, yüz güzelliği.
ced-be-ced < Ar. zf. Nesiller boyunca,	c.+e 1549, 1549, 1883
soyca.	c.+inden 1366
c. 1659	c.+ine 1860
c.+den 1727	c.+ün 1613, 1614
[=2]	[=7]
cefā < Ar. i. Ezizyet, incitme.	cemīl < Ar. sıf. Güzel.
c.+(kılmaķ) 1183, 1219, 1505	c. 1345, 1410, 1410
c.+dan 1084	[=3]

ceng	< Far. i. Savaş, vuruşma. c.+(eylemek) 1654 [=1]	c.+(şāh-ı cihān) 1052, 1075, 1495, 1560, 1650, 1663, 1688, 1729, 1734, 1758, 1931, 2008, 2027, 2029, 2040
cennet	< Ar. i. İmanlı ve iyi kimselerin ölümünden sonra Allah tarafından mükâfat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları yer. c. 1913 c.+de 1827 c.+ün 1912 [=3]	c.+(şāh-ı dīn) 1939 c.+a (şāh-ı cihān) 1765 c.+da 1844 c.+ı(2) 1162 [=24]
cevāb	< Ar. i. Bir soruya karşı söylenen söz. c. 1341, 1647, 1797, 1806 c.+(göndermek) 1293 [=5]	coş- f. Duygu ve düşünce kuvvetle ve heyecanla dışa vurmak. c.-a (gelmek) 1804 [=1]
cevāhir	< Ar. i. Cevherler. c. 1707 [=1]	cu'd-mū < Far. sıf. Kıvrıkcık saçlı. c. 1218 [=1]
cevr	< Ar. i. Haksızlık, eziyet, sitem. c. 1084, 1658 c.+(kılmak) 1183, 1505 c.+i 1657 c.+ini 1317, 1586 [=7]	cūş < Far. i. Coşma, coşkunluk. c.+(eylemek) 1478 [=1]
cezā	< Ar. i. Karşılık, mukâbil. c. 1591, 1591, 1599 c.+(vèrmek) 1870, 1871 [=5]	cüdā < Far. sıf. Ayrı, ayrılmış, ayrılığa düşmüş. c.+(olmak) 1008 [=1]
cıda	i. (Moğ. cida) Kargı, mızrak. c. 1020 [=1]	cümle < Ar. i. Hep, bütün, tam. c. 1203, 1330, 1364, 1441, 1442, 1542, 1603, 1628, 1713, 1727, 1929, 1981, 1996 c.+si 1600, 1602, 1966 c.+sin 1898 [=17]
cihān	< Far. i. Dünya, kâinat, âlem. c. 1427, 1437, 1844 c.+(fāhr-i cihān) 1539 c.+(Ḥallāḳ-ı cihān) 1234	cürm < Ar. i. Suç, kabahat. c. 1576 c.+e 1604 c.+in 1863, 1871 [=4]
		cüvān < Far. i. (< Peh.) Delikanlı, civan. c. 1027, 1222, 1295, 1372, 1397,

1427, 1437, 1440, 1452, 1492,
1720, 1750, 1771, 1875, 1978

[=15]

Ç

çağır- f. Davet etmek.
ç.-urlar 1424
[=1]
çāk < Far. i. Yırtık.
ç.+(ètmek) 1802
[=1]
çāker < Far. i. Kul, köle.
ç. 1144, 1509
[=2]
çal- f. Vurmak, üflemek veya
gerekeni yapmak suretiyle ses
çıkarmasını sağlamak.
ç.-dılar (sāz) 1946
[=1]
Çalab < öz. i. Allah, Tanrı.
Ç. 1458, 1466
Ç.+dan 1082, 1560
[=4]
çār-pāy < Far. i. Dört ayaklı hayvan.
ç. 1706
[=1]
çār-nāçār < Far. zf. çâresiz, ister istemez.
ç. 1707, 1768
[=2]
çāre < Far. i. Çıkar yol, deva, tedbir.
ç. 1281
ç.+(olmak) 1615
ç.+si 1157, 1285
[=4]
çāre-sāz < Far. sıf. Çāre bulan.
ç. 1281, 1873
[=2]

çavuş i. Orduda onbaşidan sonra gelen
erbaş.
ç. 1409
[=1]
çek- f. 1. Bir hâlin etkisi altında
kalmak, dayanmak, katlanmak.
ç.-di 1566
ç.-düm (ğuşsa) 1089
ç.-e (‘azāb) 1806
2. Bir şeyi veya bir kimseyi
başka bir yere doğru götürmek
ç.-di 2035
ç.-diydi 1630
3. Sürmek.
ç.-diler 1757
4. Kaldırıp gidermek, bertaraf
etmek.
ç.-ib 1161
ç.-meye (elem) 1207
[=8]
çekil- f. Örtülmek, kapatılmak.
ç.-di 1755
[=1]
çeşm < Far. i. Göz.
ç.+i(1) 1800
ç.+imsin (nūr-ı çeşm) 1664
[=2]
çetr < Far. i. Hükümdarın başı
üzerinde tutulan saltanat
şemsiyesi, çadır, gölgelik.
ç.+(çetr-i ‘alem) 1753

	[=1]	çok	i. Çok, fazla.
çığır-	f. Çağırarak, seslenmek. ç.-dı 1893		ç. 1064, 1111, 1140, 1148, 1178, 1199, 1221, 1317, 1321, 1322, 1352, 1415, 1487, 1496, 1524, 1545, 1566, 1567, 1635, 1672, 1672, 1736, 1742, 1850, 1876, 1903, 1922, 1987, 2025
çıl-	[=1] f. 1. Çıkmak, ayrılmak, dışarı çıkarak. ↔ çıkmak ç.-dı 1042, 1128, 1755		ç.+(çok çok) 1140, 1487 ç.+(etmek) 1239 ç.+ını (çoğunu) 1697 ç.+ları 1548
	[=3] 2. Ortaya çıkmak, bulunmak, görünmek. ç.-dı 1298, 1439		[=34]
çık-	[=2] f. 1. Çıkmak, ayrılmak, dışarı çıkarak. ↔ çıkmak ç.-ardum 1536 ç.-dı 1043, 1621, 1995 ç.-gil 1208	çök-	f. Oturmak, çömelmek. ç.-di 1772
	[=5] 2. Yukarı çıkmak, yükselmek. ç.-dı 1406, 1440		[=1]
	[=2] 3. Ortaya çıkmak, bulunmak, görünmek. ç.-ar 1691 ç.-dı 1495, 1978, 2014 ç.-dı (gönderi) 1931 ç.-dı (karşı) 1946	çöl	i. Göz alabildiğince geniş kumluk, susuz arâzi. ç. 1783
	[=6] 4. Yok olmak, kaybolmak. ç.-dı 1820		[=1]
	[=1]	çuvâl	< Far. i. Erzak, öteberi koymaya, nakletmeye yarayan büyük torba. ç.+ı(1) 1973
çift	i. (< Far. cüft) Tarla. ç. 1627		[=1]
	[=1]	çün	< Far. bağ. Çünkü, mademki. ç. 1004, 1045, 1069, 1071, 1080, 1106, 1152, 1156, 1163, 1172, 1173, 1181, 1186, 1188, 1192, 1202, 1207, 1251, 1263, 1292, 1307, 1309, 1343, 1350, 1351, 1356, 1371, 1406, 1411, 1414, 1420, 1432, 1461, 1467, 1478, 1479, 1494, 1495, 1509, 1517, 1528, 1557, 1562, 1567, 1571, 1574, 1584, 1586, 1594, 1604, 1607, 1624, 1641, 1643, 1670, 1708, 1714, 1731, 1742, 1755, 1757, 1765, 1779, 1802, 1803,
çigin	i. Omuz. ç.+ı(2) (çigni) 1555		
	[=1]		

1803, 1810, 1825, 1846, 1847,
1872, 1883, 1920, 1925, 1930,
1951, 1975, 1988, 2005, 2006,
2007, 2012, 2018
[=83]
çünde < Far. i. Kamçı.
ç.+sin 1024
[=1]
çünkü < Far. bağ. Çünkü.
ç. 1008, 1036, 1253, 1265, 1286,
1395, 1444, 1445, 1513, 1558,
1769, 1780, 1798, 1881, 1914,

1993, 2008, 2042
[=18]
çünkü < Far.+Türk. bağ. Çünkü.
ç. 1063, 1193, 1671, 1702, 1719,
1728, 1759
[=7]
çürü- f. Bozulmak, eski halini
yitirmek.
ç.-di 1984
ç.-sün 1162
[=2]

D

da e. Dahi, bile, fakat, artık vb.
mânâlara gelen, kelimedenden ayrı
yazılan takı.
d. 1300, 1936
[=2]
dād < Far. i. Adâlet, doğruluk.
d. 1193
d.+(eylemek) 1268
d.+a 1670
d.+ını 1671
[=4]
dağı e. Fazla olarak, üstelik, daha,
bile, de anlamlarına gelen
kuvvetlendirme sözü.
d. 1018, 1027, 1074, 1089, 1091,
1151, 1195, 1278, 1301, 1330,
1376, 1391, 1440, 1451, 1497,
1536, 1708, 1825, 1837, 1936,
1941, 1955, 1956
[=23]
dāhil < Far. i. İç, içeri, içinde bulunan
kimse veya şey.

d.+(olmak) 1996
[=1]
dām < Far. i. Tuzak.
d.+(eylemek) 1017
[=1]
dāmen < Far. i. Etek.
d. 1013
d.+ini 1012
[=2]
dānā < Far. sıf. Bilgili, bilen.
d.+(dānā-yı rāz) 1302
[=1]
dañ → tañ
d.+la 1255, 1896
[=2]
dār < Far. i. Kavga, savaş.
d.+(dār ü gîr) 2010
d.+umı(2) 1166
[=2]
darîr < Ar. i. Doğuştan kör, âmâ.
d.+(olmak) 1800

	[=1]		ortadan kaldırılma.
da'vā	< Ar. i. Dava, hak arama. d.+sını 1598 [=1]		d.+(èylemek) 1879 d.+(olmak) 1155, 1507 d.+(olunmak) 1346 [=4]
da'vet	< Ar. i. Dâvet, çağırma. d.+(ètmek) 1122, 1229, 1814 d.+(èylemek) 1816 d.+(kılmağ) 1812 d.+i(1) 1811 d.+in 1813 [=7]	def'a	< Ar. i. Kere, sefer. d. 1337, 1340 [=2]
da'vī	< Far. i. (< Ar. da'vā) Dava, mücâdele, iddia. d. 1109, 1116 d.+(ètmek) 1342 d.+(èylemek) 1100 d.+nün (ehl-i da'vī) 1110 d.+sin 1105 d.+yi 1118 [=7]	defter	< Ar.-Far. i. (< Yun. diphtheri) Yapıştırılarak veya dikilerek kitap biçimine sokulmuş kâğıt destesi. d.+in 1348 [=1]
dāyim	< Ar. sıf. Sürekli, devamlı. d. 1167, 1169, 1326, 1579, 1669 [=5]	deg-	f. Temas etmek, ulaşmak. d.-mesün 1998 [=1]
dāyima	< Ar. zf. Her zaman, sürekli. d. 1271, 1654, 1789 d.+dur 1658 [=4]	degül	e. Değil. d. 1076, 1457, 1617, 1794, 1903, 1919, 1919, 1921 d.+dür 1459 d.+señ 1590 [=10]
dāyin	< Ar. i. Alacaklı. d.+i(2) 1579 [=1]	dehā	< Ar. i. Dâhî. d. 1824 [=1]
de	e. Dahî, bile, fakat, artık vb. mânâlara gelen, kelimedden ayrı yazılan takı. d. 1181, 1186, 1302, 1420, 1521, 1554, 1658, 1815 [=8]	delîl	< Ar. i. Kanıt. d.+e 1137 [=1]
def	< Ar. i. Öteye itme, kovma,	dem	< Far. i. Nefes, zaman, an, çağ. dem urmağ Bahsetmek. 1588 d. 1055, 1075, 1140, 1261, 1287, 1293, 1317, 1327, 1569, 1597, 1642, 1646, 1751, 1752, 1759, 1970, 1971, 2030 d.+de 1633 d.+den 1014

- d.+e 1999
[=22]
- dem-be-dem** < Far. i. Her an, sürekli.
d. 1329
[=1]
- deng** < Far. sıf. Şaşkın, sersem.
d.+(deng-i hayrān) 1130
[=1]
- deñlū** e. Kadar.
d. 1806
[=1]
- dep-** f. Tepmek, ayağıyla vurmak.
d.-miş 1024
[=1]
- der-dem** < Far.+Far. zf. An içinde, vakitte.
d. 1040, 1218, 1239, 1534
[=4]
- der-gēce gündüz** < Far.+Tür. zf. Gece ve gündüz içinde.
d. 1833
[=1]
- der-ḥaber** < Far.+Ar. zf. Haberdar.
d. 1291
[=1]
- der-hevā** < Far.+Ar. zf. Havada, gökyüzünde.
d. 1754
[=1]
- der-kār** < Far.+Far. zf. Ortada, âşikâr.
d.+(ēylemek) 1628
[=1]
- der-naẓar** < Far.+Ar. zf. İzlenerek.
d. 1755
[=1]
- der-nevā** < Far.+Far. zf. Sesli ortamda.
d. 1754
[=1]
- der-pey** < Far.+Far. zf. Ardı sıra, peşinde.
d.+ince 1039, 1043, 1440
[=3]
- der-zemān** < Far.+Ar. zf. Zaman içinde.
d. 1004, 1122, 1297, 1490, 1493, 1501, 1560, 1729, 1762, 1771, 2012, 2038
[=12]
- derd** < Far. i. Dert, keder, kaygı.
d. 1380, 1962
d.+(derd-i 'anā) 1892
d.+e 1030, 1318, 1324
d.+i 1285
d.+ile 1159, 1382, 1400, 1776
d.+ine 1161, 1215, 1321, 1407, 1832
d.+inle 1315
d.+üne 1141
[=19]
- derd-mend** < Far.+Far. sıf. Dertli.
d. 1102
[=1]
- dermān** < Far. i. Çare, çıkış yolu.
d.+(ērmek) 1893
d.+(ēylemek) 1281
d.+(kılmaḳ) 1280
d.+um 1318
[=4]
- dertlū** sıf. Derdi olan, üzüntülü.
d.+lere 1280
[=1]
- dervāze** < Far. i. Şehir kapısı.
d.+ye 1718
[=1]
- deryā** < Far. i. Nehir.
d.+dan 1439
d.+sınuñ 1064

	d.+sıçün 1601 [=3]	d. 1006, 1197, 1327, 1375, 1850 d.-di 1034, 1037, 1063, 1076, 1083, 1092, 1133, 1135, 1143, 1156, 1157, 1160, 1164, 1169, 1174, 1176, 1185, 1196, 1205, 1211, 1231, 1237, 1243, 1249, 1258, 1261, 1263, 1269, 1276, 1280, 1285, 1305, 1319, 1323, 1325, 1340, 1352, 1366, 1378, 1397, 1401, 1405, 1405, 1408, 1410, 1448, 1451, 1456, 1468, 1480, 1488, 1497, 1501, 1502, 1506, 1508, 1509, 1512, 1518, 1521, 1522, 1532, 1563, 1565, 1569, 1576, 1606, 1636, 1649, 1650, 1651, 1652, 1653, 1661, 1662, 1730, 1743, 1758, 1804, 1847, 1851, 1883, 1891, 1894, 1931, 1955, 1956, 1961, 1964, 1966, 1975, 1987, 1988, 1996, 2003, 2016, 2027, 2036
dest-res	< Far. i. Eli eren, ulaşmış kimse. d. 1587 [=1]	
destür	< Far. i. İzin, ruhsat. d.+(ètmek) 1139 d.+(vèrmek) 1142, 1454 [=3]	
devā	< Far. i. İlaç, çâre. d. 1030, 1321, 1324 [=3]	
devāsuz	sıf. Devâsı olmayan, çâresiz. d. 1318 [=1]	
devlet	< Ar. i. Devlet, bağımsız siyasi topluluğu yöneten organ, hükûmet. d.+(erkân-ı devlet) 1747 d.+üñ 1789 [=2]	
devlet-hâne	< Ar.+Far i. Saygı duyulan bir kişi ile konuşulurken “eviniz, konağınız” anlamında kullanılır. d.+den 1755 [=1]	d.-digümden 1578 d.-diler 1139, 1214, 1227, 1287, 1289, 1446, 1694, 1726, 1728, 1768, 1778, 1783, 1792, 1813, 1818, 1826, 1876, 1892, 1900, 1939, 1953, 1963, 1979, 1982, 1983, 2043
devme	i. Olma. d. 1161 [=1]	d.-dügi 1531
devr	< Ar. i. Dönme, çağ, zaman. d.+(devr-i rûzigār) 1619 d.+(ètmek) 1206 [=2]	d.-dügüñ 1236 d.dükdi 1182 d.-düm 1091, 1180, 1258, 1456, 1463
devrân	< Ar. i. Felek, zaman, dünya. d.+ı 1356 [=1]	d.-düñ 1259 d.-gil 1264, 1270, 1492, 1652 d.-me 1195, 1201
dê-	f. Demek, söylemek.	d.-medi 1582, 1592

	d.-mediler 2001		d.+im 1564
	d.-medümmi 1989		d.+lerüm (ehl-i dil) 1906
	d.-medüñ (yalan) 1054		[=10]
	d.-miş 1014, 1028, 1354, 1387, 1981	dil	i. Dil, lisan.
	d.-mişdür 1546		d. 1375
	d.-mişidi 1270, 1974		d.+ce 1634
	d.-r 1030, 1035, 1046, 1054, 1056, 1219, 1612		d.+dür 1650
	d.-rem 1519		d.+e 1649
	d.-rler 1976		d.+e (gelmek) 1036
	d.-rsem 1066, 1520		d.+i(1) 1301
	d.-rseñ 1065, 1521		d.+i(2) 1392
	d.-se 1872		d.+ile 1562, 1604, 1646
	d.-sün 1499		d.+ince 1362, 1374, 1647, 1648, 1775
	d.-ye 1912		d.+leridür 1651
	d.-yem 1197		d.+üm 1197
	d.-yen 1196, 1259		[=17]
	d.-yü 1095, 1103, 1171, 1345, 1836, 1998	dil-ḥazīn	< Far. sıf. Gönlü hüznü.
	[=184]		d. 1173
dék	e. Gibi. ↔ tek		[=1]
	d. 1355, 1614	dilber	< Far. i. Gönlü kendine çeken insan, güzel.
	[=2]		d.+üm 1314, 1314
dışḡaru	i. Bulunulan sınırlı veya kapalı bir yere göre dışta kalan yer.		[=2]
	↔ tışḡaru	dildār	< Far. i. Sevgili.
	d. 1034		d.+umı 1149
	[=1]		[=1]
dīdār	< Far. i. Yüz, güzel yüz.	dile-	f. Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, arzu etmek.
	d.+ına 1568		d.-di 1433, 1878, 1926
	[=1]		d.-gil 1522
dil	< Far. i. Gönül.		d.-r 1940, 1959
	d.+(dil-i ḡamgīn) 1275		d.-rem 1936
	d.+den 1220, 1251, 1431, 1761, 1883, 1953		d.-rseñ 1522
	d.+i 1887		d.-rsin 1191
			d.-se 1239
			[=10]

dīn	< Ar. i. Allah'a inanma ve bağlanma, din. d. 1093, 1229, 1229, 1235, 1414, 1443, 1689, 1718 d.+(dīn-i İbrāhim) 1246, 1252, 1787 d.+(ehl-i dīn) 1884 d.+(ṣāh-ı dīn) 1173, 1460, 1741, 1796, 1841, 1944, 1977, 2043 d.+den 1781 d.+e 1812 d.+ini 1949 d.+ler 1807 d.+uñ 1807, 1808 [=26]	[=3]	dirīgā	< Far. ünl. Çok yazık, eyvahlar olsun. d. 1804 [=1]
din-	f. Sakin olmak, susmak. d.-ebilmez 1157 d.-mezem 1058 [=2]		diş	i. Diş. d.+i 1316 [=1]
dīnār	< Ar. i. Altın liranın dörtte biri değerinde olan eski bir para. d.+(ṭālib-i dīnār) 1117 [=1]		dişle-	f. Dişlerini geçirip ısırarak. d.-miş 1026 [=1]
dīñle-	f. İşitmek için kulak vermek, birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak. d. 1299, 1437, 1440, 1594, 1680, 1700, 1745, 1858, 1868 d.-di 1031, 1467, 1513 d.-diler 1445 d.-gil 1841 d.-risen 1180 d.-riseñ 1581 [=16]		dīvān	< Far. i. Yüce meclis. d. 1750 d.+(dīvān-ı 'ālī) 2008 d.+(dīvān-ı esbāb) 2011 d.+a 1750, 1758 [=5]
diri	i. Canlı, sağ, tâze. d. 1491, 1993 d.+ler 1116		dīvār	< Far. i. Duvar. d.+a 1835 [=1]
			diz	i. Bacak ile baldır kemiklerinin bağlanma yeri. d.+i(1) 1815 [=1]
			dost	< Far. i. Gönüldaş, yakın arkadaş, sevilen, güvenilen. d. 1154, 1599 d.+ı 1107, 1592, 1599 d.+un 1086 d.+ınuñ 1583 d.+una 1170 d.+unı 1593 d.+uñı 1085 [=10]
			dostlık	i. Birine veya bir şeye karşı duyulan samimi ve güvenilir sevgi.

d. 1598
[=1]
doy- f. Tok hâle gelmek.
d.-maz 1335
[=1]
dög- f. Ezerek öğütmek.
d.-medin 1473
[=1]
dök- f. Akıtmak, düşürmek.
d.-di 1611
d.-di (yaş) 1803
d.-diler 1977
d.-er (yaş) 1276
[=4]
dön- f. 1. Dönmek, geri gelmek.
d. 1597
d.-di 1943
[=2]
2. Bir tarafa yönelmek.
d. 1203
d.-di 1048, 1145, 1168, 1200,
1504, 1514, 1663
d.-señ 1204
[=9]
3. Dönüşmek.
d.-di (keh-rübāya) 1620
[=1]
dönder- f. Döndürmek, çevirmek.
d.-miş 1835
[=1]
dördünci sıf. Dört sayısının sıra sıfatı.
d. 1705
[=1]
dört 1. i. Üç sayısından sonra gelen
sayı.
d.+i (dördi) 1830
2. sıf. Üçten bir fazla olan sayı.

d. 1749
[=2]
döşe- f. Bir şeyi bir yere sermek,
yaymak.
d.-di 1928
[=1]
döşek i. Yatak.
d.+ler 1296
[=1]
du'ā < Ar. i. Allah'a yalvarma, dua.
d. 1779
d.+(kılmağ) 1877, 1878
d.+cınām 1645
d.+lar 1950, 1952
[=6]
du'ācu i. Biri için Allah'a dua eden
kimse.
d.+ñdur 1788
[=1]
dur- f. Durmak, bulunmak.
d.-dı 2024
[=1]
durur Genellikle kendisinden önceki
zarf-fiil ekleriyle kip çekimi,
tasvir fiili ve deyimleşmiş ifade
bildiren bu yapı, isimlerden sonra
gelerek bildirme işlevi görür.
d. 1184, 1257, 1456, 1537, 1829,
1908, 1937
[=7]
dut- f. 1. Elle kavramak, elinde
bulundurmak, dokunmak.
d.-anı 1553
d.-madı 1228
d.-uñ (ulu) 1547
[=3]
2. Alıkoymak, bırakmamak.

d.-dı 1012
d.-sun 1516
[=2]
3. Tutmak, yakalamak, ele geçirmek.
d.-alum 1990
[=1]
4. Benimsemek.
d.-a (ümīz) 1825
d.-alum 1823
[=2]
5. O sırada ortaya çıkmak.
d.-a 1526
d.-ub (halka) 1719
[=2]
6. Takip etmek, izlemek, belirlemek.
d.-anda 1970
d.-maz 1815
[=2]
dutuş- f. Tutuşmak.
d.-dı 1370
[=1]
duy- f. İşitmek.
d.-dılar 1211
d.-maduñmı 1339
[=2]
duyır- f. Duymasını sağlamak.
d.-dılar 2039
[=1]
dü < Far. sıf. İki.
d. 1789
[=1]
dünyā < Ar. i. İçinde yaşadığımız âlem.
d.+da 1033, 1617
[=2]
dünyālık i. Dünyada geçimi sağlayan para,

mal mülk gibi şeyler.
d. 1708
[=1]
dür-dāne < Ar. i. İnci tanesi.
d.+sin 1398
[=1]
dür-efşān < Far. sıf. İnci saçan, inci gibi değerli şeyler söyleyen.
d.+ım 1316
[=1]
dür- f. Derleyip toplamak.
d.-di 1369
[=1]
dürlü sıf. Muhtelif, çeşitli, herhangi bir biçimde olan.
d. 1566, 1806, 1947, 1947, 2034, 2037
[=6]
dürr < Ar. i. İnci, inci tanesi.
d.+(dürr-i 'Aden) 1826
d.+(dürr-i mur) 1322
d.+(dürr-i tamām) 1831
[=3]
düş i. Rüya.
d. 1460
d.+de 1439
d.+i(2) 1253, 1451
d.+in 1450
d.+ini 1227
d.+te 1225
d.+üñ 1224, 1463, 1464
[=10]
düş- f. 1. Düşmek.
d.-di 1131
[=1]
2. Takip etmek.
d.-e 1216

[=1]
 3. Güçsüz, âciz kalmak.
 d.-di 1018, 1575, 1817
 [=3]
 4. Kapılmak, tutulmak.
 d.-di 1608
 d.-miş 1215
 [=2]
 5. Yayılmak.
 d.-di 1267
 [=1]
 6. Aklına gelmek.
 d.-di 1447
 d.-di (yâdına) 1462
 [=2]
 7. Bir şeyi yapması gerekmek,
 ona ait olmak.
 d.-di 1205, 1714
 d.-miş 1169

[=3]
düşmen < Far. i. İyi duygular
 beslemeyen, kötülük etmek için
 fırsat kollayan kimse, hasım.
 d. 1154
 [=1]
düz- f. Dizmek, meydana getirmek,
 tanzim etmek, süslemek.
 d.-di 1123, 1930, 2008
 d.-di (bezm) 2009
 d.-diler 1747, 1750, 2011
 [=7]
düzüt- f. Düzeltmek, düzétmek.
 d. 1253
 [=1]
düzül- f. Hazırlanmak, tertip edilmek.
 d.-di 2012
 [=1]

E

ebed < Ar. i. Sonu olmayan gelecek
 zaman.
 e. 1568
 [=1]
ebrişum < Far. sıf. İbrişim, ipekten
 yapılma.
 e. 1705
 [=1]
Ebu'l-Beşri k. i. Yakûb tarafından
 Yûsuf'u bulması için gönderilen
 ve onu zindanda bulan kişiye
 verilen lakap.
 E. 1359
 [=1]
ebyât < Ar. i. Beyitler.

e. 1362
 e.+(vèrmek) 1776
 [=2]
ecr < Ar. i. Mânevî karşılık, ödül,
 sevap.
 e.+ini 1177
 [=1]
ef'âl < Ar. i. Fiiller, işler, ameller.
 e.+ini 1307, 1744
 [=2]
eger < Far. bağ. Eğer, şart anlamını
 güçlendirmek için şartlı
 cümlelerin başına getirilen
 kelime.

	e. 1066, 1183, 1452 [=3]		
egerçi	< Far. zf. Her ne kadar, ...olsa da, gerçi. e. 1922 [=1]	el-emân	< Ar. ünl. “Bıktım, yeter artık” anlamında şikayet sözü. e. 1279, 1279, 1575, 1575 [=4]
ehl	< Ar. i. Sahip, mâlik, topluluk. e.+(ehl-i ‘ayāl) 1684, 1792 e.+(ehl-i da‘vî) 1110 e.+(ehl-i dil) 1906 e.+(ehl-i dîn) 1884 e.+(ehl-i îmân) 1886 e.+(ehl-i inşâf) 1552 e.+(ehl-i i’tibâr) 2004 e.+(ehl-i kemâl) 1449, 1643 e.+(ehl-i Ken‘ân) 1946 e.+(ehl-i kerem) 1793 e.+(ehl-i Mısr) 1330, 1693, 1700, 1719, 1812 e.+(ehl-i şîr) 1701 e.+(ehl-i zâr) 1099 e.+(ehl-i zindân) 1372, 1378, 1403 e.+ile 1578 e.+üñe 1047 [=24]	el-firāk	< Ar. ünl. Elvedâ. e. 1424 [=1]
		el-ḥamdü li’llāh	< Ar. ünl. Allah’a hamdolsun, şükürler olsun. e.+i 1397 [=1]
		el-kıssa	< Ar. zf. Kısacası, sözün kısası. e. 1217, 1227, 1741, 1944, 1995 [=5]
		elbet	< Ar. zf. Mutlaka. e. 1993 [=1]
		elbette	< Ar. zf. Mutlaka, kesin olarak. e. 1867, 1886 [=2]
		elem	< Ar. i. Acı, üzüntü. e.+(çekmek) 1207 [=1]
		elvidâ’	< Ar. ünl. Vedâlaşma sözü. e.+(ètmek) 1943, 2000 [=2]
ek-	f. Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak. e.-en 1426 e.-memişdi 1629 [=2]	emân	< Far. i. Yardım isteme. e. 1442 [=1]
ekin	i. Buğday. e.+üñ 1523 [=1]	emânet	< Ar. i. Güvenilir bir kimseye saklaması veya birine teslim etmesi için bırakılan şey veya kimse. e.+(kılmağ) 1955 e.+de 1087 [=2]
ekl	< Ar. i. Yeme. e.+(ètmek) 1257 [=1]	emîn	< Ar. i. Güvenilir, inanılır, itimat

	edilir.		e.+1 1768
	e. 1088, 1089, 1168, 1212, 1544, 1561, 1629		e.+1la 1748, 1770, 1994 [=5]
	e.+(Cebrā'îl) 1081, 1565	erzānī	< Far. sıf. Uygun, değer.
	e.+(şāh-ı emīn) 1007		e.+(kılmağ) 1514 [=1]
	e.+ümsin 1665 [=11]	esb	< Far. i. At, beygir. e. 1706 [=1]
emīr	< Ar. i. Bir kavim veya memleketin başı, bey, reis. e. 1056, 1157, 1690 [=3]	esbāb	< Ar. i. Sebepler. e. 2037 e.+1 1621 e.+1 (dīvān-ı esbāb) 2011 e.+ın 1295 [=4]
emmāre	< Ar. i. Emreden. e. 1579, 1580 [=2]	eşer	< Ar. i. Yapıt, kitap, iz, alâmet, haber. e. 1086, 1394, 1429, 1617, 1845, 1880, 1983 e.+(kalkmak) 1702 [=8]
emr	< Ar. i. Buyruk, emir. e.+(étmek) 1492, 1759, 1762, 2038, 2040 e.+(éylemek) 1912 [=6]	eski	sıf. Çok zamandan beri var olan. e. 1407 [=1]
enbiyā'	< Ar. i. Peygamberler. e. 1545 e.+(enbiyā-yı evvel āhir) 1543 e.+dan 1547 e.+nuñ 1336 e.+ya 1343 [=5]	et	i. Et. e.+den 2041 [=1]
endīşe	< Far. i. Merak, kaygı, düşünce. e. 1849 e.+(éylemek) 1851 [=2]	etbā'	< Ar. i. Bir kimseye tâbi olanlar. e.+1(1) 1788 [=1]
eren	i. Ermiş velî, evliyâ. e.+ler 1415 [=1]	etmek	i. Ekmek. e.+i.(etmegi) 1223 [=1]
erkān	< Ar. i. Esaslar, ileri gelenler, yol yöntem, usul. e.+(erkān-ı devlet) 1747	etmekci	i. Ekmekçi. e.+de 1222 [=1]
		ev	i. Konut, ev, hâne.

	e.+de 1035	1065, 1066, 1067, 1068, 1073,
	e.+den 1128	1084, 1089, 1111, 1112, 1112,
	e.+e 1834, 1944	1113, 1116, 1145, 1168, 1188,
	[=4]	1195, 1200, 1225, 1226, 1236,
evlād	< Ar. i. Çocuklar.	1240, 1242, 1248, 1254, 1255,
	e.+ı 1760	1255, 1256, 1259, 1274, 1279,
	e.+ı(1) 1788	1381, 1396, 1457, 1460, 1466,
	e.+ına 1975	1481, 1483, 1498, 1504, 1514,
	e.+ını 1685	1523, 1561, 1643, 1663, 1695,
	e.+ıyuz 1727	1724, 1791, 1797, 1811, 1817,
	[=5]	1823, 1839, 1841, 1901, 1941,
evliyā'	< Ar. i. Veliler, erenler.	1942, 1952, 1990, 1992
	e.+(evliyā-yı bāṭının ṣāḥir) 1543	e.-ürler (eydürler) 1751
	e.+ya 1343	[=70]
	[=2]	Eyyüb k. i. Eyüp peygamber.
evrād	< Ar. i. Okunması âdet edinilmiş	E. 1417
	âyet, sûre ve duâlar	[=1]
	e.+ıla 1741	ez-‘alimîn < Far.+Ar. zf. Bilginlerden.
evvel	< Ar. sıf. Önce, ilk, birinci,	e. 1121
	başlangıç.	[=1]
	e. 1455, 1512, 1662, 1703, 1704,	ez-dehā < Far.+Ar. zf. Dehâdan.
	1711, 1905, 1977, 1991, 2036	e.+(ez-deha-yı heft-ser) 1427
	e.+in(enbiyā-yı evvel) 1543	[=1]
	[=11]	ez-fürkat < Far.+Ar. zf. Ayrılıkdan.
eyit-	f. Söylemek, demek, anlatmak.	e. 1279
	e.-diler 2026	[=1]
	e.-e (eyde) 1595, 1906	ez- f. Katı, toz veya tâne halinde bir
	e.-eler (eydeler) 1909	şeyi kıvama getirmek.
	e.-eyüm (eydeyüm) 1180	e.-diler 2039
	e.-ün (eydün) 1380	[=1]
	e.-ün (eydün) 1724	
	e.-ür (eydür) 1048, 1050, 1057,	

È

	alan kısım.
ël	i. Kolun bilek mafsalıdan
	itibaren avuç ve parmakları içine
	è. 1005, 1127
	è.+den 1329, 1414, 1552, 1621,

	1679, 1740, 1923		ulaşmak, kavuşmak.
	è.+i(1) 1338		è.-di 1217, 1272, 1292, 1356,
	è.+inde 1020		1357, 1416, 1624
	è.+inden 1820, 1823		è.-di (nidā) 1006
	è.+leri 1134, 1134		è.-di (şerār) 1370
	è.+lerin 1131		è.-diler 2001
	è.+lerinde 1720		è.-düm 1342
	è.+lerinden 1131		è.-memiş 1342
	è.+ümden 1137, 1621		è.-meye 1734
	è.+ümile 1311		è.-meye (fesād) 1473
	è.+ümüzden 1791		è.-mez 1816
	è.+üñ 1087		è.-mişdi (dermān) 1893
	[=23]		è.-se 2031
	2. Ülke, memleket.		è.-sün 1880
	è. 1388, 1388, 1966		è.-ürdi 2029
	è.+e 1895		[=19]
	è.+inde 1627, 1629	eriş-	f. Ulaşmak, yetişmek, gelmek.
	è.+inden 1783		è.-di 1488, 1495, 2032
	è.+ine 1402		è.-di (nidā) 1008
	è.+ünden 1726		è.-e 1338, 1597
	è.+üñ 1625		è.-gil 1016
	[=10]		è.-icek 1525, 1999
	3. Sahiplik, mülkiyet.		è.-miş 1337
	è.+den (gètmek) 1192		[=10]
	[=1]	erişdür-	f. Erişmesini sağlamak.
élçi	i. Belli bir hususu konuşmak		è.-di 1267
	üzere bir taraf adına diğer tarafa		è.-gil 1850
	gönderilen kimse, aracı.		[=2]
	è. 1530, 1534, 2007, 2012	erlik	i. Mertlik, yiğitlik.
	[=4]		è. 1979, 1982
ér	i. Yiğit, kahraman.		[=2]
	è. 1537	emişik	i. Döşemede kapı boşluğunun alt
	è.+i(2) 1414, 1443, 1689, 1718		tarafına gelen kısım, teşmil. kapı.
	[=5]		è.+de 1012
ér-	f. İstenen veya özlenen bir		è.+den 2006
	duruma, belli bir merhaleye		è.+e (emişige) 1042, 1639, 1875
			è.+ine (emişigine) 1359

	[=6]	è.-di (ihtimām) 1015
èşit-	f. İştirmek, duymak.	è.-di (ihtiyār) 1808
	è.-(eşid) 1056, 1436, 1528, 1680, 1708, 1977, 2020	è.-di (ihtiyāt) 1998
	è.-di 1063, 1083, 1406, 1574, 1660, 1787	è.-di (inşāf) 1859
	è.-dük 1209	è.-di (kibr) 1096
	è.-emi (eşide) 1312	è.-di (ma'lūm) 2008
	è.-enler (eşidenler) 1445	è.-di (münfa'il) 1606
	è.-gil 1483	è.-di (nūş) 1586
	è.-memişdi 1674	è.-di (ref') 1881
	è.-üb (eşidüb) 1040, 1729	è.-di (şabr) 1096, 1419
	è.-üben (eşidüben) 1786	è.-di (sehv) 1264
	è.-ür (eşidür) 1176	è.-di (taḥsīn) 1778
	è.-ürem (eşidürem) 2017	è.-di (ta'n) 1217
	[=23]	è.-di (ẓabt) 1673
èt-	f. Yapmak, etmek.	è.-di (zūr) 1052
	è. 1515	è.-diler ('arz) 2026
	è.-(ḥalāş) 1269	è.-diler (cem') 1898
	è.-(ḥatm) 1420	è.-diler(ḳaḍḥ) 1861
	è.-(himmet) 1942	è.-diler (medḥ) 1861
	è.-(inşāf) 1104	è.-diler (şerh) 1947
	è.-(ḳabūl) 1166	è.-diler (zıkr) 1949
	è.-di 1354, 1529, 1625	è.-dimi ('avdet edti) 1067
	è.-di (bend) 1437	è.-dügin 1403
	è.-di (bey'at) 1252	è.-dügin (iltimās) 1404
	è.-di (çāk) 1802	è.-dügin 1228
	è.-di (da'vet) 1122	è.-dügün 1287
	è.-di (devr) 1206	è.-düm (iltimās) 1464
	è.-di (düz) 1253	è.-düm (vaşf) 1233
	è.-di (elvidā') 1943, 2000	è.-dün (fāş) 1078, 1095
	è.-di (emr) 1492, 1759, 1762, 2040	è.-dünse (fesād) 1058
	è.-di (faşīḥ) 1774	è.-dürmişdi 1971
	è.-di (gülü) 1693	è.-e (ekl ède) 1257
	è.-di (ḥāzır) 1491	è.-e (ède) 1088, 1229, 1433, 1915, 1921, 1926
	è.-di (ibtidā) 1363	è.-e (iḳrār ède) 1926
		è.-e (setr ède) 1869
		è.-e (yād ède) 1167

è.-e (yoldaş ède) 1088
 è.-eler (‘arz èdeler) 1905
 è.-eler (èdeler) 1149, 1154, 1474, 1568
 è.-eler (şerm-sār èdeler) 1916
 è.-eler (temāšā èdeler) 1913
 è.-em (afv èdem) 1746
 è.-em (cem‘) 1524
 è.-em (èdem) 1797, 1936
 è.-em (geşt ü kār èdem) 1524
 è.-emedi (i‘timād èdemedi) 1794
 è.-emez (èdemez) 1053
 è.-emmi (èdem) 1509
 è.-en (èden) 1189, 1235, 1244, 1662
 è.-en (feryād èden) 1743
 è.-en (ķabūl èden) 1244, 1657
 è.-en (kesād èden) 1579
 è.-enler (èdenler) 1342
 è.-enler (keşf èdenler) 1109
 è.-enler (zānn èdenler) 1121
 è.-er (‘afv èder) 1867
 è.-er (çok èder) 1239
 è.-er (da‘vet èder) 1814
 è.-er (èder) 1221, 1239, 1427, 1453
 è.-er (men‘ èder) 1026
 è.-erdi (ķayr èderdi) 1690
 è.-erdi (taşadduk èderdi) 1689
 è.-erken (èderken) 1973
 è.-erler (āh èderler) 1132
 è.-erseñ (èderseñ) 1515
 è.-erüz (èderüz) 1790
 è.-esin (ķabūl èdesin) 1144
 è.-esin (medķ èdesin) 1865
 è.-esiz (destūr èdesiz) 1139
 è.-esiz (ķa‘n èdesiz) 1137

è.-evüz (naşīhat èdevüz) 1140
 è.-eyim (èdeyim) 1401, 1431
 è.-eyüm (èdeyüm) 1581
 è.-eyüm (ta‘bīr èdeyüm) 1254
 è.-iser (raķmet èdiser) 1184
 è.-iserdür (èdiserdür) 1074
 è.-me 1497
 è.-me (fehm) 1539
 è.-me (yoldaş) 1103
 è.-mez (zāyi‘) 1923
 è.-mezdi (muhabbet da‘vīsi) 1105
 è.-miş (ķıyānet) 1505
 è.-mişdi 1506, 2038
 è.-mişdi (beyān) 1450
 è.-mişdi (taķdīr) 1681
 è.-mişdi (temīz) 1681
 è.-mişdi (yok) 1985
 è.-mişdi (meyl-i ihtimām) 1023
 è.-mişler (imtiķān) 2003
 è.-se (nażar) 1886
 è.-seyidūñ (şabr) 1092
 è.-üb (èdüb) 1435, 1592, 1726, 1865
 è.-üb (luţf èdüb) 1869
 è.-üb (raķm èdüb) 1851
 è.-üb (taķlīt èdüb) 1373
 è.-übdür (èdübdür) 1233
 è.-üben (ibtidā èdüben) 1379
 è.-üben (şükr èdüben) 1178
 è.-ün (èdüñ) 1902
 è.-ün (naķd èdüñ) 1896
 è.-ünüz (èdüñüz) 1907, 1932
 è.-ünüz (temannā èdüñüz) 1908
 [=150]
 f. Yapmaya zorlamak.
 è.-di 1297
 [=1]

ètdür-

ètmek	Etmek. è. 1520 è.+e (zecr ètmege) 1186 è.+den 1676 [=3]	1766, 1768, 1785, 1790, 1793, 1796, 1799, 1800, 1804, 1807, 1826, 1829, 1830, 1836, 1841, 1849, 1858, 1864, 1867, 1873, 1876, 1884, 1900, 1906, 1909, 1913, 1916, 1918, 1923, 1939, 1945, 1960, 1963, 1965, 1977, 1983, 1986, 1987, 2016, 2019, 2020, 2027 [=197]
èy	ünl. Ey, seslenme sözü. è. 1007, 1015, 1027, 1037, 1048, 1049, 1050, 1052, 1054, 1056, 1057, 1061, 1063, 1068, 1075, 1084, 1089, 1091, 1093, 1094, 1098, 1102, 1104, 1139, 1139, 1143, 1143, 1144, 1145, 1147, 1160, 1160, 1161, 1164, 1172, 1173, 1174, 1185, 1186, 1188, 1189, 1195, 1196, 1200, 1202, 1202, 1208, 1212, 1219, 1236, 1240, 1242, 1248, 1257, 1266, 1269, 1269, 1274, 1280, 1280, 1281, 1281, 1282, 1283, 1284, 1289, 1295, 1296, 1305, 1334, 1343, 1347, 1356, 1373, 1387, 1390, 1396, 1397, 1397, 1399, 1401, 1404, 1408, 1414, 1421, 1421, 1423, 1426, 1427, 1428, 1430, 1432, 1437, 1438, 1440, 1443, 1445, 1446, 1459, 1460, 1464, 1475, 1476, 1480, 1481, 1482, 1483, 1488, 1497, 1498, 1504, 1505, 1514, 1515, 1526, 1528, 1537, 1544, 1551, 1552, 1557, 1563, 1573, 1575, 1577, 1581, 1588, 1592, 1595, 1603, 1612, 1621, 1643, 1650, 1651, 1661, 1663, 1664, 1669, 1673, 1687, 1691, 1692, 1694, 1697, 1709, 1714, 1718, 1733, 1734, 1735, 1737, 1739, 1740, 1743,	èyi sıf. İyi. ↔ èyü è.+nũñ (hũsn-i èyi) 1126 [=1] èyle zf. Öyle. è. 1020 [=1] èyle- f. Eylemek, etmek, yapmak. è. 1421, 1424 è.-(adl) 1193 è.-(‘afv) 1192, 1198 è.-(def‘) 1879 è.-(ikdām) 1413 è.-(katl) 1047 è.-(su’āl) 1498 è.-(ṭaleb) 1062, 1388 è.-(yād) 1242 è.-di 1320, 1562, 1655, 1655, 1672, 1742, 1795 è.-di (‘afv) 1199 è.-di (āh) 1159 è.-di (āh u feryād) 1268 è.-di (anbār) 1628, 1630 è.-di (ārām) 1304 è.-di (‘ayān) 1450 è.-di (bed-nām) 1017 è.-di (bühtān) 1090 è.-di (çoş) 1478

è.-di (dād) 1268
 è.-di (dām) 1017
 è.-di (da'vī) 1100
 è.-di (der-kār) 1628
 è.-di (èylemek) 1932
 è.-di (figān) 1045, 1376
 è.-di (fıkr) 1635
 è.-di (gūş) 1478, 1951
 è.-di (günāhkār) 1569
 è.-di (ḥatm) 1369, 1779
 è.-di (ḥikmet) 1513
 è.-di (ikrām) 1891, 2034
 è.-di (ikrār) 1538, 1604
 è.-di (i'lām) 1352
 è.-di (ilḥāḥ) 1964
 è.-di (iltimās) 1950
 è.-di (in'ām) 1891, 2034
 è.-di (işāret) 1642
 è.-di (ma'lūm) 1148, 1152, 1310, 2042
 è.-di (ma'mūr) 1632
 è.-di (medḥ) 1648, 1775
 è.-di (mest ü serḥoş) 1951
 è.-di (meşhūr) 1632
 è.-di (meyl) 1036
 è.-di (mihmān) 1150
 è.-di (mi'rāc) 1548
 è.-di (muhayyir) 1364
 è.-di (muḥtāc) 1548
 è.-di ('ögr) 1455
 è.-di (peygām) 1955
 è.-di (pinhān) 1150
 è.-di (rāh) 1159
 è.-di (şerḥ) 1367
 è.-di (ta'bīr) 1228
 è.-di (taḫdīr) 1260
 è.-di (taşnīf) 1355

è.-di (tebessüm) 1178
 è.-di (telaṭṭuf) 1496
 è.-di (temennā) 1340
 è.-di (teselli) 1273
 è.-di (ẓulm) 1859
 è.-diler ('arż) 1253, 1729
 è.-diler (ḥizmet) 1763
 è.-düğine 1738
 è.-dün (bed-nām ve ḳulmaş) 1079
 è.-dün (endīşe) 1851
 è.-dün (fāş) 1079, 1101
 è.-dün (fıkr) 1076
 è.-dün (şerm ü ḥayā) 1032
 è.-dün (yoldaş) 1101
 è.-gil 1423, 1468
 è.-gil (dermān) 1281
 è.-gil (fıkr) 1735
 è.-gil (ḥall) 1065
 è.-gil (ḥikāyet) 1210, 1348
 è.-gil (tefaḥḥuş) 1051
 è.-gil (tu) 1348
 è.-me (fıkr) 1457
 è.-me (zinā) 1037
 è.-mek (fāş) 1085
 è.-meñ (fāş) 1107
 è.-meñ (ilḥāḥ) 1695
 è.-meñ (men') 1666
 è.-meye (ḳabūl) 1534
 è.-mez (fāş) 1108
 è.-mez (yoldaş) 1108
 è.-mezdüñ (faş) 1087
 è.-miş 1545, 1813
 è.-miş (ferāmūş) 1832
 è.-miş (lā-gūş) 1832
 è.-miş (taḥrīr) 1801
 è.-miş (taḳrīr) 1801
 è.-miş (ṭālib-i dīnār) 1117

è.-miş (zī-nār) 1117
 è.-mişdi (pāre pāre) 1986
 è.-mişdi (tebāh) 1572
 è.-mişdi (zabd) 1685
 è.-mişdür 1834
 è.-mişdür (var) 1238
 è.-mişem (günāh) 1595
 è.-mişüz (cem') 1697
 è.-ñ 2036
 è.-ñ (hizmet) 1730
 è.-ñüz ('arz) 1915
 è.-r ('afv) 1204
 è.-r (bühtān) 1052
 è.-r (firāk) 1822
 è.-r (helāk) 1020
 è.-r ('itāb) 1095
 è.-r (nişār) 1328
 è.-r (taleb) 1393
 è.-r (ulu) 1553
 è.-rdi 1640
 è.-rdi (nemāz) 1097
 è.-rsin 1058
 è.-señ (inşāf) 1565
 è.-sün (bīnā) 1877
 è.-sün (işāret) 1291
 è.-ye 1141
 è.-ye ('atā) 1959
 è.-ye (bī-cürm) 1577
 è.-ye (da'vet) 1816
 è.-ye (emr) 1912
 è.-ye (kaşd) 1047

è.-ye (şümār) 1904
 è.-ye (tedbīr) 1141
 è.-yem (in'ām) 1525
 è.-yen (az) 1317
 è.-yen (ceng) 1654
 è.-yen (giryān) 1164
 è.-yen (kul) 1165
 è.-yen (maḳbūl) 1165
 è.-yen (nāz) 1317
 è.-yen (teng) 1654
 è.-yen (zebḥ) 1656
 è.-yen (zīr ü zeber) 1084
 è.-yüb (fīkr) 1537
 è.-yüb (i'rāz) 1255
 è.-yüm (beyān) 1234
 è.-yüm (i'lām) 1525
 è.-yüm (pāre pāre) 1059, 1074
 è.-yün (taşadduk) 1323
 [=167]

èylemek Etmek.

è.+(maḥrūm) 1698

[=1]

èylet- f. Yapmasını sağlamak.

è.-em (èyledem) 1462

è.-ürem (pāre pāre èyledürem)
1294

[=2]

èyü sıf. İyi ↔ èyi

è. 1092

[=1]

F

faḥr < Ar. i. Övünülecek şey, övünç.
 f.+(faḥr-ı 'arab) 1120
 f.+(faḥr-i Aḥmed) 1538

f.+(faḥr-i cihān) 1539

f.+(faḥr u 'ālem) 1529, 1532

fā'ik [=5]
 < Ar. sıf. Tercih edilecek
 üstünlükte, seçkin.
 f. 1919

fakīr [=1]
 < Ar. i. Zavallı, bîçare, yoksul.
 f. 1321, 1610, 1690

fāriğ [=3]
 < Ar. sıf. Vazgeçmiş, terketmiş.
 f.+(olmak) 1198, 1328, 1668

fark < Ar. i. Ayrılık, başkalık.
 f. 1736
 f.+ın 1735
 f.+ına 1119, 1119
 [=4]

fāsīd < Ar. sıf. Kötü, bozulmuş.
 f.+durur 1991
 [=1]

faşīh < Ar. i. Güzel, ahenkli, açık ve
 anlaşılır şekilde düzgün ve
 yanlışsız söylenen söz.
 f.+(étmek) 1774
 [=1]

fāş < Ar. i. meydana çıkma,
 duyulma, açığa vurma.
 f.+(étmek) 1078, 1088, 1095
 f.+(èylemek) 1079, 1085, 1087,
 1101, 1107, 1108
 f.+(olmak) 1153, 1330
 [=11]

fāyide < Ar. i. İşe yarama, yarar.
 f. 1192
 [=1]

fāzıl < Ar. i. Faziletli, erdemli.
 f. 1847, 1854
 [=2]

fażl < Ar. i. İyilik, kerem, bir kimsede
 bulunan şahsî kıymet ve meziyet.
 f. 1597
 f.+(fażl-ı ilāh) 1533
 f.+ı(1) 1842
 f.+uñıla 1873
 f.+uñuzdan 1462
 [=5]

fażlı-vār < Ar.+Far. sıf. Erdem sâhibi.
 f. 1839
 [=1]

fażlu'llāh < Ar.+Ar. Allah'ın fazileti.
 f. 1511
 [=1]

feh̄m < Ar. i. Anlama, anlayış.
 f. 1145
 f.+(étmek) 1539
 f.+(olmak) 1395
 [=3]

felek < Ar. i. Gökyüzü, semâ.
 f.+den 1128, 1881
 [=2]

fenā' < Ar. i. Ölümlülük, yok olma,
 yokluk.
 f. 1422, 1422
 [=2]

fer' < Ar. i. Bir kökten ayrılan kollar,
 soy.
 f.+in (aşl-ı fer') 1251, 1503,
 1638, 1717, 1728
 [=5]

ferah < Ar. i. Gönül açıklığı, sevinç,
 sevinme.
 f.+(gelmek) 1564
 f.+(olmak) 1773
 [=2]

ferāmūş < Far. i. Unutma.

f.+(èylemek) 1832
[=1]
ferbih < Far. sıf. Semiz, etli.
f.+leri 1443
[=1]
ferd < Ar. i. Tek, Allah.
f. 1232, 1918
[=2]
ferhunde-fâl < Far.+Ar. sıf. Tâlihli, kutlu
ve uğurlu olan.
f.+(şâh-ı ferhunde-fâl) 1498
[=1]
ferîd < Ar. i. Eşsiz, tek kimse veya
şey.
f. 1470, 1820
f.+(şâh-ı ferîd) 1448
[=3]
fermân < Far. i. Emir, buyruk.
f. 1157, 1809
f.+(fermân-ı ilâh) 1624
f.+(kılmağ) 1849
f.+ıla 1748
f.+um 1521
[=6]
feryâd < Far. i. Yardım istemek için
çıkarılan yüksek ses, haykırma.
f. 1403
f.+(ètmek) 1743
f.+(èylemek) 1268
[=3]
feryâd-res < Far.+Far. sıf. İmdada yetişen.
f. 1282
[=1]
ferzend < Far. i. Oğul, evlat.
f.+(ferzend-i güzîn) 1419
[=1]

fesâd < Ar. i. Bozulma, karışıklık,
bozgunculuk.
f. 1193, 1469
f.+(èrmek) 1473
f.+(ètmek) 1058
f.+(kılmağ) 1578
[=5]
feşâhat < Ar. i. Dilin açık, duru ve doğru
kullanılması.
f. 1649
[=1]
fevt < Ar. i. Bir şeyi bir daha ele
geçmeyecek şekilde kaybetme,
ölüm.
f.+(olmağ) 1686
f.+e 1924
[=2]
fidâ < Ar. i. Feda, uğruna verme.
f. 1320
f.+(olmağ) 1061
[=2]
figân < Far. i. Izdırapla bağırma,
feryat.
f.+(èylemek) 1045, 1376
[=2]
fikr < Ar. i. Fikir, düşünce.
f.+(èylegil) 1735
f.+(èylemek) 1076, 1457, 1537,
1635
f.+(fikir ètmek) 1497
f.+(fikir kılmağ) 1102, 1173
f.+(fikr-i hayâl) 1909
f.+(fikr-i zebûn) 1864
f.+(fikr-i ziyâd) 1927
f.+(kılmağ) 1551, 1747, 1884
f.+ine 1846
f.+iinde 1652

f.+üm (zıkr-i fikr) 1247
f.+ün 1991
[=18]
fi'l < Ar. i. Her türlü iş, amel.
f.+(fi'l-i yaman) 1057
f.+i 1102, 1656
f.+leri 1743
[=4]
fi'l-mişl < Ar.+Ar. i. Benzer iş, amel.
f.+(fi'l-mişl-i peyveste) 1207
[=1]
fi'la-serā < Ar. i. Söz söyleyen kimse.
f. 1591
[=1]
firāk < Ar. i. Ayrılık.
f.+(eylemek) 1822
f.+(söylemek) 1365
[=2]
firāvān < Far. sıf. Bol, çok, aşırı.
f. 1609, 1821
[=2]
firişte < Far. i. Melek. ↔ firişteh

f. 1637, 1691
[=2]
firişteh < Far. i. Melek. ↔ firişte
f.+ler 1905
[=1]
fulān < Ar. i. Filan, falan.
f. 1054, 1225
[=2]
furşat < Ar. i. Fırsat, uygun durum ve zaman.
f.+(bulmak) 1914
[=1]
fürkat < Ar. i. Ayrılık, hicran.
f. 1386, 1608
f.+(fürkat-ı Yūsuf) 1363
f.+ün 1367
f.+ünden 1278, 1567
[=6]
fusus < Far. i. Sitem, incitici söz.
f. 1409
[=1]

G, Ğ

ğabī < Ar. i. Anlayışı kıt olan, ahmak kimse.
ğ. 1245
[=1]
ğābirīn < Ar. sıf. Kalanlar.
ğ. 1413
[=1]
ğāfil < Ar. i. İhtiyatsız, dikatsiz, habersiz.
ğ.+(olmak) 1207
[=1]
ğafūr < Ar. i. “Çok şefkat gösteren,

bağışlayan” anlamında Allah’ın isimlerinden biri.
ğ. 1204

[=1]
gāh < Far. zf. Ara sıra, bazen.
g.+(gāh-i güher) 1399
[=1]

ğallāt < Ar. i. Tahıl taneleri.
ğ. 1793
[=1]

galle < Ar. i. Topraktan alınan ürün,

	zahîre.		[=1]
	ğ. 1469, 1682, 1694, 1701, 1726, 1894, 1933, 1935, 1956, 1957, 1958, 1965	gāv	< Far. i. Öküz, sığır. g. 1118, 1552 [=2]
	ğ.+den 1976	gavr	< Ar. i. Bir şeyin esâsı, aslı. ğ.+ine 1062 [=1]
	ğ.+nün 1625, 1697, 1700	gāyet	< Ar. 1. zf. Çok, pek çok, son derece. ğ. 1028, 1202, 1819 2. i. Nihâyet. ğ.+de 1837 [=4]
	ğ.+yi 1674, 1934 [=18]		
gam	< Ar. i. Keder, dert, kaygı. ğ. 1207, 1457, 1589, 1600, 1617, 1658, 1867 ğ.+(yemek) 1201, 1933 ğ.+ı(2) 1962 [=10]	gayb-âne	< Ar.+Far. zf. Gizlice. ğ. 1861 [=1]
gam-gîn	< Ar. sıf. Gamlı, kederli. ğ.+(dil-i gamgîn) 1275 [=1]	gayr	< Ar. i. Başka bir kimse, başka şey, olmayan. ğ.+(gayr-ı hak) 1170, 1810 ğ.+a 1171, 1172, 1265 ğ.+ı 1108 ğ.+ılara 1107 ğ.+ıyı 1101 [=8]
gam-hâne	< Ar.+Far. i. Gam yuvası, mec. dünya. ğ.+den 1208 ğ.+si 1616 [=2]	gayret	< Ar. i. İçten gelerek çalışma, çaba. ğ.+(etmek) 1592 ğ.+(gayret-i hak) 1172, 1593 ğ.+i(2) 1329 [=4]
ganî	< Ar. i. Zengin. ğ. 1238, 1255, 1269, 1284, 1553, 1577, 1866, 1890, 1924 ğ.+sin 1603 ğ.+yem 1922 [=11]	gayrı	< Ar. sıf. Başka. ğ. 1344 [=1]
garāyib	< Ar. i. Şaşılabak şeyler, duyulmamış olaylar. ğ. 1064 [=1]	gāzab	< Ar. i. Aşırı hiddet, intikam alma duygusuyla karışık öfke, kızgınlık. ğ.+(kılmağ) 1062
garīb	< Ar. i. Kimsesiz. ğ.+e 1694, 1699 [=2]		
garķ	< Ar. i. Batma, boğulma. ğ.+(olunmağ) 1114		

	[=1]		g.-miş 1042, 1855
ġazāl	< Ar. i. Geyik yavrusu, ceylan. ğ. 1298		g.-mişdurur 1179
	[=1]		g.-mişdür 1701
ġazm	< Ar. i. Çok mal vermek. ğ.+a 1726		g.-mişem 1464
	[=1]		g.-mişüz 1726, 1726, 1783, 1786
gedā	< Far. sıf. Dilenci, yoksul. g. 1050, 1063, 1696 g.+(miskīn-i gedā) 1866		g.-se 1690, 1716
	[=4]		g.-sün 1492
gel-	f. 1. Gelmek, ulaşmak. g. 1094, 1347, 1515, 1588, 1798, 1858 g.-di 1127, 1206, 1267, 1299, 1321, 1351, 1359, 1454, 1481, 1488, 1493, 1560, 1564, 1628, 1641, 1714, 1725, 1756, 1758, 1762, 1856, 1857, 1875, 1995, 2044 g.-di (sağ selāmet) 1945 g.-diler 1286, 1718, 1899, 2000, 2005, 2015 g.-dügin 1530 g.-dük 1793 g.-dün (sağ selāmet) 1397 g.-dünüz 1781 g.-e 1940 g.-en 1384, 1868 g.-enün 1625 g.-icek 1934 g.-medi 1332, 1812, 1814, 1863 g.-medin 1485 g.-meñ 1941 g.-mese 1941 g.-mesin 1489 g.-mez 1935		g.-übüz 1910 g.-ün 1761, 1896, 1934, 1956, 1957, 2036 g.-ür 1129, 1327, 1601 g.-ür (sağ selāmet) 1967 [=79] 2. Zamanı gelmek, sırası gelmek. g.-dük 1110, 1190, 1334, 1349, 1622 [=5] 3. Muktedir olmak. g.-di 2035 g.-ürse 1791 [=2] 4. ... hâline gelmek, olumlu etkisini göstermek. g.-di 1849, 1852, 1862 g.-di (ta'accüb) 1532 [=4] 5. Dünyaya gelmek. g.-di 1426 g.-enler 1430 g.-miş 2041 [=3] 6. Olmak. g.-di 1676 g.-di (coşa) 1804 g.-e 1594 g.-mesün (nokşān) 1194 g.-ür 1854

	[=5]		
	7. Ses gelmek, duyulmak.		
	g.-di 1075, 1365		
	g.-di (hiṭāb) 1082		
	g.-meyeyidi 1341		
	g.-üben (dile) 1036		
	[=5]		
	8. Toplanmak, biraraya gelmek.		
	g.-di 1224, 1750		
	g.-dünüz 1907		
	[=3]		
	9. Kabul etmek.		
	g.-di (tīz tīz) 1510		
	[=1]		
gelmek	Gelmek, ulaşmak.	gerek	sıf. Gerçekleşmesi zorunlu olarak beklenen; gerekir, lâzım.
	g.+den 1782		g. 1049, 1155, 1473, 1475, 1520, 1520, 1638, 1638, 1957
	[=1]		g.+dür 1512
gemi	i. Su üstünde giden büyük taşıt.		g.+mi 1291
	g. 1114		g.+se 1522
	[=1]		[=12]
genc	< Far. i. Hazine.	getür-	f. Bulunulan yere gelmesini sağlamak, nakletmek.
	g. 1327		g. 1055, 1480
	g.+(genc-i māl) 1792		g.-di 1856
	[=2]		g.-diler 1764, 2013
gendüm	< Far. i. Buğday.		g.-egörelüm 1942
	g. 1890, 1929, 1945		g.-elüm 1453
	[=3]		g.-esiz 1937
ger	< Far. e. Eğer, şâyet.		g.-üb 1905
	g. 1055, 1069, 1070, 1086, 1087, 1197, 1234, 1259, 1431, 1536, 1581, 1590, 1617, 1791, 1853, 1924	gez-	f. Yürümek, dolaşmak.
	[=16]		g.-erdi 1385
gerçi	< Far. e. Her ne kadar, ise de.		g.-gil 1387
	g. 1054, 1737, 1848, 1854, 1903, 1921		[=2]
	[=6]	gece	i. Gece, güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarınca kadar süren karanlık zaman.
			g. 1150, 1221, 1240, 1278, 1303, 1350, 1439, 1612, 1618, 1645, 1665, 1732, 1788, 1865, 1943, 1949, 2001
			[=17]
		gerçek	i. Asıl, doğru.
			g. 1489
			g.+ini (gerçegini) 1227
			g.+midür 1226
			[=3]
		gerü	l. i. Geri, arka.

	g.+den 1012, 1013, 1013	[=1]	
	g.+sinden 1069, 1071, 1072		gètmek Gitmek.
	[=6]		g.+ine (gètmegine) 1969
	2. zf. Tekrar, yine, bir daha.	[=1]	
	g. 1286, 1597, 1938, 1943, 2005		gèy- f. Giymek.
	[=5]		g.-di (başına) 1126
	3. e. Artık bundan sonra.		g.-di (zībā) 1125
	g. 1201, 1202, 1664, 1665	[=2]	
	[=4]		gèydür- f. Giydirmek.
gèt-	f. 1. Gitmek, varmak, ayrılmak, uzaklaşmak.		g.-di 1763
	g.-di 1158, 1205, 1206, 1725, 1944	[=1]	
	g.-dügi 1541		gılmān < Ar. i. Cennetde hizmet eden delikanlılar, köleler.
	g.-eler (gèdeler) 1905		ğ.+ıdı 1827
	g.-elüm (gèdelüm) 1481	[=1]	
	g.-em (gèdem) 1596		gibi e. Benzer.
	g.-esin (gèdesin) 1865		g. 1962
	g.-esiz (gèdesiz) 1137	[=1]	
	g.-mişdi (seyrāna) 1041		gir- f. 1. Girmek, içeri girmek.
	g.-ünüz (gèdüñüz) 1908		g.-diler 2006, 2006
	[=13]		g.-evüz 1140
	2. Kalkmak, yok olmak.		g.-miş 1834
	g.-di 1836		g.-üñ 1997
	g.-e (elden gède) 1192	[=5]	
	g.-miş 1823		2. Dahil olmak, başlamak.
	[=3]		g.-esiz 1992
	3. Bir şeyden eser kalmamak.		g.-mez 1895
	g.-di 1356, 1676	[=2]	
	g.-e (gède) 1580		3. Ele geçmek.
	[=3]		g.-mez 1965
	4. Ölmek.	[=1]	
	g.-di 1426		4. Nüfuz etmek.
	g.-icek (gèdicek) 1425		g.-di 2030
	[=2]	[=1]	
	5. Tükenmek, bitmek.		gîr < Far. i. Kavga, savaş.
	g.-di 1679		g.+(dār ü gîr) 2010
		[=1]	

giryān < Far. sıf. Ağlayan, ağlayıcı.

g.+(eylemek) 1164

[=1]

gizle- f. Saklamak, gizli tutmak.

g.-di 1586, 1954

[=2]

gizli i. Saklı, gizli. ↔ gizlü

g.+ce 2042

[=1]

gizlü i. Saklı gizli.↔ gizli

g. 1166

[=1]

gök i. Uzay, semâ.

g.+de 1231

g.+ler 1161

g.+lere 1159

[=3]

gökyüzi i. Göğün görünen yüzü, semâ.

g.+nden 1677

[=1]

gönder- f. Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak.

g.-di 1158, 1187, 1295, 1322,

1878, 1889

g.-di (cevâb) 1293

g.-düğün 2024

g.-e 1960

g.-elüm 1967

g.-em 1938

g.-i (çıkmak) 1931

g.-mişidi 2021

g.-sün 1933

g.-ürdüm 1409

[=15]

göndermek Göndermek.

g. 1155

[=1]

gör- f. Görmek.

g. 1090, 1090, 1187, 1264, 1298,

1302, 1311, 1335, 1411, 1433,

1443, 1511, 1550, 1588, 1735,

1737, 1798

g.-di 1023, 1025, 1027, 1045,

1072, 1083, 1129, 1188, 1221,

1222, 1334, 1395, 1439, 1441,

1442, 1460, 1469, 1471, 1567,

1693, 1719, 1720, 1773, 2015,

2030

g.-di (lâyık) 2029

g.-diler 1308, 1719, 1899, 1978

g.-dü 1384, 1470

g.-dügi 1471

g.-dük 1381, 1725, 1900

g.-düm 2017

g.-eler (iş) 1717

g.-elim 1325

g.-elüm 1699

g.-em 1936, 1937

g.-em (lâyık) 1871

g.-emi 1312

g.-emi (revâ) 1696

g.-en 1743

g.-enler 1342

g.-esiz 1992

g.-evüz 1226

g.-eyüm 1380, 1466, 1732, 1797

g.-me 1297

g.-medi 1083, 1098

g.-medük 1725

g.-megil 1892

g.-mem 1163

g.-memisin 1555

g.-memiş 1342

	g.-memişdi 1674		g. 1734
	g.-mesün 1162, 1733		g.+den 1876
	g.-mez 1613, 1815, 1816, 1870		g.+i(1) 1044, 1660, 1816
	g.-mez (olmak) 1620		g.+ini 1555
	g.-mezem (lāyık) 1598		g.+ler 1674
	g.-mişem 1111		g.+leri 1277, 1620, 1805, 1815, 1822, 1880
	g.-übdür 1477		g.+lerinden 1319, 1838
	g.-üben 1135, 1594		g.+lerine 1803
	g.-ün 1068		g.+lerüm 1162, 1613
	g.-ün (könlün) 1976		g.+üm 1312
	g.-ür 1042, 1544, 1880		g.+ünden 1619
	[=96]		[=20]
görklü	sıf. Güzel, gösterişli.	gözle-	f. İzlemek, takip etmek.
	g. 1312, 1482		g.-di 1586
	[=2]		[=1]
görmek	Görmek.	gū	< Far. sıf. Söyleyen.
	g. 1340, 1341, 1766		güft u gū Dedikodu, konuşma.
	g.+e (görmege) 1482		1396, 1780, 1845
	[=4]		[=3]
görün-	f. Görünmek.	gufrān	< Ar. i. Affetme, merhamet etme.
	g.-mez 1429		g.+a 1115
	[=1]		[=1]
göster-	f. Göstermek, bir niteliğini ortaya koymak.	gulām	< Ar. i. Genç delikanlı, köle.
	g.-düm 1149		ğ. 1182, 1248, 1296, 1749
	g.-medi (yüz) 1151		ğ.+(olmak) 1220
	g.-üben 1642		ğ.+uñdur 1070
	g.-ür 1187		[=6]
	g.-ür (kudret) 1298	guluv	< Ar. i. Taşkınlık, aşırılık, saldırma.
	g.-ür (hikmet) 1302, 1433, 1511		ğ.+(ètmek) 1693
	[=8]		[=1]
götür-	f. Bir yere gitmesini sağlamak, beraberinde bulundurmak.	gurrān	< Far. sıf. Hiddet ve şiddetle haykıran, gürleyen.
	g.-üben 2005		ğ.+(gurrān-ı peleng) 1722
	g.-ün 1732		[=1]
	[=2]	guşsa	< Ar. i. Keder, tasa.
göz	i. Göz, görme organı.		

ğ.+(çekmek) 1089
ğ.+yı 1557
[=2]
gūş < Far. i. Kulak.
g.+(èylemek) 1478, 1951
g.+(kılmağ) 1431
[=3]
gūft < Far. i. Söz, lakırdı.
gūft u gū i. Dedikodu, konuşma.
1396, 1780, 1845
[=3]
gūftār < Far. i. Söz, kelām.
g.+ını 1523
[=1]
gūher < Far. i. Cevher, gevher.
g.+(cān-ı gūher) 1970
g.+(gāh-i gūher) 1399
g.+(kān-ı gūher) 1874
[=3]
gūl < Far. i. Şeklinin ve kokusunun
güzelliği ile meşhur çiçek.
g. 1218, 1620
g.+leri 1163
[=3]
gūl- f. Gülmek.
g.-di 1185, 1188
g.-düğine 1738
g.-en 1164
g.-mişdurur 1179
[=5]
gūlistān < Far. i. Gül bahçesi.
g. 1655
[=1]
gūn i. Gün, zaman.
g. 1029, 1041, 1220, 1299, 1358,
1515, 1639, 1874, 1888
g.+de 1640, 1688

g.+i 1594, 1868
[=13]
gūn-be-gūn zf. Günden güne.
g. 1671
[=1]
gūnāh < Far. i. Allah'ın emirlerine
aykırı olan davranış.
g. 1070, 1563, 1563
g.+(èylemek) 1595
g.+ın 1562, 1583, 1594
g.+ına 1868, 1872
g.+uñ 1570, 1600
[=11]
gūnāhkār < Far.+Far. i. Suçlu, günah
işleyen kimse.
g.+(èylemek) 1569
[=1]
gūndūz i. Güneşin doğuşu ile batışı
arasındaki aydınlık zaman, gün.
g. 1212, 1240, 1278, 1303, 1350,
1612, 1618, 1645, 1665, 1788,
1865, 1943, 1949, 2001
g.+i(2) 1156
[=15]
gūrūh < Far. i. Topluluk, cemâat.
g.+uñ 1119
[=1]
gūşād < Far. i. Açma, açılış.
g.+(olmağ) 1011
[=1]
gūvāh < Far. i. Tanık, şâhit.
g.+um 1056
g.+uñ 1055
[=2]
gūzāf < Far. i. Boş söz, mânâsız lâf.
g. 1103, 1986
[=2]

güzīn < Far. sıf. Seçkin, seçilmiş.
g.+(ferzend-i güzīn) 1419

[=1]

H, Ĥ, Ħ

ḥāb < Far. i. Uyku.
ḥ. 1221

ḥ.+(olmak) 1956

ḥācib < Ar. i. Kapıcı, devlet
büyüklerine verilen unvan.

ḥāb < Far. i. Uyku.
ḥ.+dan 1444
ḥ.+ı 1445, 1446, 1466, 1467
ḥ.+uñ 1234, 1257, 1463
[=9]

ḥ.+i(1) 1748

ḥ.+e 1759

ḥ.+ler 1771

[=3]

ḥabbāz < Ar. i. Ekmekçi.
ḥ. 1300
[=1]

ḥādīm < Ar. i. Hizmet eden kimse.

ḥ. 1974

ḥ.+e 1972

[=2]

ḥaber < Ar. i. Bilgi, havâdis, haber.
ḥ. 1056, 1086, 1112, 1179, 1217,
1267, 1274, 1275, 1299, 1366,
1375, 1377, 1390, 1394, 1399,
1401, 1404, 1422, 1453, 1488,
1493, 1557, 1609, 1701, 1765,
1839, 1856
ḥ.+(vermek) 1174, 1479
ḥ.+(vèrmek) 1104, 1208, 1378
ḥ.+den 1218, 1856
ḥ.+in 1741
[=35]

ḥaḳ < Ar. 1. i. Hak, doğruluk.

ḥ.+(gayret-i ḥaḳ) 1172, 1593

ḥ.+a (ğayr-ı ḥaḳḳa) 1810

ḥ.+ı (ḥaḳḳı) 1022, 1109, 1809

ḥ.+ıla (ğayr-ı ḥaḳḳ-ıla) 1170

ḥ.+um (ḥaḳḳum) 1113

[=8]

2. öz. i. Allah.

Ḥ. 1016, 1067, 1082, 1095, 1099,

1102, 1107, 1121, 1168, 1171,

1177, 1184, 1187, 1198, 1247,

1247, 1323, 1328, 1335, 1352,

1378, 1414, 1433, 1466, 1514,

1519, 1548, 1556, 1655, 1657,

1688, 1696, 1789, 1813, 1877,

1878, 1882, 1891, 1906, 1912,

1921, 2032

Ḥ+(burhān-ı Ḥaḳ) 1014

Ḥ.+(rahmet-i Ḥaḳ) 1575

Ḥ.+a 1350

Ḥ.+a (Ḥaḳḳa) 1097, 1178, 1268,

ḥabīb < Ar. i. Sevgili.
ḥ.+(ḥābīb-i nāzenīn) 1612
[=1]

ḥabs < Ar. i. Hapis, bir yere kapatıp
dışarı çıkarmama, tutuklu.
ḥ.+ıla 1507
[=1]

ḥācet < Ar. i. İhtiyaç.
ḥ. 1093

1304, 1589, 1742, 1849, 2016
 H.+a (sırr-ı Hakkâ) 1108
 H.+dan 1104, 1197, 1597, 1858, 1999
 H.+dan (hazret-i Hak) 1339
 H.+ı (Hakkı) 1103, 1108, 1111, 1556
 [=64]
 3. Pay, hisse, karşılık.
 h.+ı (hakkı) 1266, 1852
 h.+ına (hakkına) 1877
 h.+ınıla(hakkınıla) 1590
 [=4]
 4. Doğru, gerçek.
 h.+durur 1297
 h.+ı (hakkı) 1808
 [=2]
 5. Layık.
 h.+ı (hakkı) 1233
 h.+ı (hakkıçün) 1231
 [=2]
hāk < Far. i. Toprak.
 h.+(olmak) 1984
 [=1]
hakīkī < Ar. sıf. Gerçek, asıl olan.
 h. 1583, 1586
 h.+den 1588
 [=3]
hakkında e. Üzerine, için, dâir.
 h. 1545, 1546
 [=2]
hāl < Ar. i. Durum, vaziyet, görünüş.
 h. 1287, 1506, 1529, 1708
 h.+(vaşf-ı hāl) 1391, 1531
 h.+e 1548
 h.+i 1031, 1056, 1148, 1152, 1310, 1480, 1693, 1894

h.+i(2) 1230, 1373, 1660, 2042
 h.+i(vaşf-ı hāl) 1389
 h.+ile 1635, 1867
 h.+imüz 1499
 h.+in 1053, 1068, 1224, 1306, 1380, 1422, 1582, 1681, 1821
 h.+in (vaşf-ı hāl) 1403
 h.+indan 1668
 h.+inden 1086, 1374, 1375, 1377, 1668
 h.+ine 1110, 1205, 1264, 1274, 1349, 1351, 1608, 1622
 h.+ini 1209, 1386, 1421, 1463, 1662, 1673, 1684, 1700, 1917
 h.+üni 1801
 h.+üni 1571, 1572
 h.+ünize 1133
 [=60]
hāl < Ar. i. Dayı.
 h.+usı 1384
 [=1]
halâş < Ar. i. Kurtulma, kurtuluş.
 h. 1266
 h.+(ètmek) 1269, 1433
 [=3]
hāle < Ar. i. Teyze, hala.
 h.+si 1406
 [=1]
halı i. (Far. kālī) halı
 h. 1705
 [=1]
Hālîk < Ar. öz. i. Yaratıcı, yaratan.
 H. 1435, 1864
 H.+a 1742
 H.+am 1871
 [=4]
halîl < Ar. sıf. Sâdik ve gerçek dost.

h. 1653, 1808
[=2]
Ḥalīlu'llāh < Ar. k. i. İbrahim peygamber.
H. 2022
H.+dur 1243, 1785
[=3]
ḥalīm < Ar. i. Yumuşak huylu.
h. 1080
[=1]
ḥāliyā < Ar. zf. Şimdi, şimdiki
zamanda.
h. 1096, 1106
[=2]
ḥalk < Ar. i. İnsan topluluğu, insanlar.
h. 1153, 1526, 1599, 1733, 1847,
1870
h.+(ḥalk-ı 'ālem) 1602, 1692
h.+a 1104
h.+uñ 1507
[=10]
ḥalka < Ar. i. Ortası boş daire
biçiminde olan şey, çember.
h.+(dutmak) 1719
[=1]
ḥall < Ar. i. Bir işin zor ve karanlık
 taraflarını çözme.
h.+(eylemek) 1065
[=1]
Ḥallāk < Ar. öz. i. Yaratma gücü sınırsız
olan, Allah.
H. 1437
H.+(Ḥallāk-ı cihān) 1234
[=2]
ḥalvet < Ar. i. Bir kimsenin husûsî
dâiresi, köşk, saray.
h.+inde 1874
[=1]

ḥamāl < Ar. i. Ücretle yük taşıyan
kimse.
h. 1555
[=1]
ḥan i. Türklerde hakana bağlı devlet
başkanlarına veya müstakil
beyliklerin başkanlarına verilen
isim, emir.
h. 1682
h.+ā 1037
[=2]
ḥān < Far. i. Sofra.
h.+a 2044
[=1]
ḥāne < Far. i. Ev, mesken, beyt.
h. 1704
[=1]
ḥanı → kani
h. 1316
[=1]
ḥānī < Far. sıf. Altın.
h.+yi 1928
[=1]
ḥar < Far. i. Eşek.
h. 1118, 1552
[=2]
ḥarāb < Ar. i. Yıkık dökük, viran,
harabe.
h. 1044
h.+(olmak) 1677, 1966
[=3]
ḥarāc < Ar. i. Vergi.
h.+(almak) 1631
[=1]
ḥarem < Ar. i. Herkesin girmesine izin
verilmeyen bölüm, müslüman
saray konaklarında yabancı

	erkeklerin giremediği, kadınlara mahsus bölüm.		kimse.
	h.+de 1683		h.+(olmak) 1332
	[=1]		[=1]
ḥarīf	< Ar. i. Dost, arkadaş.	ḥāṣā	< Ar. ünl. Asla, katiyen, hiçbir vakit.
	h. 1125		h. 1050, 1099, 1248, 1284, 1502
	[=1]		[=5]
ḥasbeten	< Ar. zf. Maddî, manevî karşılık beklemeden.	Hāṣimī	< Ar. i. Hz. Muhammed'in mensub olduğu kabile.
	h. 1656		H.+(resûl-ı Hāṣimī) 1120, 1546
	[=1]		[=2]
ḥasen	< Ar. sıf. Güzel.	ḥaṣmet	< Ar. i. Gösterişlilik, debdebe.
	h.+(ḥulḳ-ı ḥasen) 1565		h. 1990
	[=1]		h.+ini (celâl-i ḥaṣmet) 1948
ḥāṣıl	< Ar. sıf. Meydana gelen, olan veya ortaya çıkan, beliren.		[=2]
	h. 1934	ḥaṣr	< Ar. i. Toplama, kıyâmet.
	h.+(kılmaḳ) 1636, 1710		h.+(rûz-ı ḥaṣr) 1904
	h.+ı(2) 1472, 1711		[=1]
	h.+ımuḫ 1900	ḥaṭā	< Ar. i. Hata, yanlış.
	h.+ını 1713		h. 1203
	h.+uñ 1711		h.+(kılmaḳ) 1202
	[=8]		h.+sın 1576
ḥasret	< Ar. i. Özlem.		[=3]
	h.+(kılmaḳ) 1568	ḥātem	< Ar. i. teşmil. Sonuncu.
	h.+ile 1167, 1271, 1276		h.+(ḥātem-i peygâmberrân-ı Muṣṭafâ) 1430
	h.+üñde 1566		[=1]
	[=5]	ḥāṭır	< Ar. i. Bir kimsenin biri üzerindeki saygılı etkisi, gönül.
ḥāṣṣ	< Ar. sıf. Özel, ona mahsus olan.		h.+ıla 1541
	h. 1266, 1679, 1681, 1813, 1925		[=1]
	h.+ı(2) 1811	ḥatm	< Ar. i. Sona erdirme, tamamlama.
	[=6]		h.+(etmek) 1420
ḥāssa	< Ar. i. Bir şeye veya kimseye mahsus olan.		h.+(eylemek) 1369, 1779
	h. 1158, 1682, 1762, 1814, 1929		h.+(olmak) 1528, 1616
	[=5]		[=5]
ḥasta	< Far. i. Sağlığı bozuk olan		

ḥatt < Ar. i. Yazı, ferman.
ḥ.+ı(1) 1803
[=1]

ḥatun i. Kadın, eş.
ḥ.+lar 1328
ḥ.+laruñ 1491
[=2]

ḥavf < Ar. i. Korku.
ḥ.+ıla 1009
[=1]

ḥayā < Ar. i. Utanma duygusu, terbiye.
ḥ. 1032
[=1]

ḥayf < Ar. ünl. Eyvah, yazık.
ḥ.+(olmak) 1505, 1698
[=2]

ḥāyın < Ar. i. Hain, hıyânet eden kimse.
ḥ.+(olmak) 1502
[=1]

ḥaylī < Far. sıf. Oldukça fazla, epey.
ḥ. 1930, 1930
[=2]

ḥayme < Ar. i. Çadır.
ḥ.+iler 1754
[=1]

ḥayr < Ar. i. Hayır, yarar iş.
ḥ. 1112, 1277, 1453
ḥ.+(etmek) 1690
[=4]

ḥayrān < Ar. i. Çok beğenen, takdir eden kimse, şaşakalmış.
ḥ. 1053
ḥ.+(deng-i ḥayrān) 1130
ḥ.+(kalkmak) 1649
ḥ.+(kılmak) 1010, 1025
ḥ.+(olmak) 1567, 1837

[=7]

ḥayrāt < Ar. i. İyilikler, hayırlı işler.
ḥ.+ı(2) 1329
[=1]

ḥayret < Ar. i. Şaşma, şaşırma.
ḥ.+inden 1188
[=1]

ḥayrū'n-nās < Ar. i. İnsanların en hayırlısı.
ḥ. 1151
[=1]

ḥazān < Far. i. Sonbahar, güz.
ḥ. 1163
[=1]

ḥāzır < Ar. sıf. Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan, göz önünde olan.
ḥ. 1971
ḥ.+(etmek) 1491
ḥ.+(olmak) 1172, 1424
[=4]

ḥazīn < Ar. sıf. Hüzünlü, kederli.
ḥ.+(kılmak) 1168
ḥ.+(Ya'ḳūb-ı ḥazīn) 1419
[=2]

ḥāzin < Ar. i. Hazine muhafızı.
ḥ.+e 1912
ḥ.+in 1625
[=2]

ḥazīne < Ar. i. Hazine.
ḥ. 1903
ḥ.+me 1902
[=2]

ḥazīne-dār < Ar.+Far. i. Hazineyi koruyan ve yöneten kimse.
ḥ.+um 1517
[=1]

ḥazret	< Ar. i. Şahıs ve kutsal sayılan varlık isimlerinin başına getirilen saygı unvanı, huzur. ḥ.+(ḥazret-i Ḥaḳ) 1339 ḥ.+(ḥazret-i sulṭān) 1494 ḥ.+(peyk-i ḥazret) 1272 ḥ.+e 1641, 1806, 1905 ḥ.+üme 1921 ḥ.+üñde 1166, 1918 ḥ.+üñe 2029 [=10]	h.+em 1136 [=3]
hecīn	< Ar. i.Çok hızlı giden susuzluğa dayanıklı binek devesi. h. 1360 [=1]	hem-rāh < Far.+Far. i. Yol arkadaşı, yoldaş. h. 1400 [=1]
heft	< Far. sıf. Yedi. h. 1309, 1474 [=2]	hemān < Far. zf. Hemen, derhal, o anda. h. 1005, 1138, 1184, 1259, 1292, 1937 [=6]
heft-ser	< Far. sıf. Yedi başlı. h.+dür (ez-dehā-yı heft-ser) 1427 [=1]	hemi zm. Hepsi. h. 1996 [=1]
helāk	< Ar.i. Mahvolma, yok olma. h.+(eylemek) 1020 h.+(olmak) 1334, 1526, 1984 [=4]	hemīn < Far. zf. Bu bile, tıpkı, çok. h. 1074, 1105, 1344, 1979, 1982 [=5]
hem	< Far. zf. Üstelik, bir de, zâten. h. 1083, 1113, 1116, 1227, 1228, 1237, 1245, 1247, 1310, 1347, 1490, 1526, 1605, 1606, 1625, 1625, 1626, 1665, 1724, 1792, 1793, 1794, 1895, 1908, 1933, 1980, 2023 [=28]	hengām < Far. i. Zaman, esna, sıra. h.+lar 1703 [=1]
hem-nişīn	< Far.+Far. i. Teklifsiz arkadaş, beraber oturup kalkan. h. 1212 h.+(olmak) 1303	hengāme < Far. i. Gürültü, şamata. h.+yi 1798 [=1]
		henüz < Far. zf. Daha şimdi. h. 1060 [=1]
		her < Far. sıf. Teklik isimlere tamlayan görevinde getirilerek birer birer olarak, "...-in hepsi" anlamını veren söz. h. 1317, 1327, 1335, 1338, 1388, 1391, 1394, 1412, 1512, 1541, 1544, 1609, 1627, 1628, 1631, 1639, 1666, 1673, 1675, 1677, 1679, 1683, 1686, 1687, 1704, 1707, 1710, 1716, 1739, 1752, 1843, 1897, 1909, 2031, 2037, 2040, 2044

[=37]
her bir sıf. Her bir, sayılabilen şeylerin ayrı ayrı hepsi.
 h.+ün 1997
 [=1]
her biri zm. Her biri, ayrı ayrı hepsi.
 h. 1217, 1235, 1721, 1721, 1722, 1723, 1723, 1824, 1897
 h.+çün 1123
 h.+ne 1124, 1890, 2034
 h.+nüñ 1210, 1406, 1685
 h.+si 2006
 [=17]
hergiz < Far. zf. Asla, hiçbir zaman, katiyyen.
 h. 1489, 1509, 1563, 1696
 [=4]
hevā < Ar. i. Arzu, istek, sevgi.
 h.+dan 1024
 [=1]
hey ünl. Azarlama, uyarı, sitem vb. duyguları anlatan cümlelerde anlama kuvvet verir.
 h. 1073
 [=1]
heybet < Ar. i. Korku ve saygı duygusu uyandıran görünüş, azamet.
 h.+i(1) 1678, 2010
 h.+ile 1024, 1722
 [=4]
hezār < Far. sıf. Bin.
 h. 1535, 1688, 1938
 [=3]
hezārān < Far. sıf. Binlerce, bin kere.
 h. 1504, 1644, 1778, 1852, 2034
 [=5]
hırka < Ar. i. Özellikle elbise üstüne

giyilen, ceket boyunda, yün veya pamukludan yapılmış, önden açık, kollu giyecek.
 h. 1117
 [=1]
hışm < Ar. i. Kızgınlık, öfke.
 h.+ıla 1006
 h.+ından 1292
 h.+uma 1007
 [=3]
hıyāl < Ar. i. Hayal, tasavvur etme.
 h. 1489, 1506
 h.+(fıkr-i hayāl) 1909
 [=3]
hıyānet < Ar. i. Güveni kötüye kullanma, ihânet etme.
 h.+(ètmek) 1505
 [=1]
hicāb < Ar. i. Utanma, perde.
 h. 1336, 1341, 1346
 [=3]
hîç < Far. zf. Hiç, asla.
 h. 1376, 1429, 1497, 1812, 1863
 [=5]
hiç biri zm. Hiçbiri.
 h.+n 1518
 [=1]
hîfe < Ar. i. Korku.
 h. 1185
 [=1]
hikāyet < Ar. i. Öykü.
 h.+(èylemek) 1210, 1348
 [=2]
hikmet < Ar. i. Bilgelik, hakîmlik.
 h. 1187, 1537, 2043
 h.+(èylemek) 1513
 h.+(göstermek) 1302, 1433, 1511

	h.+i 1443		1596, 1836
	h.+inden 1436		[=7]
	h.+ün 1064	hōn	< Far. i. Sofra.
	[=10]		h. 2036, 2037
hilāf	< Ar. i. Karşı olma, aykırılık.		[=2]
	h. 1228	hor	< Far. sıf. Ehemniyetsiz,
	[=1]		değersiz.
hil'at	< Ar. i. Padişahlar veya vezirler		h.+(olmak) 1153
	tarafından iltifat veya mükâfat		[=1]
	olarak giydirilen kıymetli kaftan.	hoş	< Far. sıf. Beğenilen, iyi, güzel.
	h. 2031		h. 1023, 1223, 1306, 1361, 1516,
	h.+(hil'at-ı şāhāne) 1510, 1760		1634, 1641, 1648, 1655, 1687,
	h.+ı(1) 2028		1691, 1732, 1749, 1772, 1774,
	h.+ı(2) 2033		1779, 1849, 1852, 1856, 1862,
	h.+leri 1763		1862, 1883, 1889, 1889, 1952,
	[=6]		1953, 1989, 2000, 2024
himmet	< Ar. i. Yardım, gayret, çalışma.		[=29]
	h. 1553	hoş-kemāl	< Far.+Ar. sıf. İyi huylu,
	h.+(étmek) 1942		erdemli.
	h.+i(2) 1169		h. 1514
	[=3]		[=1]
hiṭāb	< Ar. i. Söz söyleme.	hoşluk	i. Hoş olma durumu.
	h.+(gelmek) 1082		h. 1720
	h.+(kılmak) 1095		[=1]
	h.+ı 1574	Hū	< Ar. öz. i. Allah.
	[=3]		H. 1918
hizmet	< Ar. i. Hizmet, görev yapma.		[=1]
	h.+(étmek) 1936, 1973	hūb	< Ar. sıf. Güzel.
	h.+(eylemek) 1640, 1730		h. 1777
	h.+(kılmak) 1731, 1761		[=3]
	h.+e 1641	Ḥudā	< Far. öz. i. Cenāb-ı Hak, Allah.
	h.+leri (eylemek) 1763		H. 1006, 1063, 1188, 1233, 1353,
	h.+üne 1464, 1790, 1793		1535, 1595
	[=11]		H.+(behr-i Ḥudā) 1694
hōd	< Far. zamir. Kendi, bizzat, -de,		H.+(mülk-i behr-i Ḥudā) 1050
	dahi.		H.+ya 1203, 1204
	h. 1089, 1261, 1449, 1571, 1579,		[=11]

hulḳ < Ar. i. Doğuştan olan huy,
yaratılış.

h. 1496

h.+(hulḳ-ı ḥasen) 1565

h.+ı(1) 1449, 1842

h.+ıla 1230, 1860

[=6]

hurḳat < Ar. i. Yanık, yanma.

h. 1386

[=1]

hurrem < Far. sıf. Sevinçli.

h.+(olmak) 1559

[=1]

hūṣe < Far. i. Başak demeti.

h.+ñ 1477

[=1]

huṣk < Far. sıf. Kuru.

h.+u 1441

[=1]

huzūr < Ar. i. Makam veya şahsın önü,
katı. .

h.+ındaydı 1669

[=1]

hüküm < Ar. i. Hüküm, emir, kesin
karar.

h.+(étmek) 1515

h.+(hüküm-i ḳaṣā) 1260

h.+(kılmak) 1490

h.+üñde 1516

[=4]

hükümet < Ar. i. İdare etme, yönetme.

h. 1666

[=1]

hümām < Ar. i. Gayret sahibi, bir işe
emek ve gayret sarfeden.

h. 1091, 1257, 1343, 1356, 1361,
1432, 1445, 1467, 1573, 1673,
1697, 1713, 1833, 1846, 1849,
1863, 1913, 1972, 1975, 2019,
2025, 2038

h.+(ṣāh-ı hümām) 1248, 1250,
1289, 1805, 1888

[=27]

hüsn < Ar. i. Güzellik.

h. 1449, 1828, 1840, 1860

h.+(hüsn-i bay) 1637

h.+(hüsn-i èyi) 1126

h.+(hüsn-i māl) 1146

h.+e 1842

h.+i (ṣiddīk-ı hüsn) 1358

h.+ile 1831

h.+üm (bağ-ı hüsn) 1163

[=11]

hüsrān < Ar. i. Beklenene erişememekten
doğan hüzn.

h.+(bulmak) 1554

[=1]

hüzn < Ar. i. Üzüntü, keder.

h.+i(2) 1367

[=1]

I, 'I

'I. 1365

[=1]

'Irāk y. i. Dicle nehrinden aşağı
Basra'ya kadar Şat suyunun iki
tarafı.

ışmarla- f. Sipariş etmek, ikramda

bulunmak, bir kimsenin
bakılmasını, korunmasını birine
veya birinin gözetilmesine
bırakmak, emanet etmek.
ı.-mışdur 1956

‘ı.+(‘ışk-ı bāzī) 1586
‘ı.+ı(1) 1143, 1333
‘ı.+ıla 1146, 1215
‘ı.+ında 1333
‘ı.+uñ 1616
[=7]

[=1]

‘ışk < Ar. i. Aşk, aşırı muhabbet.

İ, ‘İ, Ī

i- f. İmek (ek-fiil), varolmak,
bulunmak.
i.-di 1029, 1038, 1288, 1361,
1477, 1506, 1584, 1584, 1623,
1626, 1633, 1633, 1766, 1782,
1818, 1828, 1981, 2031
i.-dügi 1541
i.-düm 1561
i.-ken 1165, 1989
i.-miş 1489, 1540, 1787
i.-señ 1544
[=26]

‘ibādet < Ar. i. İnsanın Allah’a
kulluğunu göstermek üzere
yaptığı hareketler.
‘i.+(kılmağ) 1308
‘i.+dür 1810
[=2]

iblis < Ar. i. (< İbr.) Şeytan, hilekâr.
i. 1119
[=1]

İbn-i Yāmīn k. i. Hz. Yūsuf’un kardeşi.
İ. 1831, 1934, 1957, 1958, 1965,
1967, 1994, 2015, 2019, 2044
[=10]

İbrāhim k. i. İbrahim peygamber.

İ. 1653, 1808
İ.+(millet-i İbrāhim) 1248
İ.+e 1229
İ.+i (dīn-i İbrāhim) 1246, 1252,
1787
İ.+i (millet-i İbrāhim) 1950
[=8]

‘ibret < Ar. i. Çıkarılan ders, şaşılacak
kadar tuhaf kimse veya şey.

‘i.+(almak) 1094
‘i.+i (kılmağ) 1214
‘i.+ile 1026
[=3]

‘İbrī < Ar. sıf. İbrânî, Yahûdi.
‘i. 1648, 1775
‘i.+dür (zebān-ı ‘İbrī) 1651
[=3]

ibrīk < Ar. i. Kulplu, emzikli, karınlı
ve ince boyunlu su kabı.
i. 1127
[=1]

ibtidā < Ar. i. Başlama, başlangıç.
i.+(étmek) 1363, 1379
i.+(kılmağ) 1799
[=3]

icāzet	< Ar. i. İzin, müsâade. i.+(vèrmek) 1452 [=1]	i.+(ètmek) 1015 i.+(meyl-i ihtimām) 1023 [=2]
iç	i. Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, belli bir sürede, birlikte. i.+i(2) 1626 i.+inde 1113, 1153, 1240, 1265, 1347, 1349, 1408, 1432, 1571, 1655, 1766, 1807, 1807, 1828, 1870, 2001 i.+ine 1973 [=18]	ihtiyâc < Ar. i. Gerekli olan. i.+(olmak) 1683 [=1]
içre	e. İçinde, arasında, -de. i. 1271, 1309, 1383, 1448, 1449, 1533, 1604, 1610, 1636, 1701 [=10]	ihtiyâr < Ar. i. Seçme, kendi isteğiyle hareket etme. i.+(ètmek) 1808 i.+(kılmak) 1516 [=2]
içün	e. Sebebiyle, amacıyla, uğruna, için. i. 1022, 1040, 1195, 1225, 1247, 1247, 1266, 1336, 1368, 1382, 1385, 1455, 1486, 1611, 1656, 1656, 1682, 1682, 1695, 1795, 1806, 1809, 1809, 1813, 1837, 1840, 1864, 1891, 1933, 2002 [=30]	ihtiyât < Ar. i. Tedbirli ve ölçülü davranma, sakınma. i. 2002 i.+(ètmek) 1998 i.+uñı 1468 [=3]
iftirâ'	< Ar. i. Bir kimseye aslı olmayan bir suç yükleme. i.+na 1357 [=1]	ikdām < Ar. i. Gayret ve sebatla çalışma. i.+(èylemek) 1413 [=1]
ihrâz	< Ar. i. Korunma, elde etme. i.+(èylemek) 1255 [=1]	iki Sayı ismi ve sıfatı. i. 1161, 1254, 1300, 1398, 1634, 1646, 1710, 1711, 1788, 1887, 1890, 1897, 1898, 1972, 1978 i.+si 1224, 1301, 1302, 1712, 2041, 2044 i.+sinde 1180, 1193 i.+sinüñ 1053 i.+sinüñde 1044 [=25]
ihsân	< Ar. i. Bağışlama. i.+uñ 1924 [=1]	ikinci sıf. İki sayısının sıra sıfatı. i. 1245, 1703 [=2]
ihtimām	< Ar. i. Özen gösterme.	ikrām < Ar. i. Ağırılama, hürmet. i.+(èylemek) 1891, 2034 i.+ıla 2024 i.+ını 1947

[=4]
ikrār < Ar. i. Kabul etme, tasdik etme, dille söyleme.
i.+(ètmek) 1926
i.+(èylemek) 1538, 1562, 1604
i.+uñ 1434
[=5]
İlāh < Ar. öz. i. Allah, Tanrı.
İ. 1869
İ.+(burhān-ı İlāh) 1572
İ.+(fazl-ı İlāh) 1533
İ.+(fermān-ı İlāh) 1624
[=4]
İlāhī < Ar. ünl. “Ey benim Allah’ım” anlamında Allah’a hitap sözü.
i. 1311
[=1]
i’lām < Ar. i. Bildirme, anlatma.
i.+(èylemek) 1352, 1525
[=2]
ile e. İsimlerin sonuna gelerek beraberlik, vasıta, araç, hâl, tarz vb. anlamlarda zarflar yapar.
i. 1109, 1117, 1119, 1185, 1268, 1299, 1333, 1354, 1499, 1553, 1835, 1887, 1895, 1911, 2010
[=15]
ilen bağ. İle.
i. 1700
[=1]
ilerü i. İleri.
i. 1013, 1768
i.+den 1715
[=3]
ilet- f. Götmek, yerine ulaştırmak.
i.-en 1286
i.-ende 1288

i.-mişüz 1289
[=3]
ilhāh < Ar. i. Üzerine düşme, ısrar.
i.+(èylemek) 1695, 1964
[=2]
ilhām < Ar. i. Gönüle doğma, esin.
i. 1354
[=1]
illā < Ar. zf. Ancak, mutlaka, özellikle.
i. 1183, 1373, 1547, 1633, 1725, 1957
[=6]
‘ilm < Ar. i. İlim, bilgi.
‘i. 1308, 1828
‘i.+(ilm-i rabbānī) 1353
‘i.+(‘ilm-i ta’bīr) 1353, 1449
‘i.+i(1) 1842
‘i.+ile 1230, 1416, 1418, 1419, 1524
[=11]
ilt- f. Götmek, yerine ulaştırmak.
i.-üñ 1760
[=1]
iltifāt < Ar. i. İlgi gösterme, itibar etme, gönül alma.
i.+(kılmak) 1115
i.+um 1147
[=2]
iltimās < Ar. i. Mevki ve rütbece denk bulunan iki kimseden birinin diğerine başkası için yaptığı aracılık, tavsiye yollu istek, rica.
i. 1151
i.+(ètmek) 1404, 1464
i.+(èylemek) 1950
i.+a 1855

	i.+um 1937 [=6]		kırılmak. i.-di 1219 [=1]
‘imāme	< Ar. i. Sarık. ‘i. 2022 [=1]	incit-	f. Zedelemek, gönlü kırmak. i.-ür (incidür) 1294 [=1]
īmān	< Ar. i. Allah’a inanma, dinî inanç. ī.+(ehl-i īmān) 1886 ī.+(nūr-ı īmān) 1885, 1887 [=3]	incitmek	İncitmek. i. 1599 [=1]
imdi	zf. Şimdi, artık, o hâlde, öyleyse. i. 1059, 1110, 1190, 1334, 1349, 1436, 1508, 1521, 1528, 1622, 1680, 1700, 1798, 2020 [=14]	iñle-	f. Acı ve üzüntü ifade eden sesler çıkarmak. i.-leyüb 1371 [=1]
imtiḥān	< Ar. i. Tecrübe etme, deneme. i.+(ètmek) 2003 i.+(kılmak) 1226 [=2]	ins	< Ar. i. İnsan. i. 1120 [=1]
in-	f. Bir yere gitmek, varmak, bir yerden aşağı inmek. i.-di 1022, 1081, 1345, 1759 i.-medi 1677 [=5]	iñşāf	< Ar. i. Merhamete, vicdana veya mantığa dayanan adalet. i. 1541, 1552 i.+(ehl-i iñşāf) 1552 i.+(ètmek) 1104, 1859 i.+(èylemek) 1545, 1565 i.+ını 1550 i.+uñ 1550 [=9]
in‘ām	< Ar. i. Lutuf ve ihsanda bulunma, nimetlendirme. i.+(èylemek) 1525, 1891, 2034 i.+ıla 2024 i.+ını 1947 [=5]	insān	< Ar. i. Beşer, insan. i.+a 1337 [=1]
‘ināyet	< Ar. i. Lutuf ve yardımda bulunma. ‘i.+(olmak) 1197 [=1]	intikām	< Ar. i. Öç alma. i.+(almak) 1855 i.+(kılmak) 1853 i.+um (almak) 1080 [=3]
incin-	f. Görünürde bir değişiklik olmadığı halde zedelenip insana ağrı ve zahmet vermek, gönlü	iñle-	f. Acı ve üzüntü ifâde eden kesik kesik sesler çıkarmak. i.-di (zāri zāri) 1031 [=1]

irte i. Ertesi, bir günün veya belli bir zamanın arkasından gelen gün veya zaman.
i. 1154
[=1]

īs < Ar. i. Ümitsizlik, -den ümitsiz olmak.
ī.+in 1940
[=1]

İşfāhān y. i. İsfahan şehri.
ī.+ıla 1365
[=1]

İshāk < Ar. k. i. İshāk peygamber.
ī. 1657
ī.+(İshak-ı nebi) 1245
[=2]

īsi i. Sâhip, sâhibi.
i. 1449
[=1]

İslām < Ar. i. Müslümanlık.
i.+ı(2) 1230
[=1]

iste- f. Dilemek, talep etmek.
i.-dük 1821
i.-rdi 1766
i.-rseñ 1062
i.-rüz 1911
i.-yü (rahmet) 1910
[=5]

istiğfār < Ar. i. Tövbe etme.
i.+(kılmağ) 1203
[=1]

istikāmet < Ar. i. Yön, cihet.
i.+(tutmak) 1338
[=1]

istimālet < Ar. i. Gönül çelme, tesellî etme.
i. 1672

[=1]

iş i. Bir maksatla yapılan faaliyet, çalışma, amel, davranış
i. 1068, 1076, 1154, 1519
i.+(görmek) 1717
i.+de 1412
i.+dür 1522
i.+e 1036
i.+i(1) 1737, 1810, 1925
i.+i(2) 1033, 1051, 1253, 1517, 1696, 1974
i.+inde 1635, 1843
i.+ini 1840
i.+ler 1048, 1074
i.+leri 1181
i.+üñ 1485
i.+üñi 1573
[=25]

işāret < Ar. i. Bir şeyi, anlatılmak istenen bir mânâyı el, parmak, kaş, göz vb. ile gösterme.
i.+(eylemek) 1291, 1642
i.+(kılmağ) 1771
i.+dür 1476, 1884
[=5]

işbu sıf. Bu, işte bu.
i. 1016, 1066, 1118, 1182, 1211, 1293, 1513, 1650, 1839
i.+lardur 1212
i.+nuñ 1012
[=11]

işle- f. Yapmak.
i.-rem 1519
[=1]

iştibāh < Ar. i. Şüphelenme.
i.+(olmağ) 2005
[=1]

iṣṭihār < Ar. i. Meşhur olma, şöhret.
i.+(bulmak) 1417
[=1]

ʿitāb < Ar. i. azarlama, çıkışma,
paylama.
ʿi. 1175, 1176
ʿi.+(èylemek) 1095
ʿi.+(kılmak) 1082, 1300
ʿi.+ı(2) 1297
[=6]

iʿtibār < Ar. i. Saygı görme, saygı
gösterme.
i. 1021
i.+(ehl-i iʿtibār) 2004
[=2]

iʿtikād < Ar. i. Manevi olarak
bağlanmak, inanmak.
i. 1242
[=1]

iʿtimād < Ar. i. Güven, güvenme.
i.+(ètmek) 1794
i.+(kılmak) 1265

[=2]

ittikāʾ < Ar. i. Dayanma, yaslanma.
i. 1177
[=1]

ittiṣāl < Ar. i. Ulaşma, temas etme,
yakınlık.
i.+(olmak) 1337
[=1]

iʿzāz < Ar. i. Ağır lama, ikram etme,
saygı gösterme.
i.+ıla 1761, 1764, 1938, 2013
[=4]

izhār < Ar. i. Meydana çıkarma,
gösterme.
i.+(ètmek) 1926
[=1]

ʿizzet < Ar. i. Hürmet, değer, yücelik.
ʿi.+üm 1266, 1852
ʿi.+ümçün 1600
ʿi.+üñe 1194
[=4]

K, K

Kaʿbe < Ar. i. Bütün müslümanların
kıblesi ve ziyaret yeri olan
Mekke şehrindeki mukaddes
binâ, beytullah.
K.+(miʿmâr-ı Kaʿbe) 1243
K.+dür 1247
[=2]

kābe kavseyn < Ar. i. Divan edebiyâtında
sevgilinin kaşı, tas. kulun Allahʼa
yaklaşmasının son sınırı.
k.+e 1345
[=1]

kabûl < Ar. i. Benimseme, râzı olma.
k. 1049, 1903
k.+(ètmek) 1144, 1166, 1244,
1657, 1921
k.+(èylemek) 1534
k.+(kılmak) 1252, 1515, 1518,
1527, 1819, 1928, 1968
k.+(kılmış) 1787
[=16]

kaç- f. Kurtulmak için hızla
uzaklaşmak.

	ķ.-a 1216	ķā'ide	< Ar. i. Usûl, kural.
	ķ.-an 1940		ķ.+yidi 1639
	ķ.-dı 1010, 1027, 1039		[=1]
	[=5]	ķā'il	< Ar. sıf. Râzı olmuş, inanmış.
ķadar	e. (Ar. ķadr) Ölçüde; aşağı yukarı, yaklaşık anlamında bir niceliğin miktarını tahmini olarak bildirir.		ķ.+(olmak) 1860
	k. 1699, 1957		[=1]
	[=2]	ķā'im	< Ar. sıf. Ayakta duran.
ķadem	< Ar. i. Adım.		ķ. 1308
	ķ. 1756		[=1]
	[=1]	ķal-	f. 1. Kalmak, durmak, beklemek.
ķadh	< Ar. i. Ayıbını söyleyerek çekiştirme, yeme.		ķ.-a 1309
	ķ.+(etmek) 1861		ķ.-dı 1265, 2044
	[=1]		ķ.-dılar 1303
ķādir	< Ar. sıf. Kudret ve kuvvet sahibi, her şeye gücü yeten.		ķ.-ur (yolda) 1415
	ķ. 1189, 1232		[=5]
	[=2]		2. Hayretten olduğu yerde kalmak.
ķahhār	< Ar. i. Allah'ın sıfatlarından biri, kahr edici, yok edici.		ķ.-dı 1053
	ķ. 1232		ķ.-mışdum (taña) 1652
	ķ.+(ķayyūm-ı ķahhār) 1241		[=2]
	[=2]		3. Bir halde olmak, bulunmak.
ķahir	< Ar. i. Perişan etme, zorlama.		ķ.-dı 1895
	ķ.+(ķılmak) 1170		ķ.-dılar (uğunub) 1130
	[=1]		ķ.-madı 1738
ķaht	< Ar. i. Kuraklık sebebiyle ürünün yetişmemesinden ileri gelen kıtlık ve açlık, yokluk.		ķ.-madı (mecāl) 1708
	ķ. 1475, 1676		ķ.-mazdı (aç) 1683
	ķ.+a 1476		[=5]
	ķ.+u 1525		4. Var olmak, var olmaya devam etmek.
	ķ.+uñ 1678		ķ.-amı 1593
	[=5]		ķ.-dı 1621
			ķ.-madı 1559, 1607, 1610
			ķ.-madı (eşer) 1702
			ķ.-madı (şabr-ı ķarār) 1371
			ķ.-mamışdı 1629
			ķ.-mış 1844
			ķ.-mış(2)lara 1743

	[=10]		1784, 1785, 1837, 1859, 1900,
	5. Birinden diğetine geçmek.		1901, 1902, 1916, 1918, 1945,
	ķ.-dı 1624		1964, 1964, 1976, 1978, 1986,
	ķ.-mış 1429		1991, 2037
	[=2]		ķ.+dan 1238
	6. ... duruma gelmek,		ķ.+lar 1334, 1692
	... durumda olmak.		ķ.+ları 1603
	ķ.-a 1568, 1594		ķ.+muz 1784, 1832
	ķ.-dı (ħayrān) 1649		ķ.+nuñ 1720
	ķ.-dılar(‘āciz) 1461		ķ.+ñuzdan 1146
	ķ.-mamış 1554		ķ.+sı 1093, 1329, 1679
	ķ.-mışuz (‘āciz) 1837		ķ.+sın 1328, 1630
	[=6]		ķ.+sından 1922
ķalb	< Ar. i. Gönül.		ķ.+sını 1634
	ķ.+in 1273		ķ.+ya 1873
	ķ.+ine 1354, 2030		[=58]
	[=3]	ķan	i. Plazma ve kan yuvarlarından
ķāle	< Far. i. Haykışma, feryat etme.		mejdana gelen, damarların içinde
	k. 1534		dolaşarak vücut dokularını
	[=1]		besleyen kırmızı renkli sıvı.
ķalem	< Ar. i. (< Yun. kalamos) Kalem,		ķ. 1319, 1619, 1838
	yazı çeşidi.		ķ.+(ağlamak) 1804
	ķ.+(naķř-ı ķalem) 1753		[=4]
	[=1]	ķān	< Far. i. mec. bir şeyin çok bol
ķamer	< Ar. i. Ay (Yer’in uydusu olan		bulunduğu yer veya kimse.
	gezegen).		k.+(ķān-ı güher) 1874
	ķ. 1132, 1313, 1366, 1752		k.+(ķān-ı şeker) 1974
	[=4]		[=2]
ķāmet	< Ar. i. Boy, endam.	ķanda	zf. Nerede, nereye.
	ķ.+ile 1723		ķ. 1137, 1836, 1895
	[=1]		ķ.+sın 1612
ķamu	sıf. Hep, bütün.		[=4]
	ķ. 1144, 1153, 1166, 1185, 1295,	ķandan	zf. Nereden.
	1373, 1439, 1461, 1500, 1551,		ķ. 1990
	1563, 1621, 1647, 1656, 1669,		[=1]
	1680, 1684, 1692, 1731, 1737,	ķanı	zf. Hani, nerede.
	1749, 1750, 1753, 1768, 1769,		ķ. 1313, 1313, 1314, 1314, 1315,

1315, 1316, 1317, 1318, 1429,
1430, 1550, 1915, 1983
[=14]
ķankı sıf. Hangi.
ķ. 1242
[=1]
ķapıř- f. Üzerine üşüşüp kapmak.
ķ.-urlar 1223
[=1]
ķapla- f. Yayılıp her yeri doldurmak.
ķ.-dı 1678
[=1]
ķapu i. Kapı.
ķ. 1011
ķ.+dan 1996, 1997
ķ.+ları 1913
ķ.+ların 1912
ķ.+ña 1910
ķ.+ñı 1046
ķ.+ya 1010, 1495
ķ.+yıda 1696
[=10]
ķapucı i. Kapıcı.
ķ.+ya 1715
[=1]
ķār < Far. i. İş, amel, kazanç.
ķār u bār İş güç. 1588
k. 1278, 1627, 1961
k.+(ötmek) 1524
k.+(ķılmaķ) 1417
k.+uñ 1699
[=7]
ķār-sāz < Far.+Far. i. Becerikli kimse.
k. 1603
[=1]
ķara i. Siyah.
ķ. 1073

[=1]
ķarār < Ar. i. 1. Hüküm, netice, sonuç.
ķ. 1516
ķ.+(bulmaķ) 1333, 1528
ķ.+(kavl u ķarār ķılmaķ) 1712
ķ.+(ķılmaķ) 1423, 1670, 1759,
1779
[=8]
2. Bir yerde veya halde durma,
sakin olma.
ķ.+(şabr-ı ķarār) 1371
[=1]
ķardař i. Kardeş.
ķ.+a 1976
ķ.+ı 1038
ķ.+ıla 2040
ķ.+lar 1929
ķ.+ları 1181, 1662, 1714, 1718,
1859, 1920, 1926, 1983, 1987,
2012
ķ.+larına 1734
ķ.+larını 1249
ķ.+laruña 1851
ķ.+laruz 1784
ķ.+um 1540
[=19]
ķargu i. Tarla ve bahçelere zararlı ötücü
kuş.
ķ.+lar 1257
[=1]
ķarībe-ter < Ar.+Far. i. Soy veya
aralarındaki ilişki bakımından
çok yakın.
ķ. 1439
[=1]
ķarīn < Ar. sıf. Yakın, sâhip olan, dost.
ķ. 1418

ı.+ümsin 1665
 [=2]
karşı i. Karşı.
 ı. 1030, 1129, 1336, 1495, 2014
 ı.+(çıkma) 1946
 ı.+nda 1879
 ı.+sında 1765, 1772
 [=9]
kāruvān < Far. i. Kervan.
 k. 1716, 1943, 1995
 k.+a 2000
 [=4]
kaşas < Ar. i. Anlatma, hikâye etme.
 ı. 1701
 [=1]
kaşd < Ar. i. Kasıt, niyet.
 ı.+(eylemek) 1047
 ı.+ı(1) 1229
 [=2]
kāsīd < Ar. sıf. Revaçta olmayan,
 geçmez.
 k.+durur 1991
 [=1]
kaşr < Ar. i. Kasır, köşk.
 ı.+ına 1764, 2013
 [=2]
kat i. Kat, huzur, yan, yön.
 ı.+ına 1081, 1140, 1142, 1454,
 1560, 1693, 1899, 1995
 ı.+ında 1078, 1090, 1261, 1262,
 1527
 ı.+umdadur 1112
 [=14]
kat- f. Ekleme.
 ı.-am (yalan) 1225
 [=1]
katı i. Çok, çok fazla, iyice.

ı. 1169, 1350, 1911
 [=3]
katl < Ar. i. Öldürme.
 ı.+(eylemek) 1047
 [=1]
katre < Ar. i. Damla.
 ı. 1677
 [=1]
kavış- f. Kavuşmak, ulaşmak.
 ı.-ammı 1311
 [=1]
kavl < Ar. i. Sözleşme.
 ı.+(kavl u karar kılmak) 1712
 [=1]
kavm < Ar. i. Kavim, aralarında töre,
 dil ve kültür ortaklığı bulunan,
 boy ve soy bakımından da
 birbirlerine bağlı insan topluluğu.
 ı. 1813, 1976
 ı.+dendür (kavümdendür) 1724
 [=3]
kavt < Ar. i. Beslemek, geçindirmek.
 ı. 1474
 [=1]
kavuşdur- f. Kavuşmasını sağlamak.
 ı.-mazısañ 1284
 [=1]
kayd < Ar. i. Kaygı, tasa.
 ı.+um (yemek) 1270
 ı.-ın (yemek) 1196
 [=2]
kayır- f. İlgilenmek, önem vermek.
 ı.-mayınca 1425
 [=1]
kayış i. Bağlamak, sıkmak gibi işlerde
 kullanılan, şerit gibi dar kösele
 parçası.

ı. +ını 1025
 [=1]
ıayıt- f. Geri dönmek.
 ı.-ub (kayıdub) 1771
 ı.-uban (kayıduban) 1042
 [=2]
ıayyūm < Ar. i. “Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, bütün mahlukâtı var kılıp varlığını devam ettiren” anlamında Allah’ın isimlerinden biri.
 ı.+(ıayyūm-ı ıahhār) 1241
 [=1]
ıazā < Ar. i. Allah tarafından takdir edilen şey.
 ı.+(hük-m-i ıazā) 1260
 ı.+ya 1260
 [=2]
ıebīr < Ar. sıf. Büyük, ulu.
 k. 1116
 [=1]
ıed-ıudā < Far. i. Eskiden büyük devlet adamlarının, zenginlerin işini gören kimse, kâhya.
 k. 1188, 1799
 [=2]
ıeh-rübā < Far.+Far. i. gibi (sapsarı).
 k.+ya (dönmek) 1620
 [=1]
ıelām < Ar. i. Söz.
 k. 1395, 1487, 1634, 1646
 [=4]
ıeleci i. Kusursuz, düzgün söz.
 k. 1959
 [=1]
ıelīm < Ar. i. Söz söyleyen, kendisine söz söylenilen kimse. (Tur

dağında Allah’ın kendisine hitap etmiş olması sebebiyle Hz. Mûsâ’ya lakap olmuştur).
 k.+(Mûsā-yı kelīm) 1339
 [=1]
ıem < Far. sıf. Kötü, noksan.
 k. 1589, 1793
 [=2]
ıemāhī < Ar. zf. Olduğu gibi, tam mânâsıyla.
 k. 1308
 [=1]
ıemāl < Ar. i. Olgunluk.
 k. 1337, 1636
 k.+(ehl-i kemāl) 1449, 1643
 k.+(kemāl-i rütbet) 1948
 k.+ile 1550
 k.+ince 1634
 k.+indendür 1541
 k.+ine 1860
 [=9]
ıemān < Far. i. Yay.
 k. 1720
 [=1]
ıemer < Far. 1. i. Bele bir kere dolandıktan sonra bağlanan veya tokalanan bel bağı.
 k. 1288, 1313, 1322, 1752, 2023, 2028
 2. Katmanlı kayaçlarda bir kıvrımın kabarık tepe yeri.
 k.+(kūh-ı kemer) 1335
 [=7]
ıemhā < Far. i. (< Çin.) Düz veya desenli dokunan makbul eski bir ipek kumaş çeşidi.
 k. 1296

[=1]
kemî < Far. i. Cesur, savaşçı.
 k. 1507
 [=1]
kemter < Far. sıf. Çok değersiz.
 k.+(olmak) 1033
 [=1]
Ken'ân < Ar. y. i. (< İbr.) Ken'an
 toprakları, Filistin, Yakûb ve
 Yûsuf peygamberlerin Filistin
 topraklarındaki yurdu.
 K. 1726, 1783
 K.+(ehl-i Ken'ân) 1946
 K.+a 1944
 [=4]
ken'âni < Ar. i. Ken'ân parası.
 k. 1361
 k.+lerden 1392
 [=2]
kendü zm. Kendi, kendisi.
 k. 1205, 1608, 1635, 1635
 k.+lerden 1132
 k.+m 1246
 k.+müzi 1262
 k.+nüñ 1889
 k.+ñe 1191
 k.+ñüze 1551
 [=10]
kendüz zm. (kendi+öz) Kendisi, kendi.
 k.+i(1) 1801
 k.+ine 1160
 k.+üñ 1760
 k.+üñe 1102, 1173, 1421, 1884
 k.+üñi 1866
 [=8]
kenîzek < Far. i. Küçük câriye, halayık.
 k. 1621

[=1]
kerâh < Ar. i. Bir işi istemeyerek
 yapma.
 k. 1503
 [=1]
kerem < Ar. i. Cömertlik, eli açıklık,
 lütuf.
 k. 1465, 1925, 1926, 1928
 k.+(ehl-i kerem) 1793
 k.+(kılmağ) 1275, 1498, 1508
 k.+(şâh-ı kerem) 1481
 [=9]
Kerîm < Ar. i. Allah, ulu, aziz.
 k. 1204, 1909, 1925
 k.+de (bâb-ı kerîm) 1925
 [=4]
kes < Far. i. Kişi, yardımcı.
 k. 1392, 1587
 [=2]
kes- f. Bulunduğu yerden ayırmak,
 kesmek.
 k.-eler 1256
 [=1]
kesâd < Ar. i. Alışverişte durgunluk,
 yokluk, kıtlık.
 k. 1469
 k.+(ètmek) 1579
 [=2]
kesb < Ar. i. Çalışarak kazanma.
kesb ü kâr Kazanç, iş güç. 1524,
 1627, 1676
 [=3]
kesil- f. Bir organ veya şeyin kesici bir
 âlet kullanırken istenmeden
 zedelenmesi.
 k.-di 1134
 [=1]

kesmek	Kesmek. k.+e (kesmege) 1124 [=1]	ķ.-(‘afv) 1193, 1603 ķ.-(bed-nām) 1018 ķ.-(du‘ā) 1877
keşf	< Ar. i. Anlama, öğrenme, meydana çıkarma. k.+(ëtmek) 1109, 1233 [=2]	ķ.-(fikir) 1173 ķ.-(fıkr) 1102, 1884 ķ.-(gażāb) 1062 ķ.-(istiğfār) 1203
ketim	< Ar. i. Bir sözü, bir haberi saklama, gizli tutma. k. 1080 [=1]	ķ.-(ķabül) 1515 ķ.-(kerem) 1275, 1498 ķ.-(meded) 1282 ķ.-(muşavver) 1019
kez	i. Kez, defa, kere. k. 1323, 1565, 1640 [=3]	ķ.-(nażar) 1094 ķ.-(setīr) 1194 ķ.-(ta‘bīr) 1465
keç-	f. Geçmek, vuku bulmak, geride bırakmak. k.-di 1211, 1212, 1220, 1512, 1619, 2019 k.-en 1349, 1405, 1499, 1571, 1622 k.-meyince 1266 [=12]	ķ.-(tevbe) 1202 ķ.-a 1021, 1066 ķ.-a (du‘ā) 1878 ķ.-a (nażar) 1486 ķ.-a (nidā) 1869 ķ.-a (raḥmet) 1580 ķ.-alar 1982 ķ.-alum 1791
keçir-	f. Bir hâli, bir işi yaşamış olmak. k.-en 1085 [=1]	ķ.-am 1136 ķ.-amı (rüsivāy) 1593 ķ.-an 1118, 1143
ķible	< Ar. i. Müslümanların namazda yöneldiği cihet, Mekke şehrinin ve Kâbe’nin bulunduğu yön. ķ.+m 1247 [=1]	ķ.-an (dermān) 1280 ķ.-an (nevḥa) 1379 ķ.-asın 1191, 1517 ķ.-asın (ḥāşıl) 1710 ķ.-ayum 1324
ķıl	i. İnsanları ve bazı hayvanların vücudunda çıkan sertçe ve ince tüy. k.+ıñā 1615 [=2]	ķ.-dı 1022, 1040, 1105, 1290, 1345, 1353, 1362, 1504, 1741, 1762, 1952 ķ.-dı (‘afv) 1857, 1863 ķ.-dı (āğāz) 1780
ķıl-	f. Yapmak, etmek, eylemek. ķ. 1465	ķ.-dı (āḥ) 1031, 1040, 1660, 1802 ķ.-dı (‘azm-i sefer) 1975

ķ.-d1 (cem') 1674	ķ.-dılar (revān) 1442
ķ.-d1 (emānet) 1955	ķ.-dılar (şenā) 1892
ķ.-d1 (fermān) 1849	ķ.-dılar (ṭa'n) 1213
ķ.-d1 (fıkr) 1747	ķ.-dılar (ṭapu) 1769
ķ.-d1 (ḥayrān) 1010, 1025	ķ.-dılar (zıkr) 1948
ķ.-d1 (ḥazīn) 1168	ķ.-dugı 1743
ķ.-d1 (ḥiṭāb) 1095	ķ.-dugı (a'māl) 1744
ķ.-d1 (ḥüküm) 1490	ķ.-dugın ('ibādet) 1308
ķ.-d1 (işāret) 1771	ķ.-dugın (men') 1404
ķ.-d1 ('itāb) 1082	ķ.-dugın (ta'bīr) 1447
ķ.-d1 (i'timād) 1265	ķ.-dugın (taḥammül) 1530
ķ.-d1 (ķabül) 1527, 1928, 1968	ķ.-duk 1903
ķ.-d1 (ķahır) 1170	ķ.-dum 1049, 1311
ķ.-d1 (ķarār) 1670, 1759, 1779	ķ.-dum (āferīn) 1852
ķ.-d1 (mezād) 1927	ķ.-dum ('afv) 1600, 1872
ķ.-d1 (müheyyā) 1004	ķ.-dum (ķabül) 1921
ķ.-d1 (müzeyyen) 1125	ķ.-duñ 1080
ķ.-d1 (naẓar) 1500, 1882, 1883	ķ.-duñ (cefā) 1219
ķ.-d1 (nevḥa) 1285, 1319, 1371	ķ.-duñ (ḥaṭā) 1202
ķ.-d1 (nidā) 1016, 1061, 1320	ķ.-duñ (şenā) 1650
ķ.-d1 (nigāh) 1351	ķ.-duñuz 1782
ķ.-d1 (nişār) 1325	ķ.-duñuz ('arz) 1907
ķ.-d1 (nūş) 1862	ķ.-ğıl (fıkr) 1551
ķ.-d1 (selām) 1850	ķ.-ğıl (kerem) 1508
ķ.-d1 (şerḥ) 1368	ķ.-gil (ihtiyār) 1516
ķ.-d1 (şerḥa) 1366	ķ.-madı 1102, 1585
ķ.-d1 (şükr) 1304, 1742	ķ.-madı (da'vet) 1812
ķ.-d1 (şükür) 2016	ķ.-madı (kār) 1417
ķ.-d1 (ta'accüb) 1235	ķ.-madum (şabr) 1576
ķ.-d1 (ṭaleb) 1444	ķ.-mak 1022
ķ.-d1 (tesellī) 1673	ķ.-mam (ķabül) 1518
ķ.-d1 (töḥmet) 1585	ķ.-mamışam (fesād) 1578
ķ.-d1 (yağmā) 1126	ķ.-mañ 1924
ķ.-d1 (zārī) 1279, 1363	ķ.-masa 1617
ķ.-d1 (zor) 1013	ķ.-masayıdı 1409
ķ.-dılar 1151, 1765, 1979	ķ.-maya 1927
ķ.-dılar (ķabül) 1252	ķ.-mayaydı 1840

ı.-mayum (şabr) 1282
 ı.-maz (iltifāt) 1115
 ı.-maz (ıarār) 1423
 ı.-mazdı 1678
 ı.-mazdum (taḥammül) 1536
 ı.-mış 1950
 ı.-mış (erzānī) 1514
 ı.-mış (‘ibret) 1214
 ı.-mış (ibtidā’) 1799
 ı.-mış (intikām) 1853
 ı.-mış (‘itāb) 1300
 ı.-mış (ıabül) 1787
 ı.-mış (olmak) 1050
 ı.-mış (va’de) 1709
 ı.-mışdı 1458
 ı.-mışdı (‘ayān) 1715
 ı.-mışdı (ıabül) 1819
 ı.-mışdı (ıavl u ıarār) 1712
 ı.-mışdı (naẓm) 1386
 ı.-mıřdı (żabd) 1684
 ı.-mışıdı 1974, 2028
 ı.-mışlarıdı 1987
 ı.-sañ (cevr ü cefā) 1183
 ı.-sañ (gūř) 1431
 ı.-sañ (imtiḥān) 1226
 ı.-sun 1789
 ı.-sun (ta’bīr) 1452
 ı.-uban (sipāriř) 1795
 ı.-ubdur (ḥāřıl) 1636
 ı.-uñ (ḥizmet) 1731, 1761
 ı.-uñ (naẓar) 1133
 ı.-uñuz (ṭa’ām) 2037
 ı.-ur 1033
 ı.-ur (medḥ) 1847
 ı.-ur (zārī) 1612, 1833, 1836
 ı.-urđı 1689
 ı.-urđı (ṭapu) 1767

ı.-urđuñ 1598
 ı.-ursa (yārī) 1466
 ı.-ursın 1666
 [=191]

ııldur- f. Kılmak işini yaptırmak.
 ı.-a (‘arż) 1230
 [=1]

ıılmak Kılmak.
 ı. 1049
 ı.+(‘afv) 1854
 ı.+(cevr ü cefā) 1505
 ı.+(melül) 1848
 [=4]

ıılmaklık i. Kılma işi.
 ı. 1291
 [=1]

ıırk sıf. Sayı sıfatı.
 ı. 1634, 1646, 1788
 [=3]

ıışsa < Ar. i. Kısa hikâye, ibretli hikâye.
 ı. 1429
 ı.+dan 1431, 1557
 ı.+yı 1800
 [=4]

ııyâmet < Ar. i. Semâvî dinlerdeki ortak inanışa göre takdir edilen zamanı gelince bu âlemin ve bu âlemdeki canlı cansız her şeyin bir anda yok olması, ölülerin dirilmesi, âhiret hayatının başlaması olayı ve bu olayın meydana geldiği zaman, teşmil. gürültü, patırtı.
 ı.+(kopmak) 1372
 [=1]

ııymet < Ar. i. Bedel, paha, tutar.
 ı. 1972

	ķ.+in 1971 [=2]		k. 1015, 1019, 1021, 1021, 1031, 1038, 1048, 1054, 1060, 1063, 1078, 1083, 1099, 1127, 1129, 1134, 1135, 1143, 1153, 1155, 1160, 1174, 1176, 1181, 1182, 1186, 1214, 1216, 1229, 1237, 1243, 1269, 1276, 1287, 1287, 1289, 1293, 1305, 1312, 1320, 1323, 1342, 1352, 1375, 1408, 1410, 1422, 1423, 1424, 1433, 1434, 1450, 1456, 1505, 1508, 1512, 1522, 1529, 1532, 1535, 1547, 1563, 1568, 1570, 1591, 1609, 1631, 1633, 1649, 1650, 1659, 1660, 1666, 1696, 1699, 1718, 1736, 1756, 1762, 1778, 1792, 1806, 1813, 1815, 1816, 1817, 1826, 1833, 1851, 1892, 1897, 1906, 1907, 1907, 1909, 1921, 1927, 1932, 1939, 1944, 1952, 1953, 1961, 1961, 1970, 1974, 1996, 2022, 2031, 2032 [=110]
ķız	i. Dişi cinsten olan evlat. ķ. 1830 [=1]		
ķi	< Far. bağ. Anlam bakımından birbiriyle ilgili cümleleri birbirine bağlayan söz. k. 1009, 1033, 1034, 1046, 1057, 1066, 1068, 1088, 1089, 1096, 1133, 1149, 1157, 1169, 1171, 1192, 1211, 1224, 1233, 1249, 1255, 1256, 1264, 1337, 1339, 1342, 1354, 1355, 1375, 1384, 1395, 1441, 1470, 1477, 1481, 1492, 1517, 1524, 1531, 1532, 1539, 1542, 1544, 1598, 1627, 1628, 1643, 1644, 1667, 1689, 1716, 1766, 1777, 1781, 1808, 1816, 1827, 1850, 1852, 1857, 1857, 1864, 1870, 1871, 1893, 1936, 1941, 1982 [=68]		
ķibr	< Ar. i. Büyüklük taslama, kibir. ķ.+(etmek) 1096 [=1]	ķimi	1. zm. Bahsedilen kimse veya şeylerden yalnız bir kısmını kastetmek için tekrar edilerek kullanılır, bazı. k. 1111, 1116, 1164, 1164, 1165, 1331, 1331 ķ.+si 1111, 1112, 1115 [=10] 2. e. Gibi, +e benzer. k. 1114, 1259 [=2]
ķiçi	i. Küçük. k. 1626, 1693 [=2]		
ķim	1. zm. Hangi kimse. k. 1108, 1112, 1113, 1235, 1766, 1776, 1823, 1836 ķ.+durur 1652 ķ.+dür 1426, 1781, 2004 ķ.+e 1236, 2031 [=14] 2. bağ. Ki.	ķimse	zm. Herhangi bir ķiři, ķim olduğu belirtilmeyen bir şahıs. k. 1109, 1194, 1344, 1374, 1375,

	1377, 1377, 1425, 1451, 1544, 1554, 1686, 1687, 1835 k.+ye 1195, 1201, 1816 k.+yile 1277 [=18]		ķ.-dı 2039 [=1]
kimsene	i. Kimse. k. 1389, 1394, 1683 [=3]	ķondur-	f. Yerleřtirilmek. ķ.-dı 1889 ķ.-uñ 1730 [=2]
ķiř	< Far. i. Din, mezhep. k.+em 1059 [=1]	ķop-	f. Birdenbire patlak vermek, ortaya çıkmak. ķ.-an 1798 ķ.-dı 1377 ķ.-dı (ķiyāmet) 1372 ķ.-ısar 1469 [=4]
ķiři	i. İnsan, kimse, şahıs. k. 1216, 1490, 1609, 1981, 2040 k.+den 1380 k.+dür 1379 k.+nũñ 1541 k.+ye 1686 [=9]	ķori-	f. Gerekli tedbirleri alarak zarar görmesini önlemek. ķ.-dılar 1753 [=1]
ķiřt	< Far. i. Ekin. k. 1627 [=1]	ķorķ-	f. Korkuya kapılmak, ũrkmek. ķ.-aram 1154 ķ.-dı 1568, 1734 ķ.-ma 1176 ķ.-mazam 1032 [=5]
ķo-	f. 1. Koymak, bırakmak, terketmek. ķ. 1422, 1557 ķ.-ma 1552, 1923 ķ.-maduñ (tenhā) 1305 [=5] 2. İzin vermek, serbest bırakmak. ķ.-dı (revān) 1011 [=1] 3. Vermek, yerleştirmek. ķ.-duñ 1644 [=1]	ķoř-	f. Büyük bir ilgi duyarak istekle gitmek. ķ.-dı 1994 [=1]
ķodur-	f. Bir yere yerleştirmek. ķ.-dı 1765 [=1]	ķořun	i. (< Moğ. kosiğun) Yan yana durmuş asker dizisi. ķ. 1720 [=1]
ķon-	f. Bırakılmak, yerleştirilmek.	ķov-	f. Sert sözlerle gitmesini söylemek, savmak, defetmek. ķ. 1606 ķ.-a 1216 [=2]
		ķoy-	f. 1. Bırakmak, terketmek,

	koymak.		k.+(olmak) 1825
	ķ. 1421		[=1]
	ķ.-ar 1940	kös	< Far. i. Deve derisinden yapılmış büyük davul.
	ķ.-dı 1123		k.+i 2010
	ķ.-ma 1167, 1414, 1964		k.+ile 1754
	ķ.-ub 1819		[=2]
	ķ.-ub (mağzı) 1170	ķuç-	f. Kucaklamak, sarılmak.
	ķ.-uñ 1451		ķ.-dı 1496
	[=9]		[=1]
	2. İzin vermek, serbest bırakmak.	ķudret	< Ar. i. Kuvvet, takat, güç.
	ķ.-magil 1389		ķ.+(göstermek) 1298
	ķ.-maz 1999		ķ.+i(1) 1299
	[=2]		ķ.+i(2) 2020
	3. Yerleştirmek.		ķ.+ile 1041, 1061, 1271, 1434,
	ķ.-dılar 1534		1437, 1675, 1882, 1977
	[=1]		[=11]
	4. Ad vermek.	kūh	< Far. i. Dağ.
	ķ.-mış 1831		k.+(kūh-ı kemer) 1335
	[=1]		[=1]
köñlek	i. Gömlek.	ķul	i. Allah tarafından yaratılmış insan.
	k.+dedür 1068		ķ. 1046, 1067, 1216, 1254, 1990
	k.+e (köñlege) 1072		ķ.+(êyleyen) 1165
	k.+i (köñlegi) 1068		ķ.+(olmak) 1661
	[=3]		ķ.+ı(2) 1215
köñül	i. Gönül, iyi ve kötü duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin manevî yönü.		ķ.+ına 1300
	k. 1141, 1208, 1421		ķ.+ınuñ 1214
	k.+i(1) (köñli) 1304, 1886		ķ.+lar 1158, 1286, 1752, 1762
	k.+in (köñlin) 1936		ķ.+lara 1287
	k.+inde (köñlinde) 1845		ķ.+ları 2009
	k.+lerde 1556		ķ.+larum 1906
	k.+ün (köñül görmek) 1976		ķ.+uz 1659
	k.+ünde (köñlünde) 1559		[=18]
	[=10]	ķulak	i. Kulak.
kör	< Far. sıf. Görme duyusundan mahrum olan.		ķ.+um (kulağum) 1312
			[=1]

ķulluk i. Kul olma durumu.
ķ.+un (kulluķuķ) 1923
[=1]

ķulmaş i. Aldatıcı, hileci, terbiyesiz.
ķ.+(ēylemek) 1079
ķ.+(olmak) 1153
[=2]

ķur- f. İnşa etmek, oluşturmak.
ķ.-dı 1416, 1671
[=2]

ķurb < Ar. i. Yakınlık, yakın olma.
ķ.+(maķām-ı ķurb) 1113
[=1]

ķurbān < Ar. i. mec. bir amaç uğrunda kendini feda eden kimse.
ķ. 1809
ķ.+(ētmek) 1244
ķ.+(olmak) 1315
[=3]

ķurbet < Ar. i. Akrabalık, yakınlık.
ķ.+(bulmak) 1527
ķ.+e 1769
[=2]

ķurtıl- f. Sıkıntılı bir durumdan sıyrılmak, selāmete çıkmak.
ķ.-a (belādan) 1034
[=1]

ķuşūr < Ar. i. Eksiklik, suç, hata.
ķ.+ında 1268
[=1]

ķuş i. Kuş.
ķ.+lar 1223
[=1]

ķut < Ar. i. Yaşamak için gerekli yiyecek, rızık.
ķ.+(vērmek) 1686
[=1]

ķuvvet < Ar. i. Güç, kudret.
ķ.+i(1) 1816
[=1]

ķūy < Far. i. Köy, mahalle.
k. 1388
[=1]

ķulāh < Far. i. Baş giyeceķi.
k. 1624
[=1]

ķüllī < Ar. sıf. Bütün, hep.
k. 1176, 1182, 1361, 1477, 1572, 1704, 1890, 1960, 1984
[=9]

ķünde zf. Sürekli, her zaman.
k. 1177
[=1]

ķürsī < Ar. i. Taht.
k. 1765
ķ.+de 1643
[=2]

ķüstü i. Köstebek.
k. 1783
[=1]

L

lā-cerem < Ar.+Ar. zf. Şüphesiz, besbelli.
l. 1171, 1417, 1419, 1777
[=4]

lā-ķūş < Ar.+Far. sıf. İşitmeyen.
l.+(ēylemek) 1832
[=1]

lā-mekān < Ar.+Ar. i. “Bir yere ihtiyacı olmayan, mekândan münezzeh” anlamında Allah’ın sıfatlarından.
l. 1232
[=1]

lā-yezāl < Ar.+Ar. sıf. Zevâl bulmaz, ebedî.
l. 1298, 1909
[=2]

lāf < Far. i. Söz, konuşma.
l. 1103
[=1]

lafz < Ar. i. Ağızdan çıkan veya yazılan söz.
l.+ıla 1777
[=1]

lağab → lağab
l. 1120
[=1]

lāğar < Far. sıf. Zayıf, uyuşuk öküz.
l. 1440, 1442, 1475
l.+lar 1443
[=4]

lahza < Ar. i. Göz açıp kapayacak kadar kısa zaman, an.
l. 1092
[=1]

lağab < Ar. i. Takma ad.
l. 1359
[=1]

la’l < Ar. i. (< Far. lāl) Parlak kırmızı renkli kıymetli taş.
l. 1322, 1707
l.+(la’l-i Bedaḥṣān) 1316
l.+(la’l-i tāb) 1647
[=4]

lāle-zār < Far.+Far. i. Lâle bahçesi.
l. 1139, 1333, 1619, 1838
[=4]

lāyık < Ar. sıf. Yakışan, yaraşır.
l. 1794, 1842, 1903, 1918, 1919, 1921
l.+(görmek) 1598, 1871, 2029
l.+ısa 1908
[=10]

lāzım < Ar. i. Gerekli, lüzumlu.
l. 1191
[=1]

leşker < Far. i. Asker.
l.+ün 1673, 1685
[=2]

leyki < Far. bağ. Lakin, ama.
l. 1382, 1394, 1577
[=3]

leyl < Ar. i. Gece.
l. 1136, 1271, 1276, 1840
[=4]

libās < Ar. i. Giysi.
l. 1470, 1950
l.+ıla 1289
[=3]

lîkin < Ar. bağ. Ancak, lâkin.
l. 1954
[=1]

li’llāh < Ar. i. Allah için, Allah aşkına.
l. 1050, 1284, 1502, 1656
[=4]

lisān < Ar. i. Dil.
l.+ı 1381
[=1]

luṭf < Ar. i. İyilik, lütuf.
l.+(étmek) 1869
l.+ı(1) 1352, 1842

l.+ıla 1273, 1496, 1498, 1640,
1642, 1648

[=9]

M

mā-cerā < Ar.+Ar. i. Yaşanan olaylar
dizisi, serüven.

m. 1348

m.+yı (söylemek) 1085

[=2]

mağz < Far. i. Akıl, öz.

m.+ı(2) (koymak) 1170

[=1]

māh < Far. i. mec. Ay gibi güzel.

m. 1128

[=1]

māh-pāre < Far. i. Yüzü ay gibi parlak ve
güzel olan kimse.

↔ meh-pāre

m. 1773

[=1]

māh-rū < Far. i. Ay yüzlü, güzel yüzlü.

m. 1034, 1296, 1502, 1664, 1749

[=5]

maḥāl < Ar. i. Yerler, mekânlar.

m.+iñ (mahalliñ) 1424

[=1]

maḥbūb < Ar. i. Sevgili.

m.+(maḥbūb-ı Celīl) 1653

[=1]

maḥbūbu'l-kulūb < Ar. i. Bütün kalplerin
sevgilisi, Hz.Muhammed

m. 1777

[=1]

maḥlūk < Ar. i. Yaratılmış, yaratılan.

m.+ıdı 1864, 1870

[=2]

maḥrūm < Ar. i. İstedigini elde edemeyen
kimse, nasipsiz.

m. 1113

m.+(eylemek) 1698

m.+(olmak) 1109

[=3]

maḥşer < Ar. i. Ahiret hayatında bütün
insanların, dünyada yaptıklarının
hesabını Allah huzurunda vermek
üzere tekrar dirilip toplanacakları
yer.

m. 1594, 1868

[=2]

maḥv < Ar. i. Ortadan kaldırma.

m.+(etmek) 1427

[=1]

maḥzā < Ar. zf. Sırf, sadece.

m. 1292

[=1]

maḥzen < Ar. i. Ambar.

m.+e 1919

m.+i 1624

[=2]

maḥām < Ar. i. Durulacak yer, mekân,
mahal.

m. 1343, 1571

m.+(maḥām-ı ḳurb) 1113

m.+(maḥām-ı Muṣṭafā) 1344

m.+(maḥām-ı sermedī) 1911

m.+a 1338, 1889

m.+ı 1914

	[=8]		Beyza şehrinde doğduğu rivayet edilen, M. 919 yılında ise “Enel-Hak (Ben Hakkım)” sözü üzerine idam edilen kişi).
maḳbūl	< Ar. sıf. Kabul olunmuş, alınan. m.+(eylemek) 1165 [=1]		M.+a 1115 [=1]
māl	< Ar. i. Varlık, servet. m. 1327, 1621 m.+(gen-i māl) 1792 m.+ıla 1324 m.+ıla (hüsn-i māl) 1146 m.+ın 1320 [=6]	maşlaḥat	< Ar. i. Hayır getiren, fayda sağlayan şey. m. 1520, 1966 [=2]
Mālik	k. i. Mısır hükümdarı, padişah. m. 1076, 1195, 1255, 1438, 1623, 1633, 1689, 1709, 1932 m.+e 1181, 1640 m.+idi 1625 [=12]	mātem	< Ar. i. Yas. m. 1407 m.+ini 1367 [=2]
ma'lūm	< Ar. sıf. Bilinen, belirli. m. 1506, 1909 m.+(etmek) 2008 m.+(eylemek) 1148, 1152, 1310, 2042 m.+(olmak) 1531, 2027 [=9]	mazhar	< Ar. sıf. Ulaşan. m.+(olmak) 1549, 1549 [=2]
ma'mūr	< Ar. sıf. Gelişip güzelleşmiş, bayındır duruma gelmiş. m.+(eylemek) 1632 m.+(olmak) 1887 [=2]	mecāl	< Ar. i. Güç, kuvvet, takat. m. 1436 m.+(kalmak) 1708 m.+(vermek) 1172, 1391 [=4]
ma'nā	< Ar. i. Mânâ, anlam. m.+da 1118 [=1]	mecāz	< Ar. i. ifâdeye kuvvet ve güzellik vermek için benzerlik veya daha değişik bir ilgiye dayalı olarak gerçek anlamı dışında kullanılan söz, gerçeğin zıddı. m. 1097 m.+ile 1583 [=2]
mānend	< Far. i. Benzer, eş. m.+e 1841 m.+i(1) 1828 [=2]	mecāzī	< Ar. sıf. Asıl anlamında kullanılmayan. m. 1584 [=1]
Manşūr	k. i. Hallâc-ı Manşūr (İran'ın	meclis	< Ar. i. Toplantı yeri, oturma. m. 1604

	m.+e 1487 [=2]		düzenbaz. m. 1073 [=1]
mecnûn	< Ar. i. Çıldırılmış, deli. m.+(olmak) 1331 [=1]	mekr	< Ar. i. Hile, düzen, aldatma. m.+idür 1073 m.+inden 1734 [=2]
meded	< Ar. i. Yardım, imdat. m.+(kılmak) 1282 m.+(vèrmek) 1234 [=2]	mektûb	< Ar. i. Mektup, name. m. 1807 m.+ı(2) 1805 [=2]
medh	< Ar. i. Övgü, övme. m. 1369, 1864 m.+(ètmek) 1861, 1865 m.+(èylemek) 1648, 1775 m.+üm(kılmak) 1847 [=7]	melek	< Ar. i. Melek, Allah'ın nurdan yarattığı varlık. m. 1061 m.+den 1357 m.+dür 1132 [=3]
meger	< Far. bağ. Meğer, şunun dışında, ancak. m. 1017, 1018, 1028, 1035, 1041, 1071, 1100, 1123, 1155, 1174, 1179, 1217, 1221, 1261, 1275, 1277, 1288, 1299, 1378, 1383, 1387, 1429, 1438, 1441, 1474, 1476, 1500, 1546, 1570, 1580, 1582, 1592, 1633, 1639, 1709, 1714, 1755, 1765, 1766, 1774, 1829, 1839, 1845, 1874, 1880, 1970, 1973, 1974, 1980, 1998, 2002, 2020, 2023, 2028, 2035, 2040, 2044 [=57]	Melik	< k. i. Mısır hükümdarı, padişah. m. 1065, 1067, 1073, 1199, 1444 [=5]
meh-pāre	< Far. i. Yüzü ay gibi parlak ve güzel olan kimse. ↔ māh-pāre m. 1143 m.+nūñ 1818 [=2]	melûl	< Ar. i. Üzgün, hüznü. m. 1198 m.+(kılmak) 1848 m.+(olmak) 1200, 1254, 1518 [=5]
mekkār	< Ar. sıf. Çok hile yapan,	memleket	< Ar. i. Ülke, devlet toprağı. m. 1516, 1668, 1670, 1675 m.+(nizām -ı memleket) 1416 m.+de 1622 [=6]
		men	zm. Ben. m. 1029, 1089, 1595 m.+üm 1806, 1847 [=5]
		men	< Ar. i. Ölçü aleti, ölçek. m.+i(2) 1890, 1902, 1929 [=3]

men' < Ar. i. Yasaklama.
m.+(etmek) 1026
m.+(èylemek) 1666
m.+(kılmağ) 1404
[=3]

menzil < Ar. i. Normal yürüyüşle bir
günlük yol.
m.+(almak) 1412, 1415
[=2]

mesākin < Ar. i. Yoksullar, miskinler.
m. 1321
[=1]

meşel < Ar. i. Örnek.
m. 1528
[=1]

mesken < Ar. i. Oturulan ev, yer, konut.
m.+de 1554
[=1]

mest < Ar. i. Kendinden geçmiş,
sarhoş.
m.+(èylemek) 1951
[=1]

meşgūl < Ar. i. Bir şeyle uğraşan.
m.+(olmak) 1124, 1138, 1326,
1350, 1920
[=5]

meşhūr < Ar. sıf. Ünlü.
m.+(èylemek) 1632
[=1]

metā' < Ar. i. Mal, eşya.
m. 1704
m.+ı(2) 1896, 1993, 2002
m.+ımız 1794
m.+ın 1928
m.+ını 1927
m.+uñ 1971
[=8]

mevc < Ar. i. Dalga.
m.+(urmak) 1024
m.+e 1294
m.+e (gelmek) 1601
[=3]

Mevlā < Ar. öz. i. Allah.
M. 1577
[=1]

meyl < Ar. i. Eğilim, istek.
m.+(eylemek) 1036
m.+(meyl-i ihtimām) 1023
[=2]

mezād < Ar. i. Açık arttırma yoluyla
satış.
m.+(kılmağ) 1927
[=1]

Mısr < Ar. y. i. Mısır ülkesi.
m. 1299, 1402, 1408, 1610, 1627,
1629, 1766
M.+(ehl-i Mısr) 1719
M.+a 1320, 1438, 1623, 1630,
1692, 1726, 1997, 2001, 2006
M.+a (ehl-i Mısr) 1330, 1693,
1812
M.+dan(zenān-ı Mısr) 1327
M.+u 1503
M.+uñ 1626
M.+uñ (ehl-i Mısr) 1700
[=24]

Mısri < Ar. i. Mısırlı, Mısır ile ilgili.
M. 1156
M.+(aziz-i Mısri) 1605
M.+(zenan-ı Mısri) 1122
[=3]

mihmān < Far. i. Misafir, konuk.
m.+(èylemek) 1150
[=1]

miḥnet	< Ar. i. Sıkıntı, üzüntü. m.+inden 1435 [=1]	mis	i. Çok kırmızı renkli toprak. m. 1703 [=1]
mihr	< Far. i. mec. Sevgi, dostluk. m.+ini 1317 [=1]	mişāl	< Ar. i. Örnek, gibi, benzer mânâsında bileşikler yapar. m. 1436 m.+(mişāl-i mu'teber) 1858 [=2]
mihribān	< Far. i. Şefkatli kimse, dost. m. 1939 [=1]	miskīn	< Ar. i. Zavallı, uyuşuk. m. 1610, 1690, 1696 m.+(miskīn-i gedā) 1866 [=4]
miḳdār	< Ar. i. Miktar. m.+ıla 1687 m.+ınca 1686 [=2]	mişlī	< Ar. sıf. Misli gibi olan. m. 1237 [=1]
millet	< Ar. i. Topluluk, bir dinde veya mezhepte bulunanların tümü. m. 1246 m.+(millet-i İbrāhim) 1248, 1950 m.+dendür 1242 [=4]	mu'allak	< Ar. sıf. Asılı, havada duran. m. 1754 [=1]
mi'mār	< Ar. i. Binâların projesini hazırlayan, planını çizen ve uygulayan kimse. m.+(mi'mār-ı Ka'be) 1243 [=1]	muḥabbet	< Ar. i. Sevgi. m. 1100, 1105, 1106 m.+den 1175 m.+ile 1169 [=5]
minnet	< Ar. i. İyiliğe karşı duyulan borçluluk duygusu. m. 1305, 2016 m.+ler 1644 [=3]	muḥāl	< Ar. sıf. Mümkün olmayan, imkânsız. m.+(olmak) 1924 [=1]
mîr	< Far. i. Emîr, bey. m. 2014 [=1]	muḥayyir	< Ar. sıf. Hayrette bırakan. m.+(eylemek) 1364 [=1]
mi'râc	< Ar. i. Hz. Muhammed'in Allah'ın huzuruna yükselme mucizesi, teşmil. yükselme. m.+(eylemek) 1548 [=1]	muḥibb	< Ar. i. Seven kimse, dost. m.+üñdür 1953 [=1]
		muḥliş	< Ar. i. İnanç, düşünce ve davranışlarında gösteriş ve iki yüzlülük bulunmayan, dostluğu samimi ve içten olan kimse.

m.+ine 1436
[=1]
muhtāc < Ar. sıf. İhtiyac sahibi.
m.+(ēylemek) 1548
[=1]
muhterem < Ar. sıf. Saygı gösterilen.
m. 1481
[=1]
muḳarreb < Ar. sıf. Yakın, dost kabul edilmiş.
m.+ler 1173, 1301
[=2]
muḳarrer < Ar. sıf. Hakkında karar verilmiş, kararlaştırılmış.
m.+(olmak) 1309
[=1]
muḳırr < Ar. i. Gerçeği yahut suçunu dosdoğru söyleyen, ikrar ve itiraf eden kimse.
m.+(olmak) 1868, 1872
[=2]
muḳīm < Ar. sıf. Bir yerde oturan, kalıcı olan.
m. 1339
[=1]
mumı zm. Bunu
m. 1078
[=1]
mūnis < Ar. sıf. Cana yakın, alışılmış.
m. 1160
[=1]
muntazır < Ar. i. İntizâr eden, gözleyen, bekleyen.
m. 1326, 1482
m.+(olmak) 1465
[=3]
mur < Ar. i. İnsanoğlu.

m.+(dürr-i mur) 1322
[=1]
murād < Ar. i. İstek, arzu, maksat.
m. 1578, 1782
m.+(ını) (bulmak) 1412
m.+um 1577
[=4]
muraşşa' < Ar. sıf. Kıymetli taşlarla bezenmiş.
m. 1126, 1749
[=2]
Mūsā < Ar. k. i. Mûsâ peygamber.
M.+(Mūsā-yı kelīm) 1339
[=1]
musahḥar < Ar. sıf. Ele geçirilmiş, boyun eğdirilmiş.
m.+(olmak) 1844
[=1]
muşālîḥ < Ar. i. Barış yapan kimse.
m.+(olmak) 1484
[=1]
muşavver < Ar. sıf. Resimli, tasarlanmış.
m. 1022
m.+(kılmak) 1019
[=2]
Muştafā < Ar. k. i. İslam peygamberi Hz. Muhammed'in isimlerinden biri.
M. 1544
M.+(Ḥātem-i peygāamberān-ı Muştafā) 1430
M.+dur (maḳām-ı Muştafā) 1344
[=3]
muştıcı i. Müjdecî.
m. 1944
[=1]
mu'teber < Ar. sıf. İtibarlı, saygın.
m. 1028, 1422, 1546

	m.+(mişāl-i mu'teber) 1858		m.+(mülk-i behr-i Hudā) 1050
	m.+(olmak) 1261		m.+i 1623
	[=5]		[=4]
muṭlak	< Ar. sıf. Kayıtsız şartsız, kesin.	mü'min	< Ar. i. İman sahibi kimse,
	m.+um 1113		müslüman.
	[=1]		m. 1594, 1597, 1906
mübîn	< Ar. sıf. İyiyi kötüyü, yanlış		m.+(olmak) 1094
	doğruyu birbirinden ayırt eden.		m.+i 1904
	m.+(şāh-ı mübîn) 1081		m.+ānı 1098
	[=1]		[=6]
mübtelā	< Ar. sıf. Tutkun, tutulmuş.	mümkin	< Ar. sıf. Mümkün, olanaklı.
	m.+(olmak) 1171, 1566		m. 1958
	m.+yı 1096		m.+(olmak) 1341
	[=3]		[=2]
mücrim	< Ar. i. Suçlu kimse.	münādī	< Ar. i. Bir haberi yüksek sesle
	m. 1585		duyuran kimse, tellal.
	m.+e 1870		m. 1320
	[=2]		[=1]
müdām	< Ar. zf. Devamlı olarak, her	müncîlik	< Ar. i. Kurtarıcılık.
	zaman, dâima.		m.+a 1809
	m. 1617, 1640, 1822, 1835, 1925		[=1]
	[=5]	münfa'il	< Ar. sıf. Etkilenmiş, gücenmiş.
müddet	< Ar. i. Süre.		m.+(etmek) 1606
	m. 1206, 1211, 1783		m.+(olmak) 1899
	m.+ile 1474		m.+üz 1911
	[=4]		[=3]
müheyyā	< Ar. sıf. Hazır, âmâde.	münîr	< Ar. sıf. Aydınlatan, parlak.
	m. 1295		m.+(bedr-i münîr) 1610, 1800,
	m.+(kılmak) 1004		1876
	m.+(olmak) 2038		[=3]
	[=3]	mürvet	< Ar. i. (mürüvvet) İnsaniyet,
mülk	< Ar. i. Bir hükümdar veya		yiğitlik, mertlik.
	devletin hüküm ve idaresi altında		m.+üñden 1284
	bulunan toprakların tamamı,		[=1]
	memleket.	müsellaḥ	< Ar. sıf. Silâhlanmış, silahlı.
	m. 1704		m. 2000
	m.+(etmek) 1509		[=1]

müselsel < Ar. sıf. Birbiri ardınca
sıralanan, zincirleme.
m. 1361
[=1]

müslim < Ar. i. Müslüman.
m.+(şüret -i müslim) 1023
[=1]

müstaḳbel < Ar. i. Gelecek.
m.+ün 1348
[=1]

müste'ân < Ar. i. Yardım istenen, Allah'ın
sıfatlarından biri.
m.+(bi-emr-i müste'ân) 1075
[=1]

müşerref < Ar. sıf. Şerefli.
m.+(olamk) 1306
[=1]

müşkil < Ar. sıf. Zor, çözülmesi güç iş
veya mesele.
m.+üm 1065, 1111

[=2]

müşṭāk < Ar. sıf. Özleyen, gönülden
isteyen.
m.+a 1365
[=1]

müşṭerī < Ar. i. Satın alan, alıcı.
m.+(şāh-ı müşṭerī) 1357
[=1]

müyesser < Ar. sıf. Kolaylıkla yapılan,
nasip olan.
m.+(olmaḳ) 1532
[=1]

müzāri' < Ar. i. Tarım işçisi.
m.+ler 1627
[=1]

müzeyyen < Ar. sıf. Süslenmiş, süslü.
m.+(kılmaḳ) 1125
[=1]

N

nā-bedīd < Far.+Far. sıf. Meydanda
olmayan, görünmez.
n. 1820
[=1]

nā-ḩār < Far.+Far. sıf. Çaresiz.
n. 1707, 1968
[=2]

nā-gāh < Far.+Far. zf. Ansızın,
birdenbire.
n. 1377
[=1]

na-günāh < Far.+Far. sıf. Günahsız.
n. 1533
[=1]

nā-güzīr < Far.+Far. sıf. Çaresiz,
dermansız.
n. 1157

[=1]

nā-ḩaḩḩ < Far.+Ar. sıf. Hakka ve adālete
uygun olmayan, haksız.
n. 1249
[=1]

nā-maḩrem < Far.+Far. i. Yabancı, sır
verilmeyen.
n.+i(2) 1088
[=1]

nā-maḩbūl < Far.+Ar. i. Kabul edilmeyen

kişi veya şey.	n. 1069, 1071, 1072
n.+ü 1165	[=3]
[=1]	naķş < Ar. i. İşlemek.
nā-murād < Far.+Ar. İsteğine erişememiş.	n.+(naķş-ı kalem) 1753
n. 1011, 1167, 1265, 1834	[=1]
[=4]	nālān < Far. sıf. İnleyen.
nā-sezā < Far.+Far. sıf. Lâyık olmayan,	n.+(olmak) 1315
yakışık almayan.	[=1]
n. 1599	nāle < Far. i. İnilti, inleme.
[=1]	n. 1268
nā-bīnā < Far.+Far. i. Kalp gözü ile	n.+si 1406
göremez kimse.	[=2]
n. 1277	nālerinü ?
[=1]	n. 1077
nāgehān < Far. sıf. Ansızın, birdenbire.	[=1]
n. 1128, 1272, 1447, 1462, 1820,	nām < Far. i. İsim, ad.
1875, 1978	n. 1220, 1831
[=7]	[=2]
nağme < Ar. i. Kulağa hoş gelen âhenkli	nāme < Far. i. Mektup.
ses, ezgi.	n. 1182
n.+(nağme-i nevrüz) 1364	n.+yi 1796, 1797, 1798, 1802
[=1]	[=5]
nağme-sāz < Ar.+Far. sıf. Nağme yapan.	nān < Far. i. Ekmek.
n. 1347, 1362	n. 1222
[=2]	[=1]
naḥīf < Ar. sıf. Zayıf, çelimsiz.	nānvā < Far. i. Ekmekçi.
n. 1815	n. 1225, 1258
[=1]	n.+ya 1256
naḥs < Ar. i. Uğursuzluk, uğursuz	[=3]
kimse.	nār < Ar. i. Ateş, cehennem.
n. 1073, 1073, 1356	n.+(nār-ı Nemrūd) 1244
[=3]	n.+(olmak) 1370
naķd < Ar. i. Elde bulunan geçerli para,	[=2]
akçe.	na'ra < Ar. i. Yüksek sesle bağırma,
n.+(étmek) 1896	haykırma.
[=1]	n.+(urmak) 1009
naķş < Ar. i. Eksiklik.	[=1]

nārinc < Far. i. Turunç, portakal.
n. 1131
[=1]

nārinc-ter < Far.+Far. i. Çok turunç.
n. 1123
[=1]

naşihat < Ar. i. Öğüt, pend.
n.+(étmek) 1140
n.+(söylemek) 1273
n.+(vèrmek) 1199
[=3]

nāz < Far. i. Cilve, rica.
nāz u niyāz Yalvarıp yakarma.
1742
n.+(èylemek) 1317
n.+(serv-i nāz) 1129, 1721, 1723,
1756
n.+ıla 1938
[=7]

naẓar < Ar. i. Bakış, göz atma.
n. 1135, 1147, 1335, 1421, 1613
n.+(étmek) 1886
n.+(kılmağ) 1094, 1133, 1486,
1500, 1882, 1883
[=12]

nāzenīn < Far. sıf. İşveli, cilveli, nazlı.
n. 1283, 1796, 1804, 1952
n.+(‘azīz-i nāzenīn) 1504
n.+(ḥabīb-i nāzenīn) 1612
[=6]

naẓm < Ar. i. Vezinli, kafiyeli söz
dizisi.
n.+(kılmağ) 1386
[=1]

nāzūk < Far. i. Nârin, hassas.
n. 1826
[=1]

nebāt < Ar. i. Bitki.
n.+ı(2) 2039
[=1]

nebī < Ar. i. Peygamber.
n. 1387, 1727, 1823, 1951, 1961
n.+(İshāk-ı nebī) 1245
n.+(Ya’kūb-ı nebī) 1408, 1954,
1996
n.+den 2025
n.+den (Ya’kūb-ı nebī) 1246
n.+ler 2003, 2021
n.+nün (Ya’kūb-ı nebī) 1019,
1658
[=15]

nebīyyullāh < Ar. i. Allah’ın
peygamberleri.
n. 1401, 1653
[=2]

necdī < Far. i. Cesur.
n. 1396
[=1]

nefes < Ar. i. Nefes, soluk.
n. 1282, 1687
n.+de 1873
[=3]

nefir < Ar. i. Boru şeklinde nefesli
mûsiki âleti, topluluk.
n. 2010, 2014
[=2]

nefs < Ar. i. Nefis, can.
n. 1269
n.+idi 1096
n.+imün 1576
n.+üm 1579
n.+ümden 1580
[=5]

nehār < Ar. i. Gündüz.

n. 1136, 1271, 1276, 1840
[=4]
neheng < Far. i. Timsah.
n. 1722
[=1]
nekkāre < Ar. i. Kudüm, çalgı.
n. 2010
[=1]
nemāz < Far. i. İslâm dinince belli kurallara göre günde beş vakit yapılması müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ibâdet.
n. 1742
n.+(eylemek) 1097
n.+um 1247
[=3]
Nemrūd < Ar. k. i. Hz. İbrâhim'i ateşe attıran hükümdar.
N.+ı (nār-ı Nemrūd) 1244
N.+ıla 1654
[=2]
ner < Far. i. Erkek, eril.
n. 1383, 1390, 1493, 1592, 1639, 1709, 1739, 1766, 1774, 1824, 1829, 1980, 1998, 2002, 2044
n.+(ehl-i ner) 1701
[=16]
nesl < Ar. i. Kuşak, nesil.
n.+iñüz 1724
[=1]
nesne i. Şey, nesne.
n. 1198, 1918
[=2]
nev < Ar. i. Tür, çeşit, nevi.
n. 1217, 2034
n.+ile 1390, 1483
[=4]

nev-cüvân < Far.+Far. i. Delikanlı, genç.
n. 1405, 1691
[=2]
nevbet < Ar. i. Nöbet, sıra.
n. 1714
[=1]
nevha < Ar. i. Ağıt, mâtemle feryat etme, ölü ardından ağlama.
n.+(kılmağ) 1285, 1319, 1371, 1379
[=4]
nevrüz < Far. i. Mûsikîmizin en eski makamlarından biri.
n.+dan (nağme-i nevrüz) 1364
[=1]
nezr < Ar. i. Şarta bağlı vaat, adak.
n.+(vermek) 1610
[=1]
nê 1. zm. Ne, hangi şey.
n. 1065, 1066, 1090, 1311, 1324, 1512, 1520, 1521, 1522, 1677, 1683, 1707, 1710, 1897, 1955
n.+dür 1907, 1952
n.+m 1613
n.+ydüğün 1403
[=18]
2. sıf. Hangi.
n. 1137, 1168, 1197, 1379, 1391, 1433, 1650, 1661, 1717, 1724, 1781, 1782, 1817, 1908
n.+yise 1903
[=15]
3. zf. Ne kadar.
n. 1089, 1631, 1679, 1957
[=4]
4. zf. Nasıl.
n. 1058, 1059, 1136, 1187, 1216,

	1298, 1302, 1511, 1522, 1661, 1695, 1754, 1797 [=13] 5. zf. Neden, niçin. n. 1782 [=1] 6. Değil, ...maz. n. 1030, 1048, 1085, 1093, 1097, 1097, 1192, 1848, 1855 [=9]		[=20]
nèce	zf. 1. Nasıl. n. 1046, 1060, 1147, 1264, 1338, 1343, 1458, 1515, 1645, 1811, 1821 n.+dür 1499 [=12] 2. Çok, pek çok, fazla. n. 1209, 1209, 1211, 1296, 1494, 1601, 1955 n.+dür 1291, 1685 n.+si 1453, 1480 [=11] 3. Kaç, ne kadar. n. 1090 n.+dür 1588 [=2]		nèden zf. Ne sebepten, niçin. n. 1871, 1985 n.+dür 1103, 1376 [=4]
		nèrden zf. Hangi yerden, hangi taraftan. n. 1437, 1781 n.+dür 1724 [=3]	
		nère zm. Hangi yer. n.+den 1636 n.+dendür 1638 [=2]	
		nèşe zf. Niçin, neden, nasıl. n. 1149, 1171, 1812, 1825, 1907 [=5]	
		nèşe kim → nèce kim n. 1333, 1374, 1392, 1484, 1518 [=5]	
		n'èt- f. Ne etmek, ne yapmak. n.-e (n'ède) 1962 n.-em (n'èdem) 1327 [=2]	
		n'èyle- f. Ne eylemek. n.-di 1411 n.-dünüz 1318 n.-r 1325, 1410 n.-sün 1285 [=4]	
nèce kim	zf. Nasıl ki, ne şekilde. n. 1151, 2038 [=2]		nısf < Ar. i. Yarım, yarı. n.+ını 1699 [=1]
nèçe	zf. Nasıl, ne kadar, kaç. n. 1165, 1206, 1219, 1241, 1280, 1287, 1362, 1428, 1512, 1545, 1696, 1783, 1790, 1806, 1875, 1984 n.+ler 1415, 1426 n.+leri 1427 n.+sin 1497		nidā < Ar. i. Seslenme, bağırma. n. 1597 n.+(èrişmek) 1008 n.+(èrmek) 1006 n.+(kılmağ) 1016, 1061, 1320,

1869
n.+(sāz-ı nidā) 1363
[=8]
nigāh < Far. i. Bakış, nazar.
n.+(kılmağ) 1351
[=1]
nigār < Far. i. Sevgili.
n. 1139, 1218, 1319
[=3]
nik-kemāl < Far.+Ar. sıf. Çok olgun.
n. 1843
[=1]
nik-murattıb < Far.+Ar. sıf. Çok tâzelik
veren.
n. 1843
[=1]
nikāb < Ar. i. Peçe, yüz örtüsü, örtü,
perde.
n. 1336, 1383, 1881
[=3]
nīkū-hūy < Far.+Far. sıf. İyi huylu.
n. 1446
[=1]
nīkū-nām < Far.+Far. sıf. Nâmı iyi olan.
n. 1526, 1646, 2015
[=3]
ni'met < Ar. i. Bağış, bolluk, lutuf eseri
olan iyilik.
n. 1611
n.+ile 1938
n.+ine 1435, 1865
n.+ler 2035
[=5]
nişār < Ar. i. Saçma, saçılma.
n.+(eylemek) 1328
n.+(kılmağ) 1325
[=2]

nisbet < Ar. i. Birini üzme veya
kızdırmak için inat olsun diye
yapılan iş veya davranış.
n. 1861
[=1]
niyāz < Far. i. Yakarma, yalvarma, duâ,
muhtaçlık.
nāz u niyāz Yalvarıp yakarma.
1742
n. 1097, 1475
n.+um 1247
[=4]
niyet < Ar. i. Bir şeyi yapmayı aklına
koyma.
n.+i(2) (niyyeti) 1740
n.+inden (niyyetinden) 1739
[=2]
niẓām < Ar. i. Düzen, sıra, uygunluk.
n. 1526
n.+(almağ) 1542
n.+(niẓām -ı memleket) 1416
n.+(tutmağ) 1675
[=4]
noḵṣān < Ar. i. Eksik, kusurlu.
n.+(gelmek) 1194
[=1]
n'ol- f. Ne olur.
n.-a 1139, 1143, 1226, 1565
n.-dı 1133, 1708
n.-ısar 2031
n.-ur 1283
[=8]
nūr < Ar. i. Işık, aydınlık, parlaklık.
n. 1885
n.+(nūr-ı çeşm) 1664
n.+(nūr-ı imān) 1885, 1887
n.+ından 1544

[=5]
nüş < Far. sıf. Tatlı.
 n.+(ètmek) 1586
 n.+(kılmağ) 1862
 [=2]
nübüvvet < Ar. i. Nebîlik, peygamberlik.
 n. 2023, 2028

n.+dür 2032
 [=3]
nükte < Ar. i. İnce bir anlam taşıyan,
 zarif, düşündürücü söz, espri.
 n. 1581
 [=1]

O

o 1. sıf. O. → ol
 o. 1220, 1221, 1361, 2002

o.+ını (oğlını) 1244
 o.+ıyuz (oğlıyuz) 1785
 o.+uyam (oğluyam) 1658

[=4]
 2. zm. O. → ol
 o. 1924
 [=1]
od i. Ateş.
 o. 1655
 o.+a 2023
 o.+a (yanmağ) 1009, 1156, 1574
 o.+ı 1655

[=14]
oğulluk i. Oğulluk.
 o.+a (oğulluğa) 1049
 [=1]
oñı- f. Okumak.
 o.-dı 1969
 o.-dı (medh ü şenā) 1369
 o.-gil 1389

[=6]
oğlan i. Evlat, erkek çocuk.
 o. 1035
 o.+lar 1409, 1945, 1995
 o.+ları 1824
 o.+larınuñ 1968

[=3]
oñşat- f. Benzetmek.
 o.-duñ 1985
 [=1]

[=6]
oğul i. Erkek evlat.
 o. 1067, 1200
 o.+a 1678, 1825
 o.+ı (oğlı) 1038, 1637, 1818
 o.+ıda (oğlıda) 1829
 o.+ıdur (oğlıdur) 1384
 o.+ımı (oğlımı) 1656
 o.+ına (oğlına) 1831

oñu- f. Söylemek, anmak.
 o.-r 1121
 [=1]
oñı- f. Okumak.
 o. 1413
 o.-dı 1189, 1362
 o.-gil 1459
 [=4]
oñu- f. Okumak.
 o.-dı (senā) 1648
 o.-rıldı 1393
 o.-rlar (şenā) 1789

	o.-rsın 1381, 1382, 1573	1447, 1448, 1452, 1453, 1454,
	o.-yuban 1403	1460, 1463, 1464, 1467, 1467,
	[=7]	1471, 1474, 1475, 1477, 1478,
ol	1. sđf. O (en uzakta olan kimse veya şeyi şaret yoluyla belirtir).	1479, 1487, 1487, 1489, 1490,
	o. 1006, 1009, 1010, 1010, 1011,	1491, 1492, 1492, 1493, 1495,
	1014, 1015, 1015, 1015, 1018,	1499, 1500, 1501, 1502, 1503,
	1023, 1027, 1029, 1029, 1032,	1522, 1527, 1529, 1531, 1534,
	1036, 1036, 1038, 1039, 1039,	1539, 1540, 1542, 1546, 1547,
	1040, 1041, 1041, 1042, 1043,	1548, 1549, 1553, 1555, 1558,
	1044, 1045, 1053, 1054, 1057,	1559, 1560, 1566, 1569, 1571,
	1060, 1061, 1063, 1066, 1068,	1573, 1574, 1582, 1584, 1592,
	1073, 1075, 1075, 1078, 1080,	1597, 1600, 1605, 1606, 1607,
	1081, 1088, 1090, 1090, 1092,	1608, 1610, 1613, 1620, 1622,
	1093, 1096, 1100, 1105, 1118,	1629, 1630, 1633, 1634, 1639,
	1119, 1120, 1122, 1122, 1124,	1642, 1646, 1647, 1649, 1653,
	1125, 1125, 1127, 1128, 1129,	1654, 1658, 1670, 1681, 1683,
	1133, 1134, 1135, 1139, 1141,	1688, 1690, 1699, 1706, 1709,
	1141, 1142, 1142, 1142, 1146,	1712, 1713, 1714, 1718, 1729,
	1148, 1150, 1151, 1152, 1156,	1730, 1748, 1756, 1759, 1767,
	1159, 1167, 1181, 1190, 1199,	1771, 1774, 1779, 1788, 1793,
	1212, 1214, 1218, 1222, 1228,	1796, 1805, 1806, 1807, 1808,
	1229, 1233, 1238, 1249, 1250,	1809, 1813, 1814, 1817, 1818,
	1253, 1255, 1261, 1263, 1265,	1819, 1820, 1823, 1827, 1830,
	1272, 1277, 1279, 1287, 1287,	1831, 1833, 1838, 1843, 1846,
	1287, 1292, 1293, 1298, 1299,	1851, 1862, 1863, 1868, 1868,
	1302, 1309, 1313, 1313, 1314,	1869, 1872, 1874, 1877, 1879,
	1315, 1315, 1316, 1316, 1317,	1882, 1887, 1888, 1893, 1893,
	1319, 1327, 1332, 1333, 1345,	1896, 1904, 1905, 1914, 1919,
	1349, 1353, 1354, 1355, 1358,	1921, 1932, 1933, 1934, 1935,
	1366, 1366, 1367, 1372, 1375,	1940, 1941, 1943, 1951, 1952,
	1376, 1379, 1380, 1383, 1386,	1954, 1956, 1968, 1970, 1970,
	1393, 1396, 1398, 1400, 1402,	1971, 1972, 1974, 1974, 1977,
	1402, 1405, 1405, 1405, 1407,	1978, 1980, 1980, 1987, 1988,
	1408, 1418, 1427, 1428, 1430,	1988, 1992, 1993, 1998, 2002,
	1431, 1432, 1433, 1438, 1438,	2003, 2008, 2008, 2009, 2015,
	1440, 1442, 1443, 1444, 1445,	2016, 2019, 2021, 2022, 2023,
		2023, 2024, 2025, 2029, 2030,

2038, 2038	o.-alar (meşğül) 1920
[=347]	o.-am 1050
2. zm. O (tekil üçüncü şahsı gösteren işaret zamiri).	o.-am (kemter) 1033
o. 1013, 1026, 1030, 1046, 1106, 1108, 1181, 1186, 1204, 1204, 1204, 1216, 1231, 1237, 1237, 1238, 1239, 1298, 1300, 1310, 1494, 1553, 1567, 1567, 1589, 1591, 1623, 1668, 1668, 1689, 1702, 1744, 1746, 1811, 1814, 1815, 1817, 1864, 1870, 1928, 1954, 1958, 1959, 1990	o.-an 1160, 1212, 1400, 1520, 1537, 1829, 1858
o.+dur 1021, 1384	o.-an (ğāfil) 1207
o.+durur 1196	o.-an (mü'min) 1094
[=47]	o.-an ('urm) 1868
ol- f. Olmak.	o.-ana 1099
o.-(fāriğ) 1198, 1328	o.-anda 1904
o.-(hāzır) 1424, 1172	o.-anlar 1412, 1554
o.-(sākin) 1201, 1459	o.-anların 1491
o.-a 1060, 1069, 1071, 1216, 1235, 1275, 1343, 1418, 1446, 1470, 1533, 1533, 1591, 1637, 1839, 1880, 1895, 1925, 1925, 1965, 1979, 2003, 2004, 2041, 2041	o.-aydum 1536
o.-a (āsānī) 1066	o.-ayıduñ 1853
o.-a (cem') 1682	o.-dı 1138, 1218, 1336, 1350, 1374, 1375, 1438, 1479, 1558, 1668, 1679, 1691, 1773, 1777, 1817, 1820, 1821, 1831
o.-a (def') 1155, 1507	o.-dı ('āciz) 1445
o.-a (hā'in) 1502	o.-dı ('āşık) 1170
o.-a (hayf) 1505, 1698	o.-dı (ateş) 1292
o.-a (hāzır) 1172	o.-dı (cüdā) 1008
o.-a (ittisāl) 1337	o.-dı (fāriğ) 1668
o.-a (muḥāl) 1924	o.-dı (fāş) 1330
o.-a (şābir) 1539	o.-dı (fehm) 1395
o.-a (yèg) 1746	o.-dı (ferāḥ) 1773
o.-a (yigrek) 1410	o.-dı (görmez) 1620
	o.-dı (güşād) 1011
	o.-dı (hāk) 1984
	o.-dı (ḥarāb) 1677
	o.-dı (ḥatm) 1528
	o.-dı (ḥayrān) 1567
	o.-dı (helāk) 1334
	o.-dı (hem- nişin) 1303
	o.-dı (ḥurrem) 1559
	o.-dı (mecnūn) 1331

o.-dı (meşğül) 1326, 1350
o.-dı (muḳarrer) 1309
o.-dı (muḳırr) 1872
o.-dı (müheyyā) 2038
o.-dı (nār) 1370
o.-dı (pāre pāre) 1335
o.-dı (perişan) 1567
o.-dı (peşimān) 1148, 1846
o.-dı (rāzī) 1968
o.-dı (revā) 1774
o.-dı (şāhib-firāş) 1330
o.-dı (sākin) 1780
o.-dı (şād) 1729, 1738
o.-dı (şādımān) 1856
o.-dı (şādumān) 1558
o.-dı (şerm-sār) 1605
o.-dı (tamām) 1675, 1676
o.-dı (zāhir) 1342, 1739, 1988
o.-dı (zā'il) 1575
o.-dılar 1848, 1890
o.-dılar ('āciz) 1692
o.-dılar (cem') 2007
o.-dılar (deng-i ḫayrān) 1130
o.-dılar (ğulām) 1220
o.-dılar (kā'il) 1860
o.-dılar (meşğül) 1138
o.-dılar (münfa'il) 1899
o.-dılar (müşerref) 1306
o.-dılar (teslīm) 1251
o.-dılar (vāḳi') 2020
o.-duğını (iştibāh) 2005
o.-duğum (ḳurbān) 1315
o.-duğum (nālān) 1315
o.-duḳ (mazhar) 1549
o.-duḳ (şerm-sār) 1900, 1918
o.-dum (şādumān) 1564
o.-duñ 1077, 1481

o.-duñ (mu'teber) 1261
o.-duñ (mübtelā) 1171
o.-duñmı 1274
o.-duñuz 1135, 1781
o.-dur 1579, 1981
o.-durlar 1752
o.-ğıl (bāḳī) 1617
o.-gil 1056, 1517
o.-ınca 1474
o.-ısar 1147, 1408, 1469, 1885, 2031
o.-ma 1198, 1390, 1413
o.-ma (bī-ḫaber) 1094
o.-ma (melül) 1200
o.-ma (pür- şadā) 1597
o.-madı (ḫasta) 1332
o.-mamışdur 1193, 1245
o.-mañ (dāḫil) 1996
o.-mañ (melül) 1254
o.-masa ('ināyet) 1197
o.-masaydı 1572
o.-maya 1132, 1637
o.-maya (helāk) 1526
o.-mayandur 1552
o.-mayınca 1531
o.-maz 1088, 1422, 1557, 1810, 1958, 1961
o.-maz (maḫrūm) 1109
o.-maz (müyesser) 1532
o.-mazıdı (fevt) 1686
o.-mı 2041
o.-mışam 1246
o.-mışdı (ḫarīr) 1800
o.-mışdı (rāzī) 1712
o.-mışdur 1071, 1277, 1544, 1793, 1822, 1876, 1894, 1939
o.-mışdur (helāk) 1984

o.-mışdur (pāre) 1069, 1070
o.-mışdur (vācib) 1596
o.-mışdur (vāķi') 1072
o.-mışdurur (muřālīh) 1484
o.-mışdı 1339
o.-mışdı (musahhar) 1844
o.-mışdı (mübtelā) 1566
o.-mışuz (fāř) 1153
o.-mışuz (hayrān) 1837
o.-mışuz (hor kulmaş) 1153
o.-sa 1087, 1475, 1790, 1935, 1965
o.-sa ('āřī) 1602
o.-sa (çāre) 1615
o.-sa (hācet) 1956
o.-sa (ihtiyāc) 1683
o.-sañ 1118, 1294, 1853
o.-saydı 1086, 1985
o.-saydı 1844
o.-saydı (mümkin) 1341
o.-sun 1163, 1434, 1644, 1873
o.-sun (fidā) 1061
o.-sun (ma'lüm) 2027
o.-sun (vāķıf) 1264
o.-uban (kul) 1661
o.-ubdur 1815
o.-ubdurur (muntazır) 1465
o.-unca 1614
o.-unca (hatm) 1616
o.-uñ (perākende) 1997
o.-ub (şerm-sār) 1134
o.-ur 1556, 1599, 1854, 1887, 1982
o.-ur (harāb) 1966
o.-ur (kör) 1825
o.-ur (ma'mür) 1887
o.-ur (melül) 1518

o.-ur (muķırr) 1868
o.-ur (sır-āb) 1601
o.-urlar (meşgöl) 1124
o.-ursam 1033
[=257]

olar

zm. Onlar.
o. 1927
o.+a 1149
o.+dan 1855
o.+ı(2) 1730
o.+uñ 1119, 1131, 1404
[=7]

ollar

→ olar
o. 1916
[=1]

olmak

Olmak.
o.+(maşhar) 1549
[=1]

olmaklık i. Olmak durumu.

o. 1248
[=1]

olun-

f. Olmak fiiline konu olmak.
o.-dı (def') 1346
o.-maz (ğark) 1114
o.-mışdur (töhma) 1484
[=3]

on

sıf. On (sayı sıfatı).
o. 1619, 1771, 1772, 2015, 2037
[=5]

orta

i. Ara, bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer.
o. 1053
o.+da 1079, 1080
o.+larında 1607
[=4]

otur-

f. Oturmak, beraber olmak,

yerleşmek, ikâmet etmek.

o.-anlar 1964

o.-dı 1643, 1779, 2011

o.-dılar 1771

o.-mış 1383, 1834

o.-mışıdı 1272, 1874

o.-ub 2007

o.-ubdur 1482

o.-uñ 1901

o.-ur 1981

o.-urdu 1358

[=14]

oyn i. Oyun.

o. 2043

o.+ına (oynına) 1583

[=2]

oyna- f. Eğlenmek, oyalanmak
amacıyla bir şeyle meşgul olmak.

o.-r 2043

o.-yub 1428

[=2]

Ö

ög i. Akıl.

ö.+ine 1447

[=1]

öl- f. Can vermek, hayatı sona
ermek.

ö.-düler 1331

ö.-iserdür 1259

ö.-medi 1332

ö.-üben 1192

[=4]

öldür- f. Bir canlının hayatına son
vermek.

ö.-esin 1191

[=1]

‘ömr < Ar. i. Ömür, yaşayış.

ö.+imüñ 1616

[=1]

öñ i. Görünen ileri taraf, önce,
evvel.

ö.+den 1623

ö.+din 1980

ö.+inde 1767, 1769, 2018

ö.+inden 1069, 1070

ö.+ine 2025

ö.+lerinde 1123

ö.+ünde 1402, 1582

[=11]

öñdin zf. Önce, ilk önce.

ö. 1426

[=1]

öp- f. Sevgi ve saygısını göstermek
için dudaklarını bir şeye
değdirmek.

ö.-erdi 1767

[=1]

ör- f. Yükselmek.

ö.-ü (tırmağ) 1010, 1493

[=2]

ört- f. Örtmek.

ö.-di 1029

[=1]

öyle zf. O kadar, o derece.

ö. 1974

[=1]

öz zm. Bir kimsenin kendi mânevî

varlığı.
 ö. 1268, 1289, 1311, 1384, 1423,
 1450, 1455, 1468, 1541, 1562,
 1562, 1594, 1604, 1669, 1684,
 1690
 ö.+i 1360, 1930
 ö.+i(1) 1078, 1326, 1328, 1499,
 1545, 1562, 1981
 ö.+ini 1004, 1083
 ö.+inüñ 1368
 ö.+lerin 1861
 ö.+lerini 1914
 ö.+üm 1509
 ö.+üne 1088
 ö.+üni 1117, 1376, 1553, 1569,
 1632

ö.+üñ 1392, 1571
 ö.+üñe 1735
 ö.+üñi 1573
 [=41]
 e. Başka.
 ö. 1014, 1232, 1278, 1451, 1463,
 1506, 1587, 1690, 1827, 1839
 ö.+sin 1799
 [=11]
 'özt < Ar. i. Yanlış, mâzeret, kusur.
 ö.+(èylemek) 1455
 ö.+e 1138, 1920
 ö.+üñi 1457
 [=4]

P

pādišāh < Far. i. Padişah.
 p. 1351, 1354, 1503, 1511, 1563,
 1642, 1643, 1780, 1869
 p.+a 1450, 1453, 1468, 1713,
 1892
 p.+ı 1775
 p.+uñ 1764, 2013
 [=17]
pāk < Far. sıf. Temiz, saf, mec.
 mübârek, günahsız.
 p. 1093
 p.+(aşl-ı pāk) 1025, 1334
 p.+(şehir-i pāk) 1242
 [=4]
pardmüdirü ?
 p. 1077
 [=1]
pāre < Far. i. Parça.

p. 1134
 p.+(olmak) 1069, 1070
 p.+(pāre pāre) 1059, 1074, 1134,
 1294, 1335, 1986
 p.+(pāre pāre èylemek) 1059,
 1074, 1986
 p.+(pāre pāre èyletmek) 1294
 p.+(pāre pāre olmak) 1335
 [=14]
pās < Far. i. Savunma.
 p.+(şāh-ı pās) 1464
 [=1]
paşa i. Büyük evlât, sayılan ve sevilen
 kimseler için kullanılan hitap
 sözü.
 p. 1189, 1459
 [=2]

pāy < Far. i. Ayak.
p. 1706
[=1]

pāyān < Far. i. Son, nihâyet.
p.+ı(1) 1064
[=1]

pehlüvān < Far. i. Pehlivan, yiğit.
p. 1405
[=1]

peleng < Far. i. Pars, kaplan.
p.+(ğurrān-ı peleng) 1722
[=1]

perākende < Far. sıf. Birbirinden ayrı,
dağınık.
p.+(olmak) 1997
[=1]

perde < Far. i. Perde, engel.
p. 1581, 1802
p.+den 1363
p.+ñi 1099
p.+sini 1098
[=5]

perī < Far. i. Peri.
p. 1018, 1558, 1574, 1574
[=4]

perīşān < Far. sıf. Dağınık, üzgün.
p.+(olmak) 1567
[=1]

pervā < Far. i. Çekinme, korku.
p.+sını 1949
[=1]

pervāne < Far. i. Geceleri ışık etrafında
dönerek uçan küçük kelebek.
p. 1614
[=1]

Perverdigār < Far. öz. i. Besleyici, rızık
verici, Allah.

P. 1021, 1187, 1236, 1263,
1325, 1411, 1580, 1867, 1872,
1904, 1916, 1923, 2016
[=13]

pes < Far. zf. Öyleyse, şu halde,
şimdi, öyle iken, bundan dolayı.
p. 1071, 1103, 1136, 1189, 1213,
1341, 1350, 1392, 1549, 1687,
1705, 1739, 1815, 1928, 1994
p.+dür 1099
[=16]

pesend < Far. i. Beğenme, seçme, takdir.
p. 1102
[=1]

peşīmān < Far. sıf. Pişman.
p.+(olmak) 1148, 1846
[=2]

pey-ā-pey zf. (Far. pekiştirme elifi -ā- ile)
Birbiri ardınca, azar azar.
p. 1472
[=1]

peyām < Far. i. Haber.
p. 1290
p.+(èylemek) 1932
[=2]

peygām < Far. i. Haber.
p.+(èylemek) 1955
p.+ı(2) 1951
[=2]

peygāmbēr < Far. i. Nebî, resul, haberci.
p. 1790, 1795, 1812, 2031
p.+dür 1810, 1811
p.+e 1932
[=7]

peygāmbēr-zāde < Far.+Far. i. Peygamber
evlâdı.
p.+lerden 1731

p.+lerüz 1659
[=2]
peygāamberān < Far. i. Peygamberler.
p.+(ḥātem-i peygāamberān-ı
Muştafā) 1430
[=1]
peyk < Far. i. Ulak, haberci.
p.+(peyk-i ḥazret) 1272
[=1]
peymāne < Far. i. İçki kadehi.
p.+si 1616
[=1]
peyveste < Far. sıf. Ulaşmış erişmiş.
p.+dür (fi'l-mişl-i peyveste) 1207
[=1]
pinhān < Far. sıf. Gizli.
p.+(eylemek) 1150
[=1]
pīr < Far. i. Yaşlı, ihtiyar, önder
kimse.
p. 1372, 1750, 1815, 1978
p.+(pīr-i za'if) 1167
p.+idi 1633
[=6]
pīrūze < Far. i. Mavi renkli kıymetli taş,
fīruze.
p. 1707
[=1]
post < Far. i. Makam.
p.+ına 1170
[=1]
pūr < Far. sıf. Dolu.
p. 1741
[=1]
pūr-‘aql < Far.+Ar. sıf. Akıllı.

p. 1633
[=1]
pūr-‘aṭā < Far.+Ar. sıf. Çok cömert.
p. 1866
[=1]
pūr-fesād < Far.+Ar. sıf. Fesad dolu.
p. 1579
[=1]
pūr- gani < Far.+Ar. sıf. Çok zengin.
p. 1433
[=1]
pūr-hüner < Far.+Far. sıf. Hüner dolu.
p. 1174, 1387, 1421, 1426, 1438,
1476, 1557, 1714, 1856
[=9]
pūr-nūr < Far.+Ar. sıf. Çok nurlu.
p. 1887
[=1]
pūr-şadā < Far.+Ar. zf. Sesli.
p.+(olmak) 1597
[=1]
pūr-tedbīr < Far.+Ar. sıf. Çok dikkatli.
p. 1633
[=1]
pūr-uşul < Far.+Ar. sıf. Kurallı.
p. 1144, 1252, 1515, 1527
[=4]
pürsend < Far. i. Bilmece, muamma.
p. 1123
[=1]
püser < Far. i. Erkek evlât, oğul.
p. 1552
[=1]

Rabb	< Ar. i. Allah. R. 1399, 1576 R.+i 1340 R.+ümdür 1030 [=4]	r.+(istemek) 1910 r.+(kılmak) 1580 r.+(rahmet -i Hâk) 1575 r.+i(2) 1602 r.+üñ 1601 [=6]
Rabbānī	< Ar. sıf. Rabla ilgili, ilâhi. r. 1438 r.+yi (ilm-i Rabbānī) 1353 [=2]	raht < Far. i. Yolculuk eşyası. r.+ını 1290 [=1]
rağbet	< Ar. i. İstekle karşılama, istek, kabul görme. r.+i(2) 1678 [=1]	ra'iyet < Ar. i. Vergi veren ve devlet tarafından korunan halk, çiftçi halk. r. 1672 r.+e 1687 [=2]
rāğıblık	< Ar. i. İstekli olma durumu. r.+ın (rāğıblığın) 1368 [=1]	raķş < Ar. i. Mûsikî eşliğinde ayakta yapılan dans. d. 1756 [=1]
rāh	< Far. i. Yol. r.+(èylemek) 1159 r.+(haylī zād-ı rāh) 1930 [=2]	rāvī < Ar. i. Rivâyet eden, anlatan. r.+den 1179 [=1]
rahīm	< Ar. i. “Merhamet eden” anlamında Allah’ın isimlerinden biri. r. 1204 [=1]	ray < Ar. i. (re’y kelimesinin eski metinlerde geçen Farsçalaşmış şekli) Görüş, düşünce. r.+ınca 1672 [=1]
rahm	< Ar. i. Acıma, merhamet. r.+(ètmek) 1851 r.+ı(1) 1736 [=2]	rāyegān < Far. zf. Karşılıksız, bedava, bol. r.+(vèrmek) 1688 [=1]
rahmānī	< Allah’la ilgili. r. 1584 [=1]	rāz < Far. i. Gizlenen şey, sır. r.+(dānā-yı rāz) 1302 [=1]
rahmet	< Ar. i. Merhamet, acıma. r.+(ètmek) 1184	rāzī < Ar. sıf. Râzı olan, kabul eden. r. 1626 r.+(olmak) 1712, 1968 [=3]

re'āyā < Ar. i. Bir hükümdarın yönetiminde bulunan ve vergi veren halk.
r. 1668
r.+dan 1631
[=2]

red < Ar. i. Geri verme.
r. 1228
[=1]

ref < Ar. i. Kaldırma, hükümsüz kılma.
r.+(étmek) 1881
[=1]

remz < Ar. i. Remiz, sembol, meramı üstü kapalı yolla anlatma.
r.+i(2) 1537
[=1]

resm < Ar. i. Kural, usûl.
r. 1766
[=1]

resûl < Ar. i. Elçi, peygamber.
r. 1814, 1817, 1819, 1954, 1958, 1968
r.+(resûl-i Hâşimî) 1120, 1546
r.+(şâh-ı resûl) 1244
r.+(Ya'kûb-ı resûl) 1787
[=10]

revā < Far. i. Uygun, lâyük.
r. 1030, 1048, 1098, 1855
r.+(görmek) 1696
r.+(olmak) 1774
r.+dur 1085, 1848
r.+mıdur 1046
[=9]

revāka ?
r. 1009
[=1]

revān < Far. sıf. yürüyen, giden, akan; zf. süratle
r. 1005, 1010, 1016, 1027, 1043, 1045, 1062, 1124, 1152, 1295, 1454, 1490, 1501, 1647, 1747, 1758, 1758, 1760, 1762, 1767, 1879, 1943, 1988, 1995, 2011, 2012, 2033
r.+(kılmak) 1442
r.+(koymak) 1011
[=29]

Reyyān < Ar. k. i. Mısır hükümdarı.
R. 1623, 1709
[=2]

rızā < Ar. i. Râzılık, hoşnutluk.
r.+(vèrmek) 1260, 1969, 1994
r.+sıçün 1067, 1378, 1519, 1657
[=7]

rivāyet < Ar. i. Anlatılan haber veya söz.
r. 1027
[=1]

riyāhāt < Ar. i. Vücuttaki ağırlar.
r.+dan 1350
[=1]

rū-siyāh < Far.+Far. i. Yüzü kara, ayıplı.
r. 1595
r.+(olmak) 1138
[=2]

rūh < Ar. i. Can.
r. 1266
[=1]

rūhu'l-emîn < Ar. i. Cebrâil.
r. 1561
[=1]

rūy < Far. i. yüz, yüzey
rūy-i zemîn Yeryüzü. 1841
r.+uñdan 1880

[=2]
rūz < Far. i. Gün, gündüz.
 r.+(rūz-ı ھاşر) 1904
 r.+(rūz-ı şeb) 1393
 [=2]
rūzigār < Far. i. Dünyanın içinde
 bulunduğu devir, zaman.
 r. 1211, 1497, 1512, 1524
 r.+(devr-i rūzigār) 1619

[=5]
rūsvāy < Far. i. Kötülükle şöhret bulmuş,
 rezil kimse.
 r.+(kılmağ) 1593
 [=1]
rütbet < Ar. i. Rütbe.
 r.+ini (kemāl-i rütbet) 1948
 [=1]

S, Ş, Ş

sa'ādet < Ar. i. Mutluluk, mesut yaşama.
 s. 1356, 1357

ş.+(ètmek) 1092, 1419
 ş.+(kılmağ) 1282
 ş.+(şabr-ı karar) 1371

[=2]
sā'at < Ar. i. Altmış dakikalık zaman
 birimi, zaman, vakit.
 s.+a 1326
 [=1]

ş.+a 1411, 1413, 1420
 ş.+ı(2)(kılmağ) 1576
 ş.+ı(1) (olmak) 1412
 ş.+ıla 1412, 1415, 1416, 1417,
 1420, 1736
 ş.+ına 1538

şa'b-nāk < Ar.+Far. sıf. Güçlü.
 ş. 1009
 [=1]
şabī < Ar. i. Çocuk.
 ş. 1036, 1038, 1060, 1066, 1068,
 1075, 1092, 1823, 1875, 1876,
 1879
 ş.+dür 1056
 ş.+nüñ 1877, 1882
 [=14]

[=19]
saç- f. Bir şeyi ortalığa serpmek,
 dağıtmak.
 s.-alar 1472
 [=1]

şābir < Ar. i. Sabreden kimse.
 ş.+(olmağ) 1539
 ş.+leri 1414
 [=2]

şad < Far. sıf. Yüz sayısı.
 ş. 1418, 1535, 1615, 1644, 1688,
 1778, 1852, 1890, 1902, 1929,
 1938, 2034
 [=12]

şabr < Ar. i. Sabır, tahammül
 gösterme, acelecilik etmeme.
 ş. 1410, 1414, 1418

şadef < Ar. i. İçinde inci bulunan deniz
 hayvanı.
 ş. 1398
 [=1]
şādır < Ar. sıf. Ortaya çıkan, zuhur
 eden.

ş. 1060
[=1]
şaf < Ar. i. Yan yana sıralanan.
ş.+(tutmak) 2018
[=1]
şafâ' < Ar. i. Rahat, huzur, kedersizlik.
ş. 1430
[=1]
şâfi < Ar. sıf. Temiz, saf.
ş. 1890
[=1]
şag sıf. Vücutta kalbin bulunduğu
tarafın karşısında olan.
ş. 1494, 1811
[=2]
şag sıf. Sağlam, sağlıklı.
ş. 1397, 1945, 1963, 1967, 2017
[=5]
şaglu sıf. Sağda bulunan.
ş. 1751, 2009
[=2]
şāhib-cemāl < Ar. i. Güzellik sahibi.
ş. 1358, 1449, 1514, 1531, 1843
[=5]
şāhib-firāş < Ar. i. Yatağa düşmüş hasta.
ş.+(olmak) 1330
[=1]
şāhib-karār < Ar. i. Karar sahibi.
ş. 2011
[=1]
şāhib-kemāl < Ar. i. Kemal sahibi.
ş. 1172, 1309, 1489, 1636, 1643,
1830
[=6]
şāhib-zemān < Ar. i. Dönemin en güçlü
insanı.
ş. 1715

[=1]
saht-rū < Far.+Far. sıf. Sert çehreli.
s. 1202
[=1]
sākī < Ar. i. İçki meclisinde içki
dağıtan kimse.
s. 1221, 1226, 1454, 1460, 1467,
1480, 1493
s.+(saki-i şerab) 1300
s.+nūñ 1447, 1478
s.+ye 1255, 1261, 1270, 1492
[=14]
sākin < Ar. sıf. Yerinde duran,
hareketsiz, oturan.
s. 1275
s.+(olmak) 1201, 1459, 1780
[=4]
sakla- f. Bir şeyi kaybolmaması, zarar
görmemesi için emin bir yere
koymak, gizlemek.
s. 1667
s.-duğuñ 1667
s.-ram 1508
[=3]
sāl < Far. i. Yıl, sene.
s. 1309, 1474, 1973
[=3]
şal- f. 1. Göndermek, yollamak.
ş. 1047
ş.-an 1384
ş.-dı 1014, 1320, 1490, 2012
ş.-dılar 1186, 1898, 2007
ş.-uñ 1896
[=10]
2. Salmak, serbest bırakmak.
ş.-dı 1091, 1114, 1376
ş.-dılar 1329

ş.-duram 1507	1756, 1776, 1827, 1881, 2030
ş.-ma 1740	ş.-ma 1659
ş.-mañ 1733	[=15]
ş.-mışdı 1669	şan'at < Ar. i. Sanat, hüner.
[=8]	ş.+ı(2) 1239
3. Atmak.	[=1]
ş.-dılar 1286	şanem < Ar. i. Put.
[=1]	ş. 1029, 1029
4. Yaymak, sermek.	ş.+den 1032, 1032
ş.-dılar 2039	[=4]
ş.-mışuz 1786	şāni' < Ar. i. Yapan kimse, "yaratan"
ş.-uñ 2036	anlamında Allah için kullanılır.
[=3]	ş. 1063, 1916
5. Bırakmak, koymak.	[=2]
ş. 1973	sankim zf. Sanki.
[=1]	s. 1020
sālār-ı ẖān < Far. i. Sofracıbaşı.	[=1]
s. 2035	saña zm. Sen zamirinin yönelme hâli.
[=1]	s. 1058, 1061, 1077, 1144, 1169,
saldur- f. Göndermek, yollamak.	1176, 1182, 1183, 1184, 1197,
s.-ayum 1902	1262, 1293, 1305, 1327, 1352,
[=1]	1353, 1431, 1456, 1465, 1509,
salṭanat < Ar. i. Sultanlık, hükümdarlık.	1514, 1519, 1521, 1535, 1598,
s. 1205, 1416, 1667, 1671	1599, 1600, 1644, 1710, 1711,
s.+da 1618	1794, 1795, 1796, 1850, 1852,
[=5]	1884, 1909, 1918, 1960, 1963,
şamed < Ar. i. "Her türlü istek ve	1963, 1967, 2016, 2027
ihtiyacı karşılayacak güce sahip	[=44]
olan, hiç kimseye veya hiçbir	şar- f. Bir şeyin üzerine dolamak.
şeye muhtaç olmayan" anlamında	ş.-mışdı 2022
Allah'ın isimlerinden biri.	[=1]
s. 1241	şat- f. Bir değer karşılığında bir malı
[=1]	alıcıya vermek.
şan- f. Öyle olabileceğini düşünmek,	ş.-aradı 1687
tahmin etmek.	ş.-dı 1701
ş.-asın 1009, 1128, 1360, 1372,	ş.-dılar 1181, 1249, 1898
1479, 1574, 1721, 1722, 1752,	ş.-mağıl 1694

[=6]
şatıl- f. Bir bedel karşılığında başkasına devredilmek.
 ş.-asız 1661
 [=1]
savaş- f. Mücadele etmek.
 s.-ır 1029
 [=1]
şavt < Ar. i. Ses, sedâ.
 ş.+ı(1) 1777
 [=1]
sa'y < Ar. i. Çalışma, emek sarfetme.
 s.+uñ 1922
 [=1]
sāz < Far. i. Çalgı, benzer, eş.
 s. 1347, 1365
 s.+(çalmak) 1946
 s.+(sāz-ı nidā) 1363
 s.+ı 2014
 [=5]
sebak < Ar. i. Ders.
 s. 1099
 [=1]
sebeb < Ar. i. Sebep.
 s. 1661, 1817
 s.+den 1039, 1168, 1507, 1559,
 1564, 1782, 1814
 [=9]
sefer < Ar. i. Savaşa gitme.
 s.+(‘azm-ı sefer) 1975
 [=1]
seher < Ar. i. Tan ağartısından önceki vakit.
 s. 1041
 [=1]
sehv < Ar. i. Yanılma, yanılğı.
 s.+(étmek) 1264

[=1]
sekiz sıf. Yediden sonra dokuzdan önce gelen sayının adı.
 s. 1619
 [=1]
selām < Ar. i. Bir kimseye veya topluluğa yakınlık, sevgi ve nezâket göstermek, sağlık esenlik ve başarı dilemek için “selâmün aleyküm, merhaba” gibi sözlerden birini söyleme yâhut aynı dileği taşıyan işâret veya harekette bulunma.
 s.+(kılmak) 1850
 s.+(vèrmek) 1487, 1640, 1641, 1932, 2025
 [=6]
selâmet < Ar. i. Esenlik.
 s. 1397, 1945, 1963, 1967, 2017
 [=5]
sem' < Ar. i. Kulak.
 s. 1674
 [=1]
semen-sā < Far.+Far. sıf. Yâsemin gibi, yâsemini andıran.
 s. 1314
 [=1]
semend < Far. i. Güzel ve çevik at.
 s.+i(2) 1757
 [=1]
semüz sıf. Besili, etli.
 s.+lere 1442
 [=1]
sen zm. Tekil ikinci şahsı gösterir.
 s. 1007, 1018, 1032, 1051, 1056, 1065, 1077, 1079, 1080, 1087, 1089, 1092, 1093, 1101, 1166,

	1166, 1183, 1191, 1195, 1260, 1261, 1269, 1281, 1283, 1297, 1305, 1339, 1390, 1420, 1425, 1425, 1443, 1457, 1459, 1476, 1517, 1521, 1600, 1644, 1735, 1744, 1746, 1796, 1798, 1851, 1865, 1868, 1973, 1985	
	s.+de 1565, 1853	
	s.+dedür 1667	
	s.+den 1080, 1102, 1177, 1184, 1426, 1459, 1602, 1911	
	s.+dendür 1185, 1203	
	s.+i 1235, 1255, 1256, 1258, 1294, 1867	
	s.+i(2) 1049, 1059, 1238, 1435, 1534, 1570, 1962, 1985	
	s.+sin 1189, 1745	
	s.+süz 1162	
	s.+üñ 1046, 1086, 1087, 1099, 1163, 1425, 1434, 1550, 1589, 1645, 1652, 1664, 1788, 1953, 1991	
	s.+üñçün 1566	
	s.+üñdür 1157	
	s.+üñle 1141	
	[=97]	
senā	< Ar. i. Övgü, övme.	
	s. 1789	
	s.+(kılmağ) 1650, 1892	
	s.+(oğumağ) 1789	
	s.+lar 1369, 1775	
	s.+lar(oğumağ) 1648	
	[=7]	
sep-	f. Serpmek, saçmak.	
	s.-di 1407	
	[=1]	
ser	< Far. i. Baş.	
	s.+üm 1162	
	[=1]	
ser-be-ser	< Far. zf. Baştan başa.	
	s. 1602	
	[=1]	
ser-güzeşt	< Far. i. Macera, serüven.	
	s.+i(2) 1210	
	s.+in 1663	
	s.+ini 1250	
	[=3]	
serā-perde	< Far. i. Saray perdesi.	
	s. 1755, 2012	
	[=2]	
ser-hoş	< Far. i. Sarhoş, mest.	
	s.+(eylemek) 1951	
	[=1]	
sermedī	< Ar. sıf. Sonsuz, ölümsüz.	
	s.+(maḳām-ı sermedī) 1911	
	[=1]	
serneşer ?		
	s. 1987	
	[=1]	
serserī	< Far. i. Başiboş, âvâre.	
	s.+sin 1590	
	[=1]	
serv	< Far. i. İnce uzun ağaç.	
	s.+(serv-i nāz) 1129, 1721, 1723, 1756	
	[=4]	
server	< Far. i. İleri gelen, lider.	
	s.+e 1287, 1730	
	s.+i 1235	
	s.+i(1) 2003, 2021	
	s.+i(2) 1229	
	[=6]	
setir	→ setr	
	s.+(kılmağ) 1194	

[=1]
setr < Ar. i. Gizleme, örtme.
s.+(étmek) 1869
[=1]
şevāb < Ar. i. İyi ve güzel davranışlar
karşılığında Allah tarafından
verilen mükâfat.
s. 1175, 1176
[=2]
seyran < Ar. i. Gezip dolaşma, gezinti.
s.+a (gétmek) 1041
[=1]
sên → sen
s. 1143, 1143
[=2]
sêv- f. Sevmek.
s.-di 1864
s.-e 1216
s.-er 1414
s.-eridi 1819
s.-erse 1108
s.-medi 1107, 1587
s.-miş 1215
s.-mişdür 1078
s.-mişem 1103
s.-mişidi 1097
s.-meyemi 1864
[=12]
sévgü i. Sevme duygusu, muhabbet.
s.-sinden 1100
[=1]
şiddîk < Ar. sıf. Çok dürüst.
ş. 1037, 1874, 1888
ş.+(şiddîk-ı hüsn) 1358
[=4]
şiddîku'llah
ş. 1228

[=1]
şıdk < Ar. i. İçten, can u gönülden..
ş.+ıla 1204
[=1]
şık- f. Sıkıştırıp suyunu çıkarmak.
ş.-ar 1221
[=1]
şına- f. Denemek, tecrübe etmek.
ş.-rıdum 1258
[=1]
şınamak Sınamak.
ş. 1225
[=1]
şınuk sıf. Kırık, bozguna uğramış.
s. 1556
[=1]
sır < Ar. i. Bilinmesi, duyulması,
açığa vurulması istenmeyen gizli
tutulan şey.
s. 1598
s.+(sırr-ı Hâk) 1108
s.+a (sırta) 1101
s.+ı (sırrı) 1088, 1095, 1104,
1107, 1113, 1211, 1294, 1306
s.+ıla (sırr-ıla) 1150
s.+ımı (sırrımı) 1281
s.+ın (sırrın) 1107, 1164
s.+ın (sırrın bilmek) 1280
s.+ına (sırrına) 1103
s.+ında (sırrında) 1114
s.+ını (sırrını) 1087, 1101, 1331,
1592
[=22]
sîb < Far. i. Elma.
sîb-i zekan Elmaya benzeyen
güzel çene. 1313
[=1]

sicn	< Ar. i. Zindan, hapishâne. s. 1240, 1349, 1533 [=3]	1955, 2029 s.+i(2) 1606, 1933 s.+ün 1725, 1825 [=30]
sifâriş	< Far. i. Yapılmasını veya gönderilmesini isteme. s.+(kılmağ) 1795 [=1]	şofra < Ar. i. Yemek yenilecek şekilde düzenlenmiş masa. ş. 2039 ş.+yı 2036 [=2]
şim	< Far. i. (<Yun.) Gümüş. s. 1322, 1609, 1702, 1702 [=4]	şol i. Kalbin bulunduğu tarafta olan. s. 1494, 1751, 1751, 1811 [=4]
şimîn	< Far. sıf. Gümüşten yapılmış. s.+le 1127 [=1]	şollu sıf. Solda bulunan. ş. 1751, 2009 [=2]
şimîn-beden	< Far.+Ar. sıf. Çok beyaz vücutlu.. s. 1313 [=1]	şoñ sıf. İçinde bulunulan vakte en yakın zaman veya bu zamanda yapılmış veya meydana gelmiş olan. ş. 1873 ş.+a 1623 [=2]
sipah	< Far. i. Asker, ordu. s. 1930 [=1]	şoñra zf. Sonra. ş. 1410, 1711, 1746 [=3]
şir-âb	< Far. sıf. Tâze, suya kanmış s.+(olmağ) 1601 [=1]	şoñucı zf. Nihâyet, sonunda. ş. 1960 [=1]
şiret	< Ar. i. Bir kimsenin ahlâkı, karakteri, dışa akseden davranışı. s. 1307 s.+i(2) 1529 [=2]	şor- f. Sual etmek, birine soru yönelterek herhangi bir konuda ondan bilgi istemek ş. 1613, 1754 ş.-a 1224 ş.-alar 1717 ş.-am 1480, 1746, 1871, 1936 ş.-ar 1118 ş.-ayum 1380
siz	zm. Çoğul ikinci şahsı gösterir. s. 1135, 1137, 1547, 1731, 1732, 1894, 1901, 1902, 1941, 1992, 1997 s.+cileyin 1824 s.+de 1661 s.+den 1937, 1950 s.+e 1133, 1147, 1233, 1699, 1731, 1891, 1891, 1935, 1942,	

	ş.-dı 1287, 1396, 1398, 1500, 1781, 1952		s.-meñ 1093, 1107, 1695, 1961
	ş.-madın 1389, 1596, 1746		s.-mez 1277, 1835
	ş.-maya 1570		s.-miş 1545, 1813
	ş.-maz 1668		s.-ñüz 1791, 1915
	ş.-mışam 1111		s.-r 1111, 1271
	ş.-uban 1638		s.-rdi 1092
	[=23]		s.-ridi 1093
şorğu	i. Sual.		s.-sün 1291, 1323
	s.+yı 1293		s.-ye 1816, 1959
	[=1]		[=72]
şormak	Sormak.	söylemek	Söylemek.
	s. 1638		s. 1698
	[=1]		[=1]
söle-	f. Söylemek.	söyleş-	f. Karşılıklı konuşmak.
	s.-yü 1388		s.-ür 1838
	[=1]		[=1]
söyle-	f. Söylemek.	söz	i. Kelâm, lakırdı.
	s. 1236, 1347, 1466, 1557		s. 1060, 1077, 1081, 1155, 1178,
	s.-di 1036, 1090, 1148, 1152,		1183, 1190, 1197, 1292, 1346,
	1178, 1199, 1250, 1263, 1304,		1347, 1352, 1364, 1455, 1523,
	1310, 1352, 1364, 1367, 1400,		1528, 1545, 1557, 1635, 1672,
	1402, 1455, 1461, 1467, 1496,		1695, 1951, 1959, 1989
	1538, 1562, 1604, 1635, 1642,		s.+(söylemek) 1038
	1646, 1663, 1672, 1754, 1775,		s.+de 1037, 1537, 2043
	1795, 1859, 1883, 1955, 2010,		s.+den 1094, 1564, 1884, 1916
	2014, 2042		s.+dür 1695
	s.-di (firāk) 1365		s.+e 1075, 1776
	s.-di (naşīḥat) 1273		s.+i 1263, 1369, 1405, 1715,
	s.-di (söz) 1038		1846
	s.-di (temāmet) 1355		s.+i(1) 1826, 1981, 1986
	s.-düm 1077		s.+i(2) 1031, 1040, 1063, 1076,
	s.-dün 1076, 1851		1156, 1194, 1195, 1201, 1420,
	s.-gil 1051, 1065, 1210, 1468,		1476, 1513, 1520, 1527, 1660,
	1522		1961
	s.-me 1457		s.+idür 1068, 1651, 1740, 1785
	s.-mek (mācerāy) 1085		s.+ile 1347
			s.+ime 1992

s.+in 1083, 1680, 1968	1513, 1521, 1527, 1582, 1660, 1663, 1682
s.+ini 1004, 1312, 1529, 2017	ş.+(sulṭān-ı Şām) 1649
s.+lerden 1370, 1394	ş.+(sulṭān-ı zemīn) 1460
s.+lerin 1801	ş.+a 1270, 1479, 1487, 1488, 1510, 1514, 1647, 2007
s.+lerüñ 1991	ş.+a (ḥazret-i sulṭān) 1494
s.+üm 1483	ş.+dan 1530
s.+ümi 1166	ş.+ı 1299, 1648
s.+ümüz 1919	ş.+ları 1428
s.+üñ 1062, 1503	ş.+um 1318
s.+üñi 1093	ş.+uñ 1301, 2025
s.+üñi 1055	[=35]
[=82]	şun* < Ar. i. Meydana getirme, (Allah için) yaratma.
sū-be-sū < Far. i. Her taraf, her yan.	ş. 1063
s. 1780	[=1]
[=1]	şūret < Ar. i. Görünüş, biçim, kılık.
su'āl < Ar. i. Soru, sorma.	ş. 1021
s.+(eylemek) 1498	ş.+(şūret-i müslim) 1023
[=1]	ş.+ile 1018, 1721, 1723
şubḥ < Ar. i. Sabah.	ş.+in 1019
ş. 1614	[=6]
[=1]	sūz < Far. i. mec. Izdırap.
şubḥ-dem < Ar.+Far. zf. Sabah vakti.	s. 1394
ş. 1224, 1641, 1741	[=1]
[=3]	sübāt < Ar. i. Uyku, dalgınlık.
şuç i. Suç, kabahat.	s. 1776
ş. 1502	[=1]
ş.+ı(2) 1051, 1067, 1091	sünbül < Far. i. Başak.
[=4]	s. 1441, 1477
şuçlu i. Suç işlemiş kimse.	s.+i 1473
ş. 1569	s.+ile 1524, 1628
[=1]	[=5]
sulṭān < Ar. i. Hükümdar, padişah	sünnī < Ar. i. Sünniliği benimsemiş kimse.
âilesine mensup anne, kız kardeş, kız çocuk gibi kadınlara verilen unvan.	s.+(şāh-ı sünnī) 1547
ş. 1438, 1454, 1482, 1484, 1485, 1491, 1492, 1495, 1500, 1508,	

[=1]
sür- f. Devam etmek, sürdürmek.
s. 1667
s.-di 1356, 1432, 1803
s.-diler 2001
[=5]
sür'at < Ar. i. Çabukluk.
s.+ile 1415
[=1]

süre i. Yiğitlik, hakimiyet.
s.+ni 1667
[=1]
Süryānī < Ar. özel i. Şam halkından olan
ve Süryânîliğe mensup olan
kimse, Şam halkına âit.
s. 1362, 1374, 1379
[=3]

Ş

şābb < Ar. i. Genç erkek, delikanlı.
ş. 1966

[=1]
şād < Far. sıf. Sevinçli, memnun.
ş. 1207
ş.+(olmak) 1729, 1738
[=3]

şādumān < Far. i. Sevinçli, neşeli,
memnun.
ş. 1960, 2030
ş.+(olmak) 1856
[=3]

şādīk i. Sevinçli olma.
ş.+dan 2035
[=1]

şādumān < Far. i. Sevinçli, neşeli,
memnun.
ş. 1773
ş.+(olmak) 1558, 1564
[=3]

şāh < Far. i. Padişah.
ş. 1066, 1128, 1261, 1262, 1452,
1520, 1527
ş.+(şāh-ı 'ālem) 1881

ş.+(şāh-ı cihān) 1052, 1075,
1495, 1560, 1650, 1663, 1688,
1729, 1734, 1758, 1765, 1931,

2008, 2027, 2029, 2040
ş.+(şāh-ı dīn) 1173, 1460, 1741,
1796, 1841, 1939, 1944, 1977,
2043

ş.+(şāh-ı emīn) 1007
ş.+(şāh-ı ferhunde-fāl) 1498
ş.+(şāh-ı ferīd) 1448
ş.+(şāh-ı hümām) 1248, 1250,
1289, 1805, 1888

ş.+(şāh-ı kerem) 1481
ş.+(şāh-ı mübīn) 1081
ş.+(şāh-ı müşteri) 1357
ş.+(şāh-ı pās) 1464

ş.+(şāh-ı resūl) 1244
ş.+(şāh-ı sūnnī) 1547
ş.+(şāh-ı tamām) 1542
ş.+(şāh-ı yār) 1721, 1723
ş.+(şāh-ı zemīn) 1540, 1965,
1971

ş.+a 1448, 1451, 1462, 1506,
1509, 1518, 1651, 1653, 1942
ş.+ı 1766

	ş.+um 1617 [=64]		[=2]
şāh-bāz	< Far. i. Yiğit, gösterişli ve şanlı kimse. ↔ şeh-bāz ş. 1475, 1756 [=2]	şehīd	< Ar. i. Allah yolunda ve din uğrunda savaşırken ölen kimse. ş.+ũñ 1177 [=1]
şāhāne	< Far. sıf. Şāha ait; zf. çok mükemmel ş.+(hıl'at-ı şāhāne) 1510, 1760 [=2]	şehr	< Far. i. Şehir, kent. ş. 1388, 1388 ş.+(şehr-i pāk) 1242 ş.+ũñ 1917 [=4]
şāhid	< Ar. sıf. Tanık. ş. 1062 [=1]	şehriyār	< Far. i. Hükümdar. ş. 1423, 1528, 1588, 1618, 1630, 1670, 1694, 1705, 1712, 1733, 1759, 1779, 1782, 1790, 1867, 1900, 1923, 2020 [=18]
şahş	< Ar. i. Kimse, kişi. ş.+ı 1225 ş.+uñ 1383 [=2]	şehvānī	< Ar. i. Şehvete çok düşkün kimse. ş. 1584 [=1]
Şām	< Ar. y. i. Şam şehri. Ş.+(sulṭān-ı Şām) 1649 [=1]	şeker	< Far. i. Şeker. ş.+(kān-ı şeker) 1974 [=1]
şāyed	< Far. bağ. Belki, şayet. ş. 1324, 2003 [=2]	şekl	< Ar. i. Dış görünüş. ş.+i(1) 1777 [=1]
şeb	< Far. i. Gece. ş.+(rūz-ı şeb) 1393 [=1]	şem'	< Ar. i. Mum, nur. ş.+ine 1614, 1789 [=2]
şeb-hūn	< Far. i. Gece baskını. ş. 1015 [=1]	şems	< Ar. i. Güneş. ş. 1366, 1752 [=2]
şāh-bāz	< Far. i. Yiğit, gösterişli ve şanlı kimse. ↔ şāh-bāz ş. 1129 [=1]	şer	< Ar. i. Kötülük. ş. 1112, 1277, 1377, 1453, 1582 [=5]
şeh-zāde	< Far. i. Pâdişah oğlu veya pâdişah âilesinden olan erkek çocuk. ş. 1661, 2015	şerāb	< Ar. i. Üzüm suyundan elde edilen alkollü içki.

	ş. 1221 ş.+(sākī-i şerāb) 1300 [=2]		edip Allah'ın emirlerine karşı geldiği için huzurfan kovulan ve rahmetten uzak kalan âsî varlık, iblis.
şerār	< Ar. i. Kıvılcım. ş. 1580 ş.+(ermek) 1370 [=2]		ş. 1417, 1456 [=2]
şerḥ	< Ar. i. Açık açık anlatma. ş.+(etmek) 1947 ş.+(eylemek) 1367 ş.+(kılmak) 1368 [=3]	şeyṭānī	< Ar. sıf. Şeytana âit özellikler taşıyan, şeytana yaraşır. ş. 1120 [=1]
şerḥa	< Ar. i. Parça. ş.+(kılmak) 1366 [=1]	Şiblī	k. i. M. 861 yılında Samarra'da doğmuş, M. 945 yılında Bağdat'ta vefat etmiş büyük velilerden biri. Ş. 1115 [=1]
şerīk	< Ar. i. Ortak. ş.+i(2) 1237 [=1]	şikār	< Far. i. Av, avlanan hayvan, ganîmet. ş. 1411 [=1]
şerm	< Far. i. Utanma, utanç. ş. 1032 [=1]	şikeste	< Far. sıf. teşmil. Mağlup olmuş, incinmiş, kederli. ş.+(Zelîhā-yı şikeste) 1501 [=1]
şerm-sār	< Far. sıf. Mahçup, utangaç. ş.+(etmek) 1916 ş.+(olmak) 1134, 1605, 1900, 1918 [=5]	şimden gērū	→ şimdiden gērū ş. 1201, 1202, 1664 [=3]
şeş-	f. Çözmek. ş.-di 1005 [=1]	şimdi	zf. Şu anda, içinde bulunduğumuz zamanda; buna göre, artık. ş. 1052, 1058, 1059, 1137, 1401, 1409, 1431, 1437, 1440, 1443, 1482, 1486, 1581, 1598, 1829, 1830, 1858, 1915, 1917, 1919, 1986, 2017 [=22]
şevk	< Ar. i. Şiddetli arzu, sevinç. ş.+ıla 1772, 1775 [=2]	şimdiden gērū	zf. Bundan sonra. ş. 1665
şeyḥ	< Ar. i. Kâmil insan, ihtiyar. ş. 1116, 1966 [=2]		
şeyṭān	< Ar. i. (< İbr. šāṭān) Meleklerin başı ve hocası olduğu halde isyan		

[=1]
şîr < Far. i. Aslan.
 ş. 1383, 1390, 1411, 1493, 1592,
 1639, 1709, 1739, 1766, 1774,
 1824, 1829, 1980, 1998, 2002,
 2044
 ş.+(ehl-i şîr) 1701
 [=17]
şîrîn < Far. sıf. Tatlı, sevimli, şirin.
 ş. 1312, 1613
 [=2]
şol sıf. Şu, o.
 ş. 1614
 [=3]
şol-dem zf. Hemen, o anda, o zaman.
 ş. 1048, 1751, 1752
 ş.+de 1750
 [=2]
şöyle sıf. Şuna benzer, şunun gibi; zf.
 şu şekilde.
 ş. 1019, 1130, 1179, 1471, 1691,

1762
 [=6]
şūr < Far. sıf. Gürültü, karışıklık,
 kavga.
 ş. 1377
 [=1]
şūr-ter < Far.+Far. i. Daha çok acı.
 ş. 1267
 [=1]
şükr < Ar. i. Minnet ifadesi, teşekkür.
 ş.+(étmek) 1178, 1435, 1865
 ş.+(kılmağ) 1304, 1742
 ş.+(şükür kılmağ) 2016
 ş.+ini 1645
 ş.+iñ 1434
 [=7]
şümār < Far. i. Sayı, sayma.
 ş.+(èylemek) 1904
 [=1]

T, Ṭ

tā < Far. e. Oluncaya dek, +a kadar.
 t. 1149, 1224, 1485, 1531, 1568
 [=5]
tā < Far. zf. Diye, olmak için.
 t. 1029, 1034, 1127, 1141, 1155,
 1337, 1355, 1473, 1480, 1486,
 1517, 1524, 1526, 1570, 1580,
 1926, 1927, 2004
 [=18]
ta'accüb < Ar. i. Şaşma, hayret etme.
 t.+(gelmek) 1532
 t.+(kılmağ) 1235
 [=2]

ṭa'ām < Ar. i. Yemek.
 ṭ. 2037, 2038, 2040
 ṭ.+(kılmağ) 2037
 ṭ.+ı(2) 2039
 [=5]
ṭā'at < Ar. i. İbâdet, itaat.
 ṭ.+a 1326
 ṭ.+e 1949
 [=2]
tāb < Far. i. Güç, kuvvet, parlıltı,
 tazelik.
 t.+(la'l-i tāb) 1647
 t.+ına 1817, 1822

tabār	[=3] < Ar. i. Soy, kabile, aile. t. 2016 [=1]	tahrīr	< Ar. i. Yazı yazma, eser kaleme alma. t.+(èylemek) 1801 [=1]
ta'bīr	< Ar. i. Anlatma, ifade. t.+(ètmek) 1453 t.+(èylemek) 1228 t.+(gelmek) 1332 t.+(ilm-i ta'bīr) 1449 t.+(kılmak) 1447, 1452, 1465 t.+e 1478 t.+i(2) 1233, 1257, 1355 t.+i(ilm-i ta'bīr) 1353 t.+in 1444, 1464 t.+inden 1461 t.+ini 1234 t.+ü 1308 t.+üñüz (ètmek) 1254 [=18]	taḥsīn	< Ar. i. Beğenme, takdir etme. t. 1488 t.+(ètmek) 1778 [=2]
tāc	< Far. i. Hükümdarlık âlameti olarak giyilen, genellikle kıymetli taşlarla süslü baş kisvesi. t. 1322, 1624, 1664, 2028, 2032 t.+ı(2) 1117, 1428 t.+ıla 1288 t.+ımı 1126 t.+ıyıla 2023 [=10]	taḥt	< Far. i. Hükümdar koltuğu, hükümdarlık makamı. t. 1664, 1759, 1767, 1769, 2018 t.+(taḥt-ı zer-nigār) 1187 t.+(taḥt-ı zerrīn) 1295, 1753 t.+a 1298, 1770, 2011 t.+ı(2) 1188, 1428 t.+uñ 1767 [=14]
tağıl-	f. Parçalara ayrılmak. ṭ.-dılar 2006 [=1]	taḳdīr	< Ar. i. Beğenme, kıymet biçme, alın yazısı. t.+(ètmek) 1681 t.+(èylemek) 1260 t.+imüz 1458 [=3]
taḥammül	< Ar. i. Zor şeylere dayanma gücü. t.+(kılmak) 1530, 1536 t.+de 1540 [=3]	taḳlīt	< Ar. i. Belli birine veya bir şeye benzemeye, benzetmeye çalışma. t.+(ètmek) 1373 [=1]
		taḳrīr	< Ar. i. Sözle anlatma. t.+(èylemek) 1801 [=1]
		taḳşīr	< Ar. i. Kusur, suç, kabahat. t. 1455 t.+üm 1456 [=2]
		taḳvā	< Ar. i. Allah'ın yasaklarından korunma, sakınma. t.+sını 1949

[=1]
ṭalāk < Ar. i. Boşanma.
ṭ. 1607
[=1]
ṭaleb < Ar. i. İsteme, dileme.
ṭ. 1161
ṭ.+(eylemek) 1388, 1393
ṭ.+(kılmak) 1062, 1444
[=5]
ṭālib < Ar. i. İsteyen, talep eden.
ṭ.+(ṭālib-i dīnār) 1117
[=1]
ṭāliblik i. Talip olma durumu.
ṭ.+(in)(talibliğin) 1368
[=1]
ta'lim < Ar. i. Öğretme, ders verme.
t.+dür 1551
[=1]
tamām < Ar. i. Bütün, eksiksiz,
tamamlanma, tam.
t. 1023, 1091, 1182, 1250, 1257,
1289, 1290, 1356, 1361, 1420,
1432, 1445, 1467, 1573, 1634,
1663, 1673, 1679, 1697, 1713,
1716, 1745, 1773, 1805, 1822,
1833, 1835, 1846, 1849, 1853,
1863, 1888, 1913, 1972, 1975,
2015, 2019, 2032, 2036, 2037
t.+(bedr-i tamām) 1015
t.+(dürr-i tamām) 1831
t.+(olmak) 1675, 1676
t.+(ṣāh-ı tamām) 1542
[=45]
ṭa'n < Ar. i. Kınama, ayıplama, kötü
söz söyleme.
ṭ.+(etmek) 1137
ṭ.+(étmek) 1217

ṭ.+-lar (kılmak) 1213
[=3]
ṭa'ne < Ar. i. Çekiştirme, yerme.
ṭ.+-si 1507
ṭ.+-yi 1154
[=2]
tanı- f. Kim veya ne olduğunu
hatırlamak, kabul etmek, saymak,
bilmek.
t.-dı 1803
t.-gil 1059
t.-mışdı 1980
[=3]
ṭañ i. 1. Güneş doğmadan önceki
alacakaranlık
ṭ.+-la 1732
[=1]
2. Şaşırma, şaşkınlık.
ṭ.+-a (kalmak) 1652
[=1]
Tañrı → Tenğri
T.+-nuñ 1727
[=1]
tanu- → tanı-
t.-ram 1410
[=1]
tapak i. İçine yiyecek konan yayvan
kap.
t.+-lar 1703
[=1]
ṭapşur- f. Teslim etmek, emanet etmek.
ṭ.-dı 1510
ṭ.-dum 1521
ṭ.-gil 1523
ṭ.-mışdı 1623, 1972
ṭ.-mıșuz 1262
ṭ.-uñ 1901

	[=7]		
tapu	i. Huzur, kat, hizmet, hürmet. t.+(kılmak) 1767, 1769 t.+ña 1910 t.+sına 1770 [=4]	taze-ter	< Far.+Far. sıf. Çok taze. t. 1471 [=1]
taraf	< Ar. i. Yön. t.+dan 1106, 1675 [=2]	tāzelen-	f. Yenilenmek. t.-di 1407 [=1]
taş	< Far. i. İçine çeşitli şeyler konan, derince, yayvan kap, sepet. t.+ta 1222 [=1]	te'ālā	< Ar. ünl. Şânı yüce olsun. t. 1095, 1813, 1877, 1878, 1906, 1912, 1921 t.+dan 2032 [=8]
taşadduk	< Ar. i. Sadaka olarak verme, verilme. t.+(étmek) 1689 t.+(èylemek) 1323 [=2]	te'ālā'llāh	< Ar. ünl. "Allah ne yücedir" anlamındaki kelime "mâşallah, ne güzel" mânâsında övgü sözü olarak kullanılır. t. 1883 [=1]
taşnîf	< Ar. i. Sınıflandırma, sıralama, kitap yazma. t.+(èylemek) 1355 [=1]	tebāh	< Far. sıf. Yıkılmış, harap olmuş. t. 1069, 1070 t.+(èylemek) 1572 [=3]
taş	i. Taş. t. 1012, 1611 [=2]	tebessüm	< Ar. i. Gülümseme. t.+(èylemek) 1178 [=1]
taşra	i. Dışarı. t.+dan 1697 [=1]	tecellî	< Ar. i. Görünme, Allah'ın kudretinin şahıslarda ve eşyada görünmesi. t.+den 1112 t.+sine 1335 [=2]
taşt	< Far. i. Leğen. t. 1127 [=1]	tedbîr	< Ar. i. Önlem, idâre etme. t.+(èylemek) 1141 t.+imüz 1458 [=2]
tatlu	sıf. Tadı hoş olan. t. 2017 [=1]	tedrîc	< Ar. i. Derece derece ilerleme, yavaş yavaş hareket etme. t.+ile 1337
tāze-haten	< Far.+Ar. i. Delikanlı. t. 1163 [=1]		

[=1]
tefahhüş < Ar. i. İyice, etraflica araştırma.
 t.+(èylemek) 1051
 [=1]
tek e. Gibi.
 t. 1471, 1477, 1614, 1725, 1825,
 1853, 1920
 [=7]
telaṭṭuf < Ar. i. Nazik davranma.
 t.+(èylemek) 1496
 [=1]
temāmet < Ar. i. tamam olma, tamlık; zf.
 tamamıyla.
 t. 1367, 1472, 1667
 t.+(söylemek) 1355
 [=4]
temāṣā < Far. i. İzleme, zevkle,
 hayranlıkla seyretme.
 t.+(ètmek) 1913
 [=1]
temennā < Ar. i. Arzu, istek, hürmet
 etmek.
 t. 1183
 t.+(ètmek) 1908
 t.+(èylemek) 1340
 t.+muz 1184
 [=4]
temīz < Ar. sıf. Temiz.
 t. 1022, 1053, 1517, 1807
 t.+(ètmek) 1681
 [=5]
ten < Far. i. İnsan vücûdunun dış
 yüzü.
 t.+i(1) 1008
 [=1]
teng < Far. sıf. Dar.
 t.+(èylemek) 1654

[=1]
teng-sāl < Far. i. Sıkıntılı sene.
 t. 1676
 [=1]
tenhā < Far. i. Yalnız, tek başına.
 t.+(komaḵ) 1305
 [=1]
Tengri öz. i. Tanrı, Allah.
 T. 1195, 1231, 1232, 1241
 [=5]
tepsi i. Fincan, tabak, bardak vb.
 taşımaya yarayan, derinliği az,
 çeşitli büyüklükte düz kap.
 t.+ler 1703
 [=1]
ter < Far. sıf. Tâze.
 t. 1441
 [=1]
tercümān < Ar. i. Bir şeyi anlatmaya
 yardımcı olan vâsıta veya kimse.
 t.+ı 1301
 [=1]
terkībī < Ar. sıf. Bir araya geliş.
 t. 1772
 [=1]
tertib < Ar. i. Sıralama, düzenleme,
 düzen.
 t.+ile 2018
 [=1]
tesellī < Ar. i. Sıkıntısını, acısını
 unutturmaya çalışma, avutma.
 t.+(èylemek) 1273
 t.+(kılmaḵ) 1673
 [=2]
teshār < Ar. i. Alay etme.
 t.+mı 1058
 [=1]

teslīm	< Ar. i. Boyun eğme, gerçeği kabul etme. t.+(olmak) 1251 [=1]	yıldız gibi cisimlerin ufuktan yükselerek görünmesi, zuhur etmek. t.-dı 1128, 1357, 1881
teşne	< Far. i. Susamış. t. 1601 [=1]	t.-ıban 2041 [=4]
teşvīş	< Ar. i. Karıştırma. t.+i(1) 1810 t.+i(2) 1451 t.+ile 1559 t.+ini 1227 [=4]	toğra- f. Keserek parçalamak. t.-dı 1131 [=1]
tevāzu'	< Ar. i. Alçakgönüllülük. t. 1862 t.+la 1556 [=2]	toğrı 1. i. Yalan veya yanlış olmayan, gerçek. ↔ toğru t. 1497, 1590 [=2] 2. e. +e doğru t. 1589 [=1]
tevbe	< Ar. i. Tövbe. t.+(kılmak) 1202 [=1]	toğru i. Yalan veya yanlış olmayan, gerçek. ↔ toğrı t. 1259 t.+dur 1502 t.+mıdır 1055 t.+mısın 1258 t.+sın 1091, 1501 [=6]
tışharu	i. Bulunulan sınırlı veya kapalı bir yere göre dışta kalan yer. t. 1039 [=1]	tohum < Far. i. Gömülünce kendisinden yeni bir bitki türeyen tâne. t. 1472 [=1]
tīr	< Far. i. Ok. t.+(tīr ü kemān) 1720 [=1]	tol- f. Dolu hale gelmek, kalabalık duruma gelmek, tamamlanmak. t.-dı 1660, 1776, 2010 t.-mışdı 1626 [=4]
tīz	< Far. sıf. Çabuk. t. 1016, 1022, 1158, 1270, 1581, 1933, 1956, 1967 t.+(gelmek) 1510 t.+(tīz tīz) 1158, 1510, 1933 [=12]	tolı ay i. Ayın on dördüncü gecesindeki durumu, bedir. ↔ tolu ay t. 1360 [=1]
tīzrek	zf. Derhâl, çabucak. t. 1155, 1473 [=2]	
toğ-	f. Dünyaya gelmek, güneş ay,	

tolu	i. Dolu. t. 1146, 1222 [=2]	t.-dı (örü) 1010, 1493 t.-dılar 2018 t.-masun 1162 [=9]
tolu ay	i. Ayın on dördüncü gecesindeki durumu, bedir. ↔ tolı ay t. 1637 [=1]	2. Beklemek, bulunmak. t.-aradı 1035 t.-dı 1751, 1752, 1754, 2009 t.-dugın 1402 t.-gil 1481 t.-madın 1389, 1612, 1943 t.-mış 1360 t.-sun 1879 [=12]
ton	i. Elbise. t.+ı 1361 t.+lar 1749 t.+larını 1125 [=3]	3. Bir noktada karar kılmak, bağlanmak, kendini vermek. t.-dılar 1719, 1770 t.-muşuz 1910 [=3]
toptolu	sıf. Çok dolu. t. 1945 [=1]	turfa < Ar. sıf. Görülmedik şey, taze, yeni. t. 1128 [=1]
töhmet	< Ar. i. Suçlama, suçlanma, suç. t.+(étmek) 1568 t.+(kılmak) 1585 t.+(olunmak) 1484 t.+den 1558 t.+i 1191 [=5]	turur Genellikle kendisinden önceki zarf-fiil ekleriyle kip çekimi, tasvir fiili ve deyimleşmiş ifade bildiren bu yapı, isimlerden sonra gelerek bildirme işlevi görür. t. 1024, 1042 [=2]
tu	ünl. “Yazıklar olsun” anlamında esef bildiren ünlem. t.+(eylemek) 1348 [=1]	tut- 1. Elle kavramak, elinde bulundurmak. t.-mış 1020, 1024 [=2]
tuhfe	< Ar. i. Armağan, hediye. t.+müz 1917, 1919 t.+müzle 1910 t.+ñüz 1915 [=4]	2. Yönelmek. t.-dı 1680 [=1]
tuman	i. Geniş, kısa iç donu, şalvar. t.+ı(1) 1005 [=1]	3. Tutmak, yakalamak, ele
tur-	f. 1. Durmak, kalkmak, ayağa kalkmak. t.-dı 1039, 1647, 1741, 1774, 2033	

geçirmek.
 1. -ısarsın 1745
 [=1]
 4. O sırada ortaya çıkmak.
 1. -dı (acığı) 1057
 [=1]
 5. Takip etmek, belirlemek.
 1. -mayınca 1338
 [=1]
 6. Tanzim etmek, düzenlemek.
 1. -dı (nizām) 1675
 1. -uban (şaf) 2018
 [=2]
tūṭak < Far. i. Küçük papağan.
 1. +un (tūṭaguñ) 1613
 [=1]

tutmak Tutmak.
 1. 1520
 [=1]
tuz i. Suda eriyen, kokusuz, dili yakan bir tada sahip, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billûrsu madde.
 t. 1407
 [=1]
tünd-hū < Far. sıf. Sert huylu, huysuz.
 t. 1039
 [=1]
tünd-nāk < Far.+Far. sıf. Öfkeli.
 t. 1020, 1025
 [=2]

U, Ū, ‘U

u < Ar. bağ. Ve.
 u. 1069, 1071, 1072, 1093, 1112, 1118, 1127, 1154, 1154, 1189, 1204, 1207, 1220, 1232, 1241, 1242, 1251, 1266, 1268, 1276, 1277, 1278, 1279, 1296, 1319, 1321, 1358, 1365, 1382, 1385, 1387, 1397, 1403, 1410, 1431, 1437, 1446, 1453, 1474, 1475, 1494, 1496, 1497, 1529, 1529, 1532, 1552, 1588, 1597, 1621, 1624, 1657, 1658, 1664, 1670, 1671, 1676, 1679, 1681, 1698, 1704, 1706, 1707, 1712, 1727, 1742, 1749, 1757, 1761, 1780, 1811, 1883, 1903, 1918, 1925, 1946, 1953, 1961, 1968, 1975, 1976, 2025, 2028, 2032
 [=84]

uc i. Uç.
 u.+un 1414
 u.+unı 1552
 [=2]
uçuzlık i. Değersizlik.
 u. 1470
 [=1]
uğra- f. Hoş olmayan bir şeye maruz kalmak.
 u.-rsın 1007
 [=1]
uğun- f. Bayılacak hale gelmek, aklı başından gitmek.
 u.-ub (kalmak) 1130
 [=1]
ulu i. Büyük, yüce, saygıdeğer.
 u. 1146, 1469, 1626, 1693, 1785

	u.+(dutmak) 1547		[=1]
	u.+(eylemek) 1553	uş	zf. İşte, şimdi.
	[=7]		u. 1079, 1112, 1116, 1135, 1136,
‘ulvī	< Ar. sıf. Yüce,yüksek.		1456, 1833, 1870, 1910, 2029
	‘u.+den (‘ālim-i ‘ulvī) 1006		[=10]
	[=1]	uşda	→ uşta
unut-	f. Aklında kalmamak, ihmal edip		u. 1448
	terketmek.		[=1]
	u.-ma 1262	‘uşşāk	< Ar. i. Aşıklar.
	u.-mışlar 2004		‘u.+ı 1364
	[=2]		[=1]
unutdur-	f. Unutulmasına sebep olmak,	uşta	ünl. İşte.
	unutulmasını sağlamak.		u. 1664, 1894, 1909
	u.-dı 1456		[=3]
	[=1]	uştur	< Far. i. Deve.
ur-	f. 1. Vurmak.		u. 1706, 1897, 1929
	u.-madın 1746		[=3]
	u.-ur 1024	ut-	f. Oyunda yenmek, ütmek.
	[=2]		u.-mışdurur 1428
	2. Ad vermek, koymak.		[=1]
	u.-mış 1120	utan-	f. Mahcup olmak.
	[=1]		u.-uban 1455, 1920
	3. Sesi gelmek, ulaşmak.		[=2]
	u.-an (dem) 1588	udanuk	sıf. Gâfil olmayan.
	u.-anda 1377		u. 1555
	u.-dı 1692		[=1]
	u.-dı (na‘ra) 1009	uy-	f. Tâbi olmak.
	[=4]		u.-mañuz 1119
	4. Sürmek.		[=1]
	u.-rdı (ël) 1005	uyan-	f. Uyku durumundan çıkmak.
	u.-dılar (yüz) 1770, 2018		u.-dı 1444
	[=3]		[=1]
‘urm	< Ar. i. Kışkırtmak.		
	u.+(olmak) 1868		

Ü

ü < Ar. bağ. Ve.

	ü. 1032, 1084, 1084, 1102, 1116, 1135, 1136, 1145, 1183, 1229, 1232, 1232, 1271, 1276, 1307, 1308, 1322, 1322, 1326, 1327, 1366, 1369, 1372, 1380, 1383, 1388, 1388, 1390, 1396, 1411, 1449, 1479, 1493, 1505, 1524, 1576, 1589, 1592, 1609, 1610, 1627, 1627, 1639, 1701, 1702, 1702, 1704, 1706, 1707, 1709, 1720, 1739, 1745, 1750, 1752, 1766, 1774, 1824, 1828, 1829, 1840, 1845, 1860, 1909, 1951, 1962, 1966, 1978, 1980, 1998, 2002, 2010, 2014, 2044 [=74]
üç	sıf. İkiiden bir fazla olan sayı. ü. 1179, 1220, 1640, 1888 [=4]
üçüncü	sıf. Üç sayısının sıra sıfatı. ü. 1704 [=1]

vâcib	< Ar. i. Yapılması gerekli olan. v.+(olmak) 1596 v.+dür 1731 [=2]
va'de	< Ar. i. Bir işin yapılması için tanınan zaman, söz verme, ecel. v.+(kılmak) 1709 v.+siz 1432 [=2]

ümiz	< Far. i. Ümit. ü.+(dutmak) 1825 [=1]
ümmet	< Ar. i. Bir peygambere iman edip, ona tâbi olanların oluşturduğu topluluk, kavim. ü.+e 1551 ü.+iseñ 1550 [=2]
üst	i. Üst. ü.+inde 1759 ü.+ine 1555 ü.+lerine 1719 ü.+üne 1081, 1220, 1222, 1223, 1360, 1757, 2033, 2039 [=11]
üş-	f. Toplanmak. ü.-miş 1223 [=1]
üzüm	i. Asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi. ü. 1221 [=1]

V

vaḥiy	< Ar. i. Bir emir veya hükmün Allah tarafından peygamberin kalbine bildirilmesi ve bu yolla gelen ilâhî haber. v. 1878 [=1]
vākıf	< Ar. i. Bilen, haberdar kimse. v.+(olmak) 1264 [=1]

vāki'	< Ar. sıf. Olan, vukû bulan. v.+(olmak) 1072, 2020 [=2]		v.-mayınca 1958 v.-mayub 1530 v.-maz 1344, 1965 v.-mazam 1483, 1486, 1487,1531 v.-ub 1402 v.-uñ 1901 v.-urıdı 1639 [=28]
va'llāhū	< Ar. ünl. "Allah'a and olsun ki, Allah hakkı için" anlamında yemin sözü. v. 1346 [=1]		
var	i. Kâinatı veya düşüncede bulunan, mevcut olan şey. v. 1375, 1512, 1627, 1707, 1824, 1829, 2043 v.+(eylemek) 1238 v.+dur 1183, 1448, 1537, 1581, 1830 v.+ıdı 1028, 1035, 1106, 1197, 1322, 1748, 1749, 1818, 1845 v.+ımış 1200 v.+ın 1491 v.+ını 1523, 1570 v.+iña 1424 v.+ısa 1055, 1897 v.+mı 1175 v.+mıdur 1399 [=31]	vaşf	< Ar. i. Nitelik, özellik, vasıf. v.+(eilmek) 1233, 1235 v.+(vaşf-ı hāl) 1389, 1391, 1403, 1531 v.+ını 2026 v.+uñı 1787 [=8]
		vaşl	< Ar. i. Kavuşma. v.+ınan 1691 v.+uña 1615 [=2]
		vay	ünl. Şaşkınlık, kızgınlık, acı, sevgi vb. duygularla anlamı kuvvetlendirir. v. 1434, 1736 [=2]
		ve	< Ar. bağ. Ve. v. 1045, 1079, 1115, 1546, 1611, 1667, 1866 [=7]
		vech	< Ar. i. Yüz, tarz, sebep. v.+ile 1253, 1526, 1776 [=3]
		veche	< Ar. i. Yüz, surat. v.+sin 1092 [=1]
var -	f. Varmak, ulaşmak. v. 1198, 1201, 1264, 1492, 1589 v.-alum 1452 v.-dı 1142, 1479, 1608, 1693, 2025 v.-dılar 2013 v.-dugın 1402 v.-ıcak 1486 v.-ın 1323 v.-mağıl 1007 v.-magını 1026	vefākār-hāne	< Ar.+Far. i. Vefanın bulunduğu yer. v.+den 1208

	[=1]	3. Ad vermek.
veled	< Ar. i. Çocuk, oğul. v. 1061	v.-mişler 1359
	[=1]	[=1]
velî	< Ar. i. Allah'ın dostu ve sevgili kulu. v. 1301, 1338	4. Teslim etmek. v.-diler 1798 v.-üñ 1797
	[=2]	[=2]
velî	< Far. bağ. Ama, fakat. v. 1506	5. Bırakmak, bağışlamak. v. 1508 v.-(rızā) 1260 v.-di 1890 v.-di (destūr) 1454 v.-diler 1706, 1707 v.-elüm 1699 v.-em ('aṭā) 1922 v.-eyüm 1908 v.-gil 1711 v.-memiş (nezr) 1610 v.-mezem 1935 v.-miş 1535 v.-mişidi 1627, 1713, 1842, 2002 v.-seydüm 1615 v.-üñ 1976 v.-ür 1924 v.-ürdi 1609, 1683 v.-üridi (rāyegān) 1688
ve's-selām	< Ar. ünl. İşte o kadar, son söz bu. v. 1395, 1420, 2032	[=23]
	[=3]	6. Kazandırmak. v.-di (ebyāt) 1776
vezîr	< Ar. i. Askerî ve idarî yetkisi olan en yüksek rütbeli kişi, paşa. v. 2014	[=1]
	[=1]	7. Haber, fikir, öğüt vb. bildirmek. v.- (haber) 1208 v.-di 1273, 1366, 1493, 1647 v.-di (haber) 1479 v.-di (naṣīḥat) 1199 v.-e 1609
vêr-	f. 1. Bir şeyi veya kimseyi eriştirmek, iletmek. v.-(selām) 1487 v.-di 1124, 1607 v.-di (destūr) 1142 v.-di (rızā) 1969 v.-di (selām) 1641, 2025 v.-medüğün 1213 v.-mişdi (rızā) 1994 v.-üñ (selām) 1932 v.-ürdi (selām) 1640 [=11] 2. Maruz bırakmak. v.-di (belā) 1171 v.-e (cezā) 1870 v.-em 1599 v.-em (cezā) 1871 [=4]	

v.-em 1806
v.-gil (haber) 1174
v.-ibdür 1293
v.-meyeydün 1086
v.-ün (haber) 1378
v.-ürsin (haber) 1104
[=14]
8. Bir hali bir kimse veya yerde hakim kılmak.
v. 1275, 1422
v.-di (başar) 1882
v.-diler 1503
v.-irse (medet) 1234
v.-me (mecāl) 1391
v.-mez (mecāl) 1172
v.-se (icāzet) 1452
v.-ürdi 1394
v.-ürdi (kut) 1686
[=10]
vèrmek Vermek.

v. 1845, 1958
[=2]
vilāyet < Ar. i. İl.
v. 1966
v.+den 1716
[=2]
vişāl < Ar. i. Sevdiğine kavuşma, vuslat.
v.+e 1587
[=1]
vizāret < Ar. i. Vezirlik, başvekillik.
v. 1515
[=1]
vü < Ar. bağ. Ve.
v. 1606, 1704, 2010
[=3]
vüs'at < Ar. i. Genişlik, bolluk.
v. 1676
[=1]

Y

yā 1. < Ar. ünl. Ey, hey.
y. 1076, 1157, 1168, 1225, 1254, 1311, 1381, 1399, 1494, 1561, 1576, 1597, 1958, 1996
[=14]
2. < Far. bağ. Veya, da, yâhut.
y. 1132, 1137, 1175, 1517, 1751, 2004
[=6]
yād < Far. i. Anma, hatırlama.
y. 1154
y.+(ètmek) 1167
y.+(èylemek) 1242
y.+ına 1190

y.+ına (düşmek) 1462
[=5]
yağı i. Düşman.
y. 1160
[=1]
yağmā < Far. i. Önüne çıkan şeyleri alma; mec. gözden çıkarılan şey.
y.+(kılmak) 1126
[=1]
yağı i. (< ağı) İpekli kumaş.
y. 1895, 1897
[=2]
yağşı sıf. Güzel, iyi.
y. 1206, 1730, 1786

[=3]
yāhūd < Far. bağ. Veya, yahut.
y. 1047, 1226
[=2]
yakın sıf. Arada az mesafe bulunan.
y. 1007, 1944
y.+ında 1889
[=3]
yakış- f. Güzel durmak, hoş görünmek.
y.-uban 1130
[=1]
yakīn < Ar. i. Kesin, sağlam bilgi.
y. 1071, 1074, 1344, 1540, 1544,
1884, 1965, 2043
[=8]
Ya'kūb < Ar. k. i. Hz. Yûsuf'un babası.
Y. 1367, 1369, 1387, 1727, 1785,
1961, 1975, 1993, 2021, 2025
Y.+(Ya'kūb-ı hazin) 1419
Y.+(Ya'kūb-ı nebî) 1019, 1246,
1408, 1658, 1954, 1996
Y.+(Ya'kūb-ı resul) 1787
Y.+a 1175, 1760
[=20]
yalan i. Yalan.
y. 1226, 1227, 1258, 1259
y.+(dêmemek) 1054
y.+(katmak) 1225
[=6]
yalancı sıf. Yalancı.
y. 1590
[=1]
yalıñuz zf. Tek başına.
y. 1105, 2044
[=2]
yaman sıf. Kötü, fenâ.

y. 1206, 1285
y.+(fî'l-i yaman) 1057
[=3]
Yāmīn k. i. Hz. Yûsuf'un kardeşi.
Y. 1831
Y.+(İbn-i Yāmīn) 1958, 1965,
2015, 2019, 2044
Y.+i(İbn-i Yāmīn) 1934, 1957,
1967, 1994
[=10]
yan i. Birlikte olma, kat,
huzur.
y.+ına 1511, 1893
[=2]
yan- f. Vücut ısısı normalin üstüne
yükselmek; çok üzölmek.
y.-aram 1614
y.-dı (oda) 1009, 1156, 1574
y.-mış 1215
[=5]
yanak i. Yüzün kulak, göz, şakak,
burun ve çene arasında kalan iki
yan tarafından her biri.
y.+ı (yañağı) 1218
[=1]
ya'nî < Ar. bağ. Yani, demek ki; zf.
sözün kıtası.
y. 1007, 1060, 1101, 1301, 1353,
1436, 1538, 1629
[=8]
yaña e. +e doğru, ... tarafını tutan;
i. taraf.
y. 1177, 1334, 1596, 1752
[=4]
yapuş- f. Sıkı sıkı tutmak.
y.+dığı 1114
[=1]

yār < Far. i. Dost, sevgili.
y. 1106, 1236, 1279, 1483, 1497,
1590
y.+(şāh-ı yār) 1721, 1723
y.+dan 1390
y.+ine 1568
y.+sañ 1589
y.+umı 1149
[=12]

yarak i. Hazırlık, teçhizat, silah.
y. 1424
y.+uñ (yarağūñ) 1423
[=2]

yāren < Far. i. Dostlar.
y.+lerüm 1240

yarım sıf. Bir Bütünün yarısı.
y. 1751
[=1]

yārī < Far. i. Dostluk, yardım.
y. 1593, 1631
y.+(kılmağ) 1466
[=3]

yās i. Ölüm veya çok büyük bir
felâketten duyulan acı ve bu acıyı
belirtmek üzere yapılan şeyler.
y.+ınuñ 1064
[=1]

yaş i. Doğuştan itibaren geçen zaman;
göz yaşı.
y. 1619, 1636, 1838
y.+(dökmek) 1276
y.+ıla 1660
y.+ın (dökmek) 1803
[=6]

yavu i. Yabani hayvan.
y. 1757
[=1]

yavuzlık i. Yavuz olma durumu.
y. 1854
[=1]

yay i. İlkbahar.
y. 1757
[=1]

yaz- f. Yazmak, kaydetmek.
y.-abilmemiş 1805
y.-alar 1716
y.-dılar 1182, 1728
y.-miş 1807
y.-mışdı 1796
[=6]

Yehūdā < Ar. k. i. Hz. Yakûb'un en
büyük oğlu.
Y. 1774, 1980, 1988, 1992, 2019,
2024
Y.+nuñ 1973, 1977
Y.+yı 1893
[=9]

yek-pāre < Far.+Far. zf. Hepsini birden,
bütün olarak.
y. 1857
[=1]

yendür- f. Çevirmek, istenilen duruma
getirmek.
y.-miş 1115
[=1]

yè- f. Ağızda çiğneyerek yutmak;
dert, düşünce, sıkıntı vb. için
üzülüp durmak.
y.-diler 1443
y.-gil (kayd) 1270
y.-me (ğam) 1201, 1589, 1600,
1867
y.-mesün (ğam) 1933
y.-ye 2040

	y.-yen (kaydın) 1196 [=9]		4. Sebep, bahane. y.+e 1249 [=1]
yèddi	i. Altıdan sonra, sekizden önce gelen sayının adı. ↔ yèdi y.+si 1330 [=1]		5. Vücudun herhengi bir bölümü. y.+inden 1256 [=1]
yèdi	sıf. Altıdan bir fazla olan. ↔ yèddi y. 1011, 1054, 1136, 1266, 1355, 1356, 1385, 1393, 1432, 1439, 1440, 1441, 1470, 1470, 1471, 1472, 1475, 1475, 1476, 1477, 1533, 1675, 1710 [=23]	yèrlü yèrine	zf. Olması gereken yere, kendine âit yere. y. 2019 [=1]
yèg	sıf. Daha iyi, daha üstün. y.+(olmak) 1746 y.+dür 1241 [=2]	yèryüzi	i. Üzerinde yaşadığımız yer küresinin kabuğu, dünya. y.+n 1654 y.+nde 1469, 1828, 1983 [=4]
yèr	i. Yer, zemin. y.+de 1231, 1753 y.+e 2018 y.+lerde 1793 [=4] 2. Bir nesne veya kimsenin bulunduğu mahal. y. 1642 y.+de 1053, 1179, 1305, 1391, 1418, 1545 y.+e 1224, 1730, 1782 y.+ine 1779 [=11] 3. Ülke, memleket. y. 1739, 1778 y.+den 1690 y.+dendür 1717 y.+in 1778 [=5]	yèt-	f. Yetişmek, ulaşmak, vasıl olmak. y. 1062 y.-di 1012 y.-diler 1944 y.-e 1963 y.-icek 1997 [=5]
		yètmiş	sıf. Altmış dokuzdan bir fazla olan sayı. y. 1336, 1346 [=2]
		yètür-	f. Ulaştırmak. y.-diler 1764, 2013 y.-em 1645 [=3]
		yığ-	f. Toplamak, biriktirmek. y.-mışdı 1679 [=1]
		yıgdur-	f. Toplatmak, biriktirmek. y.-mışdı 1682 [=1]

yıgıl-	f. Toplanmak. y.-dı 1321 [=1]	sayı. y. 1833, 1929 [=2]
yıgmak	Yıgmak. y. 1473 [=1]	yigit i. Delikanlı, genç adam. ↔ yigid y. 1720, 1772 [=2]
yıkuk	sıf. Yıkılmış. y. 1556 [=1]	yigrek sıf. Daha iyi, üstün, tercih edilen. y. 1885 y.+(olmak) 1410 [=2]
yıl	i. On iki aylık süre, sene. y. 1136, 1266, 1356, 1432, 1470, 1471, 1472, 1475, 1476, 1533, 1619, 1675, 1707, 1711 y.+a 1355 y.+da 1703, 1704, 1705, 1706, 1710, 1714 y.+dur 1054, 1219, 1833, 1984 y.+ıdı 1385, 1393 y.+uñ 1713 [=28]	yine zf. Bir daha, tekrar, buna rağmen. y. 1075, 1174, 1190, 1205, 1206, 1208, 1240, 1264, 1295, 1298, 1349, 1407, 1410, 1481, 1622, 1641, 1677, 1830, 1933, 1938, 1967, 2002, 2005, 2006, 2007, 2009, 2011, 2012, 2019 [=29]
yılluk	sıf. Üzerinden bir yıl geçmiş. y. 1711 [=1]	yin i. Beden. y. 1037 [=1]
yırt-	f. Kağıt, kumaş vb.ni elle iki tarafından tutarak parçalara ayırmak, vücudun bir yerini kanatacak kadar derin çizmek. y.-a 1099 y.-dı (yüzini) 1045 [=2]	yıñi sıf. Yeni, hiç kullanılmamış olan. y. 2030 y.+den 1253, 1407 [=3]
yırtmaklık	i. Yırtma durumu. y. 1098 [=1]	yit- f. Kaybolmak. y.-miş 1989 [=1]
yigid	i. Delikanlı, genç adam. ↔ yigit y. 1448 [=1]	yitür- f. Kaybetmek. y.-en (fehm ü 'aql) 1145 [=1]
yigirmi	sıf. On dokuzdan bir fazla olan	yod- f. Mahvetmek. y.-mışdurur 1428 [=1]
		yoh i. Mevcut olmayan nesne veya kimse. ↔ yok y.+dur 1792

[=1]
yohsa bağ. Merak, tereddüt, ümit vb. duyguları ve düşünülen ihtimallerin dışındaki başka bir ihtimali belirtmek için kullanılır. y. 1067, 1241, 1542, 1579, 1637, 1840
 [=6]
yohsul i. Fakir. y.+a 1706
 [=1]
yok i. Mevcut olmayan nesne veya kimse. ↔ yoh y. 1021, 1064, 1157, 1237, 1237, 1285, 1563, 1666, 1736, 1918 y.+(ètmek) 1239, 1985 y.+dan 1238 y.+dur 1147, 1176, 1198, 1232, 1266, 1941 y.+ıdı (yoğıdı) 1828, 1841
 [=21]
yol i. Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer. y. 1769, 1865 y.+(almak) 1783 y.+da 1173 y.+da(kalmak) 1415 y.+dan 1751 y.+ına 1323, 1328, 1688, 1809 y.+unda 1616 y.+uñda 1172, 1200
 [=13]
yoldaş i. Arkadaş, dost. y.+(ètmek) 1088, 1103 y.+(èylemek) 1101, 1108 y.+laruz 1784

[=5]
yor- f. Yorumlamak, tâbir etmek. y.-ayum 1466
 [=1]
yönel- f. Yüzünü o yöne çevirmek. y.-di 1494
 [=1]
yu- f. Yıkamak. y.-ya 1127
 [=1]
Yûnus k. i. Yunus peygamber. Y.+dan 1547 Y.+uñ 1546
 [=2]
Yûsuf < Ar. k. i. Hz. Yakûb'un oğlu, Yûsuf ile Zelîhâ hikâyesinin güzelliği ile ünlü erkek kahramanı. Y. 1004, 1023, 1027, 1031, 1036, 1040, 1042, 1050, 1089, 1100, 1105, 1145, 1174, 1178, 1179, 1185, 1188, 1190, 1240, 1249, 1254, 1259, 1261, 1271, 1272, 1274, 1279, 1304, 1309, 1325, 1349, 1358, 1366, 1368, 1383, 1385, 1391, 1395, 1432, 1447, 1450, 1454, 1457, 1466, 1468, 1483, 1498, 1523, 1529, 1530, 1535, 1539, 1540, 1558, 1561, 1608, 1611, 1618, 1622, 1662, 1663, 1693, 1695, 1715, 1755, 1773, 1791, 1797, 1811, 1817, 1818, 1823, 1829, 1836, 1836, 1839, 1874, 1878, 1888, 1899, 1901, 1926, 1941, 1962, 1970, 1984, 1985, 1993, 2030, 2033 Y.+a 1008, 1011, 1016, 1025,

1037, 1038, 1048, 1054, 1057, 1082, 1095, 1181, 1200, 1219, 1322, 1370, 1373, 1416, 1455, 1493, 1504, 1512, 1639, 1646, 1670, 1709, 1717, 1729, 1798, 1850, 1859, 1862, 1876, 1979, 1982, 1985, 2021 Y.+da 1563 Y.+dan 1224, 1609, 1885, 1983 Y.+dan (fürkat-ı Yūsuf) 1363 Y.+dur 1953, 1954, 1990 Y.+durur 1981 Y.+ı 1125, 1150, 1158, 1186, 1192, 1264, 1286, 1288, 1388, 1508, 1509, 1511, 1836, 1861, 1980, 1989 Y.+ı(2) 1011, 1017, 1097 Y.+ıla 1303 Y.+u 1155, 1510 Y.+umdan 1399 Y.+uñ 1005, 1026, 1081, 1142, 1209, 1213, 1251, 1267, 1273, 1290, 1307, 1333, 1351, 1398, 1400, 1436, 1513, 1538, 1560, 1582, 1635, 1669, 1680, 1718, 1748, 1772, 1801, 1832, 1845, 1920, 1940, 1947 Y.+uñdan 1401 [=192]	y.+üñüz 1902 [=5]
yükle-	f. Taşıma işini yapacak taşıta yerleştirmek. y.-di 1929 y.-mişdi 1897 [=2]
yüküş	zf. Çok. y. 1792 [=1]
yürek	i. Gönül. y.+i(1)(yüregi) 1478, 1804 [=2]
yüri-	f. Yürümek. y. 1198, 1492 y.-di 1129, 1494, 1641, 1768, 1995 [=7]
yüz	i. Surat, çehre. y. 1898, 1972, 1978, 1979, 1982 y.+(göstermek) 1151 y.+(urmak) 1692, 1770, 2018 y.+i(1) 1044, 1073 y.+in 1029, 1083, 1680 y.+inde 1820 y.+ine 1336, 1383, 1882 y.+ini 1312, 1835, 2017 y.+ini (yırtmak) 1045 y.+leri 1620 y.+lerine 1863 y.+üñ 1163, 1482 y.+üñden 1879 y.+üñi 1567 [=28]
yüzsüz	sıf. Arsız, utanmaz. y.+i(2) 1606 [=1]
yügür-	f. Yürümek. y.-ib 1043 [=1]
yük	i. Bir insan veya taşıtın taşıdığı şeylerin bütünü. y. 1890, 1970 y.+in 1977 y.+leri 1945

Z, Ẓ, Ż, Ẓ̇

żabd	< Ar. i. Tutma, zapt. → żabṭ ż.+(èylemek) 1685 ż.+(kılmaḵ) 1684 [=2]	żāmin	< Ar. i. Tekellūf eden kimse, kefil. ż. 1963
żabṭ	< Ar. i. Tutma, zapt. ż.+(ètmek) 1673 [=1]	żamīr	[=1] < Ar. i. İç, iç yüz. ż. 1876 [=1]
zād	< Ar. Azık, rızık z.+(ḥaylī zād-ı rāh) 1930 z.+uñı 1425 [=2]	żann	< Ar. i. Gerçeği bilmeden ihtimal üzerine hüküm verme, şüphe. ż.+(ètmek) 1121 [=1]
za'f	< Ar. i. İrāde zayıflığı, zayıflık. ż.+-ından 1805 [=1]	zār	< Far. i. Ağlama, inleme. z. 1276, 1278, 1319, 1385, 1618, 1840 z.+(ağlamaḵ) 1310, 1382 z.+(ehl-i zār) 1099 z.+ıla 1376 z.+-ından (aḥvāl-i zār) 1400 [=16]
żāhir	< Ar. i. Bir şeyin görünen tarafı, dış görünüşü, meydanda olan şey. ż.+(olmaḵ) 1342, 1739, 1988 ż.+dür 1542 ż.+-in (evliyā-yı żāhir) 1543 [=5]	żārī	< Far. i. Ağlama, inleme z. 1031 z.+(kılmaḵ) 1279, 1363, 1612, 1833, 1836 [=8]
żahīre	< Ar. i. Gerektiğinde kullanılmak üzere saklanan hububat, erzak. ż 1679 [=1]	żarīf	< Ar. i. Tavrı ve edası hoş olan, hoşa giden kişi. ż. 1125 [=1]
za'if	< Ar. sıf. Güçsüz, zayıf. ż. 1815 ż.+i (pīr-i za'if) 1167 [=2]	żāt	< Ar. i. Kimse, kişi, özellikle saygıdeğer kimse. ż.+-ında 1513 [=1]
zā'il	< Ar. sıf. Sona eren, yok olan. z.+(olmaḵ) 1575 [=1]		

zāviye < Ar. i. Genellikle yerleşim merkezleri dışındaki yollar üzerinde kurulan ve dinî-tasavvufî inanç ve fikirleri yaymak, gelip geçenleri barındırmak, yedirip içirmek gibi işleri üstlenen, Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük rol oynamış olan dinî ve sosyal kurum.
z. 1611
[=1]

zayā' < Ar. i. Yurtiçi, boş arazi.
z. 1704
[=1]

zāyi' < Ar. i. kaybolan şey, kayıp.
z.+(étmez) 1923
[=1]

zebān < Far. i. Dil.
z.+(zebān-ı 'İbrî) 1651
[=1]

zeber < Far. i. Üst.
zîr ü zeber Altüst. 1084, 1135, 1479
[=3]

zebh < Ar. i. Kurban kesme.
z.+(èylemek) 1656
[=1]

zebûn < Far. sıf. Güçsüz, zayıf, aciz.
z. 1350
z.+(fıkr-i zebûn) 1864
[=2]

zecr < Ar. i. Engel olma, zorla yaptırma, eziyet etme.
z. 1497
z.+(étmek) 1186
[=2]

zehî < Far. ünl. Ne güzel, ne iyi.
z. 1649
[=1]

zehre < Far. i. Yiğitlik, cesurluk.
z. 1666
[=1]

Zelîhâ < Ar. k. i. Hz. Yûsuf'a âşık olan Mısırlı kadın, Züleyha.
Z. 1004, 1010, 1015, 1039, 1043, 1044, 1052, 1078, 1096, 1105, 1122, 1133, 1135, 1142, 1146, 1148, 1156, 1159, 1192, 1202, 1209, 1287, 1310, 1320, 1485, 1499, 1562, 1582, 1584, 1592, 1604, 1608
Z.+(Zelîhâ -yı şikeste) 1501
Z.+dan 1138
Z.+nuñ 1028, 1605
Z.+ya 1139, 1152, 1213, 1217, 1290, 1292, 1332, 1490, 1500
Z.+yı 1199
Z.+yıla 1190, 1212
[=48]

zemân < Ar. i. Zaman, vakit.
z. 1010, 1015, 1016, 1057, 1110, 1124, 1127, 1133, 1142, 1142, 1206, 1272, 1279, 1285, 1372, 1376, 1438, 1440, 1452, 1454, 1492, 1495, 1529, 1536, 1575, 1650, 1718, 1747, 1760, 1767, 1844, 1879, 1931, 1937, 1970, 1988, 2001, 2008, 2033
z.+da 1709, 1748
[=41]

zemîn < Far. i. Taban, yer, yeryüzü.
z. 1477, 1629
z.+(rûy-i zemîn) 1841

	z.+(sultān -ı zemīn) 1460		z.+ıla 1223
	z.+(şāh-ı zemīn) 1540, 1965, 1971		[=1]
	z.+i(2) 1471	zī-‘aceb	< Ar.+Ar. sıf. Tereddütlü.
	[=8]		z. 1823, 1839
zemīne	< Far. i. Yerde biten taze bitki, başak.		[=2]
	z. 1441	zī-kelām	< Ar.+Ar. i. Söz sahibi.
zenān	< Far. i. Kadınlar.		z. 1649
	z. 1071, 1127, 1138, 1503		[=1]
	z.+(zenān-ı Mışır) 1327	zī-kemāl	< Ar.+Ar. Kemal sahibi.
	z.+(zenān-ı Mışrī) 1122		z. 1549
	[=6]		[=1]
zer	< Far. i. Altın.	zī-nār	< Ar.+Ar. sıf. Ateşli.
	z. 1322, 1609, 1702		z.+(eylemek) 1117
	z.+den 1702		[=1]
	z.+ün 1625	zī-taḥammül	< Ar.+Ar i. Tahammül sahibi.
	[=5]		z. 1535
zer-hā	< Far. i. Altınlar.		[=1]
	z. 1615	zībā	< Far. sıf. Güzel, süslü.
	[=1]		z. 1296
zer-nigār	< Far.+Far. Altınla işlenmiş.		z.+(gèymek) 1125
	z. 1705		[=2]
	z.+(taht-ı zer-nigār) 1187	zıkr	< Ar. i. İsmi söyleme, anma.
	[=2]		z. 1326
zerd-rū	< Far.+Far. sıf. Solgun çehre.		z.+(ètmek) 1949
	z. 1218		z.+(kılmak) 1948
	[=1]		z.+(zıkr-i fikr) 1247
zerre	< Ar. i. Çok küçük parçacık.		[=4]
	z. 1332	zili	i. Kilim.
	[=1]		z.+ler 1705
zerrīn	< Far. sıf. Altından yapılmış olan.		[=1]
	z. 1029, 1313, 1752, 1753	zinā	< Ar. i. Nikâhsız birleşme.
	z.+(taht-ı zerrīn) 1295, 1753		z.+(eylemek) 1007, 1037
	[=6]		[=2]
zevk	< Ar. i. Hoşa giden bir şeyden duyulan beğenme duygusu.	zindān	< Far. i. Hapishane.
			z. 1265, 1271, 1309, 1359, 1402, 1432, 1448
			z.+(ehl-i zindān) 1372, 1403

- z.+a 1047, 1155, 1158, 1186,
1286, 1288, 1299
z.+a (ehl-i zindān) 1378
z.+cı 1290
z.+ı 1297
[=19]
- zindānī** < Far. i. Zindana kapatılmış
mahkûm.
z. 1254
[=1]
- zinhār** < Far. ünl. Sakın, aman, asla.
z. 1037, 1119, 1201, 1262, 1468,
1694, 1733, 1961
[=8]
- zîr** < Far. i. Alt.
zîr u bālā Aşağı yukarı. 1698
zîr ü zeber Altüst. 1084, 1135,
1479
[=4]
- zişt** < Far. sıf. Çirkin, kötü.
z. 1297
[=1]
- ziyād** < Ar. i. Artma, fazlalık.
z.+(fıkr-i ziyād) 1927
[=1]
- ziyān** < Far. i. Zarar.
z. 1069, 1071, 1072, 1734
[=4]
- zor** < Far. i. Kuvvet, güç, baskı.
z.+(kılmağ) 1013
[=1]
- zû-fünûn** < Ar.+Ar. sıf. Hünerli.
z. 1186
[=1]
- zû'l-celāl** < Ar. i. "Celāl sahibi" Allah.
z. 1842
[=1]
- zulm** < Ar. i. Eziyet, haksızlık.
z.+(zulm èylemek) 1859
z.+ıla 1256
[=2]
- zulmānī** < Ar. sıf. Karanlıkla ilgili,
karanlık.
z. 1548
[=1]
- zūr** < Far. sıf. Yalan, uydurma.
z.+(ètmek) 1052
[=1]
- zû-intikām** < Ar.+Ar. i. İntikam almayı
amaçlayan kimse.
z. 1745
[=1]
- zû'l-kerem** < Ar. sıf. Cömert.
z. 1605
[=1]
- zû'l-mübîn** < Ar.+Ar. sıf. İyiye kötüyü,
doğruyu yanlış ayırabilen.
z. 1305
[=1]
- zûlf** < Far. i. Yüzün her iki yanından
sarkan saç lülesi, zülûf.
z.+i 1314
z.+i(1) 1361
[=2]

ARAPÇA ÂYET, HADİS ve İBARELER DİZİNİ

Arapça Âyet, Hadis ve İbareler Dizini

eūzū (1799) : “(Allah’a) sığınırım.”

bi’smi’llāhi (1799) : “Allah’ın adıyla.”

fā’llāhu hayrun ḥāfızān (1969) : “Ama Allah koruyanların hayırlısıdır.” Yûsuf sûresi, cüz :

13, sûre : 12, âyet : 64.

inneme’l-a’mālū bi’n-niyāt (1740) : “Ameller niyetlere göredir” Hadis (Hz.

Muhammed).

ḳavmu’z-zālimīn (1121) : “Zalim kavimler.”

lā-taḳrabu’z-zinā (1006) : “Zinâya yaklaşmayın.” İsrâ sûresi, sûre : 17, cüz : 15, âyet: 32.

len-terânî (1341) : Allah’ın, Mûsâ peygambere “Sen beni göremezsın” hitabı. A’râf

sûresi, sûre : 7, cüz : 9, âyet : 143.

sübhânellezi (1758) : “O sübhândır, her şeyden münezzehtir.”

va’llāhu yuḥibbu’s-ṣābirīn (1413) : “Allah sabredenleri sever.” Âl-i İmrân sûresi, sûre: 3,

cüz: 4, âyet : 146.

yā İlāhe’l-‘ālemīn (1283) : “Ey alemlerin Rabbi!”

yef’alu’llāhu mā-yeşā’ü (1189, 1459) : “Allah dilediğini yapar.” İbrâhim sûresi, cüz : 13,

sûre : 14, âyet : 27.

4. TIPKIBASIM

اکاموئین تارک زار نام ایلدی • یوسنی خالده بد نام ایلدی
 صورتیله گن دندی اولدی • سندی بد نام قل موت لر
 الله یعقوب بیگ صورتی • قل صورتی یوسنی یوسنی
 برجا طلقش الله شکر فای • الله صلیک عالم ایله هلا
 بیله کیم صورتی یوسنی خالده بد نام ایلدی
 جبرائیل اندی صورتی یوسنی • قل ایچون حق طلقش
 یوسنی تفسیر صلیک ایچون • کوزدی اول صورتی یوسنی
 ایچون دیمش هلا کوزدی • هیتیکه چن سبب طلقش
 یوسنی قاییشی تندر ناک • ای کوزدی قلدی خالده
 خیر نیله دندیش برما غیب • سبب ایچون یوسنی
 ای کوزدی خالده یوسنی • بر وایت دق یوسنی
 بعضی دیش ز ایچون • برقی وایدی غایت
 اندی ایچون اول کوزدی • او کوزدی یوسنی
 دیمش وایت اول کوزدی • اکاموئین اکاموئین
 کلام یوسنی یوسنی • اهل قلدی زاری زاری

[36a]

نوبه قلدی اول کوزدی • عفو قلدی اول کوزدی
 دیدن یوسنی برما غیب • دزدان قلدی
 حوت ز ایچون یوسنی • شکر باغینه ایچون
 عالی علوی یوسنی • خیرکله کوزدی
 یعنی دماغ زایه سن یوسنی • خیرکله کوزدی
 یوسنی خالده یوسنی • بند کوزدی
 نوبه کوزدی خالده • صانه سبب کوزدی
 اول کوزدی خالده • او کوزدی
 یوسنی قلدی کوزدی • یوسنی قلدی
 طاق ایچون • داندی کوزدی
 اول کوزدی • داندی کوزدی
 بعضی کوزدی • صلدی کوزدی
 اول کوزدی • اندی کوزدی
 جبرائیل حق بد قلدی

[35b]

یونیم صلیبی ہم صلیب تھام
 اوردی صبر ایسا بدلا بدھ لکھن
 اول سنو کی سوئی بدی قاسم
 کلک بروائی مومن اول قی نظر
 حق تعالیٰ یوسف قادی خدای
 حالیکہ اول دیکھا کبر انور
 تھما اول دی حقہ تہ زیار
 پیر دسی پیر تعلق ملک روا
 خانہ کیم برتہ سدا پیر حق
 اول تحت دعویٰ آبادی مکر
 سن یوسف سرب قاش اولاد
 حق تعالیٰ قادی سندا سندا
 پیر تکی سرب یو لدا اقمه کوان
 سرب حق تعالیٰ و پیر پیر
 اول ایسی تحت دعویٰ سندا
 طعوسین بندای دیم اہام
 اول صبر سوئی بدی اول صبر
 سن نہ حاجت سوئی بدی اول صبر
 عیبت ال سندا اول صبر
 سرب قاش اولاد یو لدا
 منادی پیر پیر صبر اولاد
 یوسف سوئی بدی اول صبر
 کوئی سرب ایسی پیر
 اہل دار اول صبر
 یوسف اولاد سوئی بدی
 یعنی سرب پیر یو لدا
 کلک قادی اولاد
 سوئی بدی یو لدا
 آخری اصف ایند ایسی
 اول لکھا لکھا اولاد

ظن این را پیش از عالمی . حق اوست اندر حق نظامی
 دعوی کردن ز اینجا زمان . اخوان شدن اشع
 دعوی اندی اول ز اینجا دور زمان . اول زمان مضری الله چه آن
 هر چه چون دور دی پرسند کز . او کز نه فوری بز کار رخ
 هر چه به بر اینجا و بر دی راه . کسکه مشغول اول و اول زمان
 یوسفی قلای سرب اول حریف . کیدی ز باطل ندری اول طریف
 باشد که کیدی سرب ناصبی . قلای یغاحسن اینک باجی
 طشت سینه ابرین اول زمان . الذي کدی تاغی ان فیه زکای
 جندی اودن تا کفان اول طریف . صانه بین طغدی کفدن اندامه
 الله قری یوسفی سرب و ناز . کودی اکرم کلور اول شهاد
 ایندی بین ملک حکیمان اول و لور . به حکم شله غوث قلدر پس
 دندی ناریخ اللزیدن بربرین . طغدی بیجان اول ز لالدرین
 آقا ایضا کز کدو کز دندی کشتو . اوله با یو املغ کز یا قس
 اول ز اینجا دیدی قودی سرب . بر صان نظر قبله کالکون
 بعدی کریم باریان اللری . شریار اول کسک لوی اول اللری

[39b]

اول ز اینجا دیکیم سرب بر نظر . سوز بن اوش اول و کور زین
 پز که قدیم پدی یونین قی قران . هینشم بولک اوش لیل فکار
 نه دلیل شریک طغی این سرب . یا لکدن شندی قسک کید سرب
 روسیه اولدی ز اینجا دن زمان . سدره مشغول اول و لالز هک
 اول ز اینجا ید د پد یزای کجاز . نوله دستور این سیرای اول زار
 بز اندر سربم قاشیه کبر و ز . اکا بز حق جی نصیحت این و ز
 ناسو کله اول کز کل بز آلیه . باشد اول و کله نوبت آلیه
 اول ز اینجا و بر دی دستور اول زمان . یوسفی قاشیه و اردی اول زمان
 لدریم نوله انی به بان سن . ای قبله شتی سرب اول زمان
 بهر مودی این سرب جانده قشله . بز قو کز کز سکا ای پز اصل
 دندی یوسفی این ای بیجان . قشور علقن این و ز اول زین
 اول ز اینجا شله جانی طللی . حسن ما لیه قاشی کوز دندل
 یقندن اکا این لالز سرب نظر . سرب بجه اولیست ای بی جان
 اول ز اینجا کاپی معلوم آیدی . جی پشمان اولدی الله سولوی
 نینکه کسکرم اولان یاز می . تاکه بندت این و ز دلد ای

[40a]

ديد اتي عالرك سرتين بيم • کيم کريانک ايلين همي کلين
 کيم ازانده اکين قول ايلين • بچه ناي قبول مقبول ايلين
 حصرنگنه سن قبول ايت زامي • سن بلورسين قاموسن لوسوزي
 قويه اوله پير صغيني ناسراد • حسن تايه ييني دانغ ايد ياد
 دندري جبريل نيل اوين يا امين • نه سببدن حق اتي قلدي خرين
 ديد اوجون له دايم همي • ساکده دشين مجنله قف
 نيو حقه فخر قلدي دوشنه • مغري قويت عاضق اولدي بوشنه
 کاجم کله حق اکا ووردی بالا • نيشه اولدي دوشينه سبده
 غيرت حق غيرت چون ورمي بجاک • حاضر اولدي يولکده اتي صاف کاک
 چون مغربک بوبولنه دل خرين • کور قل کدو رک اتي ساد دين
 ديد يوسن يمه جبريل مکر • کيم کج ویرکل خبر اتي پير هم
 والهي يقونه بوطيقندن نوي • ياکي اولدي اوجون عتاب
 ديد کيم قورمه کله يوقد رعيتان • کلکله اناک ايشندن کلک حواب
 بر شيد اکر خبر کونه اکا • حق ايشان اکلک سندن کلي

[41a]

بولدي اولک بچه موصنان ايلدي • يوسني سرتيله پنهان ايلدي
 زبچه کيم قلدي کير اذن الناس • راجي يوقد سترمدی اول خيزناس
 چون عوز بوجالي مخلص ايلدي • اول زليجا په روان سويلدي
 کيم قامو مالک وانش اولين • خلق ايجنده خور قلاناش اولين
 قورقتم دوشن دوشني ايلدي • ايله کور طغور بکا ايله ايش
 يوسنه زندانه کدر مک کورک • ناکور کيم دفع اوله سوز بوز
في عشاق عزيز • يوسف راجي بدندان
 چون عزير رضيد يوسوزي • اوده يندي اول زليجا کدو دي
 ديد کيم شيران سقو کدر يا امين • چاک ي يوق ديشه کليز ناکور
 يوسني زندانه کدر دي عزيز • حاصنه قول اولدي کدوي بيز
 اول زليجا دزد له آه ايلدي • آهي اناک کورکل زاه ايلدي
 ديد کيم ايجانم سونين اولين • اتي بوي کدو زينه ياغي بون
 اوجکلر دزد په ارايم بکين • ايلي عالکده بوزد دوشه طليب
 سوز کور سقو زجهاني کور سوز • چور سوزن سلم اياغه طور سوز
 ايجانم کور لوري اولسون خيران • چون سوز کور کورم يوزاق نان خان

[40b]

یوسف اناؤزکی شسم ایلدی

شکار ایلدی حقه جوق سوز بولدی

طیبه

راویدن سوزله خیر کارشور

یوسف ایلدی کاکار سوز

ایکسین ایلدی وکلز رسل

کاکه جوق صفر اول ایلدی

کلی عیله کاکه دخی قیام

سن ایلدی جوق قیام بولدی

بودر سوزدن قیام بولدی

دیدی سوزدن قیام بولدی

صلو اولدی ایلدی بولدی

کوز نه حکمت کوز بولدی

حیوان ایلدی بولدی

اوقدی بولدی بولدی

سوز ایلدی بولدی

اولدی بولدی بولدی

اولدی بولدی بولدی

I41bI

سن دیرین اولدی سوز

یوسف ایلدی نه فایده

ایکسین ایلدی بولدی

سوز ایلدی بولدی

مالدی ایلدی بولدی

دیدی ایلدی بولدی

اولدی ایلدی بولدی

پودی ایلدی بولدی

اولدی ایلدی بولدی

یوسف ایلدی بولدی

بوسوز ایلدی بولدی

ای ایلدی بولدی

دوت ایلدی بولدی

صدقه ایلدی بولدی

بوی ایلدی بولدی

بوی ایلدی بولدی

I42aI

کندو کازیم قیام

چون ایلدی بولدی

اولدی ایلدی بولدی

عین ایلدی بولدی

بوسوز ایلدی بولدی

اولدی ایلدی بولدی

نه دیدی ایلدی بولدی

سنه ایلدی بولدی

چون ایلدی بولدی

واریش ایلدی بولدی

سکین ایلدی بولدی

چون ایلدی بولدی

جمله ایلدی بولدی

عقو ایلدی بولدی

دشمنی ایلدی بولدی

بوی ایلدی بولدی

کي نجي تلدي بولن هر ٻري سيم اوله جو وصف ايندين شري
 بولن ايند ديكه هره دڪان سيمه گزيرين بر سويله اتي يار
 ديكيم پني شي بي همتا در اول هم شريکي بوني همتا در اول
 عالم اذن در قوم دن اول غني بوقدن وار الهمشتر اول سني
 ديلسه عالمي دردم بوق ايند بوجلاين صغفي اول جون ايند
 يوستي ايند به اتي يارلگرم کچه کندي سجن ايند جانلگرم
 زنيجه شري کيدري عدد بوجه پريقيم قهار صمد
 انرا ايند اتي شري بال اعتقاد فتني ملتدن در اصلک اليه باز
 ديري نيم اصلم خيال اندند سهار کعبه بيت الله در
 ناري غروي اين جانند قول اولغ قزبان ايند شاه روله
 هم اکنجي انرا سنج بي اوليه مشين صالو نه برغي
 کنده يعقوب بي دن اولنم دين ابراهيم ملت پيمشتم
 سعيه در دنيم کانه خيت چون در مکرهم نيام خيت چون
 بولن ايند خانه اتي شاه هاني ملت ابراهيم اولق اتي غلام
 ديري اول بونکي شري شري ناهق پير صقد لر اکر بخ

[43b]

سرله شري

سر که شني باشند اياهه تمام سويلدي اولان اول شاه هانم
 يوستر چون اصل فرين بلد پير جان دلند اکا سليم اولدلو
 دين ابراهيمي تلدي بون فبول بيت اندي المرحله بر اصول
 جوتکه بو جهيله در دندري اچ کندن عرض ابلد پير اول در شي
 يوست ايند ياکي دندي قول ايندم تغير کوز اولد ملول
 ايند اول سافيه کي داکله سني مالک اعراض الیوب ايندم غني
 نانو ايه ايند کي سني اصلن ظالمه باشک يرتدن کاکلر
 شريکي يوستکي اکل ايد تمام بود در تغير خاک اتي هانم
 ديري نانو اين لادن دين بوني طره پيرين بن صناديرين سني
 يوست ايند طغر در دن کز لکي بن دين کهي اوليس در هان
 بويله نذر ابلدي کيم قصا عاقليلرک ویر قضا کي سن رضا
 سافيه يوست ديري اولنم کوز سن خود اولد لک غلام شني غيبر
 شاه قنار دنهار اولنم پري بن کک طيش شني کوز شري
 چون بوسوزي سويلدي و اخيار دين حسن اول بن در وککاز
 يوستي کوز نيجه سقا اتي به واد بکل کي واقف اولون حالت

[44a]

دیدی ای علی لکرت چه بیند ای علی

سجده کرد

دیدی ای کال لکرت سرتین بین • ای پیچه درت کو کمر دزدان تل
سن پوزین سرتی ای دی • ریاز • چانه درت کال اینک ای چانه کال
انزورین بن صبر قلعتیم بر نفس • بنمده فال کال ای شری پادش
بندش ایزد نو زنی نازین • سن بلور سرتین یا ال کال این
کال قاورش درت سرتو ای • من و نکند کاشقه بندا ای غی
بوند دیدی یوسف قدری برینمان • چانه سرتو یا سرتو دردی کال
پوستی زنی آنه چو کله صلو پوز • ایسن فو کال کیهو ککدر پوز
دیدی لکیم اوله زنی سرتو اوله زنی • کیهو چنه کال این و کال اول سرتو
پوستی زنی آنه ایسن سکرت • بپله سرتین ایدی تا حیکه کز
دیدی لکیم اوله زنی سرتو اوله زنی • ایسن فو کال کیهو ککدر پوز
تلدی زنی آنه زنی کیهو • ایسن فو کال کیهو ککدر پوز
چنه در کال ایسن سکرت • دز چنه فو کال کیهو ککدر پوز
اول و لکیم چو ایدی سرتو کیهو • خطا ایسن اوله و خستیندن کال
بوند کوند دیدی چو اید اوله کال • کیهو و بریندن زنی سرتو کیهو

[45a]

چونکه بخت خیر قلدری ایسن • تلدی اول زنی آنه چو کله
عنتم حق ایسن ایدی رف غاص • کیهو چنه پوزین یوسف کال
کال چو اید ایزد سرتو دز چنه • یوسف کال کیهو دز چنه
باله ال کال کیهو ایسن • اوز قصور و حقه دز ایسن
دیدی کیهو ای پی زنی زنی غی • سن خلاص ایت نفس بندا کال
کال دز چنه سرتو دز چنه • کیهو چنه پوزین یوسف کال
تلدی زنی آنه چو کله صلو پوز • کیهو چنه کال این و کال اول سرتو
پوستی اوز سرتو ایسن کال • بپله حضرت ایدی زنی آنه کال
لکیم و بریدی نصیحت سرتو • یوسف کال کیهو ککدر پوز
پوستی ایزد چو اید ایسن • ایسن فو کال کیهو ککدر پوز
کیهو چنه کال این و کال اول سرتو • کیهو چنه کال این و کال اول سرتو
دیدی کیهو ایسن ایزد سرتو دز چنه • کیهو چنه کال این و کال اول سرتو
کوز لری نایب اوله کیهو کز • کیهو چنه کال این و کال اول سرتو
کیهو کال کیهو ککدر پوز • کیهو چنه کال این و کال اول سرتو
کال کیهو ککدر پوز • کیهو چنه کال این و کال اول سرتو
کال کیهو ککدر پوز • کیهو چنه کال این و کال اول سرتو

[44b]

الجند اولست ستر حجه اين . باه باه ايلد و تم بن سخي
 تخت زرين بهه نو نوز و روان . قالم اس باين مهنيا اي جوان
 بز چنه زيا غلام ناه رو . اطلر ككخي ادو شكلا اي علمي
 دوز زمان انقد دي زغل پلشت . بو حطاطي حقد ر سين كور و رشت
 تخت خندي به اول سخي نزال . كور و نه فذ و سخي كشتي روز اوله ناله
 قدرت ايله مضري سطلاني كنز . كلدي زينا كه اوله كون و كله مبر
 قاش اوله اكي قولي به ستاب . بهر حبات سينا ق سحاب
 اكي به داخي مغر بلز و لي . نوجا به يغي ساطا نوز به
 اكي سبه عاقل دانا ي راز . سوز نه خلت كنتر نور اوله ناله
 يوسه به هفتين اولدي بلكاز . سبه كنتر نور ااده قلدر لار
 بو نوز يله كوكل آرام ايلدي . شكز قلدي حقه يوسف سولدي
 ديكيم بيت سكا اي ذوالدين . بي تنها نومدك بوير ده سن
 بوير يله خوش مشرق اولد لر . بوير يلف ستر مكالن بلد لر
 بلر لوجون يوشنك احوال . اكلد پر سيزت افغا ريف
 سوز در قاي عبادت قلدر عيبن . علم تعبير ككاي بلد كيرن

جان

[45b]

چون مغر اولدي يوسف هفت سال . قال زندان اير اول صاب كان
 هم زانجا خالي سلقم ايلدي . زان زان اغلادي اول سولدي
 اوز اولمكه نوز نه قلدر بن بك . قاوي سنامي يا الهي بن بك
 سيم كور امي بو كور نوم كور موليون . فو لقم ايشده مي بيرين سوزيني
 قاي اول سين بنون ر سوزي كن . قاي اول سبي ذفن الن قش
 قاي اول بوغ سينا د ليريم . قاي ذلفي عشق بين ساد ليريم
 قاي اول نه دندك لان اولدوم . قاي اول جايده قزبان اولدوم
 طاني اول سطل بد خشتام بيم . قاي اول ديشي دنا قنم بيم
 قاي اول هر كيم كنان ايلين . جوي جوي سقر ي اول لير
 نيلد كور قاي سطلانم بيم . بودا سوز دك دك سنام بيم
 بويد ديد نوصه قلدي زان زان . كوز لوزون قان اخيرا اول كنان
 صلدي مضري سادي قلدي عدا . كيم زليجا ايلدي مالىن فدا
 كلدي يعلدي فقير چ قوا . جوق سكا ايق بولدي دوزنده وا
 يوسف كنتر دي لعل سيم دوز . دوس فاردي جوق تاج كسر
 ديكيم وارين نصدي ايليون . حق بوليه باري بو نوز سولديون

[46a]

نه پوزده قيلم بر خي نوا . ساپسكه قانيد بولم دود ودا
يوسف الذي الذي قديم بناد . كوزي نيكو ديدى بوز ودا
اورى شغلان اولدى دايم قاعده . ششتر وار دوز ودا
اول زان باي معبر ده هردم . كنج كاك كلوز ده نيدم سكا
قاسم سيب حق بولم آليرنار . اوزي فارغ اول خا توتلر قور
دندم از تش بولك خي خي . صلدلر ناسوسى اذن خي
اهل رضى اولدى بولم خا ناس . اولدى پيرسي داخي صاير خي
سيمي بخون اولدى كيمي اولدى . بولم زك سربني عالم بلدى
اول زان يه تغير ككلى . اولدى بوزن خسته اولدى
نيسكه كيم غشغه بولم دوز . پستك غشغه اله اولكالا زان
قامو كوز دى بولم اولكالا . كلك ايمدى بولم انا خي
حق خي سيب دوزن هر نظير . باي بار اولدى كوز ودا
ان بولم اولدى بولم خي . انبى لك بوزنه شرفى
تاكه توجله اولم ايرى . دفعه انساك ايرى كاك
استانك طوبى خي هن ولب . بومفك نجه ايرى خي

[46b]

دويمه دوزي سكه موكا كليم . اولمى حصر حقدن سقيم
دفع كوزلر غشا . ايسلدى . عاشقا نه ريت اذن . بوز
تكلين اولسا بوز كوز سكا بولم . لن تولى كاك بوز بولم
ظاهر اولم كيم كوز كوز مش . دعوى اذن كيم ايرى
انبى يه چين بولم بولم . اوليا يه بجه اولم انا
بومفك مضطرب بولم . خي كسكه دارم اذن
قالبه سكه ايرى اولم . كوزوت ديو قلدى جبر انا
اندفع اولمى بولم خي . سوز بوز ودا
كل بولم انا موز لب نقه سار . سوز اچنه سوز بولم سوز سار
بوز مازا حكايت ايسل . دقترين مستك طو ايسل
كلوز ايمدى بولم خي . بولم اصنه اولم بولم
بجه كوز خكه شغلان اولدى . بوز يا حقدن حق اولم بولم
كلوز جبر انا بولم بار . بولم خا خا خا خا
لغى انا قله بولم سوز سولم . ديم كيم حق سكا انا انا

[47a]

[illegible][illegible]

اول خلق و صفوی نوی اولی الف که نو
چون که کوفی بودند نظم اولی که
استه ابروی بود و نو از آن خبر
نشدیم که ایلانی اولی که
فرد بوده بیکه بود و صفی حال
باشد اولی که باز که سن پیش
او که بود و وصفی حال و مدین
نشد که ایلانی اولی که کو
آنکه بقوت بی پیش که
بودی بیلدی کردی و قرآن
نظم و صفی بود که از صفی
لیله نردید و اولی که نو
یوسفی او تر و تر و تر این که
کورد که او حال و صفی کل
بودی بیلدی کردی و قرآن
نظم و صفی بود که از صفی
لیله نردید و اولی که نو
یوسفی او تر و تر و تر این که
کورد که او حال و صفی کل

[illegible]

صَابِرِي اَوْ كَلَا نَزَّ سَمَاءُ بَنِي قُلَادِ لَر • صَبْرِيَه هَر اَشَه مَنَرِ اَلْوَر •
 اَوْ قِي وَ اَنَسَ يَحْيَا الصَّابِرِي • صَبْرِي اَقْدَام اَيْلَه اَوَّلَه غَارِي •
 چُون بَلَوَسِيَن حَتَّى سَوَّ صَابِرِي لَر • قَوِيَه اَلَدَت صَبْرِي اَوْ جَوْن اَوْدِيَن •
 چَوَق اَرَا نَصْبَرِيَه مَنَرَك اَلْوَر • شَرَعِيَتِيَه نَبَحَا رُوِيَه لَدَه قَلَوَر •
 يَسَفَه صَبْرِيَه اِيَزْدِي سَا طَلَنَت • عَلِيَه قَوَدِي نَقْلَاي مَكَلَنَت •
 صَبْرِيَه اَيُوب بُولَدِي اَشْتَهَار • كَا جَع شَيْطَان اَكَا قَالَدِي كَار •
 عَلِيَه صَبْرِيَه اَوَلَه نَزِيَدَه قَرِيَن • اَغْرِيَن اَوَل جَانَه صَدَا اَوْدِيَن •
 لَمِيَه صَبْرِيَه اَيُوبِي يَعْقُوب حَزِيَن • كَا جَرَم بُولَدِي فَزَنَد اَلْوَرِيَن •
 صَبْرِيَه بُولَدِي بُولِي جَوْن تَام • صَبْرِي خَتَم اَرِيَت سَنَه سُوْرِيَه اَلْوَر •
 اَي كُوِيَه كَنَدُو رَا كَه اَيْلَه قَطَر • قَوِي بُو عَالَم خَالِي اَيُوبِي هَمَر •
 بُو دُنَا خَالِيَن بَقَادِي وَ نَزِيَكِي • كِيَمِيَه رَا اَوَلَسَن بَقَادِيَن عَمَر •
 بُو كِه نِيَل بَقَادِيَه كِيَمِيَه قَلِيَر قَرَام • اَوَز يَر اَمُوَر اَيْلَه اَي شَهِيَام •
 بُو خَالِك اَرِيَك اَيْلَه يَر اَق • خَاضِي اَوَل كِيَمِيَه جَا رُوِيَه اَوَل اَلْوَر •
 سَن سَنَو قَا نَزِيَكِيَه نَا دِي • سَن كِيَمِيَه كِيَمِيَه اَلْوَر اَدِي •

[49b]

سَنَد اَوَل اَمُوَر كَلَدِي كَلَدِي نَبَحَر • كِيَمِيَه كَلَدِي اَكَا اَلْوَر اَيُوبِي هَمَر •
 اَزْدَهَاي هَفَت سَرَفَت بُو جَهَان • نَبَحَا رِي نَبَحَا اَوَل اَيُوبِي اَيُوبِي •
 اَيُوبِي نَبَحَا اَوَل اَيُوبِي نَبَحَا رِي • اَوِيَمِيَه اَوَل اَيُوبِي نَبَحَا رِي •
 قَالِي اَلْوَر اَيُوبِي نَبَحَا رِي • قَالِي اَلْوَر اَيُوبِي نَبَحَا رِي •
 قَالِي اَوَل بُو جَه كَلَدِي اَيُوبِي صَفَا • خَالِيَم نَبَحَا رِي مَسْطَهَا •
 جَان دَلَدَن كُونِي قَلَسَا كَر جَا • اِيَمِيَه اَوَل وَفَقَدَن عَمَدِي •
 يَدِي يَسَا جَوْن وَفَقَدَن يَسَا رِي • يُونَس اَوَل زَنَد اَن اَيُوبِي اَيُوبِي •
 مِيَلِي حَتَّى خَالِص اَيُوبِي بُو • كُوَر نَبَحَا رِي سَرَفَت اَوَل اَيُوبِي •
 قَدَرِيَه اَوَلَسُوَن اَلْوَر اَيُوبِي • وَاَي اَكَا كِيَمِيَه نَبَحَا رِي •
 نَبَحَا رِي نَبَحَا رِي اَيُوبِي اَيُوبِي • نَبَحَا رِي نَبَحَا رِي اَيُوبِي •
 اَيُوبِي اَيُوبِي حَتَّى سَنَدَن نَبَحَا • مَخْلُصِيَه يُونَس اَيُوبِي •
 يُونَس اَيُوبِي اَيُوبِي اَيُوبِي • قَدَرِيَه اَوَلَسُوَن اَيُوبِي •
 اَوَل اَيُوبِي اَيُوبِي اَيُوبِي • مِيَلِي حَتَّى خَالِص اَيُوبِي •
 رَشِيَه كُوَرِي نَبَحَا رِي • نَبَحَا رِي نَبَحَا رِي •
 يُونَس اَيُوبِي اَيُوبِي اَيُوبِي • نَبَحَا رِي نَبَحَا رِي •
 نَبَحَا رِي نَبَحَا رِي اَيُوبِي • نَبَحَا رِي نَبَحَا رِي •

[50a]

دیویم شیطان اوشتن دیریک • بود روز نصیرم اونی دیویم کما
 یوسف ایستیم دکل فکر ایله • عذری بنی بلیم سن سولیم
 بولیم قلدیدی جلی تقدیریم • بجه بوددی ای نیریم
 سکان اول سندن کلکدن لای • اوقیغی سن یقعل اقمه مایه
 اذنت اول ساقی ایمن ای شاهین • برنج دوش کوردی سلطان یزین
 سولیدی چون عالم ای بلدی • تغییر نیت قاسو عاجز قلیدی
 بده نلک یاریمه دشوی ناکهان • تشکلور دن ایدم شاهایان
 دیریم اول بهلور بوخا لعل خالی • اوتیریم بوی دوشتر اصرای
 خیز مشو که کلیم ای شاه پان • اول دوشتر تغییریم اوزم اذنت
 بزم قیل ای تغییر قیل سکا • مستطین اولمور وور کاکور سکا
 یوسف ایمن سولیدی کوریم • حق جلب باری قلوزسه یوریم
 سولیدی چون ساقی اول خلی نام • درطدی باشند ایاغه اول نام
 دیدی یوسف باد شاهه سولیدی • زنه از اخیطی ایلکین
 کوردی قویست غالدی والوساد • بنیم نیکه اولمور ساد
 کوردی پیری بقر فرید لیا • پیری سیل اوچوردی اولمور قیاس

I51a

کوردی بریسنه که بنیم کور • بدی سنبل خنک باقی جلد کور
 کوردی اول کاعز بقر لری امان • جمله قلدیم ستر کاهه روان
 بید لک عتر لری اول قریه لری • حکیم کور غیری سن لک غیری
 چویمه او یاندی کلک اول خابنه • تغییریم قلدی طلب اصحابه
 درطدی کور اچون که اول خلی نام • عاجز اولدی ایش نلرای نام
 دیدی لک اصفیات اقام اوله بو • بریوخانی نلر ورا ای تکلی
 ساوکیل اویسه دشتدی تالان • یوسف اول تغییر قلدی غیری یان
 دیدی شاه بوند والوز بر کور • اوشمه زندان اجیر اول شاه فور
 مستطین خلق ای بریصاح جبال • علم تغییر بر اجیر خلد اهل کال
 اوز دوشیم نیم یوسف ایشید یان • باد شاهه ایددی بریصاح
 دیدی شاهان اذنت اولمور کور • ستر نلر دانی قویک تشویش
 کاه اکر ویرسه اچازن بوزکان • وال لعل تغییر قلدی اول چان
 کاتول لری اید شاه بر کور • بیجی تغییر ایدم اول غیری
 کوردی دوشور که سلطان اولمور • کلدی یوسف قاریه ساقی روان
 اول اوز تقصیر چون سوز غولید • اوشون یوسف غنی ایددی

I50b

قلدی سلطان اول زایکای طغرل صوری احوالی قوی نیرین سکر
 اول زایکای طغرل سکر ندر زمان پیدای طغرل و سیرین دیدی روان
 خانه بقه خانی اوله دیدی بو صوح بقدن طغرل و دنا اول ساله
 اول زان مضروبین دینر کله بلدی سوزاک اصل خلیفین پادشاه
 یوسف قلدی هرل ران افرین دلدی ایمن ای عزیز نایب
 خلیف اوله قلدی بو کجور جفا کینه خلیفات امتنای و وفا
 دیدی شاهاکله معلوم ایدیکال عالم ترشدی و بی اورد که خیال
 جسد صلدنم یوسفینده بولگی دفع اوله باشه بو خلیف و طغرل
 دیدی سلطان ایدی قلیغی بولم یوسف و پیر باکاهه یوسفین ستقام
 دیدی شاه جوقن اولم چاکر کیم ملک ایلم یوسفی هر کیم بک
 یوسف سلطان پشتری عزیز خلیف شاهاکله کلدی پشتری
 یوسفی یا نبیه آدی پادشاه کورنه حکایت کورنور و فضل الله
 دیدی یوسف اوله افرین هرله وار کینه یوسف کلدی رور کلد
 چو تله سلطان ایشو سوز کلدی یوسف کلدی اینه حکایت اکلدی
 دینری سلطان ایدنم و صا و جمال حق کلدی ازان قلدی خدی کلد

[52b]

سکر بون بندن و نارت فل قیلد یحسین ایدن سکر لیت ای پیر اصل
 با سباه ساری قلدی اختیار مملکت کلدی خوش دوست و سوز و نارت
 یا خیر یسه دالم او تکل چوق عزیز تاله بو ایشی قلدی سکر قیلر
 دیدی شاهاکله هر یوش قلدیم قبول پش کینه ایدن ایدن کلد
 حق رضا یحسین و ایش دیم سکا اغلام ایدن یوز روز سکر بک
 مضحک اولن سوری طغرل کلد بته نه درسم شاه ایدن کلد
 دیدی سلطان ایدن طغرل سکا سن نه درسم شاه ایدن کلد
 دیدن بندن نه درسم کلد اول نه ایدن کلد سکر سکر سکر
 یوسف ایدن اکل سوز کلد یوسف بکله طغرل ایدن کلد و اید
 ناکه بن خلدن ایدن کلد سکر سکر سکر ایدن کلد و اید
 ایدن کلد خط اغلام ایدن یوز و سکر ایدن کلد و اید
 ناکه بن خلدن ایدن کلد سکر سکر سکر ایدن کلد و اید
 تلدی سلطان اول سوز کلد سکر شاه قلدی بولدی سکر ایدن
 سوز کلد سکر اول سوز کلد سکر ایدن سکر ایدن کلد و اید

[53a]

أوله وتلكم الذي يؤسف سؤوف
 الكدي سلطانان انجي كلديون
 تالكه معلوم اول سنجه وضوحا
 كي تجت ككدي خضر عالمه
 يد ييل سجن اجرا اوله ككاه
 انجي كاله اكافوير سنج
 ذك تحال كير خذا ويزني كك
 كز بن اوله جيتهم ككاه
 سوز ككرك واذي عاقل اولن
 يعني عالمه خضر اخند سوندي
 موبله فطهم انكاه اوله خضر ججان
 قردن سونج خلدن يعير
 اوزك انكاه ذرا انصاف ايلدي
 يخنه ظاهر كركه اوله شاه تمام
 انبياء اولين اخبرين

[53b]

مصلح

مضطفا نورندن اوليند زينين
 بجه پرده اوز انصاف ايلدين
 اول رسول هاشمي وصعت بر
 انبياء دن الودو نك سبز
 حق كك ظلال نخراج ايلدي
 بز جماله سقهر اولعقا واحبال
 بونا ليكه نوز انصافني اندك
 كتر قلعي كندوكون اكي غمو
 قوسه انصاف اوجني الدني
 اوزن الحق دوتاي اول كخي
 ككندانه كك خزان بوله سنا
 كورمه حسين اول اولن كورنم
 سرتون اولوسه كوراي هاشم
 حتى بولنار نوا ضحك بولر
 اخر اولن جود بوسور اكي پره
 هر كك كك كورون ايشك ايلدين
 انبياء حقدن جوق جوق سوزيلدين
 بونك كك ككدين ديفين كك
 الايق شسدي كيم اول شاه سين
 جوق كوي اول كاله خنجا ايلدي
 بيز ككاه سقهر اولعقا دك كك
 اشقي سكر قاني انصاف سكر
 امته تليله دز بولنار قمو
 اهل انصاف اولن بيز كك وكز
 همت ايله الون ايلز اول ابي
 ايلقي اولن كز انفاق قالد سين
 ككني اوسينه الور جمال ابي
 ال اوجيكه يا ياشور عالم تمام
 حتى صنيق بيغش كك كك اولن
 غصنه وفو قيصك نويله خابر

[54a]

چوئنگه یوسنی اولدی نهتمت دیردی . شادمان اولدی بعلایت اولدی .
 قالادی کوکلندی تشوینگه بهیر . بوسریندن خرم اولدی اول عظیم
 کلدی جبرائیل جیلندت درزمان . یوسنل قاتیبه اول شاه جهان
 یوسنی ایتمی اکی یاروخ لایین . پیکناه ایلم یوسرین بن امین
 چون ز ایخا اولدی افرای ایلدی . اوز دایله اوز کنا هین شایلی
 دیریم یوسنده یوق هر کناه . بنده دیر کناه قاهر ای پادشاه
 بکله یوسرین قوکلدی عظیم . بوسریندن شادمان اولتم دیر
 دیردی جبرائیل امین خلیف حسن . نوله یوز کز سنن ایضات ایلمه
 اول سنو چون کلدی چون دیولا . اولهیددی حکمتانه مشاد
 یوکی چون نوردی حیران اولدی . فرقتی کز چون بری شاه اولدی
 قورق کز نهتمت ایلدی بارینه . تا ایل کزنت کله دیرلایک
 اوزنی اولدم کنا هکنر ایلدی . باشندن ایلمه بوسرین دیر
 تا کز کینه صومرا انکرین . ادری بونینه کنا هکنر دیر
 چوئش بلور سیرین خود اوزاقا کچی . اول مقام ایلمه کچن کالکی
 اولسا ایلدی اینه زرها ب ایلکه . ایلدی کالکی کالکی کالکی

[54b]

بیکناه اوقور سیرین اولدی . ایلکه مسکرا اولدی ایل قهات
 چون ایشندی بوسرین اول بری . صاهه سیرین یندی اوده بالایی
 خلیف زایل اولدی شوی زرمانی . ایلکمان ای صحت حق ایلان
 دیر کارب بن بوسرین قلدیم . نوسرین خرم خطاسون ایلیم
 لیدر بوسرین مرادم ای غنی . بونیکه بوسرین ایلکه مولا بئی
 نوله بهیم ادری اهلایک فساد . بیکناه دیر کمدن بوسرین
 شمسه خود ایلک بوسرین فساد . اولدن ایلک زایشی زایم کساد
 تا کز رحمت قیلد بوسرین کاز . کیمه بوشاه افسندن شلای
 کلته و زدر بوند بوسرین کاز . ایلک کز کلدی کلدی کلدی
 اول زایخا بوسرین کالکی . دیردی شلکان اولدی ایلک
 دوستی کالکی ادری کنا هین بونینه . باقی کالکی حقیقی اویینه
 چون زایخا ایلک شهور ای اوی . اول کالکی بوند زحمان اوی
 ایلک نهتمت قلدی بوند قلدی . ایلک بوسرین بوند ایلدی
 چون حقیقی حقیقی باری کوز لوی . جوړین نونن ایلک بوسرین کلدی
 ایلک ایلک سوسرین کالکی کالکی . خاتمت بولدی وصاله دست رفت

[55a]

شبهه و تخیل

آن حقیقتی که او در شکر باز
حقه طغریان سکر و ادب علم
نور کسکه حقیقگی طغریان
بولی سین عاقبت اندون جزا
اول ز لیا دلتی سرتف مکر
شیرت حق یاری اندون قالی
دکله کشتی کون چون مؤمن کله
ایله انی باری خدا سن روسیه
وایب اولنیز جهنم خد کجا
فضایل خدای ایشته اولدم دنیا
دوستی دخواستی قانور کشتی
خانقار اسنده سکا وینم جزا
عفو قانم عین چون سکا بن
رحمتی دمن یا چوین عین کونور
نیکه نشنه عاصی کونور

I55b1

حقیق عالم عاصی اوله سرتس
جمله عالمات غنی سین پی نیاز
شیر سکا اولدی عزیز مضرهم
اول عزیز ددی قوچوچو سرتس
دیزدی اندون اول عزیز طلاق
اول لیا وادی کدو حلالیه
چونکه دندی اهل بیتند جزا
اولین صندی تقی اسبابی
هر یکیم وین یوسفن خنبر
قالدی مصلحی سیکین فقیر
راویه اندی و نون دگوزاش
کجه کفتی زاری قیلو طوبی
سوز کونور حلالی بر نظری
حقیق صندی سندی سرتس
اول لیا دلتی سرتف مکر
شیر سکا اولدی عزیز مضرهم
اول عزیز ددی قوچوچو سرتس
دیزدی اندون اول عزیز طلاق
اول لیا وادی کدو حلالیه
چونکه دندی اهل بیتند جزا
اولین صندی تقی اسبابی
هر یکیم وین یوسفن خنبر
قالدی مصلحی سیکین فقیر
راویه اندی و نون دگوزاش
کجه کفتی زاری قیلو طوبی
سوز کونور حلالی بر نظری

I56a1

صبح او نغمه ياريم بوز وانه توك • سخر جالوك شعونه بن بي خوروك
 بزنياسكه ويز سهدلم صدر بها • چان اولسه وصلوك بايم زر ها
 جنم او نجه ستر بولك پيماسي • بلام عشقوراك بولنه جانل مخاشي
 باقي اولغا دنييه ناهم مدام • هم دكل كسر قلسه بندقه اش
 سيمكه كندرم بونكه بويچان راز • يوسف اناه سخطنه غور باز
 اون سكر بيل كندري دور دور كاز • فان ياشي آخري كوردن كاز
 كورمن اولدي اعلمندن نوزلري • كهر يايه دندري اوله كل بوزلري
 چغوري المذت نال اشياي قسوي • بوزلري قلدري آلدت اتي غوي
 كلدرك ايدري بيه يوسف خالينه • نكلكنه اول چكن احوا ايه
 ملكي طيش بيشدي وينا كا • ماليف اوي صقر اول اوله كنه هوي
 چوقه عزير ايزدي قزبان اله • اكا قلدري مخرفي تايخ كله
 خازنين ادي زرك هم نكاز • مالهدي هم ايلك هم كنه ناز
 راضي ايدري اوله آلدت هم چي • طوليبيدي عذ بيه سوزل اچي
 هم مزايخ تركه مصر المينه واز • ويز بيشدي اكا چوقن بيشكار
 كلدي خدي هركه كركه ايلدي • سنبلكه جله انبار ايلدي

I56b1

قله سوزن سمن ايدنه بوز ميزن • آله بيشدي يعني اتي اول لير
 مصره جگودي ايدري قس سيني قزبان • آله انبار ايلدي اول شير باز
 هر بگيم دغا يادن الور سخران • ياريد باغلو ايدري عجب احتياج
 اوله خالنه مشهور ايدوب • خالي خد ايله مغفور ايلدي
 مالغ اولمده مكره بيزدي • اكا بوشل ايدري بوند بيزدي
 قزبان اكي دجه بيلوري اول كلف • قاسو بچه خوش كماله غلام
 پوستل ايشنه جوق توك ايلدي • كنده كندو خاليله سوز سوزلدي
 ديدري ان ياشي اير بوضاج بجان • بيزدند حاصل قلوبن بولكان
 ادم اوشلي اولنيه بوجنه باي • بوجسه فرشته اوله بوطواني
 اصل قزبان بوز بوزل صوفى كرز • بيزدند صوفى بن بلك كرك
 قاعد بدي يوسف هر تون كرز • وارو ديدري ايشكه اول شيرين
 ناليله لطيله دوروري سله • كونه اوج كز خدمت ايلوي سلام
 صبحله جوق بيه كلن خدمت • خوش كدام ويزدي بوز بوز خيره
 باد غاه اولدم ايسارت ايلدي • لطيله بوز سوزون سوزلدي
 كورسده اولتودي جوق صخره كان • باد غاه ايتيركه اتي اهل كمال

I57a1

صد هه زان گون ولسون سکا
کترن بچک بشونم من جو نرس
تیره لکه دایله اولدم بیره نام
طوری ایله روان اول نعلان
عبری دایله ناکراو قدک
قادری اول دایله حیران سطلان شام
بونه دلند دیرک شاه جهانی
دیدی شاهان بولان بگو بدست
دیرجدا کونند دور دیکل بکا
دید شاهانم اترام خیل
دایما نمرودله چکر الین
حق کاودی کلسان آلدی
اغل کلمه ایکن آتله اجون
اگر نالسیلر اسکا بونک
بدن عقیق بپیش اولمور
حق سچون اولمور
اول بچون دایما درجور علم

[illegible]

اوله قلدي غلامه انبار جمع
 هر طرفه نون ملكه طوئري نظام
 كنوي و سون كلدي خط نگر سال
 كوي بو زدن ادي بر قطار
 قلدي عالي قطار هيج
 هر نه يغيرشدي زخير خاصه عام
 قاسم الطوئري انبار ديورين
 بونه تقدیرا قيدي اول عزيز
 خاصه غلامه اوله سلطان اخون
 اول حرمه هر نه اوله احياج
 اذن اوز اهل عيال حاجي
 لشكر صند ايلندي ادي
 هر نيشه و يوردي قولا خطه قولا
 ريخته صافري اذن بارين
 كونه صندخ از اول شاه جهان
 حو يونه و يوردي را يكيان

I58b1

اوله

اوله تصدق ايمندي دين آري
 اوز كه يركن كلده ميگيرن فخر
 سويله اولدي اهلن ايتورن قوت
 خلق عام عاجز اولدور قولا
 كودري حاجي اهل سخر ادي غلوا
 ديدر كرهن خدا اي شهنشيار
 يوست ايدين بوند سوزد و ريكر
 حق بو ايدي كورمي هر كره روا
 غلامه نك جوعه يني لوز سين تمام
 جينا اوله اذري محرم ايلك
 اوله قدر كينوسين كازك كورنوم
 دكله امدی اهل صخر حاجي
 بونه كلوشند قضا ايرنا صبر
 اوله ادي بو كورن سيم در
 ادي اكله ايلك
 ميس طغلو پيشوا هكها ساز

I59a1

اندر و کله سنی یکنوز اوله لاله زان • قال ایمنی انحر کنون لمرکزین یو کله زان
 یوسن دزی بجی ایسن بو حکین • اوله کله فضل وار اوله اکل نکور
 یو بیکه یوسن ایچون اندر یو بیکه • فلیمیدی ایسنی ایل کهار
 بولر ایدم دکلخ ای شله دین • یو بیکه ماکله بوزوی یوسن
 فلق لطف فضل علمی بوشکال • مسنه لایق ویریمیدی زولالان
 هرین اشد بیک سرائت یار کلال • نیردن ان نوغیدی اوله صلح کلال
 قالشی اوله سیدی جقاندن نوران • اکلا اوله سیدی مسن یو جهان
 یوسن کولمندن وار دی اش • بولم بیکت کور ویرمک مسن
 چون بولمندن یوسن دی ایدی تمام • کورنه اوله یوسن اوله همام
 دیر بو تلخوت بی فاضل بود • خلق آرسندن منم منم تلخوت
 اولدی زباطدن کوجه بو افقود • سوادس بولم بولم بولم
 حقه حوش کلدی بو اندر تمام • قلدی جبرائیل مرثان ای همام
 یوسن بولم ایرمندن کولم بیک • دیکه اینه کاکه قلدی جوقه سلا
 دیر اوله اندر کیم سن ایدم • نجم ایوب قر دانلر کیم سولم
 حش حش کله حوش کلدی بیک • صد هلا ران افرین تلخوت سلا

I64aI

یوسن ایسنی بجی کیم اول بی • دونه لطف لطف اندر بر صبی
 سرجا این اخر افکار کلدی وار • هرین بیک از دهان بیک سن
 نهیسه اوله کولم اوله لورده ای کال • چون سیزور ککل وعلما اویند
 دیر لکری سیدی عدوت • بهر بیکلر دیک نازک بیک
 ان موزده اوله بیکه کلدی • صامین جنتک کی غلام دیر
 یوسن بولم یوسن ماکلدی • حش حش علم اچدی ایدی یوسن
 یوسن اوله اندر یوسن • وار دوزر بولم ایدم ای بیک
 اوله انا دین بی ای قهر خیال • شید دوزر وار دوزر کلدی
 این ایسنی قوسن اوله اوله تمام • اولدی حش حش بولم تمام
 قاموس انا قلمون ایلم • یوسن کلدی دیکه لطف ایسن
 اوسن بیک ای یلده کیم تمام • زلای قیلور دیکه کلدی اوله
 یوسن بولم بولم بولم • بیت الاخران ایدم کاکا
 یوسن بولم بولم بولم • کیمه الله سولم اکلر تمام
 یوسن بولم بولم بولم • قلده کلدی یوسن خود کیم بولم
 یوسن بولم بولم بولم • انو بیکلر قلمون ایدم بولم

I63bI

دلكه عتق قولي اول من غرضي اولاد . اول كناهيت سقور اولون كنان
 عتقي ستر اي انلا رنك . لطف ايوب فيله نالا اباد كانه
 اولك عتق قيدي اولون نوز نوز نوز . خلق احين ورون مجدي به جزا
 بن له خالقه نك لا يفر كورنم . بولوك وين جلا جليل صوب
 جوت كناهيت نوز اولدي بولوك . عتق قلدم بيه اول بن نوز كل
 نكلا بيله عتق اولسون جان ساز . صوك نكس قالمويه انني يار
 يونس قدي اولون نوز نوز . خلق نك بكون اول كان كهر
 بر صبي ايكه كدي اكك فان . بيله سنجكه بوبش نجك جوان
 بوسه ديد نالا بدس سبز . بوضي چن نوز دن اولن نوز
 بوز عاقلا اول صيد نك حوقه . حق تعالى ايسون اي جينا
 ديلدي بونق ذعاقيله اك . حق تعالى وني بونق جفا اك
 بونق رفع ايله بونك دن دوان . اول صبي نونق مونسون بون
 عتق روكيلن اك ايسون نك . كوز نك نوز اوله اك سك
 شاه عاده بونكه رفع ايلي نك . صانه نون طوق نك دن ايسان

I65a

جهانيه كوي قيلم اولنك ايتن . سنك انك نك اولك بوز نوز
 سرجه يوز لوق عدل اولون . عتق قلق عدل نك قاضل كلون
 النباسه كلنك انك نوز . انقام الحق اولون دن نه ركا
 كلدي جينا نك نوز نوز نوز . نك دنك اولدي جين دن بزه
 عتق قلدي انك يرك باركي . كلدي انك عاكي بجان صبي
 كلدي انك صقنك اولون بون . دكله نوز بونك مستين
 يونس قدي اولون نوز . اخرا انصاف اتوي قالمونك
 قايلا اولدي بونك ايلك اولك . خلقه حسن بجانك اولك
 نك بانه بونق مدح انك . اك انيت اوز كرين قلع نوز
 اوله نوصع بونسه خنك كلون . قلدي انك نك جانيك جاد نوز
 عتق قلدي انك نوز نوز . بوز بونك كلدي هيج اولك
 اولك نك قيدي سوي مدح بون . سوي خالق اي نوز بون
 كوي كنون سن اي مدح ايسون . نونكه نك ايلك بون
 كوز نوك بيله سبن سبنك كدا . بيله سبن اي عني وني عطا
 عتق بيله اي نوز . عتق ايلك سبي بونك

I64b

رخت استای کلویم قاپو کا خفه سزله طرس سوز و شطابو کا
 استر سز سندن مقام سز دی مفعیلز مینوز ایله حق
 حق تعالی خالی به استر ایله جنتو ک قاپو لرین اهور دیه
 اچله جنت قاپو لای تمام ایله کر بولر قانا ای هلم
 اول معای جو کله فرصت بولر اوز لرین انده عاجز بیلر لر
 کا نورک سز دی ای عرض الیوز
 ایله لرا ای صایح پرو و رکاز
 سز دی بلر وک خفه سوز احوال
 سا کلا یق سننه یوق ای فوذه
 خفه سز اول خفه کلا یق د کل
 او توبن عزت شغلا اولر
 حضر توبه کرجا اولر یق کل
 جوق عطا ویم اکر سز سز
 بن غنیمه قالمو سز دن بی یاد
 قومه الدن قولو ملک ای سز دی
 برینه بکر و پرو رضا نورک خنی
 فوت او قالد کر محال اوله عن ان

[66b]

چن کرم ایشتی کرم اوله ملع بیز اوله باب کرمید خانی
 د بیلر یوسف کرم ایلار ایله نا کا فردا اندلی اوز ایله
 انورک شاعری قالدی سزاد ولیمیه ناکیم اوز توکری زیاد
 دوشدی اند کرم غایبی اول پس شاعن انورک قلدی قول
 یوکلر یس کرمی انورک صدفی خاصه کرم جمله فردا اندلی
 بولورک جود دزدی میل زادله اوزی انورک بیلر خیله سیه
 کو توبی جود یو لای بریتان بولیکه دیدی انورک شاه جهان
 بند اول بیجا به ویرک ستم ایز و کرم ایله کلا یق
 غله ایچون یسوت غم اول عین سز دی کوندر سوز به هم تیز تیز
 این یا سینی بیلر الوک کلوک اول کللجک غله خاصه لای
 کلن ولس اول بر بیلک عین ویرم غله سیز یوز بیان
 د بولم که ای دخی بن کرم خرمتم ایتم اکاده ککل صوم
 ایتم سز بود و سز سز دن هسان کا نورک سز کرم ای یوز سز
 کونه تم پیرو به اغل شریک صد هزان غنیمت لایک
 د بیز لر بولیم ای شاه جهان انورک ولس سز اکا سز بان

[67a]

یوسنکلی ایس دانی اندون اله
 یوسنی اندون کلک اول بکوز
 بولک اندون دشت اها هاپین
 الوداخ اندون کپود وندی رونا
 یسدر لور لقصه کتفا ندیقین
 صاخ سدات کلری افغانلوق
 قش چوقدی اهل کتفان اندون
 یوسنکلی شرح اندون افغانی
 اکور لور اندون کمال تبتی
 دینینی ذکر اندون نقواسی
 دینت یواهی قلمش یباس
 اول یی ییما چی چون کوش اندون
 خوش دعال قادی اندون قرین
 دیر کونج اهل کتفان اندون
 یوادی یغور یی یوسنکلی اول
 کنولدی یکنی یو کور اول رسول
 اول چمن قویرانی بوند کله
 سیز دوجی کلک کی یوقدیل کور
 کاشور کورالور افی سیز سیز
 کیمجه کندور طور سیرین اول کورون
 سشتی کندی اهل کتفان دین
 یوکلری طوب طول کندلای عمو
 چلو کور کتفان بوند
 درلو دوزلو یولی اکر یی
 ذکر قادی کمال حشبتی
 کیمجه کندور طاعتی پرواسی
 الیدی سیرین دعال القاس
 بوسنور کی سست شرح اندون
 صور دیکم دین اول نازین
 حال دالون خوش یی کتفان
 کنولدی یکنی یو کور اول رسول

[illegible]

الوداع اتری آنا سپله بولار . خوش سلیح کاروانه کلد یل
 کجه کلدن دیمه دیکن ستر دین . اژ تان ایدن مصره اوردین
 اوشاچی بیلک ویزه بیدری مکر . اختیار اچین بیه اول شلین
 دیر تاین اول بی تر سر دیر . ایشخان ایشخان اوله اتری
 یا اوتیشل اوله بی اختیار . تایلینه کلدن اهل اختیار
 ایشیا اوله وختی چون کلدن . کوئو بن بیه کورو کلدن
 کورد لوجن مصره بسلطانلر . هر بری بی تر ایشکدن کلدن
 برار ایه چون بیه جمع اولر . اوتوب شلطان ایلچ صلدن
 چونکه خلوع اتری اول شاه جهان . دزدی بر دیوان عالی اولما
 طوری بیه صفای صولق قورلری . دزدی بزم اهلکن اول بلبلری
 سولیک توپی نقاء و نقس . طوری خانه هیئت ایلله داکلر
 خشت اوتوب بیه صافی قلم . دزدی دپوای اسبابی روان
 چون سبار بده دزدی دزدی . صلدی قرد اندر بیه ایلچ روان
 وادرا غلزلله کتوند یلر . پادشاه هور قفسه بیه یورد یل
 سولیک لاری ناله نلیر . خوش چشمدی ایلک میر ویز

I69bl

کلدن شلطان اولن بر شمام . کوردی اتری یامین اول کلدن
 کلدن قلای حقه اول عالی تبار . دیردی مکت ساکک ای پیر وکر
 صاخ سادمت کوردم اولک یوز . ایشودنم سخری طکان سوز
 تر تیله صف طوبی طور دیر . خشت اولک ایشین چون یوز اوز
 بیه کجی برقی بیه قناع . این یا میر اول یهود اکل
 براراهه واقع اولور مکر . ایشد ایدن قذرقی اکل شریک
 اول بی تر سر دیر یحقی جان . یوسف کوردم بیدری ارمغان
 بر خنامه کجی کلدن اکل . پایشنه صر بیدری اول جان
 اوده اکل بیدری اول مکر . هور نبوت ناجیه اول کسر
 اول بیهوده دزدی چون ایلله . اکل کوردم دکرین ارمغان
 وادری شلطان اولک اولما . وادری یعقوب بیدن چون کلد
 ارمغانی اکل عرض اکل . وصفی باشدن یاغ ایلد
 دیردی خلوع اولستن اکل جهان . اکل موز دلدن سکا بق ارمغان
 قلدیری اکل جردن مسکن . بو نبوت حلقی ناج کسر
 سیرن لایق کوردم اول شاه جهان . حضر تکره اکل ارمغان

I70al

سوزدی یوسف ای اولوم شادمان • صاهین قلبه نهدی کی جان
 بهوز ایوی نیم بوختی نولیس • هرکیمه ایرسه پیقلان اولیس
 یلکیم تاج نوتندن تاج • حق تعالی دنا ایرشدی ولس
 طور دی ایق او شنه یوسف وان • خلعی بغریه بصدی بن زمان
 صهرانان نومه اکرام ایلدی • هر پیه بیز دلی انعام ایلدی
 شاد لعدت اکا کلدی سیک جان • جگدی نغزلان مکر سلاصون
 دید اول صغر • اتلک صلاک • القحق ایله قلم الیک کلورک
 قلمون هر حوت اون دلول طام • قلم اسباب طعام انه قلم
 پیجه کیر اسرا نهدی اول طام • در دماک مهیا اولدی اول طام
 صغر صکر یل طعام دوزدر • او شنه قودب بلاق از در
 بویه اسرا نهدی ککر شاه جهان • هرکچی قرداشیه بیه طعام
 ایکسی بر اتدن اولش • او که • ترانا دن طوغی بن کلش اول
 چو تکله نوز طامی قلم ایلدی • کیزله بریریه سولیدر
 دید لر نوسورده خمت وریقتیر • بیز و صیله اوین اوین شله دیر
 هر کسی کلدی بر خوانه مکر • قلدی یا کوز این یا بیز شیز

170b1

اکا خیرت کلدی انور زمان • دو کوی یا شین این یا مین پرمان
 سوز دوزدی یوسف این از نفا • کوردی چون حال انک اولدی قرب
 بی شکاک اکا ایتر بولدر طعام • اوله بیز بو پیچی اکشیل نفا
 یوسف ای کوردی چون لار حین • بابه بانه اولدی بغری اول کون
 دو کوی قان یا شین کوزدن لاند • اکا قلدی سونیه کی اختیار
 صومردی ایندیشه پیرا طام • نیشه انک صولک اول بول قلم
 جوت اشارت اولدی شاهن دوز • پیجه دوز احوالی انک صودر
 دید شاهره چو تکله فرمان ایلدی • هرکچی قرداشیه بسون دوز
 خیرت ایردی بکه ای شله جهان • کندی قلم قلدی حسن جان
 واریدی بر خوش قرداشم بوم • کیم فدا اولسون اکا جان
 پیجه یلکیم بیز بیزم این • هیچ یلغز قنن در جام حنی
 حسن نده نار بجان اولش • اکشرا فی صورتی چون کلیم
 انک خود کوز اولدیه کوز • بوسق یوسف دیر الحق سوز
 بیز اکا خیرت کوز بیز قمران • کوز لر نوز قان اخر یل طام
 بوند اولسوی بزم تانه کلیم • باغ سنان کلدی بیلدیم

171a1

BİBLİYOGRAFYA

- Akkoyunlu, Dilaver, *Akkoyunlular ve Bayburt "Snorya Tarihi"*, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 1992.
- Alışık, Gülşen Seyhan, "Azerbaycan Türkçesi", *Türkler*, C. 19, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 227-243.
- Ayan, Gönül, Anadolu Sahasında Yazılan Bazı "Yusuf u Züleyhâ" Mesnevilerinde Sebeb-i Telifler, *Turkish Studies*, Volume 4/3 Spring 2009, s. 233-237.
- Ayan, Gönül, *Tebrizli Ahmedî, Esrâr-nâme (İnceleme-Metin)*, TTK Yayınları, Ankara, 1996.
- Azamat, Nihat, "Akkoyunlu Ahmedî", *DİA*, C. II, İstanbul, 1989, s. 167-168.
- Azamat, Nihat, "Yeni Bir Ahmedî ve İki Eseri: Yûsuf ve Zelîhâ, Esrâr-nâme Tercümesi", *Osmanlı Araştırmaları*, VII-VIII, İstanbul, 1988, s. 347-367.
- Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C. I-III, 3. baskı, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2008.
- Bursalı, Mustafa Necati, *Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm ve Züleyhâ*, Çile Yayınları, İstanbul, 1984.
- Demir, Recep, *Hatâyî-i Tebrizî ve Mollâ Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Menevîleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 18. baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001.
- Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 1992.
- Ercilasun, Ahmet B. (ed.), *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.
- Eren, Hasan. *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara, 1999.
- Ergin, Muharrem. *Azeri Türkçesi*, Ebru Yayınları, İstanbul, 1981.
- Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1999.

- Gabain, A. Von, *Eski Türkçenin Grameri*, çev. Mehmet Akalın, 5. baskı, TDK Yayınları, Ankara, 2007.
- Kanar, Mehmet, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Deniz Kitabevi, İstanbul, 2000.
- Kitabı Mukaddes, Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, Kitabı Mukaddes Şirketi Yayınları, İstanbul, 1958.
- Korkmaz, Zeynep, “Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler”, *Türkoloji Dergisi*, C. VIII, Ankara, 1979, s. 67-77.
- Korkmaz, Zeynep, “Türkiye Türkçesinde ‘İktidar’ ve ‘İmkân’ Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri”, *TDAYB*, 1959, s. 109-110.
- Kur’ân-ı Kerîm Meâlî*, hzl. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003.
- Latîfî, *Tezkire-i Latîfî*, İstanbul, İkdâm Matbaası, H. 1314, s. 30.
- Levend, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 1, TTK Matbaası, Ankara, 1974, s. 129.
- Sami, Şemseddin, *Kamus-ı Türkî*, İstanbul, 1989.
- Steingass, F, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Beirut, 1944.
- Sümer, Faruk, “Akkoyunlular”, *DİA*, C. II, İstanbul, 1989, s. 270.
- Şahin, Hatice, *Eski Anadolu Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.
- Timurtaş, Faruk Kadri. *Eski Türkiye Türkçesi*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994.
- Timurtaş, Faruk Kadri, *Osmanlı Türkçesi Grameri*, C. III, 9. baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999.
- Türk Dil Kurumu, *Derleme Sözlüğü*, C. I-XII, 2. baskı, Ankara, 1993.
- Türk Dil Kurumu, *Yazım Kılavuzu*, 25. baskı, Ankara, 2008.
- Türk Dil Kurumu, *Tarama Sözlüğü*, C. I-VIII, Ankara, 1960-1977.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005.
- Ünver, İsmail, *Ahmedî, İskender-nâme, İnceleme-Tıpkıbasım*, TDK Yayınları, Ankara, 1983.

Yınanç, Mükrimin Halil, “Akkoyunlular”, *İA*, C. I, İstanbul, 1979, s. 251-270.

Yınanç, Mükrimin Halil, “Baysungur”, *İA*, C. II, İstanbul, 1979, s. 427-428.

ÖZ GEÇMİŞ

Kimlik Bilgileri

Adı-Soyadı : Ahmet ÇERİ

Doğum Yeri ve Tarihi : Samsun - 1981

Eğitim-Öğretim Bilgileri

1995-1999 Akpınar Anadolu Öğretmen Lisesi

1999-2004 Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Öğretmenliği (Tezsiz Yüksek Lisans)

2008- Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrenimi

Çalışma Hayatı

2004-2006 İstanbul - Akşemsettin İlköğretim Okulu Türkçe Öğretmeni

2006-2009 İstanbul - Süleyman Demirel Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

2009- İstanbul - Üsküdar Ahmet Keleşoğlu Anadolu Lisesi Türk Dili ve
Edebiyatı Öğretmeni

Yabancı Dil

İngilizce

İletişim Bilgileri

E-mail : ahmetceri@yahoo.com